Nationaal Coördinator Groningen

CONCEPT

Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016 - 2020

Datum 04-11-2015

Status Concept

Proces van besluitvorming

Voor de totstandkoming van dit Concept Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen is kennis en informatie vergaard door:

- Uitgevoerde verkenningen
- Werkconferenties
- Bijdragen van vele betrokkenen, zowel schriftelijk als mondeling
- Gebiedsbijdragen
- Input van maatschappelijke organisaties

Tussentijdse (concept)teksten zijn ter advisering voorgelegd aan deskundige reviewers.

Het vervolg
Voordat een definitief Meerjarenprogramma ter besluitvorming kan worden aangeboden aan de colleges van burgemeester en wethouders en het college van Gedeputeerde Staten vinden er nog verschillende consultatierondes plaats met maatschappelijke en bestuurlijke organisaties. In deze periode vindt onder meer een aanscherping van de tekst plaats, wordt een begrotingshoofdstuk toegevoegd en een overzicht van alle actiepunten die in het programma genoemd worden. Hiervoor geldt het volgende tijdspad:

- 10 en 18 november consultatie maatschappelijke organisaties
- 11 en 25 november consultatie bestuurlijke stuurgroep
- 2 december definitief-Meerjarenprogramma

Vervolgens vinden de volgende stappen plaats in de besluitvorming:

- 15 december vaststellen colleges B&W en GS
- 18 december voorleggen aan minister van Economische Zaken
- Voor 1 januari 2016 overeenstemming NAM - minister van Economische Zaken

CONCEPT

Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 2016-2020

Nationaal Coördinator Groningen

04-11-2015

VOORWOORD

De gevolgen van de aardbevingen veroorzaakt door de gaswinning grijpen diep in op het persoonlijk leven van veel Groningers. Inmiddels is het aantal schademeldingen sinds 2012 opgelopen tot boven de 50.000. Veel bewoners van het gebied voelen zich niet veilig in hun woning. Als er een plek is waar je je veilig moet kunnen voelen is het wel je thuis. Het besef dat aan deze situatie een eind moet komen leeft breed. Veiligheid van de inwoners moet voorop staan.

In de afgelopen maanden heb ik veel gesprekken gevoerd met inwoners die schade en zorgen hebben door de aardbevingen. Ik heb gesproken met vertegenwoordigers van de Groninger bodembeweging en het Groninger Gasberaad. Ook zijn bijeenkomsten georganiseerd waar ongeveer vijfhonderd betrokkenen bouwstenen hebben aangeleverd voor het eerste concept meerjarenprogramma "Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen". Uit alle gesprekken en uit de bijeenkomsten is maar één conclusie te trekken: schadeherstel en de versterking staan voorop. Woningen en gebouwen moeten worden hersteld en aardbevingsbestendig worden gemaakt. Groningen staat daarmee voor een enorme klus, een opgave waar geen enkele andere regio in het land ooit eerder voor stond.

In dit plan hanteren we een "no regret" aanpak. We beginnen op 1 januari 2016 in de gebieden waar we hoe dan ook aan de slag moeten. We starten met het versterken van kwetsbare woningen en gebouwen in de kern van het gebied, waar de risico's het grootst zijn. Ook hebben we speciale aandacht voor gebouwen waar veel mensen samenkomen, zoals scholen. In de loop der tijd komen meer en meer gegevens beschikbaar, waardoor we preciezer kunnen zijn in wat er buiten dit gebied moet gaan gebeuren.

We kiezen er voor om te starten met het aanpakken van de woningen die op basis van de huidige inzichten de grootste risico's lopen. De afgelopen jaren is vaak gebleken dat er nog veel informatie ontbreekt om goed te kunnen vaststellen hoeveel woningen moeten worden versterkt en welke effecten aardbevingen als gevolg van gaswinning hebben. Als er meer onderzoeken zijn gedaan, wordt die informatie gebruikt om de aanpak te verbeteren. Een nuchtere aanpak, waar we leren van de ervaringen. Omdat het gaat om maatwerk voor de eigenaar van een pand is het op voorhand niet te zeggen hoeveel woningen er elk jaar worden versterkt.

We wijzen gebieden aan. In de gebieden gaan we in gesprek met bewoners over het versterken van de woning. Dit doen we samen met de gemeenten in een gebiedsgerichte aanpak, waarbij we stapsgewijs werken naar een aanpak voor het dorp, de buurt, de straat en de woning. De gesprekken met de bewoners bepalen welke woningen in het uitvoeringsprogramma komen. Daarbij kijken we tegelijkertijd naar de kansen om in combinatie met de versterking de huizen ook energiezuiniger te maken, de leefbaarheid te verbeteren en de regionale economie te versterken.

U, als inwoner van het gebied, staat hierin centraal.
We moeten aan de slag. En we moeten daarbij eerlijk zijn over wat we wel en niet weten en helder zijn wat wel of niet kan. Het vertrouwen is verdwenen en zal stapje voor stapje herwonnen moeten worden. En dit kan niet met woorden, maar alleen met daden!

Vervolg
Het conceptprogramma wordt in de maand november besproken met de maatschappelijke en bestuurlijke stuurgroep. Na 25 november stelt de NCG het plan vast, gehoord de stuurgroepen. Finale bestuurlijke afstemming over het conceptprogramma vindt plaats in het Nationaal bestuurlijk overleg Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen. Het programma wordt in december ter

vaststelling aangeboden aan de colleges van B&W van de twaalf betrokken gemeenten, het college van GS van de provincie Groningen en de ministerraad. In januari 2016 start het programma.

Hans Alders,
Nationaal Coördinator Groningen,
4 november 2015

INHOUDSOPGAVE

VOORWOORD 7
INHOUDSOPGAVE 9
DEEL I: DE AANPAK 13
1. Inleiding 14
1.1 Gaswinning en Versterking: twee kanten van dezelfde medaille 14
1.2 Meerjarenprogramma 15
2 Uitgangspunten 16
2.1 Continuïteit in de aanpak 16
2.2 Veiligheid voorop 17
2.3 Lusten en lasten 18
2.4 Koppelkansen: voorsorteren op morgen 18
3 Schadeherstel: wat gaan we doen? 19
3.1 Afhandeling van reguliere en complexe schadegevallen 20
3.2 Loket voor bedrijven 21
3.3 Steunpunt voor burgers 21
3.4 Onafhankelijke raadsman blijft bestaan 21
3.5 Schadeprotocol tegen het licht 21
4 Versterking: wat gaan we doen? 23
4.1 Risico's en Prioriteiten bepalen 23
4.2 NU beginnen: No regret aanpak 26
4.3 Versterkingsproces 30
4.3.1 Woningcorporaties 30
4.3.2 Particuliere woningeigenaren 30
4.3.3 Heft in eigen hand 31
4.3.4 Agrarische sector 31
4.4 Gebiedsgerichte aanpak met gemeenten en inwoners 32
4.5 Infrastructuur en bijzondere risico's 33
4.6 Achterstallig onderhoud 34
4.7 (Chemische) industrie 35
5 Calamiteitenorganisatie 36
6 Koppeling met toekomstbestendige maatregelen en toekomstwaarde voor de gebieden 36
6.1 Ambities energietransitie 36
6.2 Verbeteren van de economische structuur in de regio 38
6.3 Leefbaarheid 40
6.4 Aandacht voor cultureel erfgoed 40

7 Wat hebben we nodig: instrumenten....42
7.1 Instrumentarium....42
7.1.1 Instrument ten behoeve van koop....42
7.1.2 Instrument ten behoeve van Nieuwbouw....43
7.1.3 Instrumentarium ten aanzien van achterstallig onderhoud....43
7.1.4 Rechtsbijstandsverzekering....43
7.1.5 Waardevermeerderingsregeling....43
7.2 Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving private eigendommen....44
7.3 Ruimtelijke kwaliteit....45
7.4 Woningbedrijf....46
8 Organisatie van de aanpak....46
8.1 Scope van het meerjarenprogramma....46
8.2 Participatie van bewoners op lokaal niveau....47
8.3 Van Dialoogtafel naar de maatschappelijke stuurgroep....47
8.4 Onderzoeken....48
8.5 Communicatie....49
8.6 Begroting....50
DEEL II: UITWERKINGEN....52
1 Opdracht en doelstelling NCG....53
1.1 Opdracht....53
1.2 Missie, visie, doelen....53
2 Schade....54
2.1 Reguliere schade....55
2.2 Complexe schade....57
2.3 Commissie Bijzondere Situaties....60
2.4 Instituties....61
2.5 Ondersteunende instrumenten....62
2.6 Schadeprotocollen....62
2.7 Mogelijke verplichting tot schadeherstel....63
3 Prioritering, Gebiedsgerichte aanpak en Versterking....63
3.1 Prioritering....63
3.1.1 Prioriteren op basis van risico's....63
3.1.2 Bouwstenen van de methode....64
3.1.3 Ontbreken van vereiste invoergegevens....65
3.1.4 Programmalijnen voor prioritering....66
3.1.5 Fasering....68
3.1.6 Verdieping van de prioritering....68
3.2 Gebiedsgerichte aanpak: van onderaf opbouwen....69

3.2.1 Inleiding 69
3.2.2 Rolverdeling NCG, NAM en CVW 69
3.2.3 Gebiedsversterkingsplan: van onderaf opbouwen 70
3.2.4 Het plan van aanpak stuurt de projectenlijst en de projectenlijst stuurt de uitvoering 71
3.2.5 Wie maakt het gebiedsversterkingsplan? 72
3.2.6 Kaders voor het plan van aanpak en de projectenlijst 73
3.2.7 Uitvoering 74
3.2.8 Proces 74
3.2.9 Extra inspanning vergt extra capaciteit 75
3.2.10 Planning 76
3.3 Versterking 77
3.3.1 Woningen 77
3.3.2 Scholen: veiligheid voorop 79
3.3.3 Zorg: fundamentele wijzigingen 81
3.3.4 Infrastructuur 83
3.3.5 Agrarische sector 88
4 Energietransitie 91
4.1 Energietransitie algemeen 91
4.2 Nul-op-de-meter in de huurvoorraad 91
4.3 Energie-neutraliteit in de particuliere woningvoorraad 92
4.4 Overig vastgoed 93
4.5 Niet-gebouwgebonden duurzame opwekcapaciteit 93
4.6 Energietransitie en economische structuurversterking 94
5 Economie 95
5.1 Inleiding 95
5.2 Resultaten uit analyse 96
5.3 Rolverdeling NCG, Economic Board en overheden 96
5.4 Uitvoeringsprogramma 100
5.5 Koppelkansen en enkele kansrijke thema's nader verkend 103
6 Vitaliteit/Leefbaarheid 106
6.1 Inleiding 106
6.2 Stuur weer in eigen hand 107
7 Cultureel erfgoed 110
7.1 Aanleiding 110
7.2 Visie op erfgoed 111
7.3 Maatwerkbenadering in de gebiedsgerichte aanpak 111
8 Instrumentarium 114
8.1 Instrumenten 114

8.1.1 Inleiding 114
8.1.2 Instrumenten ten behoeve van achterstallig onderhoud 116
8.1.3 Instrumenten ten behoeve van koop 117
8.1.4 Nieuwe Commissie Bijzondere Situaties 118
8.1.5 Instrumenten te behoeve van Nieuwbouw 120
8.1.6 De waardevermeerderingsregeling 121
8.1.7 De waardedalingsregeling 121
8.2 Wetgeving 121
8.3 Vergunningen en systeemtoezicht 123
8.4 Toezicht en handhaving op de bestaande gebouwenvoorraad 128
8.5 Ruimtelijke kwaliteit 129
8.6 Woningbedrijf 130
9 Maatschappelijke stuurgroep Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen 131
10 Sturing & besluitvorming 133
10.1 Sturing 134
10.2 Besluitvorming 136
DEEL III: BIJLAGEN 139
Bijlage 1 – Definities en afkortingen 140
Bijlage 2 - Aanvullend bestuursakkoord 'Vertrouwen op herstel, herstel van vertrouwen', onderdeel Overheidsdienst Groningen 142
Bijlage 3 - Governance programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen 149
Bijlage 4 – Instellingsbesluit nationaal Coördinator Groningen 162
Bijlage 5 – Programmatische aanpak preventief versterken van Stad Groningen 170
Bijlage 6 – Inbreng MEDAL in het Meerjarenprogramma 172
Bijlage 7 – Inbreng BWT in het Meerjarenprogramma 200
Schade door gaswinning 203
Bijlage 8 – Inbreng HSSM in het Meerjarenprogramma 207
Bijlage 9 – Inbreng stad Groningen in het Meerjarenprogramma 223
Bijlage 10- Organisaties en personen die input hebben geleverd 241
Bijlage 11- Inbreng GBB 246
Bijlage 12- Inbreng Dialoogtafel – maatschappelijk organisaties 266
Bijlage 13 – Overige publicaties 274

DEEL I: DE AANPAK

1. INLEIDING

Voor Groningers zijn aardbevingen helaas onderdeel van hun leven geworden, met ingrijpende persoonlijke gevolgen. Doordat veel van hen dagelijks geconfronteerd worden met de schade aan hun huis, de lange tijd die het soms kost om de schade te herstellen en de overlast die het daadwerkelijke herstel met zich meebrengt. Maar vooral ook doordat de bewoners van het gebied zich onveilig voelen in hun eigen huis. De dreiging van de aardbevingen maakt hen onzeker over hun toekomst op de plek waar ze wonen, werken en leven.

De invloed van de aardbevingen als gevolg van gaswinning zijn onvergelijkbaar met andere zaken die in Groningen spelen. Jazeker, het gaat over een gebied waar op veel plaatsen sprake is van bevolkingsdaling (vergrijzing en ontgroening), van een gemiddeld laag opleidings- en inkomensniveau en van een arbeidsmarkt waar vraag en aanbod niet goed op elkaar aansluiten. Maar als je dagelijks wordt geconfronteerd met schade aan je huis en je weet niet of je veilig bent, dan raakt dat het fundament van je bestaan.

En dat terwijl Groningers met recht trots zijn op het gebied en de cultuur die de afgelopen eeuwen is opgebouwd. Mensen zijn er geworteld en voelen zich er thuis. Het gebied heeft een rijke geschiedenis. Een landschap met een eigen karakter en een bebouwing met een grote cultuur-historische waarde. Met gemeenten die bestaan uit een veelheid van dorpen, maar ook met "stad". De stad Groningen, die niet alleen voor Groningen de kern vormt, maar beschouwd kan worden als de "motor" van het Noorden. Met de Eemshaven, het chemiepark Delfzijl, de innovatieve, agrarische sector en het diverse palet aan dienstverlening wordt gewerkt aan een goede economische toekomst van de regio.

Lange tijd was er ook het besef dat de gaswinning van enorme betekenis is voor het gebied en Nederland. De bewoners zullen vaak gedacht hebben: het is hier goed leven en wonen. De aardbevingen hebben daar voor velen een streep door gehaald. Onzekerheid overheerst en daarnaast is er ook het gevoel van boosheid en frustratie. Zijn we voor de gek gehouden, zijn we niet serieus genomen, waarom is het niet met ons gedeeld? Staat onze veiligheid wel voorop? Welke maatregelen worden genomen en wat gaat er gebeuren met de gaswinning? Het vertrouwen in de overheid en instituties heeft daardoor een grote knauw gekregen.

Het rapport van de commissie Meijer[1] heeft als titel "Vertrouwen in een duurzame toekomst". Het bestuurlijke akkoord[2] luidt: "Vertrouwen op herstel en Herstel van vertrouwen". Alle spelers – overheden, instituties, onderzoekers en anderen - moeten zich dit realiseren. Het vertrouwen is verdwenen en zal stapje voor stapje terug gewonnen moeten worden. Niet met woorden, maar met daden.

1.1 Gaswinning en Versterking: twee kanten van dezelfde medaille

In de brief van de Minister van Economische Zaken aan de Tweede kamer wordt het volgende aangegeven over het niveau van gaswinning:
"Het huidige niveau van gaswinning uit het Groningenveld is gebaseerd op de minimaal benodigde hoeveelheid om de leveringszekerheid in een koud jaar te kunnen garanderen. Netbeheerder Gasunie Transport Services (GTS) heeft in haar onderzoek uit 2013 aangegeven dat uit oogpunt

[1] De aardbeving in Huizinge van 3,6 op de schaal van Richter maakt in 2012 dat voor het eerst ook buiten Groningen het besef doordringt dat de situatie ernstig is. Naar aanleiding daarvan wordt op 23 mei 2013 de commissie Duurzame Toekomst Noordoost Groningen (de commissie "Meijer") ingesteld om het provinciebestuur te adviseren over de toekomst van het gaswinningsgebied.
[2] Op 17 januari 2014 sluiten de negen aardbevingsgemeenten, de provincie Groningen en het Rijk samen het akkoord "Vertrouwen op herstel, Herstel van vertrouwen" over de uitvoering van een programma met een samenhangend pakket aan maatregelen. Op 9 februari 2015 is hierop een aanvulling afgesproken.

van leveringszekerheid in een koud jaar een volume van 33 miljard m^3 gaswinning uit het Groningenveld noodzakelijk is, dit exclusief een buffer van 2 miljard m^3 voor technische eventualiteiten. Dankzij de eenmalige beschikbaarheid van 3 miljard m^3 uit de gasopslag Norg kon het plafond voor 2015 lager vastgesteld worden, namelijk op een niveau van 30 miljard m^3. In lijn met het besluit over 2015 ben ik in de begroting voor 2016 voorlopig uitgegaan van 33 miljard m^3 gaswinning uit het Groningenveld – het niveau dat noodzakelijk is voor de leveringszekerheid – waarbij ik echter bezie of een lager niveau van gaswinning mogelijk is. Daartoe wordt langs twee sporen onderzoek verricht. Het eerste spoor doet onderzoek naar een verantwoord niveau van gaswinning binnen het huidige systeem; het tweede spoor richt zich op de mogelijkheid van omkering van het gassysteem.(…) Er is sprake van een verantwoord niveau indien door middel van een combinatie van een winningsplafond en de versterking van woningen en andere gebouwen bereikt kan worden dat de vast te stellen veiligheidsnorm niet wordt overschreden."[3]

In het politieke debat in de Tweede Kamer is gebleken dat een overgrote meerderheid van de politieke partijen de gaswinning wil voortzetten. Daarbij is de beoordeling van het niveau van die winning verschillend, maar wordt de samenhang met versterkingsmaatregelen gelegd. Dit betekent dat het niveau van winning en het versterken van de gebouwen beschouwd moet worden als twee kanten van dezelfde medaille.

1.2 Meerjarenprogramma

Dit meerjarig programma bevat maatregelen en voorzieningen om schadeherstel, de versterkingsopgave en de energietransitie in Groningen ("de drieslag") plus aanvullend flankerend beleid op een goede manier in te vullen. Het gaat daarbij om concrete maatregelen voor het bouwkundig en preventief versterken van woningen, monumenten en andere gebouwen, het in combinatie hiermee energetisch verbeteren van woningen, het verbeteren van de leefbaarheid in de dorpen en maatregelen voor de versterking van de regionale economie. In het Meerjarenprogramma wordt uitgegaan van een planning waar wordt gestart met het herstel en het versterken van woningen en randvoorwaardelijke voorzieningen als tijdelijke huisvesting en vergoedingsregelingen.[4] Daarbij past ook de nodige bescheidenheid. Als één ding duidelijk is geworden de afgelopen jaren, dan is dat wat er moet gebeuren zo complex en ingrijpend is, dat overheden, het Centrum voor Veilig Wonen (CVW), de NAM en andere betrokkenen stap voor stap moeten leren om te doen wat nodig is. Dit kan alleen maar door de inwoners van het gebied centraal te stellen. Daarbij moeten we eerlijk zijn over wat we wel en niet weten en helder zijn over wat wel of niet kan. En we moeten concreet aan de slag gaan, als basis voor een eerste stap naar herstel van het vertrouwen.

[3] Brief minister EZ aan de 2e Kamer over het besluitvormingsproces gaswinning Groningen en Meerjarenprogramma NCG, september 2015.
[4] Brief minister EZ aan de 2e Kamer betreffende Nationaal Coördinator Groningen, d.d. 1 mei 2015.

Wat betekent samen bouwen aan een aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen?

- Zodra er schade ontstaat wordt dit snel en afdoende verholpen. Bewoners, ondernemers en organisaties worden daarin ondersteund en gefaciliteerd.
- Bewoners, ondernemers, organisaties kunnen zich veilig voelen in de gebouwen en omgeving waarin ze wonen, leven, leren en werken. Als hiervoor versterkingsmaatregelen nodig zijn, wordt dit meteen gekoppeld aan energietransitie maatregelen.
- Bewoners, ondernemers en bewoners- en maatschappelijke organisaties zijn betrokken bij de vormgeving van de aanpak en van de toekomstige leefomgeving.
- De samenhang met leefbaarheid, toekomstbestendigheid en de regionale economie wordt in het oog gehouden.
- Bij alle maatregelen wordt zoveel mogelijk ingezet op behoud van het Gronings cultureel erfgoed

2 UITGANGSPUNTEN

De aanpak in dit Meerjarenprogramma is gebaseerd op vier uitgangspunten:
- continuïteit in de aanpak;
- veiligheid voorop;
- verdeling van lusten en lasten;
- koppelkansen: voorsorteren naar morgen.

2.1 Continuïteit in de aanpak

We kiezen voor continuïteit in de aanpak. De gemeenten, de provincie en het Rijk hebben in het bestuursakkoord "Vertrouwen op herstel en Herstel van vertrouwen" gezamenlijk afspraken gemaakt over de aanpak. Via het Meerjarenprogramma voeren we deze afspraken uit. We maken daarmee de stap van woorden naar daden. De uitvoering doen we samen met de bewoners, overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en andere betrokken partijen.

De Commissie Meijer heeft in november 2013 de toon gezet voor de aanpak van de negatieve gevolgen van de gaswinning. De commissie formuleert als doelen:
- herstel van gevoel van veiligheid en toekomstzekerheid bij de inwoners in het gebied;
- herstel van vertrouwen tussen enerzijds bewoners, ondernemers en bestuurders en anderzijds de Rijksoverheid en de NAM;
- verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving en daarmee van de aantrekkelijkheid en belevingswaarde van het gebied;
- borgen van een duurzame economisch toekomstperspectief voor het gebied.

Dit hebben de gemeenten, de provincie en het Rijk in januari 2014 vertaald in het bestuursakkoord. Daarin wordt gekozen voor een aanpak die bestaat uit de volgende sporen:
- vergroting van de veiligheid en preventief versterken van huizen en gebouwen;
- verbetering van de schadeafhandeling en waardevermeerdering;
- verbetering van de leefbaarheid;
- verbetering van het economisch perspectief.

In het aanvullend bestuursakkoord van 9 februari 2015 is vastgesteld dat het hier gaat om een nationale opgave, waarin gemeenten, provincie en Rijk gezamenlijk moeten optrekken. Besloten is om een Nationaal Coördinator Groningen (NCG) in te stellen, met als taak om door publieke regie

te bouwen aan de veiligheid en leefbaarheid in Groningen. De NCG stelt het programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen op en stuurt de uitvoering daarvan aan. Zie voor de opdracht en doelstelling van de NCG Deel II, hoofdstuk 1.

Het eerste concept-Meerjarenprogramma is in deze continue lijn ontwikkeld.
Waar wij in dit programma spreken van "wij" dan wel de NCG, gaat het over de gezamenlijke publieke partijen (Rijk, Provincie en de twaalf betrokken gemeenten.[5] Daarnaast is de rode lijn de nauwe samenwerking met alle betrokken partijen (bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties en de al bestaande verantwoordelijken zoals de NAM en het CVW).

2.2 Veiligheid voorop

Als de veiligheid in het geding is, dan moet er direct worden gehandeld. Voorbeelden zijn het stutten van woningen met acuut instortrisico, het vastzetten of verwijderen van uitstekende elementen en het verstevigen van schoorstenen, om het risico op "vallende delen" bij een aardbeving te beperken. Inmiddels zijn er tal van inspecties uitgevoerd. Er blijken ca. 1.500 kwetsbare gebouwonderdelen te zijn, maar slechts in 500 gevallen is er een akkoord over een aanpak. Het is nu van belang dat de gemeenten op basis van de inspecties van het CVW vaststellen waar het noodzakelijk is om situaties aan te pakken en wat daarbij moet gebeuren, en dat zij daarover ook met de bewoners communiceren. Denk bijvoorbeeld aan straten waar veel verkeer is, zoals winkelstraten en looproutes naar scholen en instellingen. Het CVW kan vervolgens van start gaan met de uitvoering. Daarmee bepaalt de overheid wanneer er wel of niet moet worden ingegrepen en niet een private partij. Voorwaarde voor een dergelijke rolverdeling is dat het CVW de onderzoeks/inspectie-resultaten beschikbaar stelt aan de gemeenten.

Om deze publieke afweging te kunnen maken is het gewenst dat de gemeenten – in veel gevallen betrokken als bevoegd gezag – goed geïnformeerd worden over lopende onderzoeken en onderzoeksresultaten, en verantwoordelijk worden voor de communicatie met de inwoners over de te treffen maatregelen. Dat geldt voor monumenten, scholen, zorg, infrastructuur etc. Dit is op dit moment in het ene geval beter geregeld dan in het andere.

Ook voor het vraagstuk waar we gaan beginnen met versterken speelt veiligheid en de berekening van risico's een belangrijke rol. De toelichting welke rol dit speelt is opgenomen in paragraaf 4.1.

Veiligheid staat voorop en gemeenten nemen hun verantwoordelijkheid

Op grond van de uitgevoerde inspecties van het CVW naar risico's voor de veiligheid, bijvoorbeeld door schoorstenen die bij een aardbeving van een gebouw kunnen vallen, is het aan de gemeenten om te bepalen welke situaties aangepakt moet worden, bijvoorbeeld straten waar veel verkeer is of drukke looproutes. Hierin heeft de NCG een bewakende, signalerende en indien nodig interveniërende rol.

[5] Appingedam, Bedum, Delfzijl, Eemsmond, Groningen, Hoogezand-Sappemeer, Loppersum, De Marne, Menterwolde, Slochteren, Ten Boer en Winsum

2.3 Lusten en lasten

De Commissie Meijer vindt dat in het gebied onbalans is ontstaan tussen de lusten en de lasten van gaswinning: bewoners en ondernemers in het gebied hebben op dit moment vooral de lasten. Het is de stellige overtuiging van de commissie dat deze balans moet worden hersteld. Niet via ad hoc of korte termijn maatregelen, maar via een structureel, langjarig programma, en met een gemeenschappelijke inzet van alle betrokkenen. Ook in het bestuurlijk akkoord "Vertrouwen op herstel en Herstel van vertrouwen" wordt gemeld: "Lusten en lasten zijn in het gaswinningsgebied uit balans geraakt." In een recent interview in het Financieel Dagblad heeft de heer Schotman, directeur van de NAM, deze stellingname onderschreven: "Nu je meer beslissingsbevoegdheid ziet bij de plaatselijke bevolking, moeten we ook zorgen dat er beter zicht is op wat gaswinning opbrengt. Als je de voordelen nu eens anders verdeelt tussen de rijksoverheid en de provinciale overheid, dan doe je meer recht aan de mensen die overlast hebben." In dit Meerjarenprogramma is dit als uitgangspunt genomen en terug te vinden in voorstellen over leefbaarheid, energietransitie en versterking van de regionale economie.

2.4 Koppelkansen: voorsorteren op morgen

Waar tijd is voor afwegen zijn we verplicht om breder te kijken dan alleen naar het gebouw. Hoe zorgen we dat de school klaar is voor de toekomst? Hoe zorgen we dat inhoudelijke visie op de zorgontwikkeling tot zijn recht komt? Hoe voorkomen we dat er in de toekomst leegstand ontstaat, waardoor de leefbaarheid in het geding kan komen? Er is alle reden om de versterking van gebouwen te combineren met en te koppelen aan nieuwe ontwikkelingen, inzichten en wensen op het gebied van onderwijs, zorg, leefbaarheid, duurzaamheid en de regionale arbeidsmarkt, en zo "voor te sorteren" op de toekomst.

Dergelijke inhoudelijke vernieuwingen worden vaak gekoppeld aan groot onderhoud en nieuwbouw. In die zin zouden de vragen naar koppelkansen nu niet op het goede moment op tafel komen. De aardbevingen zijn immers de reden om de bestaande gebouwen aan te pakken. Maar deze regio heeft te maken met bevolkingskrimp. De leefbaarheid van de dorpen en buurten staat al langer op de agenda. De vergrijzing en de ontgroening doen zich op tal van plaatsen voor. Het is daarbij goed om ons te realiseren dat gebouwen in dit gebied het risico lopen dat zij morgen hun functie verliezen. Maar ook dat een ingrijpende versterkingsoperatie de levensduur van de betrokken gebouwen kan verlengen. Daarom zou het onjuist en een gemiste kans zijn om nieuwe ontwikkelingen en nieuwe wensen niet mee te nemen. Wie wil voorsorteren op morgen, moet de ambitie hebben om van de nood een deugd te maken. Dit is een belangrijke notie naar alle partijen in het gebied zelf, maar ook voor de diverse ministeries die verantwoordelijk zijn voor de beleidsvelden onderwijs, zorg, infrastructuur, landbouw en wonen.

Centraal in het programma staat het versnellen en verbeteren van de schadeafhandeling en het starten met het aardbevingsbestendig maken van woningen en gebouwen in combinatie met energietransitie-maatregelen. Het koppelen van deze opdrachten aan toekomstbestendige maatregelen en kansen op andere gebieden is van belang, maar mag de snelheid en de voortgang van het schadeherstel en de versterking niet in de weg staan.

Uitgangspunten meerjarenprogramma:

- De eerder ingezette lijn van Commissie Meijer en het Bestuursakkoord wordt *gecontinueerd.*
- *Veiligheid staat voorop* en gemeenten bepalen op grond van de uitgevoerde inspecties, welke situaties aangepakt moeten worden en communiceren hierover met de bewoners.
- *Lusten en lasten* moeten beter verdeeld; meer lusten naar de regio die de lasten ook draagt. Dit uitgangspunt is in dit meerjarenprogramma terug te vinden in voorstellen over leefbaarheid, energietransitie en versterking van de regionale economie.
- *Voorsorteren op morgen*: rekening houden met nieuwe (inhoudelijke) ontwikkelingen zoals de veranderingen in de zorgsector en het onderwijs. Centraal staat het versnellen en verbeteren van de schadeafhandeling, het starten met het aardbevingsbestendig maken van woningen en gebouwen in combinatie met energietransitie-maatregelen. Het koppelen van kansen is van belang, maar mag de snelheid en de voortgang van het schadeherstel en de versterking niet in de weg staan.

3 SCHADEHERSTEL: WAT GAAN WE DOEN?

De bevingen veroorzaken schade. Schade aan huizen, bedrijven, scholen, zorginstellingen. Het raakt ieders directe omgeving. Sinds 2012 zijn er ruim 50.000 schademeldingen gedaan. Dit cijfer geeft aan dat heel veel bewoners, ondernemers en instellingen met schade zijn geconfronteerd. In ongeveer 78% (39.000) is een voorstel voor schadeherstel gedaan. Daarvan bestaat er in 80% (31.200) van de gevallen overeenstemming tussen de NAM en de eigenaar[6].

Duidelijk is echter dat het niet in alle gevallen goed loopt. Procedures lopen te lang, er is discussie over de oorzaak van de schade, over wat wel en wat niet in de beoordeling moet worden meegenomen, over de omvang van de contra-expertise, over de behandeling van de mensen met schade en over het uitblijven van duidelijkheid. Ook hier is het onmiskenbaar dat alle betrokken partijen niet voorbereid waren op deze situatie. Door de beving bij Huizinge van 16 augustus 2012 is de ernst van de situatie doorgedrongen. Sindsdien proberen vele partijen zo snel mogelijk een antwoord te formuleren. Dat gebeurt met vallen en opstaan.

Inmiddels is het Centrum voor Veilig Wonen (CVW) tot stand gekomen. Vanaf de start in januari 2015 tot september 2015 zijn er 22.755 schademeldingen binnengekomen. Schade-experts hebben in die periode 20.964 schademeldingen onderzocht en in 16.543 gevallen is er een expertiserapport verzonden aan de bewoners, waarbij 9.876 schademelders een akkoord hebben gegeven. De keuze om te komen tot het CVW en daarmee tot het inrichten van een proces dat is gericht op de schadeafwikkeling is een eerste stap in de goede richting. Maar de vele ervaringen van inwoners van het gebied die ze de afgelopen maanden met de NCG hebben gedeeld onderstrepen dat er nog veel te doen en te leren is. De wens om snel tot schadeherstel te komen, staat daarbij op gespannen voet met een planning die rekening houdt met een zorgvuldige wijze van communiceren met getroffen bewoners.

[6] Stand van zaken oktober 2015.

Zorgvuldig communiceren staat centraal

Schade aan je huis betekent ook dat het herstel van de schade en eventuele versterkingsmaatregelen bij je thuis plaats vinden. Dat geeft overlast. Zorgvuldige communicatie met bewoners is hierbij van belang. In het hele proces van schadeafwikkeling moet dat besef centraal staan.

3.1 Afhandeling van reguliere en complexe schadegevallen

Huidige werkwijze
Uit de beoordeling van de schadegevallen tot nu toe komt naar voren dat veel gevallen als "regulier" kunnen worden aangeduid. Dit betekent dat er schade is die - al dan niet - gekoppeld is aan de aardgaswinning en die moet worden beoordeeld en hersteld. De inwoner met schade doet melding bij het CVW, de expert beoordeelt de schade en komt met een rapport en het CVW doet een aanbod. Als daar overeenstemming over bestaat, dan kan de schade worden hersteld. In een aantal gevallen stelt de eigenaar het voorstel ter discussie. Dan is er ruimte voor een contra-expert om de schade te beoordelen. Vervolgens kan dat leiden tot een nieuw aanbod van het CVW. Bestaat daarover overeenstemming dan kan de schade worden aangepakt en kan de zaak worden gesloten.

Geschillenregeling: Arbiter aardbevingsschade
De Arbiter Aardbevingsschade beoordeelt de zaak ter plaatse en doet een uitspraak. Dit is een uitspraak waar het CVW en de NAM zich in beginsel aan verbinden. Voor de eigenaar geldt dat hij zich vervolgens alsnog tot de rechter kan wenden als hij het niet met de uitspraak eens is. De aardbevingskamer die de Rechtbank Groningen heeft ingesteld doet in dat geval binnen een redelijke termijn uitspraak.

Complexe schadegevallen naar NCG
In een aantal gevallen gaat het om "complexe" schade, waarbij sprake kan zijn van verschillende oorzaken of van een samenloop van materiële en immateriële zaken. Schades waarbij bodemdaling wordt vermoed, worden ook als complex schadegeval aangemerkt. Zij vallen immers buiten het mandaat van het CVW. Veel van deze zaken hebben een lange looptijd, leiden tot discussie, het gevoel van machteloosheid en boosheid en teleurstelling.

Vaak kan al snel worden geconstateerd dat het niet gaat om een "regulier" schadegeval. Daarom wordt de procedure per 1 januari 2016 aangepast. Als wordt vastgesteld dat een snelle oplossing niet haalbaar is, dan wordt de behandeling van die schademelding overgedragen aan de NCG. De NCG wijst een casemanager aan, die de betrokkenen ondersteunt en op zoek gaat naar een oplossing. Dat zal vaak moeten gebeuren in bemiddeling met alle betrokkenen. De casemanager doet namens de NCG een voorstel. Als het voorstel aanvaardbaar is voor alle betrokkenen, dan kan het worden afgewikkeld. Als dat niet zo is, dan kan ook hier de zaak – na contra-expertise - voorgelegd worden aan de Arbiter aardbevingsschade. In deze complexe gevallen kunnen ook andere partijen dan de NAM betrokken zijn. De NCG zet zich er voor in, dat ook die partijen zich neerleggen bij de uitspraak. De bewoner houdt in alle gevallen het recht om de zaak nog voor te leggen aan de rechter.

De beschreven aanpassingen in de schadeafhandeling zijn er op gericht om te zorgen dat zaken afgerond worden en te zorgen dat er altijd een finaal oordeel wordt uitgesproken. En dat in het geval van complexe situaties het zoeken naar oplossingen niet het probleem van de eigenaar is. Als laatste element om dit te voorkomen kan de NCG in bijzondere situaties een op deze situatie toegesneden voorstel doen.

Commissie Bijzondere Situaties blijft bestaan
In bepaalde gevallen komen er veel zaken bij elkaar. Niet alleen de materiële schade, maar ook eventuele sociale problematiek. Bewoners die vanwege medische of financiële redenen extra hulp nodig hebben bovenop de bestaande compensatieregelingen konden al via de burgemeester terecht bij de Commissie Bijzondere Situaties. Deze – onafhankelijke – commissie zal blijven bestaan. De secretariële ondersteuning van de commissie wordt uit efficiency overwegingen ondergebracht bij het werkapparaat van de NCG.

3.2 Loket voor bedrijven

Uit veel reacties is gebleken dat het vaak onduidelijk is waar de ondernemers – veelal de kleine ondernemers als ZZP-ers - terecht kunnen met schade gerelateerde zaken. Voor schade aan hun panden kunnen ze zich melden bij het CVW en worden ze in de reguliere schadeafhandeling meegenomen. Naast de schade aan gebouwen spelen voor hen ook andere vraagstukken, zoals het al dan niet door kunnen met het bedrijf, omzetschade of gevolgen voor de bedrijfsprocessen. Beoordeling van dergelijke vragen vereist specifieke deskundigheid, en de ondernemer zal hierover een afspraak met de NAM moeten maken. Om de ondernemer hierbij te ondersteunen zal een bedrijvenloket worden gevormd. Over de vormgeving zal de NCG met betrokken partijen overleggen.

3.3 Steunpunt voor burgers

Uit de signalen van bewoners- en maatschappelijke organisaties is duidelijk dat ook een steunpunt voor burgers gewenst is. Een steunpunt waar je terecht kunt met vragen en voor ondersteuning bij het invullen van formulieren, het schrijven van een brief en het maken van keuzes (waaruit bestaan mijn keuzemogelijkheden? Hoe weet ik nu of ik de goede keuze maak?). Deze roep om een "burgerloket" is heel herkenbaar. We zien dat op tal van terreinen organisaties loketten inrichten – bijvoorbeeld de Belastingdienst -, maar dat mensen er toch de voorkeur aan geven om met vragen naar bijvoorbeeld de vakbond of de ouderenorganisatie te gaan. Om die reden wordt met de maatschappelijke organisaties (Gasberaad en Groninger Bodem Beweging) gewerkt aan de totstandkoming van een steunpunt, dat ook door hen wordt beheerd.

3.4 Onafhankelijke raadsman blijft bestaan

Hoe we het ook vorm zullen geven, er moet altijd de gelegenheid zijn om bij een onafhankelijk raadsman een "klacht" in te dienen. De onafhankelijk raadsman kan alle betrokkenen - ook de NCG – scherp houden. Daarom blijft ook in de nieuwe situatie de onafhankelijk raadsman behouden en stelt de NCG hem in staat om zijn goede werk te blijven doen.

3.5 Schadeprotocol tegen het licht

Verder is het gewenst om het nu door het CVW gehanteerde schadeprotocol tegen het licht te houden. Eerder heeft de Dialoogtafel hierover al aanbevelingen gedaan. In een aantal gevallen is daarop nadere verduidelijking gewenst: wanneer wel of niet aandacht voor de fundering, de reikwijdte van contra expertise, etc. Daarbij is het van belang om voortdurend te monitoren hoe

een en ander loopt en op basis daarvan de vraag te beantwoorden of verduidelijkingen of aanpassingen nodig zijn.

Het vernieuwde schadeprotocol wordt in overleg met de NCG door NAM vastgesteld, het CVW is de uitvoerende instantie. In het schadeprotocol zal expliciet worden opgenomen dat als er sprake is van funderingsschade veroorzaakt door aardbevingen, dit meegenomen kan worden in het onderzoek. Als de schade-expert funderingsschade vermoedt gerelateerd aan aardbevingsschade, wordt dat doorgezet naar een specialist.

In het protocol wordt ook vastgelegd dat in de contra-expertise schade die niet is vastgesteld bij de inspectie door de eerstelijnsexpert of na die inspectie is ontstaan kan worden beoordeeld in de contra-expertise. Deze moet dan wel worden geaccordeerd door de eerstelijnsexpert en in zijn rapport worden opgenomen. Ook indien de Arbiter aardbevingsschade ter plekke komt kijken en nieuwe schades constateert kan hij deze in zijn uitspraak meenemen door middel van een door hem ingeschakelde deskundige.

Verbetering van de schadeafhandeling

- Vanaf 1 januari 2016 wordt onderscheid gemaakt tussen "reguliere" en "complexe" schademeldingen.
- De NCG behandelt vanaf 1 januari 2016 de "complexe" schademeldingen. De NCG zal in die situatie een "casemanager" aanstellen, die de opdracht krijgt om met alle betrokkenen te zoeken naar een oplossing en te komen met een bemiddelingsvoorstel; Zo wordt de eigenaar ontzorgd.
- De Commissie Bijzondere Situaties en de Onafhankelijk Raadsman blijven in de nieuwe situatie bestaan met behoud van hun onafhankelijke positie. Uit efficiencyoverwegingen wordt de ondersteuning ondergebracht bij de NCG.
- Vanaf 1 januari 2016 wordt de schadeafhandeling aangevuld met een Geschillenregeling. Dit betekent dat een eigenaar de Arbiter aardbevingsschade kan inroepen om een uitspraak te doen als er geen overeenstemming is.
- De NCG monitort de schadeafhandeling voortdurend.
- De bestaande protocollen en werkinstructies voor experts worden getoetst en samen met de NAM en het CVW besproken.
- De NCG bevordert samen met de NAM/CVW de instelling van een bedrijvenloket in samenspraak met VNO/NCW, MKB-Nederland en de Economic Board, voor kleinere bedrijven/ZZP'ers. Aan het eind van het 1e kwartaal 2016 moet duidelijkheid bestaan over de exacte vormgeving ervan.
- De NCG bevordert een loket voor burgers in samenwerking met maatschappelijk organisaties. Het loket komt in beheer van de maatschappelijke organisaties. Het streven is om op 1 januari 2016 van start te gaan.

4 VERSTERKING: WAT GAAN WE DOEN?

Schadeherstel is vanzelfsprekend, maar het gaat om meer. In de inleiding is al opgemerkt dat de balans gevonden moet worden tussen de gaswinning en het versterken van de gebouwen. Met referentie aan de commissie Meijer en het bestuursakkoord, gaat het hierbij om de volgende ingrepen[7].

- Veiliger maken: alle ingrepen (vaak ook tijdelijk) om de veiligheid gelijk te verhogen zonder aanpassingen aan de hoofddraagconstructie van een gebouw. Hieronder vallen alle noodzakelijke bouwkundige ingrepen om onveilige situaties te voorkomen dan wel te beperken. Hierbij moet met name worden gedacht aan loszittende bouwelementen op plekken waar veel mensen samenkomen. Maar dit kan ook bij individuele woningen het geval zijn op het moment dat tijdens een aardbeving een loszittende schoorsteen naar beneden valt en de bewoners hun huis verlaten.
- Bouwkundig versterken: alle ingrepen om de hoofddraagconstructie van een gebouw (waaronder dak en/of fundering) te versterken, zonder noodzakelijkerwijs volledig te voldoen aan de beschikbare norm voor aardbeving bestendige (ver)bouw. Een voorbeeld is het verhelpen van bestaande bouwkundige gebreken, zoals een slecht opgelegde latei in bepaalde Jarino-woningen, maar ook het toepassen van constructieve maatregelen zonder uitgebreid rekenwerk waarmee wordt bepaald of een beschikbare norm voor aardbevingsbestendige (ver)bouw daarmee ook gehaald wordt.
- Aardbeving bestendige (ver)bouw: de ingrepen waarmee de hoofddraagconstructie van een gebouw wordt versterkt, zodat het gebouw voldoet aan de beschikbare norm voor aardbevingsbestendige (ver)bouw. Ook sloop en nieuwbouw valt onder deze norm.

4.1 Risico's en Prioriteiten bepalen

Al eerder is vastgesteld dat alle betrokkenen niet goed waren voorbereid op aardbevingen in de omvang (intensiteit en frequentie) waarin ze zich hebben voorgedaan. We doen nog elke dag kennis op en dat zal doorgaan. Het gaat om kennisontwikkeling over de ondergrond (inclusief metingen), maar ook over de bovengrond (wat kunnen materialen en constructies aan). In die zin is er sprake van schuivende panelen. Hoe geringer de kennis, des te risicomijdender wordt daarop gereageerd. Als de kennis toeneemt, kan met meer zekerheid worden gesproken over de ondergrond, maar ook over de bovengrond (kwaliteit van de bebouwing). Zolang er grote onzekerheid is wordt dit in het algemeen vertaald in het "zekere voor het onzekere nemen". Zodra preciezere informatie beschikbaar komt kunnen ook realistischer en nauwkeuriger maatregelen genomen worden. Daar zit dan ook onze eerste prioriteit.

Het beeld van schuivende panelen is terug te vinden in de eerste en de tweede versie van de KNMI-kaart met de contouren van de te verwachten maximale grondversnelling, de 'groene' voorlopige Nederlandse Praktijkrichtlijn (NPR) voor aardbevingen en de binnenkort verwachte 'witte' versie van de NPR. Die beweging is een uitdrukking van de kennis van nu. De stand van de kennisontwikkeling vormt het beoordelingskader totdat er weer nieuwe inzichten zijn. Besluiten die we moeten nemen, nemen we tegen die achtergrond. Het voortschrijden van het inzicht zal naar verwachting nog wel even doorgaan. Het is daarom goed om als beleidslijn te hanteren dat de stand twee keer per jaar (1 januari en 1 juli) wordt opgemaakt en dan wordt vastgesteld op basis van welk kader we in het komende half jaar besluiten kunnen nemen. Daarmee wordt voorkomen dat voortdurend een situatie ontstaat waarin met het versterken van een gebouw gewacht wordt op nieuwe inzichten. Vanzelfsprekend is er zelfs op deze regel een uitzondering. Indien nieuwe

[7] Brief minister van Economische Zaken d.d. 12 augustus 2015 aan de Dialoogtafel, zie voor de definities ook bijlage 1.

gegevens duidelijk maken dat er sprake is van een onvoorzien groot veiligheidsrisico, moet er ogenblikkelijk kunnen worden gehandeld.
Het feit dat voortdurend nieuwe gegevens komen, die ook lang niet altijd eenduidig zijn, vindt plaats in een situatie waarin vertrouwen ontbreekt. Het feit dat onderzoeken afkomstig zijn van wat genoemd wordt "gerenommeerde instituten" maakt in Groningen weinig indruk. Onderzoeken worden vaak niet direct geloofd en ogenblikkelijk tegen gesproken. In dat licht zal de NCG een critical review organiseren. De NCG zal samen met de RUG daaraan vorm geven. Uitgangspunten zijn:

- personen, instituten die van mening zijn dat een onderzoek niet compleet is, onvoldoende aandacht besteed aan bepaalde aspecten etc. worden in staat gesteld om hun stellingname toe te lichten;
- er zal een "debat" worden georganiseerd tussen de onderzoekers en hun "tegenstrevers";
- de overblijvende verschillen zullen in een openbaar debat aan de orde komen.

Bij het schrijven van dit Meerjarenprogramma kan beschikt worden over de nieuwste versie van de KNMI-kaart. De Commissie Meijdam heeft in een brief d.d.7 oktober laten weten geen redenen te hebben om af te wijken van haar advies van 23 juni 2015. In het eerste advies van 23 juni 2015 concludeert de commissie dat de veiligheidsnorm in Groningen dezelfde moet zijn als in de rest van Nederland. Groningers dienen niet aan een hoger of lager risico te worden blootgesteld dan andere inwoners van ons land. Er is daarbij, zoals gebruikelijk, een verschil tussen het niveau van nieuwbouw en dat van bestaande bouw. De Commissie sluit aan bij de algemeen in Nederland gehanteerde normen voor allerlei soorten risico's. In het eerste advies formuleerde de Commissie de volgende aanbevelingen:

- Hanteer als norm voor nieuwbouw een individueel risico[8] van 10^{-5} en ga voor de bestaande bouw tijdelijk uit van een norm van 10^{-4}.
- Beschouw de norm van 10^{-4} als een grenswaarde. Veiligheidsrisico's boven dat niveau dienen met voorrang te worden aangepakt. De termijn waarbinnen maatregelen worden getroffen, beschouwt de commissie als onderdeel van de beleidsruimte van de verantwoordelijke overheden en van de ruimte van de NCG, waarbij het uitgangspunt moet zijn dat prioriteiten worden gesteld op basis van de veiligheidsrisico's. In de bouwwereld is het gebruikelijk hiervoor een termijn van vijf jaar te hanteren.

De NCG hanteert deze aanbevelingen van de commissie als leidraad voor de versterking:

1. de norm voor alle bouwwerken is net als in de rest van Nederland 10^{-5};
2. bouwwerken die niet aan 10^{-4} voldoen moeten zo snel mogelijk versterkt worden;
3. bouwwerken tussen 10^{-4} en 10^{-5} moeten versterkt worden.

De Commissie Meijdam heeft op 29 oktober haar tweede advies uitgebracht. In dit advies worden bovenstaande normen nogmaals herhaald. De minister van EZ heeft op drie november een brief naar de TK gestuurd waarin hij het handteren van deze norm bekrachtigt.

Het tweede advies van de Commissie Meijdam gaat vervolgens in op drie elementen: 1. Aardbevingsdreiging, uitgedrukt in grondversnelling, 2. constructieve risico's en 3. maatschappelijke risico's.

8 Met een individueel risico (in dit geval een pandgebonden individueel risico) van 10^{-4} wordt hier bedoeld dat het kans dat iemand ten gevolge van een aardbeving in het betreffende gebouw om het leven komt 1/10.000e per jaar is.

1. Hazard[9]: Benaderingen en methodieken om te komen tot een betrouwbare voorspelling van de hazard zijn volop in ontwikkeling. Voorlopig is echter alles nog in beweging. Dit heeft tot gevolg dat bij elke verandering van de hazard ook de versterkingsopgave wijzigt. Inwoners van Groningen hebben behoefte aan zekerheden. Daartoe is het nodig bepaalde gegevens als uitgangspunt te nemen. De commissie kiest ervoor de PGA-kaart van het KNMI als basis te hanteren. Deze kaart biedt inzicht in de grondversnelling als gevolg van aardbevingen in de afgelopen vijf jaar, uitgezet in contouren. De aanbeveling is om de binnenste contouren op de PGA-kaart - tot aan 0,15g - voor de korte termijn (tot 2017) vast te klikken. Hierdoor kan de basis gelegd worden voor het in kaart brengen en prioriteren van de versterkingsopgave. Met deze zogenaamde adaptieve aanpak worden onzekerheden niet langer afgewenteld op de inwoners van Groningen, maar dient de gaswinning verminderd te worden als de plafondwaarde wordt overschreden. De Commissie benadrukt het belang om (halfjaarlijkse) evaluaties uit te voeren om de opgetreden seismiciteit, de rekenmethodes en voortschrijdend inzicht nadrukkelijk onderdeel te laten uitmaken van deze adaptieve aanpak.

2. Constructieve risico's: Op dit moment is de 'witte versie' van de Nederlandse Praktijkrichtlijn (NPR) nog niet beschikbaar. Om die reden kan de commissie momenteel niet voldoen aan de vraag om te reflecteren op de nieuwe NPR methodiek. Deze nieuwe richtlijn zal bestaan uit verschillende methoden om de sterkte van gebouwen te bepalen. Dit zijn veelal tijdrovende inspecties die door experts moeten worden uitgevoerd. De commissie hecht veel belang aan een alternatieve, pragmatische benadering die op korte termijn de versterkingsopgave in beeld brengt. In samenspraak met experts heeft de commissie een methodiek doordacht op basis van het object gebonden individueel aardbevingsrisico (OIA). Op basis van vier stappen (de zogenaamde catalogusaanpak) kunnen bouwwerken met een risico tussen 10-4 en 10-5 worden geïdentificeerd en versterkt. De commissie pleit ervoor om de catalogusaanpak te verfijnen, maar daarbij wel oog te houden voor een zorgvuldige afweging van noodzaak en toegevoegde waarde. Daarnaast moet voldoende ruimte zijn voor keuzevrijheid en zeggenschap van inwoners om zelf sterke en zwakke plekken in hun woning te kunnen bepalen.

3. Maatschappelijke risico's: Afgezien van het individueel risico moet ook gekeken worden naar het maatschappelijk risico dat de aardgaswinning met zich meebrengt. Zo kan gedacht worden aan een analyse van het maatschappelijk risico van het vallen van onderdelen van bouwwerken op passanten. Om de redelijkheid van maatregelen boven de voorgestelde norm voor individueel risico te kunnen afwegen, adviseert de commissie de minister een maatschappelijke risicoanalyse te laten uitvoeren. De commissie doet daarnaast de suggestie een dataset te ontwikkelen aan de hand waarvan een beeld kan worden verkregen van de locaties met de grootste risico's waar (dus) aanvullende veiligheidsmaatregelen overwogen moeten worden.

Idealiter zou aan de hand van een berekening met grote precisie de gebieden bepaald kunnen worden die prioriteit hebben. Een berekening op basis van:
1. inzicht in de ondergrond (nieuwe KNMI-kaart);
2. inzicht in de bovengrond ("witte" NPR);
3. de grenswaarde van 10^{-4};
4. afgezet tegen de typologieën van gebouwen.

Dit is echter op dit moment technisch nog niet mogelijk. Daarnaast is er nog geen 'witte' versie van de NPR beschikbaar en de door de Commissie Meijdam voorgestelde "catalogusaanpak" is nog niet operationeel. De minister van EZ geeft in zijn brief aan dat hij over de aanbevelingen inzake de NPR en de catalogusaanpak in overleg gaat met de Nationaal Coördinator Groningen. Daarnaast

[9] Hazard = aardbevingsdreiging, uitgedrukt in grondversnelling.

wordt aangegeven dat de verantwoordelijke overheden en de NCG de ruimte hebben om te bepalen wat de termijnen zijn waarin de versterking opgave vorm moet krijgen. In de komende tijd zal daarom in overleg met de overheden het gesprek gevoerd worden op welke wijze de adviezen en uitgangspunten gehanteerd zullen worden.

Wachten met het opzetten van een eerste versterkingsprogramma is onwenselijk en niet verstandig. Daarnaast is het van belang om praktische snelheid te laten prevaleren boven 100% wetenschappelijke zekerheid. Dit eveneens in het besef dat het onmogelijk is om alles in het gebied in één keer aan te pakken. De capaciteit daarvoor ontbreekt, nog afgezien van de vraag wat de absorptiecapaciteit is van een gebied. Ofwel, wat voor versterkingsprogramma kan het gebied aan?

4.2 NU beginnen: No regret aanpak

Als we constateren dat we niet kunnen wachten tot alles bekend is, is het redelijk om te kiezen voor een "no regret" aanpak, een aanpak waarmee we beginnen in gebieden waar we hoe dan ook aan de slag moeten, en waar we later dus geen spijt van krijgen. In het bestuursakkoord staan daar al criteria voor:

- locatie: gebouwen in het kerngebied hebben een hogere prioriteit dan aan de rand van het veld;
- kwetsbaarheid van het huis of gebouw: gebouwen kunnen - afhankelijk van hun leeftijd, type gebouw en/of staat van onderhoud - meer of minder gevoelig voor aardbevingen zijn;
- functie van het gebouw: collectieve voorzieningen - bijvoorbeeld scholen en verzorgingshuizen - en kritieke gebouwen bij incidenten - brandweer, ziekenhuizen, etc. – moeten een relatief hogere prioriteit krijgen;
- plekken waar veel mensen samenkomen en het gevaar dat bij een aardbeving loszittende bouwonderdelen naar beneden komen.

We verwachten dat het binnen afzienbare tijd mogelijk is om de prioritering te bepalen op basis van de bovenomschreven berekening. Als er nieuwe prioritaire gebieden uit de berekeningen komen, worden deze aan het programma toegevoegd.
Langs vier lijnen is bepaald welke gebieden en projecten in het Meerjarenprogramma worden opgenomen of onderdeel gaan uitmaken van het uitvoeringsprogramma.

1. Werken van binnen naar buiten.
2. Starten met versterken van relatief kwetsbare gebouwen.
3. Speciale aandacht voor gebouwen waar veel mensen samenkomen.
4. Continuïteit in de aanpak.

1. <u>Werken van binnen naar buiten</u>

In het programma is aangesloten op de breed gedragen lijn dat de aanpak van binnen naar buiten moet plaatsvinden. In de kern van het gebied zijn de risico's het grootst. In alle studies wordt zichtbaar dat de nieuwste inzichten wijzigingen tot gevolg hebben, maar waar het gaat om de "kern" verandert er weinig. Aan de hand van de nieuwe KNMI kaart zal als eerste de aandacht worden gericht op het gebied binnen de 0,2 contour. Dat gaat om de gemeenten Loppersum, Ten Boer en delen van Appingedam, Eemsmond en Slochteren. Er zal in 2016 in twee rondes worden gestart:

- Eerste ronde: de kern Loppersum, 't Zandt, Ten Post, Overschild en een deel van de gemeente Appingedam;
- Tweede ronde: de kern Middelstum, Stedum, een deel van de gemeente Eemsmond, Ten Boer en een deel van de gemeente Slochteren.

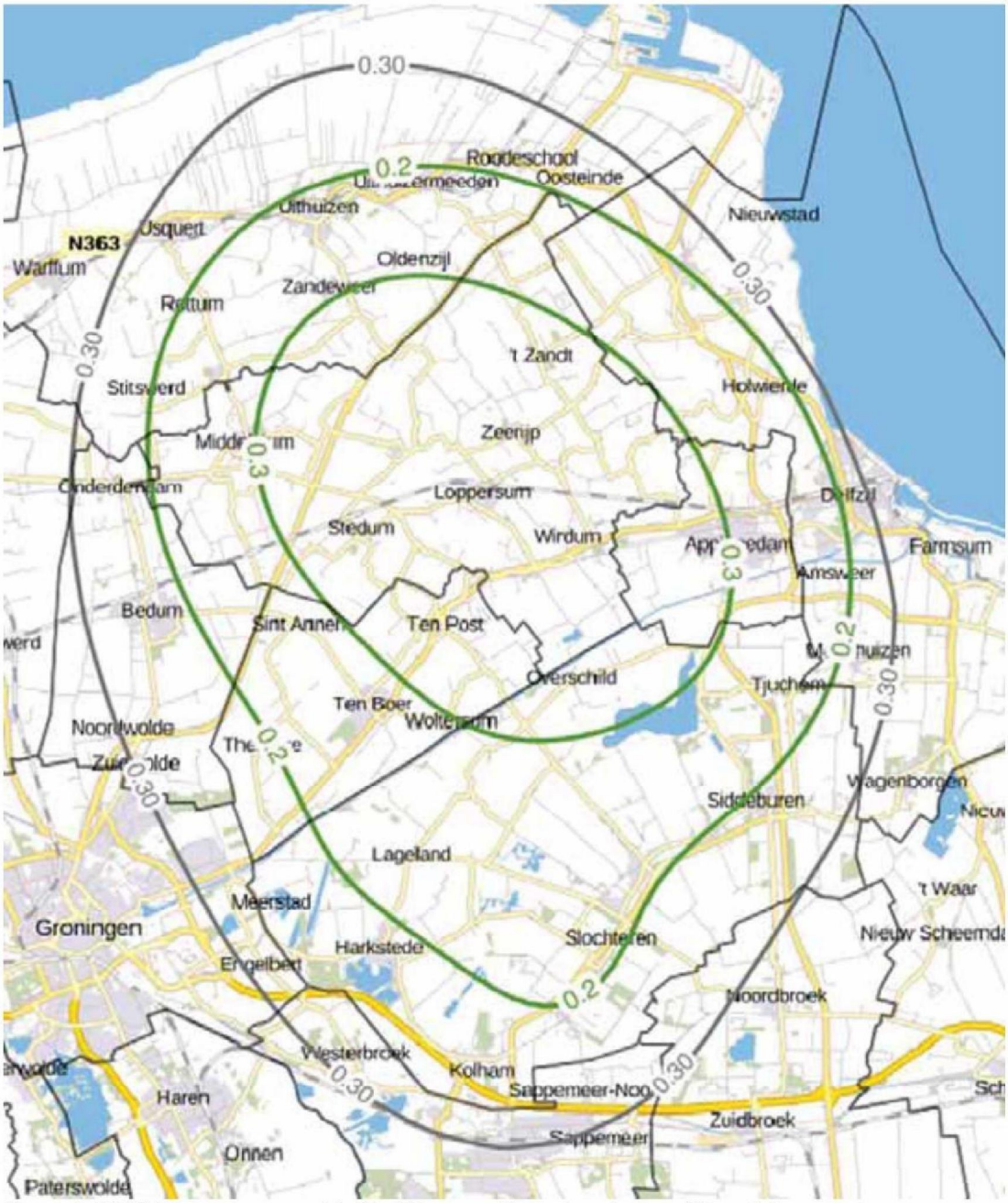

Figuur 1: KNMI kaart met pga oud (grijs, 0.3 contour) en nieuw (groen, 0.3 en 0.2 contour)

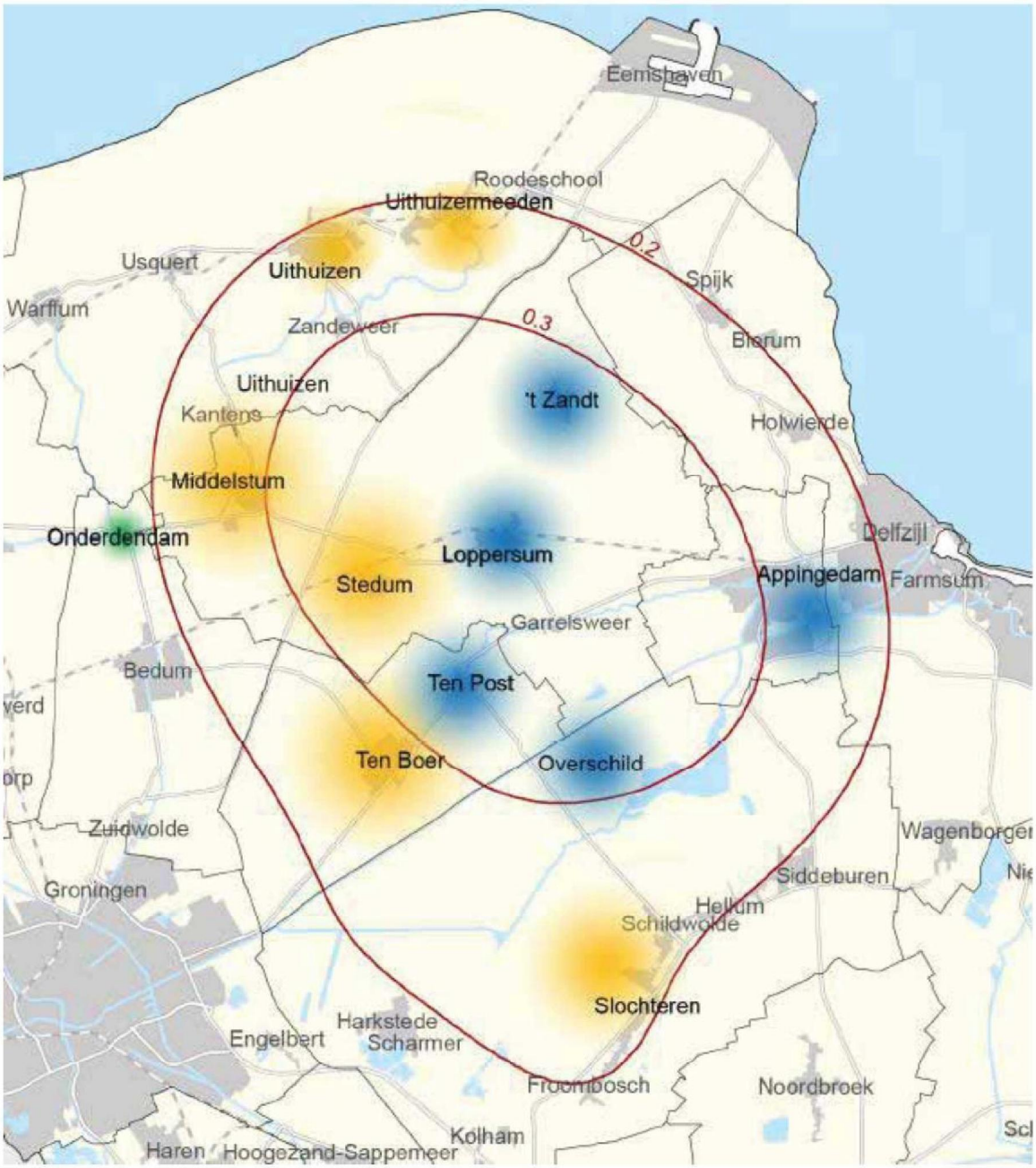

Figuur 2: prioritaire gebieden in fase 1 (blauw) en fase 2 (geel) en maximale grondversnellingscontouren 0,3 g en 0,2 g (1 g = 9,81 m/s²). Onderdendam (groen) is reeds in ontwikkeling.
Bron: NCG, maximale grondversnellingscontouren KNMI.

2. Starten met versterken van relatief kwetsbare gebouwen

Er is inmiddels het nodige onderzoek gedaan naar de kwetsbaarheid van typen gebouwen. Op grond van de huidige inzichten gaan we ervan uit dat gemiddeld genomen de rijtjeswoningen relatief het meest kwetsbaar zijn. Dat betekent dat binnen de aangewezen gebieden als eerste aandacht wordt besteed aan de gebouwen die het meest kwetsbaar zijn.

3. Gebouwen waar veel mensen samenkomen

Publieksgebouwen vragen eveneens de aandacht. In samenwerking van de stuurgroep "Aanpak scholen in het aardbevingsgebied" heeft de NAM circa 100 scholen geïnspecteerd en zijn de rapporten per school beschikbaar. Inmiddels worden in de stad Groningen ook de schoolgebouwen geïnspecteerd en onderzocht. Er bestaat inzicht in veiligheidsissues en in waar versterking aan de orde is. Op basis van de groene versie van de NPR zijn afspraken gemaakt tussen gemeenten en de NAM over de vervolgstappen. Ook de schoolgebouwen voor het voortgezet onderwijs worden geïnspecteerd. Een dergelijke aanpak is ook voorzien voor zorginfrastructuur. De resultaten hiervan moeten worden meegenomen in het programma. Als er veiligheidsissues zijn, dan is de regel dat die onmiddellijk worden aangepakt.

Bij de schoolgebouwen gaat het om de afstemming op de "vraag". Hoe spelen we in op de gevolgen van vergrijzing en ontgroening? Hoe zorgen we dat de nieuwste onderwijskundige inzichten worden meegenomen? In de zorg vinden vergaande inhoudelijke ontwikkelingen plaats. Veel van de gebouwen passen niet meer bij de huidige en toekomstige zorgvisies. Hoe zorgen we dat we daarop voorbereid zijn? Wat is er nodig om in dit kader stappen te zetten naar de gewenste situatie?

Een aanpak van de scholen kan ook aanleiding zijn om de "omgeving" in één keer mee te nemen, onder andere vanuit het oogpunt om niet bij herhaling straat en buurt overhoop te halen. Dat betekent dat als besloten wordt tot een prioritaire aanpak van gebouwen of objecten ook altijd wordt bezien of de directe omgeving in één keer meegenomen kan en moet worden, bijvoorbeeld de infrastructuur. Dat heeft consequenties voor de aanpak. Zo kan het een voornemen zijn om te koppelen, maar ook hier worden de besluiten genomen door de eigenaar/bewoner of verantwoordelijke instantie.

4. Continuïteit in de aanpak

De afgelopen tijd zijn veel afzonderlijke objecten geïnspecteerd. De resultaten kunnen worden getoetst aan de norm zoals voorgesteld door de Commissie Meijdam. De gemeenten hebben al een eerste inventarisatie gemaakt van de objecten die niet aan de norm voldoen. Soms zijn de eerste gesprekken met eigenaren al gevoerd, waardoor het voor de hand ligt om dit nu ook door te zetten, zoals bijvoorbeeld in Onderdendam.

Versterking risico's en prioritering

- De NCG organiseert een critical review over uitgevoerde onderzoeken.
- De NCG hanteert de aanbevelingen van de commissie Meijdam als leidraad voor de versterking.
- Het is voor de NCG technisch nog niet mogelijk een berekening met grote preciesheid te maken voor de prioritering. De NCG gaat wel starten met de opzet van het versterkingsprogramma en begint met een no-regret aanpak, een aanpak waar we beginnen in gebieden waar we hoe dan ook aan de slag moeten en waar we later dus geen spijt van kunnen krijgen.
  In dit meerjarenprogramma is langs vier lijnen bepaald welke gebieden en projecten onderdeel gaan uitmaken van het uitvoeringsprogramma:
  1. Werken van binnen naar buiten, dat wil zeggen dat in de kern van het gebied, waar de risico's het grootst zijn, wordt gestart;
  2. Starten met versterken van relatief kwetsbare gebouwen. Uit onderzoek blijkt dat rijtjeswoningen relatief het meest kwetsbaar zijn.
  3. Speciale aandacht voor gebouwen waar veel mensen samenkomen, zoals scholen.
  4. Continuïteit in de aanpak; versterkingstrajecten die al zijn gestart worden voortgezet.

4.3 Versterkingsproces

Een woning of een gebouw kan pas daadwerkelijk worden aangepakt als daarover met de eigenaar overeenstemming bestaat. Vaststellen op grond van criteria dat er versterkt moet worden, betekent dus nog niet dat de volgende dag kan worden begonnen. Het gaat om iemands thuis of werkplek. Daarover gaan mensen zelf. Met bewoners en eigenaren moet gedeeld worden wat de conclusies zijn van het onderzoek, dat er moet worden versterkt, wat er nodig is en wat er vervolgens gaat gebeuren.

4.3.1 Woningcorporaties

De woningcorporaties hebben met de NAM/het CVW een programma voor versterking + nul op de meter voor 1.650 woningen opgesteld. Een programma dat in 2016 zal worden uitgevoerd (zie ook Deel II, hoofdstuk 4). Woningcorporaties beraden zich ook op de vraag hoe de rest van hun woningvoorraad in het gebied kan worden aangepast. Woningcorporaties hebben de afgelopen jaren ook delen van hun voorraad verkocht aan de huurders. Het gaat dan om hetzelfde soort woningen. Zij zijn bereid te bezien of en hoe het mogelijk is om ook aan de voormalige huurders een voorstel te doen voor de aanpak van de woning. Tot slot gaan we na of de aanpak van de woningen van de corporaties mogelijkheden bieden om aansluitende bebouwing meteen mee te nemen. Dit maakt duidelijk dat er ook anderen redenen kunnen zijn om te "koppelen".

4.3.2 Particuliere woningeigenaren

Een plan is pas een uitvoerbaar plan, als de eigenaar daarmee instemt; dit geldt ook voor particuliere woningeigenaren (70% van de woningen in het gebied zijn eigen woningbezit). De enige uitzondering is als de conclusie is dat een woning/gebouw niet meer aan de eisen van het Bouwbesluit voldoet. Ook loszittende bouwonderdelen als bijvoorbeeld schoorstenen zullen hierbij worden meegenomen. De ervaring uit het buitenland leert dat deze bij een aardbeving gevaar opleveren op het moment dat bewoners naar buiten gaan. In dat geval moet het bevoegd gezag dat constateren en tot een buiten gebruik maatregel besluiten. Dat is echter de uitzondering, en zeker niet de regel. Verder maakt eigen woningbezit of huur niet uit. Er zal in alle gevallen met de bewoners gesproken moeten worden. Zij hebben een belangrijke en vaak doorslaggevende stem in

het geheel. Het plannen van aantallen te versterken of aardbevingsbestendig te maken woningen en gebouwen heeft daarom alleen zin als er een akkoord is. In alle andere gevallen gaat het om wensbeelden. Het gaat hier om een arbeidsintensief proces, dat zorgvuldig vormgegeven moet worden.

4.3.3 Heft in eigen hand

Het CVW voert namens de NAM de regie over de uitvoering van versterkingsmaatregelen aan gebouwen. In het model "versterken op bestelling" stelt het CVW eigenaren van gebouwen in de gelegenheid om aanvullende verbouwingswensen mee te laten nemen tijdens de verbouwing.

Er zijn ook eigenaren die zelf de versterkingsmaatregelen willen laten uitvoeren, al dan niet in combinatie met een voornemen om de woning te verbouwen. In 2016 starten we een proef om een 50-tal eigenaren in de gelegenheid te stellen als particulier opdrachtgever de versterkingsmaatregelen en eventuele andere verbouwingen zelf uit te (laten) voeren. Daarvoor is het "Heft in eigen hand"-model bedacht. De eigenaar heeft zelf de regie in handen en hoeft niet te wachten totdat het dorp of de buurt aan de beurt is. Afhankelijk van het verloop van deze proef bepalen we in 2017 of dit model op grotere schaal kan worden ingezet.

4.3.4 Agrarische sector

De agrarische sector is van grote economische betekenis, en voortdurend in ontwikkeling. De agrarische sector is als hoeder van het landschap van groot belang, maar ook voor de verdere economische ontwikkeling (b.v. agrarische grondstoffen voor de chemie).

Ook in de agrarische sector geldt- net als bij particuliere woningeigenaren- dat de betrokken agrariërs inzicht in moeten hebben in en in moeten stemmen met de bredere toekomstkansen in relatie tot versterken. Het landelijke gebied vervult een belangrijke agrarische functie. De weidsheid van het landschap is daarmee verbonden. Boerderijen zijn daarin zeer kenmerkende bebouwing. In de aanpak vraagt de agrarische sector speciale aandacht. Een aanpak van de agrarische gebouwen moet rekening houden met de bedrijfsmatige eisen aan de hedendaagse akkerbouw en veehouderij, maar ook met het besef dat de boerderijen in belangrijke mate het cultuurhistorische beeld van het landelijk gebied bepalen. Ook hier is vaak een bredere agenda aan de orde, met niet alleen schadeherstel en versterking, maar bijvoorbeeld het versneld aanpakken van de asbestdaken. In een aantal gevallen biedt de aanpak ook mogelijkheden om de daken van boerderijen te benutten voor energieopwekking in het kader van een gebiedsgerichte aanpak.

Versterkingsproces

- Als vastgesteld is dat versterking moet plaatsvinden, kan er pas gestart worden als er een overeenstemming bestaat met de eigenaar of bewoner.
- Woningcorporaties hebben met NAM/CVW een programma voor versterking + nul op de meter voor 1.650 woningen opgesteld; uitvoering van het programma vindt plaats in 2016.
- 70% van de woningen is in eigen bezit. In 2016 starten we met een proef om een 50-tal eigenaren in de gelegenheid te stellen zelf als particulier opdrachtgever de versterkingsmaatregelen en eventueel andere verbouwingen zelf uit te (laten) voeren; daarvoor is het "Heft in eigen hand" model bedacht.
- De agrarische sector vraagt in de aanpak specifieke aandacht vanwege de economische betekenis en de relatie met het landschap.

4.4 Gebiedsgerichte aanpak met gemeenten en inwoners

Duidelijk is dat het aardbevingsbestendig maken van het gebied een grote opgave is. Er zijn geen voorbeelden van dat op zo'n grote schaal de bestaande gebouwenvoorraad tegen het licht wordt gehouden en wordt aangepakt. Er is nu geen uitspraak te doen over de precieze omvang van de operatie, maar het is zeker dat – landelijk gezien - deze de omvang van de grootste stadsvernieuwingsprojecten uit de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw ruim zal overschrijden.

Als zoveel van de bestaande voorraad aan de orde komt, is er een unieke kans om de maatregelen voor aardbevingsbestendigheid direct te koppelen aan maatregelen gericht op toekomstbestendigheid. De energietransitie is hierbij al verschillende keren genoemd maar ook andere aanpassingen met het oog op de veranderende toekomstvraag (bijvoorbeeld levensloopbestendig wonen) is dan aan de orde.
Tegelijkertijd is het een unieke kans maar ook noodzakelijk om niet alleen naar het object (woning, gebouw) te kijken, maar ook naar de omgeving waarvan het deel uit maakt. Samen met andere gebouwen wordt een dorp of een wijk gevormd. Gemeenten in het gebied zijn vanuit ontgroening en vergrijzing al geruime tijd bezig met leefbaarheidsplannen en dorps- en wijkvisies. Het ligt in de rede om deze aanpak daarmee in samenhang te bezien. Het koppelen van de versterking van gebouwen aan nieuwe ontwikkelingen, inzichten en wensen op het gebied van bijvoorbeeld onderwijs en zorg en de overwegingen om voor te sorteren op morgen, vragen om een gebiedsgerichte aanpak. Dat maakt het mogelijk om de invloed van elke ingreep op zich ook te bezien vanuit het belang van het geheel. Spreken over de leefbaarheid van een dorp of een wijk betekent altijd het betrekken van de bewoners. Een keuze voor een gebiedsgerichte aanpak is kiezen voor een aanpak die door de betrokkenen in het gebied zelf wordt vormgegeven.

De gemeentelijke leefbaarheidsplannen (doorvertalingen van de regionale plannen), dorps- en wijkvisies kunnen dienen als basis voor de – samen met de gemeenten - op te stellen gebiedsplannen. De gemeenten hebben daarbij het voortouw. Een gebiedsplan beschrijft de visie op het gebied en definieert de gebiedsopgave. In de visie moet in elk geval staan:
- hoe met de woningvoorraad moet worden omgegaan, ook in relatie tot de demografische ontwikkelingen;
- of ingrepen van uit stedenbouwkundig oogpunt nodig zijn;
- welke functies aan het cultureel erfgoed kunnen worden toegedacht;
- hoe het onderwijs en zorg vormgegeven moet worden;
- de gewenste ontwikkeling van bedrijven, inclusief de agrarische sector;
- hoe de kwaliteit van het stads- of dorpsgezicht of het landschap kan worden gehandhaafd/verbeterd;
- hoe de veiligheid kan worden verbeterd, zowel van de individuele gebouwen als ook voor de directe omgeving van deze gebouwen;
- hoe de sociale structuur en de sociale netwerken zoveel mogelijk in stand gehouden cq versterkt kunnen worden.

Met die visie gaan betrokkenen aan het werk om tot verfijning te komen en tegen die achtergrond worden met individuele eigenaren gesprekken gevoerd over de aanpak. Van dorp, naar straat, naar huis/gebouw. Als daaraan conclusies worden verbonden: dit gaan we doen en er is overeenstemming, dan kan het gebiedsplan worden overgeheveld naar het uitvoeringsprogramma.

Een dergelijke aanpak vraagt veel van de gemeenten en zal in veel gevallen de spankracht overstijgen en deels ook het schaalniveau van de afzonderlijke gemeenten overstijgen. Tegen die achtergrond ligt het in de rede dat de NCG de gemeente in staat stelt om haar rol te vervullen. Vanzelfsprekend vraagt dit ook veel van de NCG. Samen met de gemeenten zal de kar getrokken moeten worden. Het vraagt voorts om inzet van school- en zorgbesturen,

monumentenorganisaties, brancheorganisaties, ondernemers, corporaties en het CVW. Hier is sprake van een gezamenlijke aanpak op alle fronten.

Belangrijk hierbij is te constateren dat we ontijdig bezig zijn. Het koppelen van toekomstbestendige maatregelen aan de aanpak van de aardbevingsproblematiek op een gebiedsgerichte wijze betekent dat de financiering van maatregelen naar voren gehaald moeten worden. Voor gemeenten (en wellicht ook voor de provincie) kan dit flinke financiële gevolgen hebben. De NCG zal daarom begin 2016 het gesprek opstarten met het Ministerie van BZK over de vraag hoe om te gaan met deze ontijdigheid in relatie tot het gemeentefonds (en eventueel provinciefonds).

Gebiedsgerichte aanpak

- Er komen integrale gebiedsplannen.
- Er wordt in 2016 in de eerste ronde gestart met gebiedsplannen voor Loppersum, t 'Zandt, Ten Post, Overschild en Appingedam; in de tweede ronde volgen Middelstum, Stedum, Uithuizen, Uithuizermeeden, Ten Boer en Slochteren.
- In Onderdendam wordt gestart met diverse pilot-projecten om daarvan te kunnen leren hoe een aanpak samen met actieve bewoners breder ingevoerd kan worden.
- De NCG en de stuurgroep onderwijs starten in 2016 met de uitvoering van het scholenprogramma.

4.5 Infrastructuur en bijzondere risico's

Het gaat niet alleen om de effecten van aardbevingen op huizen en openbare gebouwen, maar ook op infrastructuur, monumenten en industriële installaties. Voor al die onderwerpen lopen aparte trajecten van onderzoek en versterking (zie Deel II, hoofdstuk 3). Het eindadvies van de Commissie Meijdam richt zich onder meer op het omgaan met bijzondere risico's.
Voor de infrastructuur in de provincie Groningen zijn eerste analyses uitgevoerd, met name gericht op de waterveiligheid. Gezien het unieke karakter van elk infrastructureel object zal er in de eerste periode steeds van geval tot geval vastgesteld moeten worden wat de (eventuele) versterkingsopgave precies behelst. De borging van de veiligheidssituatie in het bevingengebied staat hierbij voorop. Tegelijkertijd moet er snel extra kennis komen van de wijze waarop de infrastructuur reageert op de (unieke) geïnduceerde bevingen zoals die zich in Groningen voor doen.

Bij de betrokken organisaties en overheden is behoefte aan informatie. Vanuit de Provincie Groningen wordt een overlegplatform infrastructuur en bevingen opgericht om tot snelle uitwisseling van kennis en waar mogelijk een gezamenlijke aanpak te komen. Dit platform zal mede gevoed worden door het kennisplatform voor zowel de bovengrond als de ondergrond dat nu wordt opgezet.

De kennisontwikkeling moet de borging van de veiligheid echter niet in de weg staan: evidente veiligheidskwesties zullen met voorrang worden aangepakt en de betrokken organisaties (vanuit de gaswinning, betrokken overheden en beheerders van de infrastructuur zelf) zullen hier in gezamenlijkheid tot een oplossing komen.

Infrastructuur en bijzondere risico's

- Vanwege het unieke karakter van elk infrastructureel object zal er in de eerste periode steeds van geval tot geval vastgesteld moeten worden wat de (eventuele)versterkingsopgave precies behelst.
- De Provincie Groningen richt een Overlegplatform Infra op om tot snelle uitwisseling van kennis en - waar mogelijk - een gezamenlijke aanpak te komen met alle infrabeheerders en overige betrokken partijen.
- Kennisontwikkeling mag niet ten koste van de veiligheid gaan: duidelijke veiligheidskwesties moeten met voorrang worden aangepakt.

4.6 Achterstallig onderhoud

Bij de gehele versterkingsopgave is het ook belangrijk te kijken naar de huidige staat en kwaliteit van een gebouw.
Uit inspecties van gebouwen komt soms naar voren dat er sprake is van achterstallig onderhoud en dat de dragende constructies niet compleet zijn. Op basis van onderzoeken in het kader van woon- en leefbaarheidsplannen naar de kwaliteit van de woningvoorraad is geconstateerd dat een deel van matige tot slechte kwaliteit is. Net als in de rest van Nederland is de taak van bouw- en woningtoezicht de afgelopen jaren op een zacht pitje komen te staan. Door de toenemende aandacht voor de bestaande voorraad wordt dit meer en meer zichtbaar. Dit heeft een relatie met zowel het schadeherstel als het aardbevingsbestendig maken van gebouwen. Fors achterstallig onderhoud kan de effectiviteit van het schadeherstel beïnvloeden.

In samenhang met de effecten van vergrijzing en ontgroening is de vraag van de toekomstige behoefte aan woningen aan de orde. Als er woningen gesloopt moeten worden, ligt het voor de hand om dat te doen met het slechte deel van de woningvoorraad. Vanuit de constatering dat in samenhang met het niveau van gaswinning sprake dient te zijn van een aardbevingsbestendige voorraad, kan niet alleen volstaan worden met het hanteren van een tijdelijke grenswaarde van 10^{-4}.

Beide constateringen vragen om verscherpt toezicht en handhaving zodat de kwaliteit van de woningen kan worden meegenomen in de afweging van de te nemen maatregelen. In samenspraak met het Rijk moet invulling worden gegeven aan de extra gemeentelijke taak voor verscherpt toezicht om er op toe te zien dat woningen niet op een risiconiveau boven de 10^{-4} komen.

Achterstallig onderhoud

- De woningbehoefte neemt af door vergrijzing en vergroening. Als er woningen gesloopt moeten worden ligt het voor de hand dat dit gebeurt met het slechte deel van de woningvoorraad. Daarnaast is er soms sprake is van achterstallig onderhoud mede als gevolg van een "verslapt" bouw- en woningtoezicht; dit is een landelijke trend.
- Daarom komt er verscherping in toezicht en handhaving zodat de kwaliteit van de woningen kan worden meegenomen in de afweging van de te nemen maatregelen m.b.t. achterstallig onderhoud.

4.7 (Chemische) industrie

In het aardbevingsgebied bevindt zich een aantal industriële installaties met potentiële risico's voor de veiligheid, de volksgezondheid en het milieu ingeval zich een (zware) aardbeving voordoet. Het gaat hierbij vooral om installaties en activiteiten die onder het Besluit Risico's Zware Ongevallen (BRZO) en het Besluit externe veiligheid buisleidingen vallen. In beide besluiten zijn veiligheidsregels opgenomen voor bedrijfsactiviteiten met grote hoeveelheden gevaarlijke stoffen, zoals de chemische industrie en buisleidingen voor het transport van gevaarlijke stoffen. De betrokken bedrijven analyseren de risico's van hun activiteiten en nemen preventie-, interventie- en herstelmaatregelen om die risico's te beperken. Deze verplichting heeft betrekking op risico's binnen een bedrijf die ongevallen met gevaarlijke stoffen kunnen veroorzaken, maar ook op externe oorzaken van ongevallen met gevaarlijke stoffen, zoals een overstroming of een aardbeving. Volgens de bedrijven hebben de aardbevingen tot nu toe nog geen schade veroorzaakt aan hun installaties.

Het aardbevingsrisico in Groningen als gevolg van de aardgaswinning is een risico dat in onderzoek is en dat omgeven is met onzekerheden (zoals ontbreken technische normen/uitgangspunten, nieuwe contourenkaart) over de omvang van dit risico.

De mogelijke risico's bij de chemische industrie en buisleidingen als gevolg van deze aardbevingen worden onderzocht door de bedrijven. De omvang van dit onzekere risico en de vervolgens te treffen maatregelen om het aardbevingsrisico voor de chemische industrie te beperken zijn onderwerp van overleg in een brede werkgroep SBE met EZ en de NAM. De NCG heeft een stuurgroep industrie ingesteld, waarin de betrokken (vertegenwoordigingen van) bedrijven, ministeries van Economische Zaken en Infrastructuur en Milieu, gemeenten Delfzijl en Hoogezand-Sappemeer, Omgevingsdienst Groningen, de Veiligheidsregio Groningen, provincie Groningen en de NAM, onder voorzitterschap van de heer G. Beukema (burgemeester Delfzijl) samenwerken om te komen tot een goede risico-inventarisatie en kader voor eventuele te nemen maatregelen. De aanpak van de stuurgroep verloopt in drie fasen. In fase 1 vindt de kwalitatieve beoordeling van risico's en prioritering van verder onderzoek plaats. In fase 2 worden metingen en constructieve berekeningen verricht voor bepaling van faalsterkte en faalkans en tot slot in fase 3 worden eventuele benodigde versterkingsmaatregelen en mitigerende maatregelen uitgevoerd. Dit vormt ook de basis voor het aanpassen van het rampenplan. De eerste fase wordt afgerond in het eerste kwartaal van 2016.

Chemische industrie

- De NCG bevordert dat eenduidige en gedragen uitgangspunten voor de beoordeling van aardbevingsbestendigheid van installaties en transportleidingen beschikbaar komen.
- De NCG bevordert dat – zo nodig - middelen beschikbaar komen voor bedrijven en bevoegde gezagen ten behoeve van de extra inzet voor onderzoek en maatregelen.
- De NCG stelt een stuurgroep "Industrie" in, waarin alle betrokken partijen samenwerken en kennis en informatie uitwisselen.

5 CALAMITEITENORGANISATIE

Het is noodzakelijk dat de regio is voorbereid op een calamiteit als gevolg van een aardbeving. Veiligheidsregio Groningen (VRG) is voorbereid op het inrichten van een crisisorganisatie bij calamiteiten zoals zij dat ook bij andere risicotypen heeft voorbereid. Het risico aardbevingen brengt een aantal specifieke aandachtspunten met zich mee. Er ligt reeds een basis in de vorm van een incidentbestrijdingsplan (IBP) waarmee de afgelopen anderhalf jaar op alle niveaus is geoefend. Nieuwe kennis, inzichten en (oefen)ervaringen maar ook intensivering van de samenwerking met crisispartners in de netwerkorganisatie VRG hebben geleid tot het herijken van het IBP op basis van een realistisch scenario. Het scenario en de herziening van het multidisciplinaire plan vindt op dit moment met alle betrokken partijen plaats.

VRG is door het ministerie van EZ en de NCG in staat gesteld om 2 kwartiermakers aan te stellen om de multidisciplinaire calamiteitenorganisatie voor te bereiden op het risicotype aardbevingen. Eind 2015 moet het eerste deel van de nieuwe versie van het IBP (scenario) klaar zijn. Op basis daarvan wordt van iedere crisisorganisatie verwacht in de eerste helft van 2016 concreet in beeld te brengen wat men op basis van het nieuwe scenario in het IBP extra nodig heeft aan mensen, middelen, kennis en vaardigheden en faciliteiten.

In het tweede kwartaal van 2016 initieert de NCG een overleg met de ministeries van Binnenlandse Zaken, Veiligheid en Justitie en de Veiligheidsregio om te komen tot besluitvorming over de benodigde middelen en maatregelen.

De NCG neemt bestaande afspraken met betrekking tot de huidige personele ondersteuning van de Veiligheidsregio in 2016 over en breidt deze uit per 1 januari (afronding fase 1)) om het borgen van dit scenario in de werkzaamheden van de in de Veiligheidsregio betrokken partijen snel ter hand te nemen. Dit vooruitlopend op de besluitvorming in het tweede kwartaal van 2016 over het totaal van middelen, menskracht en maatregelen dat nodig is.

Calamiteitenorganisatie

- De Veiligheidsregio Groningen (VRG) en de NCG willen eind 2015 over een actueel Incidentbestrijdingsplan (IBP) beschikken, hiertoe is de tijdelijke extra personele ondersteuning bij de VRG gehandhaafd en tijdelijk uitgebreid.
- In het 2^{e} kwartaal 2016 initieert de NCG een overleg met de Ministeries Binnenlandse Zaken, Veiligheid en Justitie om te komen tot de noodzakelijke middelen en maatregelen van/bij alle betrokken partijen.

6 KOPPELING MET TOEKOMSTBESTENDIGE MAATREGELEN EN TOEKOMSTWAARDE VOOR DE GEBIEDEN

6.1 Ambities energietransitie

De wens een ambitieus energietransitie-programma tot stand te brengen om enerzijds een nieuwe balans tussen lusten en lasten van gaswinning te vinden en anderzijds om de regio nieuw economisch perspectief te bieden wordt breed gedragen in Groningen. Het advies van de Commissie Meijer positioneerde energietransitie als een verbindend en centraal thema in het aardbevingsgebied. Zowel lokale overheden als bedrijven en maatschappelijke organisaties wijzen erop dat het combineren van bouwkundig versterken met de energietransitie uitgelezen kansen

biedt die goed moeten worden benut. De NCG steunt deze doelstelling van de regionale en lokale overheden en deelt de mening dat gebouwen toekomstbestendig moeten worden versterkt, ook in energieprestatie. De woningcorporaties in de aardbevingsregio hebben zich als doel gesteld om tegelijk met de versterking ook een nul-op-de-meter (NoM) energieprestatie te realiseren. Deze projecten in de huursector kunnen worden benut om kennis op te bouwen over de manier waarop het gecombineerd versterken en energetisch verbeteren in de gehele woningvoorraad vormgegeven en gefinancierd kan worden.
Wat betreft de particuliere woningvoorraad is de inzet van de NCG erop gericht om te streven naar verbetering energieprestatie tot nul-op-de-meter te faciliteren voor zover dit proportioneel is in relatie tot de versterkingsopgave van de te versterken huizen binnen de 0,2 contour van de PGA-kaart (en voor huizen met een substantiële versterkingsopgave buiten dezen contour) . Het model van de corporaties is gebaseerd op een ingrijpende renovatie, er zijn subsidies en er is een bijdrage van de huurder. Een vergelijkbaar model moet kunnen worden aangeboden aan de eigenaar/bewoners. De NCG stelt samen met de betrokken partijen een stuurgroep energietransitie in om te onderzoeken hoe gecombineerd versterken en verduurzamen tot nul-op-de-meter financieel mogelijk gemaakt kan worden.

Als bewoners opwekcapaciteit van energie buiten het eigen gebouw kunnen realiseren ontstaat behoefte aan coöperatieve decentrale energieprojecten. Om dergelijke projecten te kunnen realiseren vraagt de NCG de provincie Groningen om een ontwikkelbedrijf voor coöperatieve decentrale energieprojecten mogelijk te maken in 2016.

Naast een professioneel coöperatief ontwikkelbedrijf is ook een vorm van collectieve organisatie nodig om eigendomsverhoudingen en exploitatie van de decentrale opwekcapaciteit te organiseren. In de aardbevingsregio zijn enkele tientallen lokale initiatieven waarbij gebouweigenaren zich met dit doel kunnen aansluiten, variërend van VvE's en coöperaties tot verenigingen en stichtingen met de doelstelling een energie neutrale omgeving op te bouwen. Dergelijke initiatieven vragen om kennisopbouw, subsidiëring van opstartkosten, en advies bij organisatie- en marketingvraagstukken. De NCG neemt de budgettaire verantwoordelijkheid voor het programma op zich en zal met de betrokken partijen de invulling en uitvoering van het programma vorm gaan geven. In de eerste helft van 2016 zal de NCG in overleg treden met het ministerie van EZ om te bezien welke experimenteerruimte gewenst en mogelijk is en op welke wijze het instrumentarium op de meest effectieve wijze kan worden ingezet

Voor behoud van werkgelegenheid en economische dynamiek in Noordoost Groningen is het van belang dat de dragende economische sectoren (de chemische industrie, de agrarische sector en de gas-gerelateerde energiesector) toekomstgericht ontwikkelperspectief blijven zoeken. In het advies van de Commissie Meijer wordt er op gewezen dat Groningen zeer goed gepositioneerd is om verbindingen (cross-overs) tussen de dragende economische sectoren te ontwikkelen in de vorm van een programma Gas 2.0. Het gaat dan om onderzoek naar en ontwikkeling van de productie van groen gas, waterstof als medium voor energieopslag en synthetisch gas uit biomassa (als grondstof voor de chemie). Dergelijke ontwikkelingen spelen een sleutelrol in het energietransitie-proces en kunnen bijdragen aan vervanging van aardgas door hernieuwbare gassen waarmee de afhankelijkheid van aardgaswinning wordt verminderd. De Commissie Meijer wijst er in dat verband op dat alle randvoorwaarden in Groningen aanwezig zijn: plannen, kennis en fondsen. De NCG zal in overleg treden met de betrokken partijen om tot een effectief onderzoeks- en ontwikkelprogramma op dit thema voor Noordoost Groningen te komen. De Economic Board zal worden verzocht in overleg met de economische stuurgroep de vorming van een onderzoeks- en ontwikkelprogramma te faciliteren.

Ambities energietransities

- Bij versterking zoveel mogelijk streven naar 0-op-de-meter (NOM).
- De NCG en de woningcorporaties bezien hoe de particuliere woningeigenaren in de nabijheid van een project van de woningcorporaties kunnen aansluiten bij de uitvoering van het gecombineerd versterken en energetisch verbeteren.
- De NCG bekijkt hoe in de particuliere woningvoorraad, voor de te versterken huizen binnen de 0,2 contour van de PGA-kaart, verduurzaming tot nul-op-de-meter kan worden gerealiseerd.
- De NCG zorgt voor onafhankelijke monitor om de leereffecten van projecten vast te leggen en te ontsluiten.
- De NCG beziet met de provincie Groningen samen of en hoe een ontwikkelbedrijf voor coöperatieve decentrale energieprojecten in 2016 kan worden gerealiseerd.
- NCG en de stuurgroep energietransitie nemen het initiatief om met betrokken belanghebbenden de ontwikkeling van smart grids en lokale opslagtechnieken te stimuleren.

6.2 Verbeteren van de economische structuur in de regio

In het bestuursakkoord is besloten om een Economic Board in te stellen. Dit orgaan heeft in overleg met overheden en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven een stimuleringsprogramma opgesteld om de economische structuur in de regio te verbeteren. Voor de periode 2014-2018 is een budget beschikbaar van 97,5 miljoen euro (65 miljoen euro van de NAM en 32,5 miljoen euro van de provincie Groningen).

Vanuit Commissie Meijer en het bestuursakkoord is als focus meegegeven het MKB en de sectoren chemie, energie, agribusiness en innovatieve bouw. De Economic Board heeft daar zelf ICT, healthy ageing en toerisme en recreatie aan toegevoegd.

In haar programma meldt de Economic Board dat zij onder economische structuurversterking verstaat:
- de kwaliteit van het menselijke kapitaal;
- de kwaliteit van ondernemerschap;
- een goed financieringsklimaat;
- versterking van krachtige sectoren, clusters en bedrijvennetwerken;
- versterken van fysieke randvoorwaarden voor groei.

De Economic Board richt zich primair op de eerste vier factoren.

De Economic Board wil met haar inzet het verschil kunnen maken. Op drie terreinen ziet zij toegevoegde waarde voor het gebied:
1. Het bieden van procesondersteuning. Door te verbinden, te gidsen, te inspireren en uit te dagen en te dragen. Doelstelling van deze lijn is om de reeds aanwezige economische ondersteuningsstructuur en middelen voor economische structuurversterking ten dienste te stellen aan ondernemers in het gebied, ondernemers en inwoners te inspireren en successen uit te dragen om economische activiteiten te stimuleren en nieuwe werkgelegenheid te creëren en/of werkgelegenheid te behouden.

2. Helpen realiseren van voorwaardenscheppende activiteiten. Doelstelling van deze lijn is de stimulering van de kwaliteit van de beroepsbevolking, het ondernemerschap en het verbeteren van de digitale bereikbaarheid.
3. Versterking van het financieringsklimaat. De doelstelling van deze lijn is de versterking van het financieringsklimaat door de (toegankelijkheid van) financieringsmogelijkheden voor ondernemers in het gebied te verbeteren.

In de opdracht van de NCG is uitdrukkelijk de versterking van de regionale economie opgenomen. Naast de centrale plaats voor het Economic Board in dit programma kan worden vastgesteld dat er nog verschillende andere spelers zijn. In een in opdracht van de NCG uitgevoerde inventarisatie blijkt dat er meer dan voldoende onderzocht is, dat er verschillende aandachtsgebieden zijn en dat de werkzaamheden niet altijd op elkaar zijn afgestemd. Het is gewenst om focus aan te brengen in de aandachtsgebieden en de werkzaamheden op elkaar af te stemmen. Er zal door de NCG een stuurgroep regionale economie worden ingesteld die tot taak krijgt om:

a. vast te stellen welke aandachtsgebieden het meest kansrijk zijn (mede met het oog op de aanbeveling van de Commissie Meijer om ons te richten op Gas 2.0);
b. afspraken te maken over de afstemming van de inzet van alle spelers: wie doet wat?

De NCG heeft gedeputeerde Patrick Brouns (ondernemerschap en innovatie) gevraagd het voorzitterschap hiervan op zich te nemen. Daarnaast zullen in ieder geval worden uitgenodigd: de portefeuillehouders regionale economie van de vier gemeentelijke clusters, Economic Board, NOM, Groningen Seaports, SBE, LTO Noord, VNO/NCW en de vakbonden (FNV en CNV). De rapportage van de stuurgroep moet eind tweede kwartaal 2016 beschikbaar zijn.

De extra opgave die we voor de NCG Voor de bouwsector op de korte termijn van belang achten, betreft niet alleen de primaire bouwactiviteiten bij het aardbevingsbestendig maken, maar ook in de toelevering van arbeidskrachten vanuit de regio. Het beroep dat op deze sector zal worden gedaan betekent dat via scholingsprogramma's gezorgd wordt voor een voldoende aanbod van arbeidskrachten. Maar ook de invulling moet gebruik maken van de kansen. Eerder al is aangegeven dat een ingreep in de bestaande voorraad op deze schaal geen precedent kent. De invulling moet breder zijn dan alleen een gebouwgerichte benadering. Niet alleen schadeherstel en versterken dus, maar tevens het geschikt maken voor de eisen van vandaag en morgen. Het uitlokken en ondersteunen van innovatie, onder andere via een internationale bouwtentoonstelling, maar ook door een innovatie 'werkplaats'; het in samenwerking met de VO-raad invullen van scholing, het ondersteunen van bedrijven door certificering is daarvoor gewenst.

Verbeteren economische structuur in de regio

- De NCG neemt initiatief tot instelling van een stuurgroep Regionale Economie waarin de Economic Board en andere economische partners zitting hebben.
- De NCG en Bouwend Nederland stimuleren nieuwe bouwconcepten in samenwerking met consortia van (regionale) bouwbedrijven, producenten van bouwmaterialen, architecten, energie-installateurs en zorgaanbieders.
- De NCG zet in op opschaling van de (bij)scholing en opleiding voor de bouwsector (met EPI als belangrijkste trekker).
- De toeleiding tot de arbeidsmarkt in en rondom de bouwsector wordt verbeterd (via project Bouwplaats Noord, met Bouwend Nederland en Arbeidsmarktregio als trekker).
- De NCG bereidt een Internationale Bouw Tentoonstelling voor.

6.3 Leefbaarheid

Voor de leefbaarheid zijn naast de aardbevingen de krimp en de vergrijzing in de regio bepalende toekomstfactoren. De combinatie van deze factoren heeft tot gevolg dat aard en kwaliteit van het woningen- en voorzieningenaanbod fors veranderen en daarnaast de sociale structuur veel kwetsbaarder wordt.

Dit betekent dat onder andere dat de aard en omvang van het woningaanbod anders moet worden; leefbaarheid is echter meer dan stenen en er zijn diverse versterkingsmaatregelen voor de sociale structuur en leefbaarheid nodig. De NCG kiest er daarom voor om zoveel mogelijk aan te sluiten bij de reeds bestaande beleidsinzet van gemeenten en provincie op het vlak van Wonen en leefbaarheid: waar dat kan bij reeds bestaande Woon- en leefbaarheidsplannen, waar dat ontbreekt zullen samen met de gemeenten op gebiedsniveau maatregelen gedefinieerd worden. Op provinciaal niveau is de Krimpagenda 2015-2020 een relevant aanknopingspunt.

Door de Dialoogtafel is een aantal programma's voor leefbaarheid voor de negen gemeenten ontwikkeld:
- Programma lokale energietransitie, ontwikkeld door Natuur en Milieu Federatie Groningen;
- Programma Landschap, getrokken en in uitvoering bij Landschapsbeheer Groningen;
- Programma Snel internet, getrokken door en in uitvoering bij de Economic Board.

Deze programma's worden gefinancierd uit de € 35 miljoen leefbaarheidsbudget. Hieruit wordt ook € 15 miljoen beschikbaar gesteld voor gemeentelijke herstructureringsprojecten.

De onderstaande programma's worden gefinancierd uit de 25 miljoen euro die de NAM zelf beschikbaar heeft voor Leefbaarheid
- Programma herbestemming Cultureel Erfgoed, getrokken door en in uitvoering bij Libau;
- Programma Elk Dorp een Duurzaam Dak, getrokken door en in uitvoering bij Vereniging Groninger Dorpen.

De inhoudelijke lijnen zoals die in de programma's zijn ontwikkeld kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de opgave die in het Meerjarenprogramma centraal staat. De NCG neemt de budgettaire verantwoordelijkheid voor het programma van de Dialoogtafel op zich en zal met de betrokken partijen de invulling en uitvoering van het programma vorm gaan geven.

Leefbaarheid
- De NCG bevordert met (de clusters van) gemeenten dat er een gebiedsbreed Programma Sociale Cohesie komt en faciliteert in een aanpak "Best Persons" (ondernemende burgers die vaak als informele leiders hun omgeving in beweging zetten)

- De NCG neemt de verdere ontwikkeling en uitwerking van de programma's leefbaarheid van de Dialoogtafel over en zorgt dat reeds afgesproken acties worden uitgevoerd en dat de verdere ontwikkeling en uitwerking voor de komende jaren worden opgepakt.

6.4 Aandacht voor cultureel erfgoed

Groningers zijn trots op hun gebied. Het gaat om een prachtig gebied, met weidse landschappen en middeleeuwse kerkjes die op wierden boven de omgeving uittorenen. Een gebied met een rijke

geschiedenis die uit het landschap en de pittoreske dorpen en stadjes is af te lezen. Tot op de dag van vandaag kent het een bijzonder vitaal verenigings- en gemeenschapsleven. Een gebied ook waar de rol en de positie van Stad is te herkennen en aan de randen ook de nieuwste geschiedenis in de Eemshaven en Delfzijl. Veel Groningers kunnen met de ogen dicht de route volgen als Ede Staal *'t Hogelaand* zingt. De opgave is dan ook uitdrukkelijk om het programma met respect voor de waarde van het gebied – zowel landschappelijk als qua bebouwing – in te vullen. Groningen moet Groningen blijven.

Het aantrekkelijke vestigingsklimaat in de Stad wordt voor een belangrijk deel bepaald door de combinatie van aansprekende architectuur, kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte en de aanwezigheid van cultureel erfgoed. In de gemeente Groningen staan 636 rijksmonumenten en 527 gemeentelijke monumenten (per 1 juli 2015 774 gemeentelijke??? Dan wijzigen). Daarnaast zijn er meer dan 50 archeologische monumenten, 8 beschermde stadsgezichten met daarin ca. 10.000 à 15.000 gebouwen en daarbuiten nog een vergelijkbaar aantal beeldbepalende en karakteristieke panden. Door schadeherstel en eventuele versterkingsmaatregelen kan het historische karakter en daarmee de aantrekkingskracht van met name de binnenstad aan kwaliteit inboeten. Naast het instandhouden van het cultureel erfgoed is het daarom belangrijk om in bredere zin kennis en inzicht te krijgen in de ruimtelijke gevolgen van de aardbevingen in de stedelijke omgeving. Deze gevolgen zullen zich allereerst in het kern-aardbevingsgebied manifesteren.

Er zijn 1.253 rijksmonumenten in de elf andere Groninger bevingsgemeenten (in dit aantal zijn de monumenten in de stad Groningen dus niet meegerekend). Het gaat om boerderijen, woonhuizen en bijzondere gebouwen. Daarnaast is er in het gebied een gering aantal gemeentelijke monumenten. Het aantal monumenten valt in het niet als de vraag wordt gesteld wat beeldbepalend is. Veel van het karakter van dorpen komt in het gedrang als alleen monumenten beschermd zouden worden. Het is van het grootste belang dat spoedig in beeld wordt gebracht wat we verstaan onder beeldbepalend. In het kader van het aardbevingsbestendig maken van de gebouwen zal de afweging aan de orde komen tussen de kosten voor de versterking en de kosten van nieuwbouw en de economische waarde van het te versterken pand. Die enkelvoudige afweging zal in een aantal gevallen ertoe kunnen leiden dat we kiezen voor sloop en vervolgens nieuwbouw, omdat de kosten voor het versterken hoger zijn dan de nieuwbouwkosten.

Maar wat nu als het gaat om beeldbepalende bebouwing zonder beschermde status? Alleen het hanteren van een andere afwegingsgrens (zoals 150% van de totale nieuwbouwkosten) is dan onvoldoende. In de voorbereiding van het programma is door de gemeenten aangegeven wat de relatie is tussen de leefbaarheidsplannen van die gemeenten en de opgave op het gebied van schade en versterken. Het is gewenst dat de gemeenten zich ook uitspreken over welk deel van de voorraad zij zien als beeldbepalend. Wat zouden zij willen aanwijzen als beschermd stads- en dorpsgezicht binnen de kernen? Daarmee sluiten we aan bij een bestaand instrument en de eisen die daaraan gesteld worden. Welke beeldbepalende gebouwen in het landelijke gebied die geen monument zijn zouden als zodanig moeten worden aangemerkt?
Om inzichtelijk te krijgen welke waarden in het gebied aanwezig zijn, moet een cultuurhistorische waardestelling worden uitgevoerd waarbij het gebouwd erfgoed in zijn ruimtelijke context wordt gewaardeerd. Deze inventarisatie kan duidelijk maken dat bepaalde gebouwen alsnog door de betrokken overheden moeten worden voorgedragen voor de monumentenstatus. Er kan 'nieuw' erfgoed uit naar voren komen dat nog niet was beschermd: stedenbouwkundige structuren, groenstructuren, historische bebouwing. Hierbij is het belangrijk voor gemeenten om te bedenken welke bescherming men wil regelen via de bestemmingsplannen, omgevingsplannen en welstandsnota's.

Monumenten vragen sowieso om aandacht. In alle gevallen zal er sprake zijn van maatwerk. Versterken kan eenvoudig betekenen dat het karakter van het monument in het geding komt.

Daarmee kan de situatie zich voordoen dat het middel erger is dan de kwaal. Als er sprake is van nieuwbouw, dan wordt dat onderdeel van een geheel. Ook dan gelden kwaliteitseisen en is inpassing in de omgeving een ontwerpopgave; het gaat om het erfgoed van de toekomst.
Of het nu gaat om huizen, bedrijven of agrarische bebouwing, ze moeten zodanig vorm krijgen dat ze passen in de Groningse omgeving. De huidige welstandstoetsing is in principe passief en achteraf. Daar willen we een actieve component aan toevoegen: een kwaliteitsteam op regionaal niveau en een atelier om "hands on" aan nieuwe kwaliteiten te werken. Dat gaan we doen met de bestaande instellingen en instanties, zodat we kennis en ervaring die in het gebied aanwezig is optimaal benutten. Waar nodig moet er versterking plaatsvinden.
Om eigenaar-bewoners helder te kunnen informeren wordt een erfgoedloket ingesteld, zodat zij een vast contactpersoon hebben en deze persoon op een plaats kunnen vinden voor al hun vragen: bij het erfgoedloket.

Cultureel Erfgoed

- De culturele waarde van een gebouw moet bij de afweging van de versterkingsopgave worden meegenomen.
- De zorg voor de bescherming van cultureel erfgoed wordt meegenomen in de gebiedsgerichte aanpak in de regio.
- Om eigenaar bewoners te kunnen informeren over cultureel erfgoed wordt een loket ingesteld.

7 WAT HEBBEN WE NODIG: INSTRUMENTEN

7.1 Instrumentarium

Soms zullen er extra kosten zijn om een te bouwen woning of gebouw te laten voldoen aan de nieuwe veiligheidsnorm op basis van de NPR. Soms zal het nodig zijn om woningen op te kopen, bijvoorbeeld in die gevallen waarin de kosten van versterken de economische waarde van de woning overstijgen. In een aantal gevallen zal achterstallig onderhoud een effectieve aanpak in de weg kunnen staan. Het is daarom van belang dat er instrumenten beschikbaar zijn waarop eigenaren in die gevallen een beroep kunnen doen. Deze instrumenten worden m.u.v. de voorziening voor rechtsbijstand, waardedalingsregeling en de waardevermeerderingsregeling toegepast binnen de 0,2 contour van de PGA-kaart, en zijn daarnaast van toepassing op situaties buiten de 0,2 pga contour waarvoor een substantiële versterkingsopgave aan de orde is.

7.1.1 Instrument ten behoeve van koop

Er kan een aanbod voor koop gedaan worden voor woningen die onttrokken kunnen of moeten worden uit het woningbestand om bouwkundige of planologische redenen waarbij blijkt dat de kosten voor schadeherstel en/of versterkingsopgave groter is dan de waarde in het economische verkeer van die woning.

Daarnaast zal het kopen van een woning aan de orde kunnen zijn als oplossing in zeer complexe situaties.

Waardebepaling
Waardebepaling voor koop-sloop dient per geval te gebeuren. In het geval de woning om bouwkundige redenen aan het bestand onttrokken kan en moet worden, is het voorstel is om de

waardebepaling aan te laten sluiten bij de onteigeningssystematiek waar schadeloosstelling de kern is.

De Commissie Meijdam adviseert om woningen en gebouwen die niet voldoen aan de 10^{-5} norm binnen een bepaalde periode te versterken. De NCG werkt het komend half jaar met de ministeries van Binnenlandse Zaken en Economische Zaken, de provincie, gemeenten en woningcorporaties uit op welke manier het kopen van woningen in die situaties mogelijk moet worden gemaakt. Dat geldt in het bijzonder als het niet mogelijk zou zijn om deze versterking binnen vijf jaar uit te voeren. Dat geldt in het bijzonder voor woningen die boven de grenswaarde van 10^{-4} komen.

Dit instrument zal bij de aanvang van toepassing zijn op de gebieden die zijn aangewezen voor de gebiedsgerichte aanpak en de eventueel nadere maatregelen als gevolg van nieuwe kennis over prioritering.

7.1.2 Instrument ten behoeve van Nieuwbouw

We moeten voorkomen dat de nieuwbouw in het aardbevingsgebied stagneert. Daarnaast is het van belang om, ook zolang dit wettelijk nog niet verplicht is, te stimuleren dat aardbevings-bestendige maatregelen worden toegepast. Hiervoor wordt de bestaande nieuwbouwregeling van de NAM herijkt.

7.1.3 Instrumentarium ten aanzien van achterstallig onderhoud

In een aantal gevallen blijkt dat er niet alleen schade is als gevolg van bevingen, maar dat er ook sprake is van omvangrijk achterstallig onderhoud. De effectiviteit van de schadeaanpak en versterkingsopgave is dan in het geding. Vaak blijken de middelen niet beschikbaar om daarin te voorzien. Een instrument waarmee de eigenaar zijn eigen deel kan uitvoeren is daarom nodig. In de aanvulling op het bestuursakkoord is aangegeven dat woningeigenaren een beroep kunnen doen op dit instrument als zij zelf de kosten van achterstallig onderhoud niet kunnen opbrengen. Ook eigenaren van monumentale woonpanden kunnen gebruik maken van het fonds. Dit fonds zal een revolverend[10] karakter moeten krijgen en door een aantal partijen gezamenlijk gefinancierd moeten worden.

7.1.4 Rechtsbijstandsverzekering

Recent zijn in de media berichten verschenen met de strekking dat het voor inwoners van het aardbevingsgebied lastig of zelfs niet mogelijk is een rechtsbijstandsverzekering te sluiten voor juridische procedures ten gevolge van aardbevingsschade. De NCG vindt het belangrijk dat aardbevingsgedupeerden op adequate wijze hun schade kunnen verhalen. Daarom zal de NCG in overleg met betrokken partijen bekijken op welke wijze voorzien kan worden in adequate juridische bijstand ter aanvulling op de bestaande mogelijkheden en de reeds ontwikkelde protocollen bij schade en preventie.

7.1.5 Waardevermeerderingsregeling

De waardevermeerderingsregeling moet in het perspectief geplaatst worden van een betere verdeling van de lusten en de lasten en daarvan een onderdeel zijn. De aanpak moet zich niet beperken tot schadeherstel en aardbevingsbestendig maken van woningen en gebouwen. De NCG gaat de komende maand met de betrokkenen het gesprek aan hoe de regeling na 31 december 2015 zodanig kan worden ingericht dat deze dienstbaar wordt aan het realiseren van een collectief

[10] Het idee van een revolverend fonds is dat een overheid tijdelijk middelen beschikbaar stelt. De uitgezette middelen moeten dus weer terug worden betaald, eventueel met rente of door betaling van een rendement. De middelen die in het revolverende fonds terugvloelen kunnen opnieuw worden ingezet.

georganiseerde duurzaamheidsplus bovenop de versterkingsopgave binnen het gebied van 0,2 PGA-contour.

Ten aanzien van de huidige regeling moet geconstateerd worden dat van de 135 miljoen ongeveer 90 miljoen al is verplicht. Inwoners van de provincie Groningen die schade ondervinden, maar buiten de grenzen van de elf gemeenten wonen, begrijpen niet waarom de regeling niet op hen van toepassing is. Dat geldt dus voor de gemeente Groningen, maar ook voor andere gemeenten, buiten de contouren, waar schade is opgetreden of zal optreden. Hier geldt "gelijke monniken, gelijke kappen". Daar valt weinig tegen in te brengen.

Tegen deze achtergrond en het perspectief voor een nieuwe collectieve georganiseerde duurzaamheidsplus na 31 december 2015, stelt de NCG voor om de huidige regeling tot en met 31 december 2015 met terugwerkende kracht open te stellen voor vastgestelde schadegevallen buiten de huidige 11 gemeenten.

Instrumentarium

- *ten behoeve van koop:* een (op)koopregeling die in eerste instantie alleen voor de gebieden die voor de gebiedsgerichte aanpak zijn aangewezen, zal gelden.
- *ten behoeve van nieuwbouw:* de NCG stimuleert dat er – vooruitlopend op de nieuwe (verplichte) normen aardbevingsbestendig wordt gebouwd; hiervoor wordt de huidige NAM-regeling inzake nieuwbouw aangepast.
- *ten aanzien van achterstallig onderhoud*: er wordt een revolverend fonds ingesteld voor eigenaren die achterstallig onderhoud niet zelf kunnen opbrengen.
- *rechtsbijstandsverzekering*: de NCG verkent met de ministeries van EZ, V&J en BZK de mogelijkheden om een voorziening in te stellen waar inwoners van het gebied voor evt. juridische procedures in kader van de schadeafhandeling gebruik van kunnen maken.
- *waardevermeerderheidsregeling:* De NCG gaat de komende maand met de betrokkenen het gesprek aan hoe de regeling na 31 december 2015 zodanig kan worden ingericht dat deze dienstbaar wordt aan het realiseren van een collectief georganiseerde duurzaamheidsplus bovenop de versterkingsopgave binnen het gebied van 0,2 PGA-contour.

7.2 Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving private eigendommen

Belangrijk bij de versterking is een doelmatig en snel proces van vergunningverlening. De gemeente heeft daarvoor instrumenten tot haar beschikking vanuit het omgevingsrecht. In de eerste fase van uitvoering zal ervaring worden opgedaan met bestaande instrumenten en onderzocht welke het meest effectief zijn. Ook zal dan duidelijk worden wat er ontbreekt. De NCG neemt het initiatief om werkafspraken te maken met gemeenten en het CVW over Compliance-management en systeemtoezicht (CSM), welstandsnota, vergunningsvrij stellen van specifieke zaken en toepassen van de 'kruimelgevallenlijst' (bijlage II artikel 4 BOR). Daarnaast ondersteunt de NCG gemeenten bij de herziening van bestemmingsplannen, bij het opstellen van facetbestemmingsplannen en bij afwijkingen van bestemmingsplannen.

De komende tijd zal er een grote werkstroom bij gemeenten en het CVW zijn door de drieslag. In het belang van gedupeerden hebben de provincie, gemeenten en het CVW een gezamenlijke aanpak voor vergunningverlening en toezicht ontwikkeld. Het betreft het in augustus vastgestelde concept-Uitvoeringskader voor Vergunningverlening, Toezicht- en Handhavingstaken in de Drieslag Aardbevingen. De door de NCG gevraagde verdieping op het kader is gereed en aangeleverd. De oplossingsrichting wordt hier gevonden in een compliance-management systeem (CMS) en een vergunningen management systeem (VMS).

Wat betreft toezicht en handhaving hebben gemeenten als primaire taak om toe te zien op de bestaande gebouwenvoorraad. Handhaving is aan de orde daar waar bouwwerken niet voldoen aan de eisen van het Bouwbesluit. Van de aardbevingsgemeenten wordt verwacht dat ze een specifiek toezichtbeleid en –strategie gaan vaststellen, passend in de landelijke handhavingstrategie. Dit beleid zal moeten leiden tot een uitvoeringsprogramma voor toezicht op de bestaande bouw.

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving private eigendommen

Inzet op een doelmatig en snel proces van vergunningverlening:

- Gemeenten bekijken hoe zij bestaande instrumenten het beste kunnen gebruiken en wat zij aanvullend nodig hebben.
- De NCG ondersteunt gemeenten bij ruimtelijke ordeningsprocedure.
- De NCG maakt met gemeenten en CVW werkafspraken over welstandsnota, vergunningsvrij stellen van specifieke zaken , toepassen van de 'kruimelgevallenlijst'en Compliance-management en systeemtoezicht (CSM).
- Gemeenten hebben een gezamenlijke aanpak voor vergunningverlening en toezicht ontwikkeld.
- Gemeenten ontwikkelen een specifiek toezichtsbeleid en -strategie ontwikkelend, passend in de landelijke handhavingsstrategie, die moet leiden tot een uitvoeringsprogramma voor toezicht op de bestaande bouw.

7.3 Ruimtelijke kwaliteit

Groningen kent een grote diversiteit aan karakteristieke dorpen en landschappen. De ligging van de dorpen in het landschap maakt iedere locatie tot een unieke plek. Dit willen we behouden en versterken. Kenmerkend zijn bijvoorbeeld het wierdengebied met zijn de wierdedorpen zoals Middelstum of Spijk en verspreid liggende agrarische bebouwing in een open landschap dat doorsneden wordt door maren. De Woldstreek bijvoorbeeld heeft weer een heel ander karakter met een centraal gelegen langgerekt lint van dorpen met beeldbepalende bebouwing, slingertuinen en monumentale wegbeplanting.

Ruimtelijke kwaliteit gaat over de historische gegroeide identiteit van een gebied zoals die tot uitdrukking komt in de verschillende kenmerken van de gebouwde omgeving en het landschap. Ruimtelijke kwaliteit hangt nauw samen met de cultuurhistorie van een gebied en het aanwezige erfgoed. Zorg voor ruimtelijke kwaliteit betekent dat nieuwe ontwikkelingen zorgvuldig inspelen op de bestaande kwaliteiten en deze verder versterken. Dit vraagt allereerst om een goede cultuurhistorische waardenstelling zoals die in het erfgoed spoor wordt uitgevoerd. De uitkomsten daarvan vormen de ruimtelijk strategische onderleggers die bij de gebiedsgerichte aanpak worden

ingezet en waaruit kwalitatieve criteria worden geformuleerd en benut wanneer de versterkingsopgave noodzaakt tot het afwijken van de normatief gestelde kaders.

De uitwerking van concrete ingrepen vraagt om een zorgvuldige (ontwerp)benadering waarin ruimte is voor maatwerk. Door maatwerkoplossingen aan de hand van concrete pilots te onderzoeken ontstaan ruimtelijke 'best practices' voor herstel, versterking, nieuwbouw en/of verduurzaming. De ontwikkeling van 'best practices' organiseren we in een nauwe dialoog tussen overheden, maatschappelijke partners en bewoners en ontsluiten we breed via een kennisbank. Wij maken gebruik van, en faciliteren de onderlinge afstemming tussen, de bestaande overheidsadviesorganisaties zoals de provinciale welstand- en monumentencommissies, het provinciaal bouwheerschap, het team Ruimtelijke kwaliteit Libau, het Atelier van de Stadsbouwmeester en het College van Rijksadviseurs. Hierdoor wordt afhankelijk van de aard, omvang en locatie van voorgenomen ruimtelijke ingrepen, ruimtelijke kwaliteit op verschillende schaalniveaus (pand, straat, dorp, landschap) belicht.

Ruimtelijke kwaliteit
- Er wordt een methode van Best Practices ruimtelijke kwaliteit ontworpen in samenwerking met overheden, maatschappelijke partners en bewoners.

7.4 Woningbedrijf

Het uitvoeren van de drieslag (schadeherstel, bouwkundige versterking en waarde toevoegen) in de woningvoorraad van het aardbevingsgebied is een forse opgave die er toe moet leiden dat er weer veilig kan worden gewoond in aardbevingsbestendige woningen. De combinatie van veiligheid- en leefbaarheiddoelstellingen leidt uiteindelijk tot een pakket ingrepen aan individuele woningen die kan variëren van niets doen tot slopen met alle denkbare varianten die zich tussen deze twee uitersten kunnen bevinden. Dit leidt tot allerlei vastgoedgerelateerde activiteiten zoals het ontwikkelen van wisselwoningen of logeerhuizen en tot het opkopen, beheren, verhuren en/of slopen van bestaande panden. Er dient gezocht te worden naar een organisatievorm die deze activiteiten op een professionele wijze kan uitvoeren. Bijvoorbeeld een regionaal woningbedrijf. Dit woningbedrijf zal moeten beschikken over voldoende (permanent) vermogen voor het opbouwen en exploiteren van een voorraad tijdelijke huisvestingsfaciliteiten gedurende de looptijd van het versterkingsprogramma. De NCG ziet het als haar taak om de komende maanden regie te nemen in de ontwikkeling van het regionaal woningbedrijf, welke in 2016 operationeel moet zijn. De NCG zal dit doen in overleg met de gemeenten en de woningcorporaties.

Woningbedrijf
- De NCG neemt de regie om een regionaal woonbedrijf te ontwikkelen waarin alle vastgoed gerelateerde activiteiten, zoals het ontwikkelen van wisselwoningen of leerhuizen tot het opkopen, beheren, verhuren en/of slopen van panden) kunnen worden ondergebracht.

8 ORGANISATIE VAN DE AANPAK

8.1 Scope van het meerjarenprogramma

We gaan er van uit dat voor het uitvoeren van de opdracht van de NCG een periode van 10 jaar nodig is. Om de regio zowel aardbevingsbestendig als kansrijk te maken, is deze periode absoluut noodzakelijk. We werken daarbinnen in principe telkens met een vijfjarenplan, dat jaarlijks wordt bijgesteld.

Dit eerste concept meerjarenplan gaat echter vooral over maatregelen die in 2016 en deels in 2017 nodig zijn. Zoals eerder aangegeven is daarbij de inzet vooral gericht op schade herstel en versterking in combinatie met energietransitie-maatregelen. In de hierna komende meerjarenprogramma's zullen geleidelijk steeds meer onderwerpen worden geconcretiseerd en uitgewerkt. Daarvoor is reeds veel aan input op tafel gekomen tijdens de consultatierondes die in augustus en september 2015 zijn gehouden.

8.2 Participatie van bewoners op lokaal niveau

In de eerdere afspraken over de opzet van de NCG is ook voorzien dat bewoners betrokken zijn bij de uitwerking en uitvoering van plannen op lokaal niveau. Het spreekt voor zich dat de concrete plannen en invulling op lokaal niveau vraagt om participatie van de bewoners. Hier ligt een opgave voor de NCG gezamenlijk met de betreffende gemeenten. Het gaat dan om de betrokkenheid bij het eigen dorp of wijk.
Om die reden zijn we bij de opstelling van dit concept-Meerjarenprogramma uitgegaan van een viertal kleinere gebiedsclusters die de inbreng van betrokken bewoners en organisaties beter mogelijk maken. Daarnaast is ook gekeken naar een zodanige clustering dat de opgaven vergelijkbaar zijn.
Dit heeft geresulteerd in de volgende gebiedsindeling voor de ontwikkeling van het programma:

1. MEDAL: De Marne, Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum
2. BTW: Bedum, Ten Boer, Winsum
3. HSSM: Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Menterwolde
4. Stad Groningen

Waar de maatschappelijke stuurgroep (zie hierna) betrokkenheid heeft op het programma en uitvoeringsniveau, zullen de bewoners op gemeentelijk niveau betrokken zijn bij de concrete planvorming in dorp of wijk. De meest duidelijke vorm hiervan is de gebiedsgerichte aanpak binnen de versterking (zie paragraaf 4.4).

Participatie van bewoners

- Participatie van bewoners vindt plaats op gemeentelijk niveau bij de concrete planvorming in een dorp of wijk (gebiedsgerichte aanpak).

8.3 Van Dialoogtafel naar de maatschappelijke stuurgroep

Vanaf de start van de vormgeving van de aanpak van de aardbevingen is er aandacht voor de betrokkenheid van bewoners- en maatschappelijke organisaties. In de voorstellen van de commissie Meijer is de instelling van een dialoogtafel voorgesteld. Dit advies is overgenomen in het akkoord "Vertrouwen op herstel, Herstel van vertrouwen", en is verder uitgewerkt in het advies "Aan Tafel!" van de heren Wallage en Van Geel. In maart 2014 is de Dialoogtafel van start gegaan. Met de komst van de NCG is de vraag op welke wijze hieraan in het vervolg vorm gegeven wordt.

In de notitie "Opzet governance programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen" (zie bijlage 3) is bepaald dat er een Stuurgroep Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen komt die de NCG adviseert over het totaal van het programma. Daarnaast is in deze notitie gesteld dat de NCG overleg voert met de Dialoogtafel. Waar de bestuurlijke partijen zitting nemen in de Stuurgroep Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen ligt het voor de hand om de Dialoogtafel te laten bestaan uit vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en bewoners. In het instellingsbesluit NCG tenslotte wordt als taak van de NCG benoemd het bevorderen van het maatschappelijke en bestuurlijk draagvlak.

Gelet daarop is een maatschappelijke stuurgroep onderdeel van de governancestructuur van de NCG. Hierin zitten partijen die vanuit hun aard een vertegenwoordiging van bewoners en maatschappelijke belangen zijn voor het aardbevingsgebied als geheel. De maatschappelijke stuurgroep is de plaats waar de NCG de totstandkoming en de uitvoering van het programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen bespreekt.

Waar het de uitdrukkelijke opgave van de NCG is om zorg te dragen voor voldoende maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak spreekt het voor zich dat het te voeren overleg daarop gericht is. Een gecoördineerde aanpak moet kunnen rekenen op draagvlak van alle betrokkenen, zowel maatschappelijk als bestuurlijk. De opstelling van de NCG moet daarop gericht zijn. Het vraagt echter ook van alle partijen die hierbij betrokken zijn de bereidheid om gezamenlijk op te trekken en verantwoordelijkheid te nemen, niet alleen gericht op de totstandkoming van het programma, maar ook op de uitvoering daarvan. Een instelling die erop gericht is om er samen uit te komen. Zonder een dergelijke instelling kan de situatie ontstaan van een impasse waardoor er "niets" gebeurt. Dat zou een onaanvaardbare situatie opleveren. Het spreekt daarbij voor zich dat daarnaast zowel in de maatschappelijke als de bestuurlijke stuurgroep voorstellen geagendeerd kunnen worden.

Uitgaande van het aanvaarden door alle partijen van het uitgangspunt dat de opgave een gemeenschappelijke is, zal dat veelal leiden tot een gemeenschappelijke positie. Mocht dat in een enkel geval niet zo zijn, dan moet de NCG het tot zijn taak rekenen om tot voorstellen te komen waarin de resterende verschillen overbrugd worden. Een programma dat niet kan rekenen op de steun van de maatschappelijke en bestuurlijke stuurgroep zou dan ook niet voldoen aan de opdracht van de NCG.

Bestuurlijke partijen zijn professionele organisaties. Zij beschikken over eigen ondersteuning en het hoort tot hun functioneren om de "parlementaire" organen bij het geheel te betrekken. Bewoners- en maatschappelijke organisaties verkeren vaak in de positie dat zij niet (in voldoende mate) beschikken over dergelijke ondersteuning hiervoor. De NCG zal derhalve de maatschappelijke stuurgroep en het Groninger Gasberaad ondersteunen, zodat zij in staat zijn om tot een voorbereide inbreng te komen en de achterbannen bij hun werk te betrekken. Die ondersteuning zal zodanig worden vorm gegeven dat de onafhankelijkheid gewaarborgd is. De meerjarig gereserveerde middelen voor de Dialoogtafel zullen daarbij worden betrokken.

8.4 Onderzoeken

De NCG heeft onder meer als taak om het onderzoek en de kennisontwikkeling te coördineren die gerelateerd zijn aan aardbevingen en de ontwikkeling van de een kansrijk Groningen. Dit betreft een breed aantal terreinen, waar in het voortraject met diverse organisaties is gesproken, zoals de woningmarkt, ruimtelijke kwaliteit, sociale structuur, onderwijs en zorgontwikkeling, erfgoed, schade-afhandeling, versterkingsopgave en de gewenste energietransitie.

Er zijn veel initiatieven van instanties die bij kunnen dragen aan een solide onderzoeksprogramma, wij noemen er hier enkele:

- EPI-kenniscentrum (kenniscentrum op gebied van aardbevingsbestendig bouwen);
- Kenniscentrum aardbevingen en duurzame ontwikkeling van de RuG;
- Sociaal planbureau Groningen (CMO-Stamm), die o.a. de invloed van aardbevingen op woongenot, leefbaarheid en sociale structuur onderzoekt;
- Zorg innovatieplatform (onderzoek naar structurele vernieuwing in de \zorg en naar vraag van kwetsbare burgers);
- EnTranCe (toegepast onderzoek energie);

- BuildInG (Build in Groningen), innovatiecentrum voor aardbevingsbestendig Groningen Groningen;
- Biënnale aardbevingsbestendige bouw;
- Diverse onderzoeken op terrein van economie en arbeidsmarkt.

Vooruitlopend op dit programma heeft de NCG zich inmiddels gecommitteerd aan een onderzoeksprogramma van de RuG naar de sociale context in het gebied en de psychosociale gevolgen van aardbevingen. Daarnaast wordt er door de NCG opdracht gegeven voor een woningmarktonderzoek dat voortborduurt op het Woningmarktonderzoek in het aardbevingsgebied Groningen, dat in opdracht van De Dialoogtafel door Peter Boelhouwer en OTB/TU Delft wordt gedaan.

Voorlopig wordt er binnen de begroting van de NCG € 7 miljoen gereserveerd voor 2016 om samen met andere partijen de nodige (toegepaste) kennis- en onderzoeksprogramma's mogelijk te maken. Hierbij wordt onder meer gewerkt aan de opzet van twee verschillende kennisplatforms, een voor de bovengrond en een voor de ondergrond. In 2016 zal moeten blijken of dit budget toereikend is voor de benodigde kennis- en onderzoeksprogramma's en of er voldoende partijen zijn om te komen tot een robuust programma.

Onderzoeken

- Er wordt een Stuurgroep Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen ingesteld waarin de verschillende bij het programma betrokken overheden zitting hebben.
- De NCG stelt een maatschappelijke stuurgroep (voorheen de Dialoogtafel) in met deelname van vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en partijen uit het aardbevingsgebied.
- De NCG ondersteunt de maatschappelijke stuurgroep en het Groninger Gasberaad.

8.5 Communicatie

De NCG werkt voor de Groningers die zich vanwege de aardbevingen niet meer veilig voelen in hun woon- en leefomgeving en/of schade hebben aan hun huis. In de communicatie over het Meerjarenprogramma staat de bewoner dan ook centraal. Essentieel bij het werken aan herstel van vertrouwen is heldere, transparante en toegankelijke communicatie. De kernboodschap is dat de er gewerkt wordt aan een veilig/aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen. De opgave is nu om woorden om te zetten in daden en op die manier te werken aan herstel van vertrouwen.

De NCG is een onafhankelijk regisseur die partijen en initiatieven in het aardbevingsgebied bij elkaar brengt en daarmee activiteiten versnelt en problemen oplost. Het is een uitdrukking dat we er samen voor staan, als bewoners, overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijven. Uitgangspunt is dat we samen bepalen wat er moet gebeuren, waarbij de sleutel in handen is van de bewoners. De gebiedsgerichte aanpak maakt duidelijk dat we het gezamenlijk gaan doen en dat de bewoners centraal staan. Schadeherstel en versterken betekent dat we bij u thuis komen.

Ook als er nog geen gebiedsgewijze aanpak in uw dorp, wijk of stad is, zal er gecommuniceerd worden.

8.6 Begroting

Het voorliggende programma brengt in beeld op welke wijze het schadeherstel en het aardbevingsbestendig maken vorm gegeven zal worden.
De versterkingsoperatie speelt zich af binnen de bestaande voorraad. In bepaalde gevallen zal het zinvol zijn om tot nieuwbouw te komen, maar het zwaartepunt speelt zich binnen de bestaande voorraad. In het programma wordt uitdrukkelijk gekozen voor een bredere benadering dan alleen het versterken van de gebouwen. Gekozen wordt voor het voorsorteren naar morgen. De levensduur van gebouwen wordt door de ingreep vaak verlengd en daarom moet de vraag ook aan de orde zijn of de gebouwen "bij de tijd zijn" en geschikt voor het gebruik van morgen. Deels kan dat onderdeel zijn van de versterkingsoperatie waarvoor de NAM verantwoordelijk is. Maar er zijn ook afwegingen aan de orde voor overheden en organisaties of deze gelegenheid moet worden benut om tot aanpassingen te komen. Dit is in veel gevallen een "ontijdige" vraag omdat deze normaal bij groot onderhoud of bij nieuwbouw aan de orde zou zijn. Het niet beantwoorden van deze vraag in het kader van de versterkingsopgave zou echter een gemiste kans zijn. De omvang van de benodigde middelen zal echter eerst blijken bij de uitvoering en is niet op voorhand te beantwoorden. Een vertaling in de begroting is nu niet mogelijk. Ja zeggen tegen het programma betekent echter wel het uitspreken van het voornemen om deze vraag serieus te beantwoorden en de bereidheid om op zoek te gaan naar de nodige middelen.

Het programma brengt in beeld dat aan de "keukentafel" afspraken gemaakt moeten worden met de bewoners (zowel huurders als eigenaren) over de versterking. Het is niet eenvoudig van het plannen van een aanpak en vervolgens uitvoeren. Plannen voor dorpen kunnen gemaakt worden - op basis van reeds bestaande gemeentelijke plannen - en hetzelfde geldt voor de straten. Maar zodra het gaat over iemands huis is ook duidelijk dat dit slechts kan met de bewoners zelf. Het programma laat zien dat er van binnen naar buiten gewerkt zal worden en dat in tal van kernen gelijktijdig gestart zal worden. Zo'n programma is arbeidsintensief en vraagt om een grote personele inzet.

Van de betrokken gemeenten wordt ook een grote inzet gevraagd. Een dergelijke ingrijpende aanpak gaat de capaciteit van de bestaande apparaten te boven. Een aantal zaken kunnen efficiënter op gebiedsniveau worden georganiseerd, maar voor tal van aspecten is dat niet zo. Gemeenten zullen derhalve in staat moeten worden gesteld om deze extra taken uit te voeren. Ook op anderen wordt een beroep gedaan (corporaties, school- en zorgbesturen, maatschappelijke organisaties) die hun mogelijkheden te boven gaan. Maar zonder hen gaat het niet.

Bewoners en ondernemers worden geplaatst voor afwegingen die niet elke dag op de agenda staan. Het bieden van de "helpende hand" moet derhalve ook onderdeel zijn van de aanpak. Informatie, ondersteuning en ontzorgen moeten onderdeel zijn van de uitvoeringsorganisatie (bewoners- en ondernemersloketten; kwaliteitsteams, erfgoedteams). Waar gebruik gemaakt kan worden van bestaande voorzieningen zal dat gebeuren, maar vastgesteld kan worden dat dit soort voorzieningen vaak niet bestaan.

De NCG vervult niet alleen een rol bij het opstellen van het voortrollend programma en het aansturen van de uitvoering, maar krijgt in de aanpak ook een aantal belangrijk taken (b.v. complexe en bijzondere gevallen). De komende periode zal dit nader ingevuld moeten worden. Daarbij speelt de vraag van de omvang, de inrichting en soms ook de vraag of hier een publieke of private financiering aan de orde is (complexe gevallen, regelingen e.d.).

Kortom veel moet nog uitgewerkt worden en veel zal ook pas in de concrete uitwerking duidelijk worden. Als het gaat om schadeherstel en preventieve maatregelen is de verantwoordelijkheid van

de NAM duidelijk. Als het gaat om met meekoppelen en voorsorteren zijn er meerdere actoren aan de orde.

De komende twee maanden zal de gebiedsgerichte aanpak worden uitgewerkt in overleg met de getrokken gemeenten en zal worden bepaald wat nodig is om tot een succesvolle aanpak te komen.

De komende twee maanden worden gebruikt de regelingen verder vorm te geven, de overdracht van de complexe gevallen vorm te geven zodat de randvoorwaarden voor de uitvoering van de aanpak zijn vervuld.

Aan de hand daarvan zal het mogelijk zijn om een begroting voor die activiteiten op te stellen.

Waar het gaat om andere zaken is dat eerst mogelijk in de uitvoering van de gebiedsgerichte aanpak en zullen de gesprekken daarover op projectmatige basis moeten plaatsvinden.

Voor 2019 is voorzien in een begroting van in totaal 19 miljoen euro (12 miljoen voor organisatie en aanpak en 7 miljoen voor onderzoek).
Binnen het bedrag van 12 miljoen is voorzien in de directies Den Haag en Groningen (zowel voor het opzetten en uitwerken van het programma als de algemene uitvoering van het programma). Daarin is niet voorzien in de uitvoering van regelingen, de complexe gevallen etc. De gebiedsgerichte aanpak zal zowel in directe zin (NCG) als indirecte zin (gemeenten en organisaties) om forse bijdrage vragen, die onvoldoende in deze bedragen zijn verwerkt.
Het uitgangspunt is dat het bedrag van 7 miljoen voor onderzoeken toereikend moet zijn.

Stap voor stap zal een en in ander worden ingevuld. De inzet is om in het finale afstemmingsoverleg van 14 december a.s. (gemeenten, provincie, en ministeries) een stand van zaken begroting zal voorliggen.

DEEL II: UITWERKINGEN

1 OPDRACHT EN DOELSTELLING NCG

De NCG heeft van het kabinet de opdracht gekregen om het Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen te maken en stuurt de uitvoering aan.

1.1 Opdracht

De NCG geeft leiding aan de publieke regie. Deze regie is noodzakelijk om de aanpak van schadeherstel, versterking en energietransitie "de 3-slag" te versnellen, verbreden en intensiveren. Daarnaast koppelt de NCG deze maatregelen zoveel mogelijk aan de toekomstkansen voor het gebied. De NCG gaat niet over de gaswinning. Besluiten daarover worden door de minister van Economische Zaken genomen. Deze besluiten zijn uiteraard wel degelijk van grote betekenis voor het functioneren van de NCG en de inhoud van het Meerjarenprogramma. De opdracht, rol en verantwoordelijkheid van de NCG is verder beschreven in de aanvulling op het bestuursakkoord "Vertrouwen op herstel, Herstel van vertrouwen", onderdeel Overheidsdienst Groningen, het Instellingsbesluit en in het document "Governance programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen" (zie bijlagen 2, 3 en 4). Daarnaast zijn er aparte afspraken gemaakt met en voor de Stad Groningen (bijlage 5).

1.2 Missie, visie, doelen

"De Overheidsdienst Groningen zorgt in dialoog met alle maatschappelijke stakeholders voor een planmatige en daadkrachtige regie en sturing op een duurzame versterking en vernieuwing van het aardbevingsgebied opdat deze regio weer veilig en sterker dan ooit een nieuwe balans vindt tussen gaswinning en een versterkte gebiedsidentiteit en gebiedskwaliteit met nieuwe economische kansen en een leefbare en aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving." Dit is de missie van de NCG volgens de governance notitie Overheidsdienst Groningen.

Voor dit Meerjarenprogramma vertalen wij deze missie kort maar krachtig in: Samen bouwen aan een aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen. Dit betekent de volgende hoofddoelen.

1. Bewoners, ondernemers en organisaties voelen zich veilig in de gebouwen en de omgeving waar ze wonen, leven, werken.
2. Zodra er schade ontstaat, wordt deze snel en afdoende verholpen. Daarbij kunnen bewoners, ondernemers en organisaties een beroep doen op begeleiding en flankerende maatregelen.
3. Bewoners, ondernemers en organisaties krijgen de mogelijkheid actief betrokken te zijn bij de toekomstige vormgeving van hun omgeving.
4. De activiteiten dragen bij aan het versterken van de economische structuur en de arbeidsparticipatie in het gebied.
5. De ingrepen in het gebied dragen bij aan het vergroten van de toekomstbestendigheid van de (gebouwde) omgeving, in de zin van energiezuinig maken, levensloopbestendig maken en rekening houden met de demografische ontwikkelingen (ontgroening en vergrijzing).

Met deze visie voor het gebied voor 2025 geven we invulling aan de vier sporen die in het bestuursakkoord zijn afgesproken, te weten (1) veiligheid en preventief versterken, (2) schadeafhandeling en waardevermeerdering, (3) verbetering van de leefbaarheid en (4) economische perspectief. Deze vier sporen sluiten volledig aan op de programmalijnen van de commissie Meijer. Op basis van deze vier sporen hebben we de volgende concrete doelen voor het Meerjarenprogramma geformuleerd.

a. De (gebouwde) omgeving en de infrastructuur in samenhang met het bestaande winningsniveau zodanig versterken, dat deze voldoen aan de vigerende norm.
b. Goed voorbereiden van alle partijen op eventuele calamiteiten als gevolg van aardbevingen.
c. Instellen van heldere regelingen voor eigenaren, bewoners en gebruikers en zorgen voor een snelle afhandeling.
d. Zorgen voor goede, transparante en publieke toegankelijke informatievoorziening.
e. Kwaliteit, kwantiteit en bereikbaarheid van de basisvoorzieningen laten voldoen aan de eisen van de toekomst en afstemmen op de demografische en sociaaleconomische prognoses.
f. Neutraliseren van het verstorende effect van de aardbevingsproblematiek op de woningmarkt en daarbij inspelen op de demografische ontwikkelingen.
g. Maximaal behouden van het Groningse erfgoed, de landschappelijke kwaliteit en de gebiedsidentiteit.
h. Stimuleren van adequate gemeentelijke handhaving op de norm voor aardbevingsbestendigheid en de staat van de (gebouwde) omgeving.
i. Het regionale bedrijfsleven (groot en klein) een sterke positie in laten nemen bij de uitvoering van het Meerjarenprogramma.
j. De bevolking via goede scholingsprogramma's de mogelijkheid geven om optimaal in te stromen in de aardbeving gerelateerde arbeidsmarkt.
k. De innovatie kansen die voortkomen uit aardbeving gerelateerde werkgelegenheid zoveel mogelijk benutten.
l. In het kader van het toekomstbestendig maken van de gebouwde omgeving en het ruimtelijk gebied de energiepresentatie zo goed mogelijk verbeteren.

2 SCHADE

De aardbevingen veroorzaken schade aan huizen, bedrijven, scholen en zorginstellingen. Het raakt veel mensen op een persoonlijke manier. Mensen en bedrijven melden de schade bij het CVW. De meeste schademeldingen vallen onder "reguliere" schade. Maar soms hebben meldingen meerdere oorzaken of is sprake van een combinatie van materiële en immateriële schade. Dan spreken we over complexe schade.

Figuur 3: Reguliere schad - NCG monitort

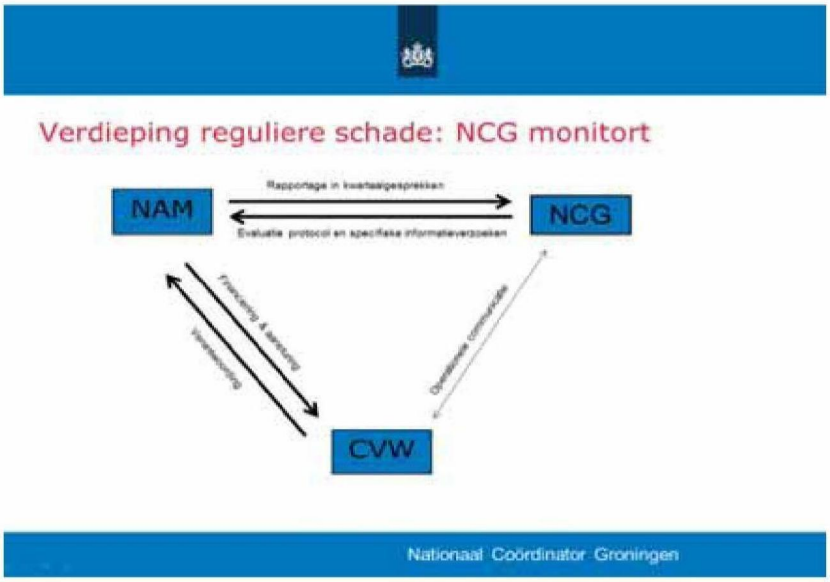

De NAM en de NCG maken vooraf afspraken over kritische prestatie-indicatoren (KPI's) voor de schadeafhandeling door het CVW. De NAM geeft naar aanleiding van deze afspraken opdracht aan het CVW. De NCG houdt zicht op het functioneren van het CVW, door ontvangst van afschriften van de maandelijkse rapportage van het CVW aan de NAM. Per kwartaal evalueert de NCG het functioneren van het CVW met de NAM. Daarnaast evalueert de NCG de schadeafhandeling door middel van rapporten van de NAM rapporteert aan de NCG in kwartaalgesprekken. De NCG kan informatie over schadeafhandeling benodigd voor de uitvoering van zijn taak opvragen bij de NAM. Bij informatie over individuele gevallen geldt dat de NAM toestemming vraagt aan de eigenaar, conform het protocol gegevensuitwisseling.

2.1 Reguliere schade

Uit de beoordeling van de schadegevallen tot nu toe komt naar voren dat we veel gevallen als "regulier" kunnen aanduiden. Dit betekent dat er schade is die - al dan niet – veroorzaakt door aardbeving die moet worden beoordeeld en hersteld. Voor de reguliere schademeldingen geldt dat het CVW deze behandelt.

In het reguliere proces wordt naast fysieke schade aan woningen (in sommige gevallen van de woningcorporaties), ook fysieke schade aan panden van kleine rechtspersonen en schade aan monumenten zonder vergunningsplicht bij herstel ondergebracht. Wanneer er sprake is van funderingsschade, wordt dit meegenomen in het onderzoek. Als de schade-expert funderingsschade vermoedt gerelateerd aan aardbevingsschade, wordt dat doorgezet naar een specialist. Die stelt vast of hier al dan niet sprake van is voordat er een contra-expertise aan de orde is. Wanneer de schademelder het oneens is met de uitspraak over relatie met aardbevingen of de omvang van de schade, kan na de contra-expertise hier tegen in beroep worden gegaan via de Arbiter aardbevingsschade. In het schadeprotocol is opgenomen dat wanneer er sprake is van funderingsschade veroorzaakt door aardbevingen, dit meegenomen kan worden in het onderzoek. Als de schade-expert funderingsschade vermoedt gerelateerd aan aardbevingsschade, wordt dat doorgezet naar een specialist. Die stelt vast of hier al dan niet sprake van is voordat er een contra-

expertise aan de orde is. Mocht de schademelder het niet eens zijn met de uitspraak over de relatie met aardbevingen of de omvang van de schade, kan de contra-expertise alsnog gedaan worden. Vervolgens kan ook de Arbiter aardbevingsschade nog ingezet worden.

Wanneer er bij de inspectie blijkt dat er sprake is van aardbevingsschade wordt de omvang hiervan bepaald en de geadviseerde herstelmethode beschreven. Bijna alle gevallen kunnen op deze wijze worden afgehandeld. In de huidige situatie blijft bij sommige gevallen, wanneer er geen overeenstemming is, een besluit uit. Hierdoor kan de schade niet worden aangepakt en ontstaat er een langdurig traject waarbij de betrokken partijen niet voldoende tot elkaar komen.
Vanaf 1 januari 2016 komt er een nieuw werkproces dat ervoor zorgt dat schademeldingen sneller afgehandeld gaan worden. Indien er geen overeenstemming wordt bereikt tussen betrokken partijen na inspectie en een contra-expertise, zal er via een Arbiter aardbevingsschade een snelle, eenvoudige en onafhankelijke geschillenbeslechting plaatsvinden.

Werkproces afhandeling reguliere schade vanaf januari 2016

1. De eigenaar meldt de schade bij het CVW.
2. Een onafhankelijke schade-expert stelt de schade vast op kosten van de NAM en het CVW doet op basis daarvan aan aanbod om de schade te herstellen. Als de schadelijdende partij het daar niet mee eens is, kan deze op kosten van de NAM een contra-expert opnieuw de schade laten beoordelen.
3. Bij de contra-expertise kunnen alle onderdelen van het rapport van de eerstelijnsexpert opnieuw worden belicht. Indien de contra-expert extra schades constateert, bespreekt hij deze met de eerstelijnsexpert. Als er overeenstemming over de aanpassingen bestaat, worden deze doorgevoerd in het rapport van de eerstelijnsexpert. Wanneer er geen overeenstemming bestaat tussen de eerstelijnsexpert en de contra-expert, maken zij dit in een acte van akkoord/disakkoord inzichtelijk voor de eigenaar.
4. Het CVW doet op basis van het akkoord/disakkoord opnieuw een aanbod om de schade te herstellen. Als de eigenaar het hier nog niet mee eens is kan deze de zaak binnen zes weken voorleggen aan de Arbiter aardbevingsschade.
5. Het CVW kan dit alsnog gedurende 2 weken doen met instemming van de eigenaar. De eigenaar of het CVW (met instemming van de eigenaar) meldt de zaak bij de Arbiter aardbevingsschade met expertiserapporten (eerstelijns en contra-expertise) en kan daarnaast extra stukken bijvoegen. De eigenaar gaat daarmee akkoord met een schouw, waarbij alle partijen aanwezig zullen zijn en een eventueel bezoek van de door de Arbiter aardbevingsschade benoemde expert.
6. Op het formulier wordt de omvang van het geschil aangegeven. Indien het geschil niet, of niet alleen, de twistpunten tussen eerstelijnsexpert en contra-expert betreft, moet bij het formulier worden aangegeven wat de (overige) geschilpunten zijn.
7. Indien een schademelding al voor advies aan de Tcbb is voorgelegd, kan de Arbiter aardbevingsschade het bestaande advies van de Tcbb betrekken.
8. De Arbiter aardbevingsschade doet binnen zes weken uitspraak nadat de zaak aan hem is toegewezen. Verlenging van de termijn is mogelijk met toestemming van de eigenaar of indien de Arbiter aardbevingsschade een deskundige inschakelt.

   De uitspraak bevat in ieder geval:
   - De naam en de woonplaats van de Arbiter aardbevingsschade
   - De namen en woonplaatsen van de Partijen
   - Een weergave van het geschil
   - Een kort overzicht van de geschillenbeslechtingsprocedure
   - De uitspraak
   - De gronden van de uitspraak
   - De dagtekening van de uitspraak

- Indien van toepassing: het rapport van de gebruikte rechtbankdeskundige.

Afspraken over de Arbiter aardbevingsschade

Er komen afspraken die ervoor zorgen dat het proces van de Arbiter aardbevingsschade voor alle partijen transparant blijft.

- De Arbiter aardbevingsschade is een rechter of een oud-rechter
- Zowel het CVW als de NAM zijn in beginsel gebonden aan de uitspraak van de Arbiter aardbevingsschade. De eigenaar niet. Die kan zijn geschil, indien de partijen geen overeenkomst bereiken, voorleggen aan de aardbevingskamer van de rechtbank Groningen.
- De NCG voorziet in een secretariaat dat de Arbiter aardbevingsschade bijstaat. Uitspraken worden zoveel mogelijk gestandaardiseerd. Het wordt een laagdrempelige faciliteit, zonder aanvangskosten.
- Binnen twee weken krijgt men een Arbiter aardbevingsschade uit de poule toegewezen of wordt de zaak niet-ontvankelijk verklaard. Binnen een week daarna kunnen de partijen eenmalig aangeven bezwaar te hebben tegen de aangewezen Arbiter aardbevingsschade, waarna binnen een week toewijzing van een nieuwe Arbiter aardbevingsschade plaatsvindt.
- De Arbiter aardbevingsschade gaat ter plaatse kijken en biedt de mogelijkheid om gehoord te worden. Als de Arbiter aardbevingsschade ter plaatse nieuwe schades constateert, kan hij een inspecteur inschakelen en deze schade alsnog meenemen in zijn uitspraak.
- De procedure is laagdrempelig en partijen zijn niet verplicht gebruik te maken van juridische bijstand. De NCG stelt een poule van vertrouwenspersonen beschikbaar (geen juridische bijstand) voor schades waar de NCG dat nodig acht, waar eigenaren gebruik van kunnen maken.
- Samenvattingen van de uitspraken komen geanonimiseerd op de website van de Arbiter aardbevingsschade.

In het schadeprotocol is opgenomen dat als er funderingsschade is, dit meegenomen kan worden in het onderzoek. Als de schade-expert vermoedt dat er sprake is van funderingsschade gerelateerd aan aardbevingsschade, dan wordt dit voorgelegd aan een specialist. Deze stelt vast of hier al dan niet sprake van is, voordat er een contra-expertise aan de orde is. Wanneer de schademelder het oneens is met de uitspraak over relatie met aardbevingen of de omvang van de schade, kan hier tegen in beroep worden gegaan via de Arbiter aardbevingsschade. Ditzelfde geldt ook voor de afhandeling van complexe schade.

In het protocol wordt ook vastgelegd dat in de contra-expertise schade die niet is gezien was bij de inspectie door de eerstelijnsexpert of na die inspectie is ontstaan kan worden beoordeeld in de contra-expertise. Deze moet dan wel worden geaccordeerd door de eerstelijnsexpert en in zijn rapport worden opgenomen. Ook indien de Arbiter aardbevingsschade ter plekke komt kijken nieuwe schades constateert kan hij deze in zijn uitspraak meenemen door middel van een door hem ingeschakelde deskundige.

2.2 Complexe schade

Het proces van de reguliere schade is niet in alle gevallen bruikbaar. In een aantal gevallen gaat het om 'complexe' schade, waarbij het gaat om meerdere schadeoorzaken of een combinatie van materiële en immateriële schade. Vaak kan de schade-expert na de eerste inspectie vaststellen of het om reguliere of complexe schade gaat. Indien een schademelding aan een of meerdere van de volgende criteria voldoet, dan gaat de melding het proces van complexe schade in.

- Er zijn meerdere oorzaken van schade, dus niet alleen gerelateerd aan aardbevingen, of er is sprake van meerdere problemen, bijvoorbeeld sociaal/psychisch, die van invloed zijn op herstel van schade.
- Er zijn meerdere partijen die moeten bijdragen aan een oplossing.
- Er is niet voldoende financiële draagkracht of bereidheid bij een van de partijen (exclusief de NAM) om niet aardbeving gerelateerde schade of problemen aan te pakken.
- Het gaat om een monument met vergunningsplicht.

Op dit moment behandelt de NAM de complexe schadegevallen. De complexe schadegevallen die de NAM om dit moment in behandeling heeft, zullen in handen van de NAM blijven. Vanaf 1 januari 2016 neemt de NCG de nieuwe meldingen van complexe schade in behandeling. Mocht de NCG informatie over individuele gevallen nodig hebben, dan vraagt de NAM hiervoor toestemming aan de eigenaar, conform het protocol gegevensuitwisseling.

Werkproces afhandeling complexe schade vanaf januari 2016

1. De eigenaar maakt een melding bij het CVW. En het CVW stuurt een eerstelijnsexpert. De expert signaleert dat er sprake is van complexe problematiek volgens de vastgestelde criteria.
2. Het schaderapport wordt, na goedkeuring van de bewoner, doorgestuurd naar de NCG. Als de bewoner niet akkoord gaat, blijft de melding in behandeling bij het CVW en wordt het proces zoals hiervoor beschreven bij reguliere schade doorlopen.
3. De NCG wijst een casemanager toe die toetst of de doorgeleiding juist is. Indien nodig gaat de melding weer terug naar het CVW.
4. De casemanager van de NCG doet een intakegesprek met de eigenaar om de problematiek en de betrokken partijen te inventariseren.
5. Er volgen gevolggesprekken met de eigenaar om de benodigde informatie te verkrijgen, zodat de betrokken partijen kunnen worden benaderd.
6. De casemanager spreekt met de betrokken partijen afzonderlijk, eventueel met de eigenaar erbij, over een bijdrage aan een bemiddelingsvoorstel. De casemanager kan het CVW vragen de bewoner te ondersteunen bij bijvoorbeeld het invullen van formulieren.
7. De casemanager bespreekt met de eigenaar een bemiddelingsoplossing op basis van de bijdrage die de betrokken partijen willen leveren. Bij een akkoord over de bemiddelingsoplossing coördineert de casemanager en volgt de uitvoering door de betrokken partijen. Het uitgangspunt is geen contante betaling.
8. Indien de eigenaar niet tevreden is met het bemiddelingsvoorstel, kan deze een oordeel vragen aan de Arbiter aardbevingsschade over de bijdrage die alle gecommitteerde partijen moeten leveren op basis van juridische verplichtingen.
9. De Arbiter aardbevingsschade hoort de eigenaar, de casemanager van de NCG en - indien nodig - andere betrokken partijen. Ook komt er een schouw ter plaatse. De Arbiter aardbevingsschade komt tot een oordeel op basis van de juridische verplichtingen van partijen. Voor de eigenaren moet vooraf helder zijn dat het zwaartepunt bij de bemiddeling ligt en dat de Arbiter aardbevingsschade alleen uitspraak kan doen over juridische verplichtingen van partijen.
10. De Arbiter aardbevingsschade doet binnen zes weken uitspraak nadat de zaak aan hem is toegewezen. Verlenging van de termijn is mogelijk met toestemming van de eigenaar of als de Arbiter aardbevingsschade een deskundige inschakelt. De uitspraak bevat in ieder geval:
    - de naam en de woonplaats van de Arbiter aardbevingsschade;
    - de namen en woonplaatsen van de partijen;
    - een weergave van het geschil;

- een kort overzicht van de geschillenbeslechtingsprocedure;
- de uitspraak;
- een gronden van de uitspraak;
- een dagtekening van de uitspraak;
- indien van toepassing: het rapport van de gebruikte rechtbankdeskundige.

Een uitzondering op het proces doet zich voor bij schade aan bedrijven. Wanneer er sprake is van complexe omzetschade neemt de NAM het dossier in behandeling.

Afspraken voor een transparant proces

Er zijn afspraken gemaakt om het proces voor complexe schade transparant te houden.

- De eigenaar is niet gebonden aan het oordeel van de Arbiter aardbevingsschade en kan altijd nog naar de rechter voor een integrale toets. De NAM en het CVW zijn in beginsel wel gebonden aan dit oordeel.
- De NCG gaat op zoek naar commitment aan de uitspraak van de Arbiter aardbevingsschade van zoveel mogelijk partijen; gemeenten, provincie, waterschappen, verzekeraars en hypotheekverstrekkers. Een breed gedragen commitment is belangrijk bij dit orgaan.
- Voor 1 januari 2016 worden heldere kaders en werkafspraken over de Arbiter aardbevingsschade neergelegd in een reglement.
- De kosten van de werkzaamheden van de Arbiter aardbevingsschade worden volledig gedragen door het Ministerie van Economische Zaken.
- De Arbiter aardbevingsschade kan geen uitspraken doen over problematiek rondom vergunningen en monumenten.
- Samenvattingen van de uitspraken komen geanonimiseerd op de website van de Arbiter aardbevingsschade.
- Net als bij de reguliere schade stelt de NCG een poule van vertrouwenspersonen beschikbaar waar eigenaren gebruik van kunnen maken.
- Complexe gevallen kunnen ook binnenkomen via inspecties in plaats van via schademeldingen. In de huidige situatie valt dit onder de NAM taskforce complexe gevallen. Vanaf 1 januari stromen die gevallen via het CVW door naar de NCG voor bemiddeling.
- In kwartaalgesprekken wordt de voortgang besproken.
- Op 1 juli 2016 evalueren de betrokken partijen het proces rondom complexe schade, inclusief het protocol en de Arbiter aardbevingsschade.
- Er komen voor 1 januari 2016 afspraken tussen de NAM, het CVW en de NCG over de omgang met gegevens in verband met de privacy van de schademelder.
- De NCG organiseert jaarlijks een brede evaluatie van het schadeafhandelingsproces, inclusief het schadeprotocol en de werkinstructies, met maatschappelijke en bestuurlijke stuurgroepen. De NCG en de NAM treden in overleg in hoeverre aanpassingen van het schadeafhandelingsproces nodig zijn.

Figuur 4: Proces Schadeafhandeling

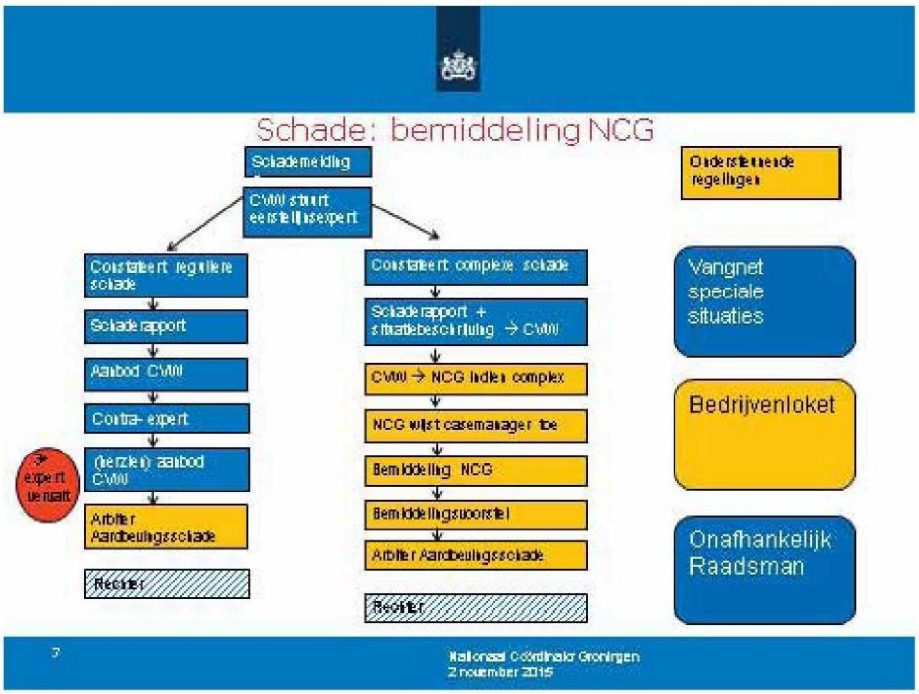

Zoals in bovenstaande figuur te zien is, zijn er onafhankelijke organen waar de schademelder zich tot kan richten. Deze organen zijn er voor specifieke gevallen die in de beschreven processen niet of niet volledig geholpen kunnen worden.

2.3 Commissie Bijzondere Situaties

Een subcategorie van de complexe gevallen betreft de bijzondere situaties. In deze gevallen is er niet alleen gaswinningsschade, maar ook financiële en medische/psychische problematiek, die maakt dat het vinden van een oplossing langs de gewone kanalen onvoldoende tot resultaat kan leiden. Voor deze gevallen is de Commissie Bijzondere Situaties als vangnet in het leven geroepen. Deze commissie behandelt alleen particuliere gevallen. Het proces van de commissie ziet er op dit moment als volgt uit.

Figuur 5: Proces Commissie Bijzondere Situaties

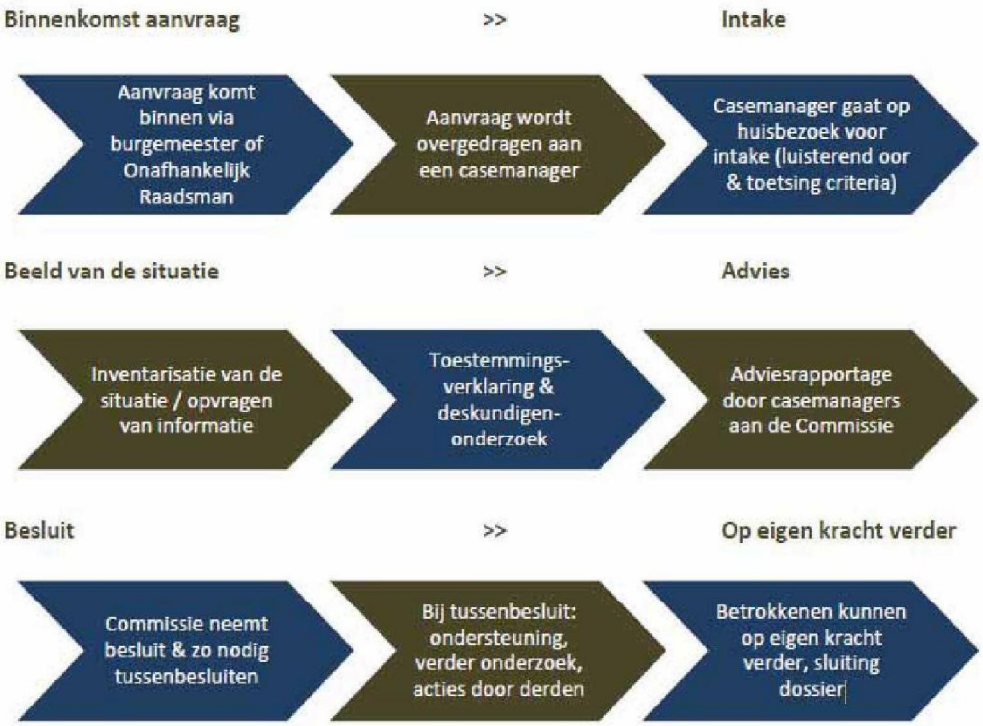

De tijdelijke Commissie Bijzondere Situaties heeft een duidelijke toegevoegde waarde voor deze gevallen. De tijdelijke CBS heeft aangegeven haar werkzaamheden over te dragen naar de NCG. NCG heeft hiermee ingestemd. Uitgangspunt is dat het secretariaat bij de NCG wordt ondergebracht. De Commissie zelf blijft verder onafhankelijk in haar werkzaamheden.

De NAM blijft verplicht om uitvoering te geven aan besluiten van de Commissie.
De CBS in de huidige vorm komt te vervallen per 1 januari 2016. Er komt een juridisch voorstel van deze inbedding zodat de CBS vanaf 1 januari 2016 onafhankelijk, maar binnen de organisatie van de NCG kan opereren. In hoofdstuk 16.4 is de nieuwe commissie verder uitgewerkt

2.4 Instituties

Onafhankelijke Raadsman
De Onafhankelijke Raadsman is sinds april 2013 het centrale meldpunt voor klachten over de afhandeling van schadeclaims door de NAM. Ook voor klachten over het CVW dat de schade-afhandeling sinds januari van de NAM heeft overgenomen, kunnen bewoners bij de Onafhankelijke Raadsman terecht. Het gaat bij die claims uitsluitend om schade door aardbevingen als gevolg van gaswinning in Groningen. De Onafhankelijke Raadsman is een persoon én een instantie, vergelijkbaar met de Nationale Ombudsman. De minister van Economische Zaken heeft de Onafhankelijke Raadsman benoemd: Mr. Leendert Klaassen. Ook in de nieuwe situatie blijft de Onafhankelijke Raadsman onafhankelijk. Hij wordt wel ondergebracht bij de NCG. Toevoeging is dat de Onafhankelijk Raadsman ook toegankelijk wordt voor vragen die samenhang hebben met de versterkingsopdracht.

Aandachtspunten om mee te nemen bij verbetering van het schadeproces die komen uit rapporten van de Onafhankelijk Raadsman tot dusver zijn: meer empathie, de bereikbaarheid moet worden verbeterd, afspraken moeten nagekomen worden en de doorlooptijd van ingediende meldingen moet aanzienlijk teruggeschroefd worden. Met de nu gekozen aanpak beoogt de NCG deze punten aan te pakken.

Centrum Veilig Wonen (CVW)
Het CVW is sinds januari 2015 actief als organisatie voor het afhandelen van de schademeldingen. Vanaf dat moment tot september 2015 zijn er ongeveer 23.000 meldingen binnen gekomen. In ruim 16.500 gevallen is een expertiserapport verzonden aan de bewoners, waarbij in bijna 10.000 gevallen een akkoord is gegeven door de bewoner. Door het oprichten van het CVW is het proces van het afhandelen van de schade verbeterd. De inwoners van het gebied geven echter bij de NCG aan dat er nog veel te doen en te leren is. Er bestaat spanning tussen snel tot schadeherstel komen en een planning die rekening houdt met zorgvuldige communicatie met de betrokken bewoners. Dit verdient blijvende aandacht.

NAM
De NAM handelt alle gevallen van complexe schade af die tot 1 januari 2016 zijn gemeld. Daarna zal de NCG deze afhandelen.

Technische commissie bodembeweging (Tcbb)
De Tcbb is een onafhankelijke commissie die adviseert over het verband tussen opsporing, winning van delfstoffen en bodembeweging. Wanneer schademelders bij de Commissie Bodemdaling geen positieve uitspraak krijgt over de connectie tussen schade en bodemdaling door gaswinning, kunnen ze zich wenden tot de Tcbb. De Arbiter aardbevingsschade kan uitspraken van de Tcbb betrekken in de uitspraak.

Banken en verzekeraars
De NCG gaat met relevante partijen zoals banken en verzekeraars in gesprek over samenloop van bronnen van schade. Deze partijen hebben feitelijk vaak een positie bij de financiële problematiek waar bewoners door aardbevingsschade tegenaan lopen, bijvoorbeeld via hypotheken. Doel van deze gesprekken is om de partijen te betrekken bij het vinden van oplossingen voor de financiële problematieken.

2.5 Ondersteunende instrumenten

Informatie over de verschillende instrumenten, bijvoorbeeld regelingen, die kunnen helpen bij afwikkeling van schades staat in het hoofdstuk Instrumentarium.

2.6 Schadeprotocollen

De NAM en het CVW werken met door de NAM gemaakte protocollen en met een handboek aardbevingsschade. De protocollen en het handboek zijn onderdeel geweest van evaluaties van onder andere de Vereniging Eigen Huis, de RuG en de Dialoogtafel. Deze evaluaties neemt de NCG mee bij het opstellen van haar uitgangspunten. Op aangeven van de NCG stelt de NAM de protocollen opnieuw vast.

2.7 Mogelijke verplichting tot schadeherstel

Bij schadeherstel kunnen benadeelden kiezen uit drie opties:

- het CVW schade te laten herstellen;
- een eigen aannemer te kiezen en de rekening hiervan in te dienen bij het CVW;
- het schadebedrag direct uit te laten keren.

Ongeveer 70% van alle benadeelden kiest voor de laatste optie. Het risico bestaat dat niet herstelde schade bij een nieuwe beving kan leiden tot mogelijk zwaardere schade. Dit wordt ook wel "schade op schade" genoemd. Mogelijk kunnen hierbij bovendien veiligheidsproblemen ontstaan in een woning met bijbehorende risico's. Dit moet worden voorkomen. Het verdient aanbeveling om uit te zoeken of bewoners daarom verplicht kunnen worden om hun schadevergoeding ook daadwerkelijk binnen afzienbare tijd te besteden aan het herstel van de schade.

De NCG zal in gesprek gaan met de lokale overheden om een werkwijze af te spreken waarbij de volgende zaken leidend zijn: veiligheid van het pand dient geborgd te zijn, bewoners dienen juiste informatie te hebben en indien noodzakelijk zal de toezichtstaak van de lokale overheid als ultimum remedium uitgevoerd moeten worden. Daarbij is de NCG zich enerzijds bewust van de gevoeligheden die spelen bij het lokale bestuur over hun toezichtstaken. Anderzijds wijst de NCG ook op de geldende regelgeving en de voortvloeiende rechten en plichten voor de NAM, overheden en bewoners.

3 PRIORITERING, GEBIEDSGERICHTE AANPAK EN VERSTERKING

3.1 Prioritering

3.1.1 Prioriteren op basis van risico's

In het gebied zullen veel gebouwen moeten worden versterkt. De te versterken gebouwen kunnen niet allemaal tegelijk worden aangepakt. Daarom is het noodzakelijk om de aanpak voor het veilig maken van het aardbeving gebied te prioriteren. Met veilig maken wordt bedoeld het verkleinen van risico's voor personen tot het niveau dat overeenkomt met de landelijk geldende norm. De prioritering vindt plaats op basis van berekende risico's; hoe groter het risico in een bepaald pand of gebied hoe hoger de prioriteit om een gebouw aan te pakken.

De NCG heeft Deltares opdracht gegeven om hiervoor een methode te ontwikkelen (Deltares 1220581-000-VEB-0004, 2015). De methode is een berekeningssystematiek die zich richt op het risiconiveau voor personen.

Het risiconiveau voor personen kan op twee verschillende niveaus worden bepaald:

1 Prioriteren kan op basis van het pand gebonden individueel risico (**PIR**). Het gaat daarbij om de kans dat een individu komt te overlijden als gevolg van het instorten van een pand.
2 Een aanvullende methode, die tevens rekening houdt met de kans op grotere aantallen slachtoffers, is gebaseerd op het pand gebonden slachtofferrisico (**PSR**). Hierin kan worden voorzien door de kans op overlijden van een individu in een pand te vermenigvuldigen met het naar verwachting aanwezige aantal personen.

3.1.2 Bouwstenen van de methode.

Om de PIR-waarden per pand te kunnen berekenen zijn verschillende gegevens/bouwstenen nodig. Zo zijn gegevens nodig over:

1 De kans van voorkomen van verschillende trilling sterktes (bij een aardbeving).
2 Waar en in welke aantallen de verschillende te onderscheiden typen gebouwen zich in het gebied bevinden.
3 De kans dat deze gebouwen instorten bij een aardbeving van een gegeven intensiteit.
4 De kans dat een persoon komt te overlijden bij instorting van deze gebouwen.

Om het PSR te bepalen is daarbij nog informatie nodig over:

5 Het naar verwachting aanwezige aantal personen in een gebouw.

Een bouwsteen is de piekgrond versnelling (in het Engels "Peak-Ground-Accelleration" - PGA). Deze geografische gegevens zeggen iets over de intensiteit bij een bepaalde kans op een beving. Dit type gegevens is beschikbaar voor piekgrond versnellingen met verschillende kansen op voorkomen. Deze gegevens zijn in een Geografische Informatie Systeem (GIS) ruimtelijk weer te geven en te analyseren in de vorm van een kaartbeeld. Het gegevensmateriaal voor Groningen is afkomstig uit de PGA-kaart zoals deze door het KNMI wordt samengesteld.

Omdat PGA's met verschillende intensiteiten kunnen optreden bij verschillende kansen is het nodig om bij het berekenen van de jaarlijkse kans op overlijden door instorting al deze mogelijke aardbevingen mee te nemen.

Dit gebeurt door voor elke locatie de kans op overlijden bij PGA's en kansen van voorkomen te berekenen. De locatie van panden is daarbij van belang. Voor de locaties en het bouwjaar van de panden wordt gebruikt gemaakt van de Basisadministratie Adressen & Gebouwen (BAG). BAG is een GIS bestand dat te koppelen is aan de kansen en bijbehorende PGA's. Detailinformatie over de categorisering in type panden zoals deze is opgesteld door ARUP in opdracht van de NAM en de kwetsbaarheid van deze panden zoals bepaald door TNO zal daar aan moeten worden toegevoegd. Deze gegevens zijn echter nog niet gevalideerd

Een schematische weergave van de methode, gegevens, bron en output zoals in dit hoofdstuk beschreven wordt in onderstaand schema weergegeven.

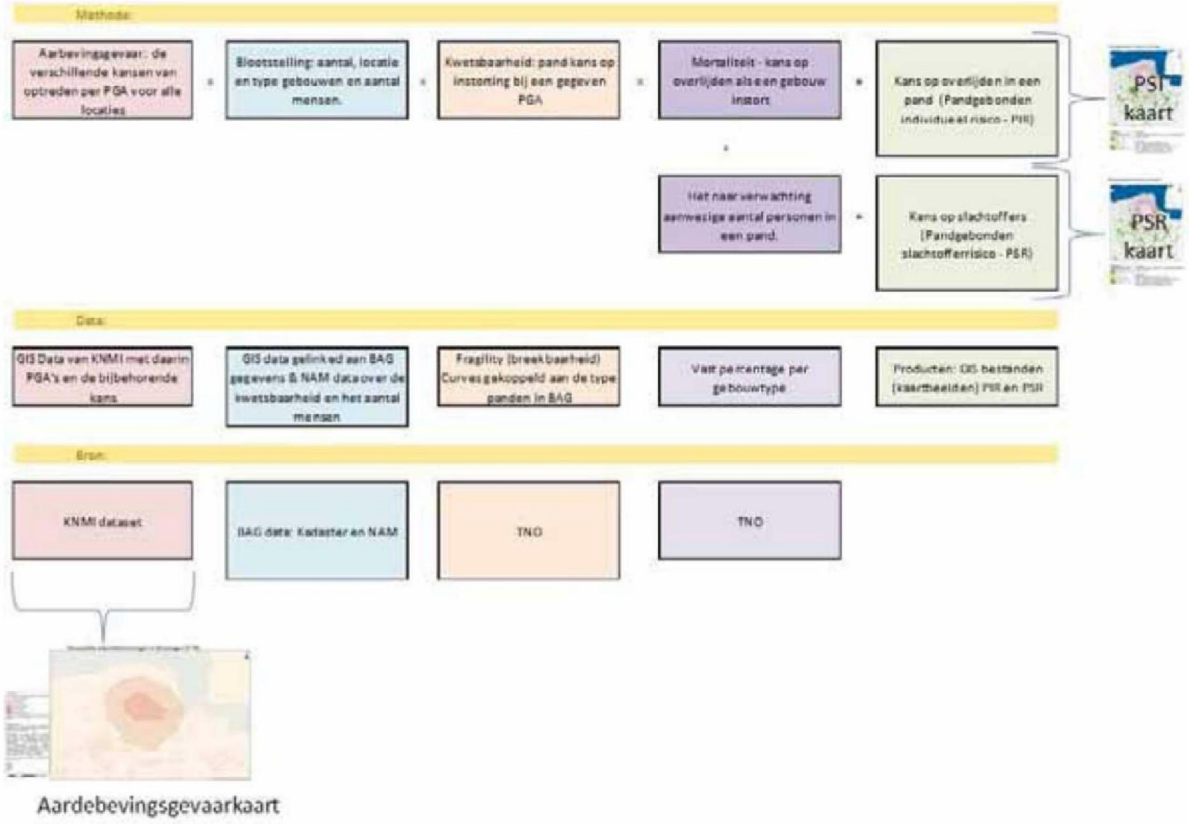

Figuur 6: schematische weergaven van de prioriteringsmethodiek

3.1.3 Ontbreken van vereiste invoergegevens

Het doorrekenen van de benodigde gegevens om daadwerkelijk tot een PIR of PSR te komen is op dit moment nog niet mogelijk. De benodigde gegevens zijn nu nog niet beschikbaar en/of gevalideerd en daardoor niet geschikt om te gebruiken. Zo zijn om deze kans te bepalen zijn namelijk de seismische gegevens uit het gebied vereist (KNMI-kaart), in combinatie met gegevens die een schatting van de sterkte van een woning opleveren. Daarvoor is de 'witte' NPR benodigd en de 60 typologieën. Daarbij wordt onderscheid gemaakt in het type woning (bijvoorbeeld vrijstaand, 2 onder 1 kap of rijtjeshuis) en het bouwjaar (<1920, 1920-1960 of >1960). Ook het gedrag van trillingen in de toplaag van de ondergrond bepaalt de mate van grondversnelling aan het oppervlakte.

De berekening van de daadwerkelijke kans dat een individu komt te overlijden als gevolg van het instorten van panden is daarom nu niet te maken. Als we nu zouden prioriteren op basis van de geschetste methodiek zijn de uitkomsten niet betrouwbaar genoeg.

3.1.4 Programmalijnen voor prioritering

De start van de versterkingsopgave kan echter geen uitstel verdragen. De opgave is urgent. Daarom is het redelijk om te kiezen voor een no regret-aanpak op basis van de tot nu beschikbare gegevens.

De gekozen programmalijnen voor prioritering sluiten in hoofdlijnen aan op het advies van de NPR Stuurgroep
en kent de volgende vier lijnen:

- **Werken van binnen naar buiten:**
  Gestart wordt in de kern van het aardbevingsgebied. Er wordt gewerkt vanuit de kern van het aardbevingsgebied naar buiten in lijn met de afname van de verwachte aardbevingsintensiteit.

  De verschillende kaarten met betrekking tot de grondpiekversnelling (oude en nieuwe KNMI-kaarten) laten zien dat de ligging van de kern van het aardbevingsgebied niet wezenlijk zal veranderen.

Figuur 7: Gevalideerde KNMI-kaart(mei 2015)

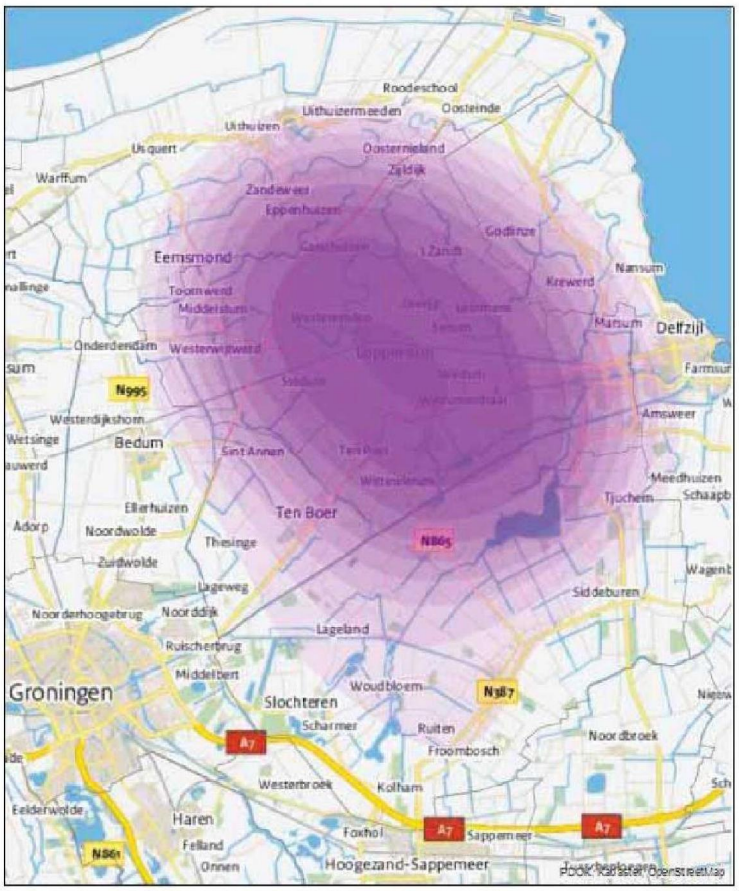

Figuur 8: In oktober2015 gepubliceerde KNMI-kaart

Daarnaast geldt dat hoe dichter de bebouwing is in het gebied, hoe groter de kans is op slachtoffers.

- **Starten met versterken van relatief kwetsbare woningen en/of risicovolle gebouwonderdelen:**
  Er is onderzoek gedaan naar de sterkte van verschillende type gebouwen in verschillende bouwperioden. Hieruit blijkt dat het risico voor vrijstaande woningen van voor 1920 groter is dan woningen van na 1920. Het verschil in risico komt voort uit een verwacht verschil in sterkte van bouwwerken. Dit wordt vertaald naar risico middels fragility curves. Vrijstaande woningen van voor 1920 krijgen daarbij een andere fragility curve toegewezen, waarbij instorting waarschijnlijker is. Naast bouwjaar hangt risico ook af van gebouwtype. Vrijstaande woningen worden hierin verwacht het sterkst te zijn (kleinste kwetsbaarheid, 2 onder 1 kap zijn iets minder sterk (gemiddelde kwetsbaarheid) en rijtjeshuizen zijn naar verwachting het minst sterk (grootste kwetsbaarheid)[11].

[11] Deltares, gebaseerd op gegevens van TNO (referentie: 0100285823)

- **Gebouwen waar veel mensen samenkomen:**
  Ook buiten het kerngebied wordt aan enkele projecten een hoge prioriteit toegekend. Publieksgebouwen, zoals scholen en zorggebouwen, worden door (veel) meer mensen gelijktijdig gebruikt dan andere gebouwen. Daardoor geldt er een hoger risico. Immers, als een publieksgebouw instort dan is de kans groot dat dit meerdere mensen treft.

- **Continuïteit:**
  In de afgelopen periode zijn al objecten geïnspecteerd en de resultaten kunnen worden getoetst aan de norm zoals voorgesteld door de commissie Meijdam. In bepaalde gevallen zijn al berekeningen gemaakt of afspraken over deze projecten gemaakt met de NAM of het CVW. Daardoor ligt het voor de hand om deze projecten voort te zetten.

3.1.5 Fasering

Bij de daadwerkelijke aanpak van gebieden speelt ook de vraag hoeveel 'projecten' een gebied tegelijk aankan. Het vraagt grote inspanning van alle partijen die betrokken zijn bij het gebied, op de eerste plaats de bewoners zelf, maar ook bijvoorbeeld corporaties, schoolbesturen en gemeenten. Dit vraagt enige spreiding in de aanpak. Rekening houdende met de genoemde 4 programmalijnen voor de prioritering zal daarom gestart worden in de kern Loppersum, 't Zandt, Ten Post, Overschild en een deel van de gemeente Appingedam. In de tweede rond zal gestart worden in de kern Middelstum, Stedum, een deel van de gemeente Eemsmond, Ten Boer en een deel van de gemeente Slochteren.

3.1.6 Verdieping van de prioritering

De vier genoemde programmalijnen bieden continuïteit aan lopende processen, waarbij veiligheid voorop staat. Omdat verdieping nu niet mogelijk is op basis van risicoberekeningen, is er gekozen om te starten met een no regret-aanpak. Van binnen naar buiten in een gebiedsgerichte aanpak. Waar binnen de gebieden de eerste prioriteit ligt op de rijtjeswoningen. Daarnaast de gebouwen waar veel mensen bijeenkomen en de reeds lopende projecten. Op het moment dat er gevalideerde gegevens beschikbaar komen, zullen de wenselijke risicoberekeningen worden uitgevoerd volgens de geschetste methode die door Deltares wordt ontwikkeld.

De berekeningen zullen nieuwe inzichten verschaffen over waar de grootste risico's te verwachten zijn. Zowel op pandniveau (PIR en PSR) als op gebiedsniveau. Dit zal leiden tot een aanscherping in de prioritering.

De gebieden en projecten die echter nu zijn aangewezen in dit programma gaan daadwerkelijk versterkt worden. Ook als na enkele maanden mocht blijken dat beter ergens anders gestart had kunnen worden. Deze zullen dan aan het programma toegevoegd in plaats van dat aangewezen projecten komen te vervallen.

Het beschikbaar komen van nieuwe informatie is naar verwachting voorlopige een continu proces. Er zullen steeds meer gegevens beschikbaar komen op basis waarvan nieuwe kaarten worden

ontwikkeld of nauwkeurigere berekeningen kunnen worden gemaakt. Om te voorkomen dat projecten worden vertraagd of zelfs stagneren wordt de beleidslijn gehanteerd dat ieder half jaar wordt bezien welke kaarten, normen en dergelijke op dat moment gelden. Die zullen dan van toepassing worden verklaard voor het opvolgende half jaar. Uiteraard met uitzondering van gevallen waarvoor blijkt dat acuut gevaar aanwezig is.

3.2 Gebiedsgerichte aanpak: van onderaf opbouwen

3.2.1 Inleiding

In overleg met de betrokken gemeenten/clusters van gemeenten is op basis van de hierboven beschreven aanpak en rekening houdend met wat mogelijk is, gekozen voor de volgende kernen in de gebiedsgerichte aanpak, beide te starten in 2016:

- Eerste ronde: de kern Loppersum, 't Zandt, Ten Post, Overschild en een deel van de gemeente Appingedam;
- Tweede ronde: de kern Middelstum, Stedum, een deel van de gemeente Eemsmond, Ten Boer en een deel van de gemeente Slochteren

Omdat de stadsvernieuwingsopgave zoals die in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw zich voordeed, de enige opgave is die qua omvang in de buurt komt van de versterkingsopgave in het gaswinningsgebied, is aansluiting gezocht bij de toen succesvol toegepaste organisatorische inzet. Inmiddels zijn we wel 40 jaar verder. De bewoner en ondernemer van nu onderscheiden zich duidelijk van die van toen en zijn beter opgeleid en mondiger. Dit heeft zich ook vertaald in een wezenlijk andere rolverdeling tussen overheden en instituties als corporaties enerzijds en bewoners en ondernemers anderzijds. Die veranderingen ten opzichte van de vorige eeuw werken door in de aanpak. Maar een constante is dat de aanpak vanuit de betrokkenen in het gebied zelf wordt vormgegeven.

3.2.2 Rolverdeling NCG, NAM en CVW

De NCG heeft met het ministerie van Economische Zaken en de NAM werkafspraken uitgewerkt over de rolverdeling in de verschillende fasen bij gebiedsgerichte versterking. Deze staan in het onderstaande tabel weergegeven

Fase	Verantwoordelijk	Overige rollen
1. Gebiedsprioritering	NCG	
2. Opstellen concept-jaarplan (bestaand gebiedsversterkingsplannen)	NCG	Gemeenten, corporaties, zorginstellingen etc. leveren inbreng. CVW vervult haar rol als adviseur
3. Vaststelling jaarplan (bestaande uit gebiedsversterkingsplannen)	NCG	Financiers keuren goed en stellen budget Gebiedsversterkingsplannen voordat NCG, gemeenten, corporaties etc. dit vaststellen.
4. Project Uitvoering	CVW (regie op uitvoering van de versterking),	Toezicht gemeenten/NCG

	gemeenten, corporaties etc. voor andere opgaven	
5. Rapportages, evalueren en bijstellen	CVW rapporteert aan NAM en NCG	NCG en gemeente stellen bij binnen kaders uit fase 3

Concreet betekent dit dat in de fasen 1 tot en met 3 onder regie van de NCG in nauwe samenwerking met de gemeente en het CVW als hun adviseur de volgende elementen per project/gebied worden uitgewerkt:

- Initieel plan van aanpak (incl. communicatie). Dit wordt besproken met financiers om vooraf heldere kaders vast te stellen.
- Voorlopig ontwerp & begroting versterkingsmaatregelen
- Additionele elementen, inclusief financiering derden
- Afspraken over kaders NCG/betrokken partijen en eigenaren
- Gesprekken en bereiken overeenstemming met betrokken partijen en eigenaren
- Ontwerp & begroting versterkingsmaatregelen en additionele elementen

Nadat een en ander is uitgewerkt stellen financiers op basis van het concept-gebiedsversterkingsplan (als onderdeel van het concept-jaarplan) de financiële middelen beschikbaar.

Daarna wordt gebiedsversterkingsplan (als onderdeel van het jaarplan) door de NCG (fase 3) vastgesteld. Tegelijkertijd wordt het gebiedsversterkingsplan door de gemeente en eventuele andere betrokken partijen (bijvoorbeeld woningcorporaties) vastgesteld. Daarna voert CVW de regie over de feitelijke uitvoering van de versterkingsopgaven en rapporteert maandelijks over de voortgang (fasen 4 en 5).

3.2.3 Gebiedsversterkingsplan: van onderaf opbouwen

Centraal in de aanpak staat dat (delen van) schadeherstel en versterking met een integraal versterkingsplan per gebied moeten worden georganiseerd. De problematiek is zo veelzijdig van aard en de verschillende onderdelen daarvan beïnvloeden elkaar zodanig, dat alleen een integrale aanpak effectief en efficiënt kan zijn. Bovendien kunnen met een integrale aanpak kansen worden benut die anders verloren zouden gaan (mee koppelen). De opgave is dus om per geprioriteerd gebied (dorp, wijk, kern, streek) te komen tot een integraal gebiedsversterkingsplan. Dat maakt het ook mogelijk om maatwerk per gebied te leveren.

Dit gebiedsversterkingsplan heeft in eerste instantie herstel en behoud tot doel, maar indien gewenst en mogelijk ook verbetering, herverkaveling of sanering van delen van het plangebied. Een gebiedsversterkingsplan omvat het gebied, waarbinnen de woningen en andere gebouwen, de boven- en ondergrondse infrastructuur en de openbare ruimte niet meer voldoen aan de eisen van veiligheid, woongerief, gebruiksmogelijkheden of anderszins. Zij moeten door middel van herstel en verbetering worden aangepakt of door nieuw(bouw) worden vervangen.

Veiligheid staat centraal, daarom moet versterkt worden. Versterken betekent vaak het verlengen van de levensduur van gebouwen. Dan is het ook gewenst om te zorgen dat zaken bij de tijd zijn en voorbereid op morgen. Haast is geboden, maar ook hier geldt "haastige spoed is zelden goed".

Een gebiedsversterkingsplan beschrijft het plan van aanpak voor het plangebied, definieert de gebiedsopgave en gaat vergezeld van een projectenlijst. Het plan van aanpak is de blik op de langere termijn en biedt houvast voor de route en de afwegingen die in de projectenlijst moeten

worden gemaakt. Het plan van aanpak dient tenminste antwoorden te bevatten op de volgende vragen.

- Hoe moet met de woningvoorraad worden omgegaan, ook in relatie tot de demografische ontwikkelingen zoals krimp, vergrijzing en ontgroening?
- Moet er gelet op de ruimtelijke kwaliteit stedenbouwkundig worden ingegrepen?
- Welke functies kunnen aan het cultureel erfgoed worden toegedacht?
- Hoe kan de boven- en ondergrondse infrastructuur blijven functioneren?
- Hoe kan de kwaliteit van het stad- of dorpsgezicht of het landschap worden gehandhaafd of verbeterd?
- Hoe kunnen gelijk met de bouwkundige vernieuwingen het onderwijs, de zorg en de economie worden versterkt?
- Hoe kan tijdens het proces de sociale cohesie behouden blijven of worden versterkt?

In de eerste versie zal het plan nog niet compleet kunnen zijn, want de benodigde inventarisaties, en onderzoeken zijn nog niet gereed en de bewoners en ondernemers zullen nog niet alles goed hebben kunnen doordenken. Wel kan in een aantal gebieden goed worden aangesloten bij al bestaande gemeentelijke plannen voor de kernen, wijken en dorpen of bij plannen van bijvoorbeeld de corporaties. De bestaande plannen moeten dan worden herijkt in het licht van de nieuwe opgave.

Het plan van aanpak is in eerste instantie op hoofdlijnen te formuleren en zal in de loop van de tijd worden verfijnd en aangepast. Die verfijning moet vooral komen vanuit de individuele bewoner en ondernemer. Zij moeten worden bevraagd op hun ideeën, wensen en mogelijkheden in combinatie met de feitelijke situatie waarin hun woning of bedrijf door de bevingen terecht zijn gekomen. De bundeling van die individuele afwegingen zal belangrijke input zijn voor het plan van aanpak.

Gebiedsversterkingsplan = plan van aanpak + projectenlijst

3.2.4 Het plan van aanpak stuurt de projectenlijst en de projectenlijst stuurt de uitvoering

Het projectenlijst bevat tenminste het volgende onderdelen:

- Een beschrijving van de gebouwen, boven- en ondergrondse infrastructuur en openbare ruimte die voor versterking, verbetering of vervanging in aanmerking komen.
- Een beschrijving van de aard van de maatregelen.
- De volgorde waarin aan de verschillende onderdelen van het plan uitvoering moet worden gegeven.
- Het tijdstip waarop de uitvoering van het plan of van onderdelen daarvan uiterlijk moet zijn voltooid.
- De raming van de kosten en opbrengsten en de wijze waarop in de dekking van een eventueel tekort zal worden voorzien.
- De wijze waarop de bevolking bij het opstellen en de uitvoering van het plan wordt betrokken en hun belangen worden behartigd.

- De wijze waarop wordt voorzien in de herhuisvesting van de bewoners en bedrijven.
- Welke andere maatregelen ten behoeve van de uitvoering van het plan worden genomen, onder meer op het gebied van het welzijn, zorg, onderwijs, sociale cohesie, economie en duurzaamheid.
- Wie of welke instantie voor de uitvoering voor welk onderdeel van het plan verantwoordelijk is.

De projectenlijst zal aan verandering onderhevig zijn. Regelmatig moet de lijst onder invloed van de voortgang, de financiën en het vrijkomen van nieuwe gegevens en onderzoeken worden geactualiseerd.

3.2.5 Wie maakt het gebiedsversterkingsplan?

Om tot een integraal gebiedsversterkingsplan te komen, zullen bewoners en ondernemers, gemeente, corporaties, schoolbesturen, zorginstellingen en andere organisaties de handen ineen moeten slaan. Een dergelijk plan met zoveel impact op het dagelijks leven en de toekomst moet, wil het succesvol tot uitvoering komen, breed gedragen zijn. Geen opgelegde vernieuwing van bovenaf, maar vanuit de gemeenschap zelf vormgegeven: van onderaf opbouwen. Een projectstaf en een breed samengestelde projectgroep organiseert de gemeenschap om tot een gebiedsversterkingsplan te komen. Vanuit de overheid spelen de gemeenten - samen met de NCG - een centrale rol. Er moet tussen de gemeenten en de NCG een intensieve samenwerking tot stand komen om de versterkingsopgave met voldoende tempo en kwaliteit uit te voeren.

De projectstaf bestaat in elk geval uit een projectleider, een assistent-projectleider en een ondersteuning ten behoeve van communicatie en administratie. De projectstaf opereert onder gezamenlijke verantwoordelijkheid van de gemeente en de NCG. Hierdoor krijgen beide organisaties een middel om in goede samenwerking te sturen op het opstellen van het plan van aanpak, de projectenlijst en de uitvoering daarvan en kunnen zij de verantwoordelijkheid nemen voor de hun opgedragen taken. De projectstaf krijgt huisvesting in een eigen "Bouwwinkel" in of direct bij het plangebied, zodat een direct contact tussen overheid en bewoners en ondernemers mogelijk is.

De projectgroep bestaat naast de projectstaf tenminste uit vertegenwoordigers van de bewoners, ondernemers, corporaties, schoolbesturen, zorginstellingen en betrokken ambtelijke diensten (specialisten op verschillende taakvelden). De vertegenwoordigers in de projectgroep, met uitzondering die van de bewoners en ondernemers, worden geacht hun organisatie te vertegenwoordigen en te binden. De mandatering is van belang om de projectgroep tempo te kunnen laten maken. Een bestuurder (wethouder) van de gemeente zit de projectgroep voor,

Een voorbeeld van de gebiedsgerichte aanpak

Ik ben inwoner van één van de dorpen die worden genoemd in het Meerjarenprogramma van de Nationaal Coordinator Groningen. Wat betekent dat voor mij persoonlijk? Hoe krijgt de voorbereiding van de aanpak van de versterking in mijn straat en van mijn woning handen en voeten? Word ik betrokken ? Kan ik meebeslissen en is er iemand die mij ondersteunt? We schetsten op hoofdlijnen een *voorbeeldsituatie* van de aanpak van een straat in Loppersum.

Buurtbijeenkomsten
Vanaf de start van het programma in januari 2016 worden inwoners van de nauw betrokken. Vanaf dat moment organiseert de gemeente samen met de Nationaal Coordinator bijvoorbeeld buurtbijeenkomsten. Daar schetst de wethouder hoe de aanpak vorm krijgt en hoe de bewoners van de straat worden betrokken. In de gemeente komt een Bouwwinkel waar bewonersbegeleiders werken die de bewoners ondersteunen. Dat is een plek dichtbij huis waar bewoners terecht

kunnen voor informatie en vragen worden beantwoord.

Gesprekken thuis met bewonersbegeleider
Drie weken later in februari komt de bewonersbegeleider van het team uit De Bouwwinkel thuis op bezoek om met de bewoners de concrete situatie, ideeën en wensen te bespreken. Zo zijn er bijvoorbeeld bewoners op leeftijd die graag langer zelfstandig in de woning willen blijven wonen. Zij willen weten of dat kan worden gecombineerd in de aanpak. Met de bewonersbeleider kunnen deze zaken worden besproken, maar ook zorgen en vragen over de aanpak kunnen aan de orde komen. In maart is het heeft de bewoner een tweede gesprek met de bewonersbegeleider . Tijdens dat gesprek doet de bewonersbegeleider verslag van de gesprekken die hij in de afgelopen weken met alle buren uit de straat heeft gevoerd. Hij legt uit hoe de aanpak van de woningen in de straat er uit kan gaan zien.

Technische opnames en inventarisatie wensen
Er worden technische opnames gedaan van de woning en er wordt bepaald wat er moet gebeuren om de woning veiliger te maken. De specifieke wensen die de bewoner heeft over bijvoorbeeld het levensloopbestendig maken van de woning worden hierin meegenomen.
In mei wordt het rapport over de aanpassingen aan de woning besproken met de bewoner. De bewonersbegeleider geeft een duidelijke toelichting op de aanpak en bespreekt de stappen in het proces van de versterking van de woning . Hij neemt ook de maatregelen en wensen van de bewoner mee die daar aan gekoppeld kunnen worden. Er is voldoende tijd en ruimte om vragen en zorgen te bespreken .

Bedenktijd
De versterking van de woning is een ingrijpende klus, daarom krijgen de bewoners genoeg tijd om hier over na te denken en een beslissing te nemen. Voor beantwoording van vragen over bijvoorbeeld de kosten van de tijdelijke huisvesting, de kosten van de extra maatregelen en of er nog alternatieven zijn kunnen ze terecht bij de bewonersbegeleider van de Bouwwinkel in de gemeente die hen ondersteunt bij de aanpak.

Definitief plan
Als alle gesprekken met bewoners van de straatzijn gevoerd wordt door de gemeente een brede bijeenkomst georganiseerd voor alle buren. Daar licht de wethouder toe hoe het complete plan van de aanpak van de straat er uit ziet. Zo weet iedereen in de straat wat er gaat gebeuren. Hij licht toe welke stappen nog moeten worden gezet voordat de uitvoering kan starten. De uitvoering van de versterking van de huizen kan ingrijpend zijn en is maatwerk. Ook bij de uitvoering worden bewoners nauw betrokken en begeleid door de bewonersbegeleider uit de Bouwwinkel. Zodra er overeenstemming is en de financiering geregeld, dan wordt het plan overgedragen aan het CVW.

Start uitvoering
Het CVW zorgt vervolgens dat de benodigde vergunningen worden aangevraagd, het bouwplan wordt ingepland en uitgevoerd in nauwe samenspraak met de inwoners.

terwijl de projectstaf het secretariaat voert. De NCG is vertegenwoordigd in de projectgroep. De projectgroep formuleert binnen vooraf aangegeven kaders een concept-gebiedsversterkingsplan. Deze wordt door het NCG aan de NAM voorgelegd voor een akkoord op de voor hun rekening komende investeringen. Het is vervolgens aan de gemeenteraad en de NCG om dit plan vast te stellen. De projectgroep monitort vervolgens de voortgang van de uitvoering en verwerkt nieuwe ideeën, onderzoeken en initiatieven in een volgende versie van het gebiedsversterkingsplan. Regelmatig wordt het plan geactualiseerd en opnieuw vastgesteld .

3.2.6 Kaders voor het plan van aanpak en de projectenlijst

Bij het formuleren van het plan van aanpak en de projectenlijst gelden kaders. Deze hebben betrekking op de prioritering van de gebieden, de beschikbare financiële middelen, de ruimtelijke

kaders, de wetgeving, etc. Deels komen die kaders vanuit de NCG, vanuit de NAM (reduceren veiligheidsrisico's, noodzakelijk, redelijk, efficiënt en voorzien van prikkels voor innovatie) deels vanuit de gemeente zelf. Maar ook kaders vanuit de instituties kunnen een rol spelen. De kaders moeten voorafgaand aan de planontwikkeling duidelijk zijn. Dit is met name voor de kaderstellende financiën vanuit de NAM van belang, waardoor veel onzekerheden vooraf al zijn weggenomen en de plannenmakers weten waar zij aan toe zijn.
Die kaders zijn niet in beton gegoten. De bundeling van de diverse projectenlijsten vertaalt zich in het totaalprogramma van de NCG en in de programma's van de overheden, de corporaties en het CVW. In de loop van de tijd zullen deze ook aan verandering onderhevig zijn. Het is de taak van de projectstaf om de koppeling te maken met het totaalprogramma van de NCG en het is de taak van de gemeente en de deelnemende instituties om hetzelfde te doen bij hun organisaties. De projectstaf faciliteert dat afstemmingsproces. Het resultaat is dat er een cyclisch plan- en programmeringsproces ontstaat, waarin de plannen van de gebieden de totaalprogramma's van de NCG en anderen beïnvloeden en omgekeerd.

3.2.7 Uitvoering

Het gebiedsversterkingsplan is de basis voor de uitvoering. Daarvoor zijn de gemeenten, de NCG, het CVW, de corporaties, de (eigenaar-)-bewoners en ondernemers de belangrijkste spelers. Zij zijn de opdrachtgever voor de verschillende maatregelen. Maar ook de zorginstellingen en schoolbesturen, de waterschappen en anderen hebben belangrijke bijdragen te leveren. Het is een taak van de projectgroep om de afstemming tussen de uitvoeringsmaatregelen te bevorderen en de voortgang te monitoren. Als zich in de voortgang problemen voordoen, dan heeft de NCG de bevoegdheid om in te grijpen.

3.2.8 Proces

Kort samengevat verloopt het proces voor het opstellen en uitvoeren van het Gebiedsversterkingsplan als volgt.

Inventarisatie
De projectstaf inventariseert welke plannen er al zijn voor het plangebied en met welke kaders rekening moet worden gehouden. Een belangrijk vraagstuk is daarbij welke status de vele panden krijgen die wel beeldbepalend zijn, maar geen rijks- of gemeentelijk monument. Een antwoord op die vraag is belangrijk voor het afwegingsproces. Al eerder is aangegeven dat de NCG de gemeenten verzoekt om aan te geven wat beeldbepalend is. In de gebiedsgerichte aanpak is het zeer wel mogelijk dat de gemeenten ook de bewoners daarover raadplegen. et CVW maakt per pand, infrastructuur, straat of plein een technische analyse. Daaraan gekoppeld wordt het versterkingsbudget becijferd en het daarmee te bereiken resultaat geformuleerd. Aan de hand van de rapportage bespreken bewoners- en ondernemersbegeleiders per pand aan de keukentafel welke wensen, ideeën en mogelijkheden de eigenaren hebben. De koppelkansen worden ook in beeld gebracht. Per pand (of groep van panden) wordt een plan opgesteld.

Vertaling in een gebiedsversterkingsplan
Op basis van de gegevens uit de inventarisatie en het totaal van de beschikbare financiën stelt de projectgroep een concept op voor het plan van aanpak en een concept voor een projectenlijst.

Vaststellen gebiedsversterkingsplan
Het conceptplan is definitief als de gemeenteraad het heeft goedgekeurd, andere instituties hebben ingestemd met de onderdelen waarvoor zij verantwoordelijk zijn en de NCG de projectenlijst heeft getoetst. Nana akkoord wordt het gebiedsversterkingsplan opgenomen in de totaalprogrammering.

Uitvoering
Na de vaststelling is de uitvoering door alle participanten aan de orde. Het CVW, de gemeente, het schoolbestuur, de corporatie, de zorginstelling, maar vooral de eigenaren van de panden zijn nu aan zet. Wat betreft de bewoners en ondernemers als eigenaar van de panden zijn er op hoofdlijnen twee scenario's:

a. Men laat zich begeleiden door het CVW om binnen de financiële kaders een verbouw- of een bouwplan op te stellen, al of niet met een plus erop zoals isolatie, zonnepanelen of levensloopbestendig maken.
b. Afhankelijk van de uitkomst van de proef met "Heft in eigen hand" kan men kiezen voor het heft in eigen hand nemen en maakt samen met een onafhankelijke bouwbegeleider binnen de financiële kaders een bouw- of verbouwplan, al of niet met een plus erop.

Actualisatie
De resultaten van de uitvoering en voortgang van de projecten, de ongetwijfeld nieuwe onderzoeksresultaten en nieuwe kaderstellingen dwingen om het GVP jaarlijks te actualiseren, waarbij de eerder vastgestelde projectenlijst de basis vormt.

3.2.9 Extra inspanning vergt extra capaciteit

Het opstellen en (deels) uitvoeren van het Gebiedsversterkingsplan vergt veel van de gemeenten, bewoners- en ondernemersorganisaties en andere instituties. De gemeente moet nieuwe prioriteiten stellen. Waar de uitvoering om buitengewone extra inspanningen vraagt, zal de NCG de gemeenten en soms ook de instituties faciliteren. Dat doet de NCG in ieder geval ten aanzien van de volgende taken.

- Projectleiders. Het organiseren van het Gebiedsversterkingsplan en de uitvoering daarvan vergt hoogwaardige projectleiderscapaciteit. De NCG stelt, samen met de betrokken gemeenten, een pool van projectleiders samen en detacheert deze desgewenst bij de gemeenten.

- Bouw- en woningtoezicht. Bij het opstellen en uitvoeren van het gebiedsversterkingsplan is kennis over de technische staat van de bestaande bouwwerken van wezenlijk belang. Ook kennis op welke wijze er gebouwd of verbouwd moet worden in onontbeerlijk. Binnen de gemeente is dat een taak van Bouw- en Woningtoezicht. De NCG faciliteert gemeenten om adequaat invulling te kunnen geven aan deze taak. Dit is nader uitgewerkt in het hoofdstuk Instrumentarium (Vergunningen en systeemtoezicht en Toezicht en handhaving op de bestaande gebouwenvoorraad).

- Bewonersbegeleiders en ondernemersbegeleiders. Om tot een goed gebiedsversterkingsplan te komen is kennis van de wensen, inzichten en mogelijkheden van de individuele bewoners en ondernemers nodig. Om die informatie snel boven water te krijgen, zullen bewonersbegeleiders en ondernemersbegeleiders met deze taak zo snel mogelijk op pad worden gestuurd. De NCG zal het initiatief nemen om, samen met de gemeenten, zo snel mogelijk tot een pool van begeleiders te komen. Ze krijgen huisvesting bij de projectstaf in het gebied.

- Opstellen versterkingsplan. Na de eerste inventarisatie is de vervolgstap dat binnen de gebiedsvisie met bewoners en ondernemers per pand gekomen moet worden tot een versterkingsplan met kleine tot zeer verregaande (sloop en nieuwbouw) maatregelen. Mogelijk

worden deze plannen gekoppeld aan andere verbeteringsplannen, bijvoorbeeld op het gebied van duurzaamheid of levensloopbestendigheid. Het opstellen van deze plannen is specialistisch werk waarbij bewoners en ondernemers moeten worden ondersteund. Daarbij kunnen de volgende groepen worden onderscheiden.

- Eigenaar-bewoners die zich volledig willen laten ontzorgen. Zij kiezen voor het CVW of de door het CVW beschikbaar gestelde 'versterken op bestelling'.
- Eigenaar-bewoners die het heft in eigen hand willen nemen. Zij kunnen zich laten ondersteunen door een bouwbegeleider.
- Eigenaren-bewoners in voormalig corporatiebezit zouden zich kunnen laten begeleiden door de corporatie in combinatie met het corporatiebezit. De net in de Woningwet opgenomen Wooncoöperatie kan daarvoor een goed middel zijn.
- Huurders van een corporatie laten zich begeleiden door de corporatie.
- Particuliere huurders en verhuurders kunnen zich door het CVW of via een bouwbureau laten ondersteunen.
- Ondernemers kunnen zich laten ondersteunen door het CVW of een in hun branche gespecialiseerd (bouw-)bureau.
- Eigenaren/gebruikers van maatschappelijk vastgoed kunnen zich laten ondersteunen door in hun branche gespecialiseerde bureaus.

De vraag of corporaties, zorginstellingen, schoolbesturen voor deze opgave moeten worden ondersteund of dat ze zelf in de deskundigheid kunnen voorzien, zal de NCG met deze partijen nader bespreken.

- Specifieke deskundigheid. Om de uitvoering van de gebiedsversterkingsplannen juridisch-planologisch mogelijk te maken, moeten veel bestemmingsplannen worden geactualiseerd. Om dat snel op orde te krijgen, stelt de NCG desgewenst juridisch-planologische deskundigheid beschikbaar voor het opstellen van die bestemmingsplannen. Datzelfde kan ook gelden voor benodigde specifieke deskundigheid op het gebied van communicatie, duurzaamheid, architectonische of landschappelijke ontwerpopgaven of monumentenzorg. De NCG wil die desgewenst beschikbaar stellen.

- Ondernemende burgers. De projectenlijst kent veel maatregelen met een hoog bouwkundig gehalte. We moeten niet vergeten dat het om de mensen en de gemeenschap gaat. De sociale cohesie zal onder druk komen te staan en het is daarom van groot belang dat ondernemende burgers worden gefaciliteerd. Want deze initiatieven kunnen samenhang en enthousiasme in de gemeenschap terugbrengen. Waar mogelijk zal de NCG die ondernemende burgers faciliteren.

3.2.10 Planning

De beschreven aanpak is arbeidsintensief. Er moet daarbij ruimte zijn voor de bewoners en ondernemers om tot goede beslissingen te komen en deze in plannen per pand en per gebied om te zetten. Aan de andere kant is er ook de noodzaak om in de versterkingsoperatie snel tot resultaten te komen. Om deze spanning te ondervangen is een geconcentreerde inzet op de prioritaire gebieden een noodzaak. Daarom gaan voor de eerste vijf prioritaire gebieden de projectstaven, projectgroepen, bewonersbegeleiders en ondernemersbegeleiders per 1 januari 2016 van start gaan. Een volledige bezetting moet in het eerste kwartaal van 2016 gereed zijn.

3.3 Versterking

Versterkingsmaatregelen zijn gericht op het verlagen van veiligheidsrisico's. De prioritering van de versterking is gebaseerd op vier programmalijnen, te weten 1) werken van binnen naar buiten, 2) starten met het versterken van relatief kwetsbare gebouwen, 3) gebouwen waar veel mensen samenkomen en 4) continuïteit in de aanpak. Op basis van deze vier lijnen pakt de NCG de versterking op in een gebiedsgerichte aanpak.

3.3.1 Woningen

Deel I van dit Meerjarenprogramma start met de constatering dat de aardbevingen ingrijpende persoonlijke gevolgen hebben voor de Groningers. De bewoners voelen zich onveilig in hun eigen huis, terwijl dat de plek is waar je je echt veilig zou moeten voelen. Het is van het grootste belang om mensen zich weer veilig te laten voelen in hun woning. De versterking van woningen is daarop gericht.

De versterking van woningen geeft koppelkansen voor het tegelijkertijd energiezuiniger maken en levensloopbestendiger maken van de woonvoorraad met het oog op de nieuwe ontwikkelingen in de zorg. Bovendien is het belangrijk om samenhang tussen de versterkingsopgave en de aanpak van de krimpproblematiek te bewerkstelligen.

Woningcorporaties belangrijke partners

De 14 woningcorporaties in het aardbevingsgebied zijn belangrijke partners bij de versterking van de woningvoorraad. Ze bezitten zo'n 30% van de woningvoorraad in het gebied. Met acht corporaties, de NAM, het CVW en de ministeries van Binnenlandse Zaken en Economische Zaken is in juli 2015 een principeakkoord bereikt over het bouwkundig versterken van 1.650 huurwoningen, te starten met een pilot van 150 gezinswoningen uit de jaren '60 en '70. Op basis van deze pilot gaan de woningcorporaties daarna verder met de aanpak van 1.500 woningen. De corporaties vinden het belangrijk ervoor te zorgen dat de bewoners in de regio niet alleen de lasten dragen van de aardbevingen, maar ook profijt hebben van het versterken. Dit maken zij mogelijk door het versterken te combineren met het herstellen, het verbeteren en het verduurzamen van woningen. Particuliere woningeigenaren kunnen "meeliften" op deze plannen. Hierdoor kan ook een begin worden gemaakt met de energietransitie in de particuliere sector.

Voorbereidingen worden momenteel getroffen om de versterking en energetische verbetering van de 1.650 corporatiewoningen in uitvoering te nemen. De NCG en de woningcorporaties zijn met elkaar in gesprek over het vervolg op het versterken van deze 1.650 woningen.

Figuur 9: de spreiding van de 1650 te versterken corporatiewoningen

Particuliere woningen

In de gebiedsgerichte aanpak zal ook de versterking van particuliere woningen plaatsvinden op basis van afspraken die daarover met de eigenaren worden gemaakt. Voor de particuliere eigenaren zijn drie opties om hun huis te versterken genoemd:

- de volledige verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de versterking ligt in handen van het CVW;
- Versterken op Bestelling;
- Heft in eigen Hand.

Over Heft in eigen Hand hebben de NCG, het CVW en de NAM afgesproken op 1 januari 2016 te starten met een proef om te verkennen of deze methode van particulier opdrachtgeverschap, die nog niet uitgeprobeerd is binnen de bestaande bouw, een waardevolle bijdrage kan zijn in de aanpak. De proef wordt ingericht voor ongeveer 50 woningen in het gehele gebied. Afhankelijk van het verloop van deze proef bepalen we in 2017 of dit model op grotere schaal kan worden ingezet.

Aanpak Hoogbouw

In de impactanalyse van de NPR 9998[12] is hoogbouw niet meegenomen. Uit andere onderzoeken komt naar voren dat vooral hoogbouw gevoelig is voor aardbevingen. In de technische impact analyse van het onderzoek van de provincie Groningen[13] is een aantal voorbeeldgebouwen in de regio doorgerekend, waaronder ook een hoogbouwobject, namelijk De "Vennenflat" in Delfzijl.

In het verlengde van dit eerste onderzoek naar de risico's voor hoogbouw heeft Delfzijl aan ingenieursbureau Van Rossum opdracht gegeven om een aantal verschillende meerlaagse gebouwen te berekenen en te beoordelen. Het gaat hier om vier à vijf gebouwen met diverse hoogtes, vormen en bouwmethodieken, die representatief zijn voor het type gebouwen in de gemeente.
Het onderzoek in Delfzijl vormt hiermee de voorloper op breder onderzoek naar risico's voor meerlaagse bouw in het aardbevingsgebied. Vooral de stad Groningen en de gemeenten Hoogezand-Sappemeer en Delfzijl kennen concentraties van meerlaagse bouw.

In overleg met de NAM worden in de Stad verschillende typologieën gebouwen onderzocht op aardbevingsbestendigheid, de zogenoemde exemplarische gebouwen. Het doel van het onderzoek is om kennis op te doen en inzicht te krijgen in de impact van aardbevingen op de verschillende gebouwen, waaronder ook hoogbouw. De exemplarische gebouwen betreft een dwarsdoorsnede van type gebouwen die de stad Groningen kent: oude en nieuwe gebouwen, het gebruik en belang van deze gebouwen (veel of weinig gebruikers en zelfredzaamheid) en de ligging van het bouwwerk zijn overwogen.

De verschillende onderzoeken moeten duidelijk maken welke typen gebouwen een hoger veiligheidsrisico hebben bij aardbevingen, wat de bouwkundige consequenties daarvan zijn en welke handelingsperspectieven van toepassing kunnen zijn. Op basis van de uitkomst van deze onderzoeken, zal de NCG begin 2016 een strategie voor de aanpak van hoogbouw ontwikkelen.

3.3.2 Scholen: veiligheid voorop

De scholen in de regio Noordoost Groningen staan voor een forse opgave. De regio heeft al enkele jaren te maken met een krimpende bevolking en een ontgroening. Dit heeft grote invloed op het aantal leerlingen. De verwachting is dat deze ontwikkeling zich nog zal voortzetten. Het Sociaal Planbureau Groningen geeft de verwachting aan dat in Noordoost- en Oost-Groningen het aantal leerlingen in het basisonderwijs daalt met 34 tot 50% in 2030. Dit heeft niet alleen gevolgen voor de scholen zelf, maar ook voor de kwaliteit van het onderwijs en de opbouw van het personeelsbestand. Bijna alle scholen kampen met een overschot aan ruimte.

Schoolbesturen en gemeenten zijn zich daar al goed van bewust en ontwikkelen maatwerkoplossingen die een toekomstbestendig onderwijsaanbod bieden. Scholen zullen verdwijnen, er worden nieuwe brede scholen of kindcentra gebouwd en bestaande scholen worden omgebouwd of uitgebreid tot brede school of kindcentrum. In zeven van de 12 gemeenten (DEAL en BMW) is een beleid ontwikkeld om te investeren in integrale kindcentra in de centrumdorpen en

[12] Praktische methode en rekenregels voor het verbeteren van de robuustheid tegen belastingen van aardbevingen voor gebouwen voor de geïnduceerde aardbevingen in de provincie Groningen.
[13] Technische Impact Analyse NPR 9998:2015, versie 1.1 – Van Rossum, 21032015.

de regionale centra. In de kindcentra vinden we naast de basisschool ook de peuteropvang, de buitenschoolse opvang, sport- en spelvoorzieningen, bibliotheek, ruimte voor muziekonderwijs, dans en toneel. Buiten schooltijd kunnen andere organisaties de verschillende voorzieningen gebruiken. Dergelijke integrale kindcentra worden onder andere ook voorzien in Delfzijl-West, Uithuizen, en Loppersum.

Schoolgebouwen en aardbevingen

Tegelijkertijd hebben de scholen te maken met de gevolgen van de aardbevingen en de maatregelen die nodig zijn om de leerlingen een veilige schoolomgeving te bieden. In het afgelopen jaar heeft onderzoek plaatsgevonden naar wat er moet gebeuren met de schoolgebouwen als gevolg van de gaswinning en het risico op aardbevingen. Circa 100 scholen zijn onderzocht.[14] De meesten daarvan behoren tot het basisonderwijs, een klein deel betreft het voortgezet onderwijs en speciaal onderwijs. De inspecties van alle schoolgebouwen zijn inmiddels uitgevoerd. De hoog risico gebouw elementen (HRBE's) die zijn geconstateerd, zijn allemaal aangepakt. Er kan thans worden vastgesteld dat daarmee voor de geïnspecteerde scholen alle directe veiligheidsrisico's zijn aangepakt. Voor het eind van dit jaar zijn alle maatregelplannen per school bekend. In deze plannen staan de maatregelen beschreven die nodig zijn om het schoolgebouw bouwkundig te versterken en aardbevingsbestendig te maken.[1]

Het is van groot belang om het proces van versterken en het proces van voorbereiding op de toekomst samen te laten lopen. De beoogde herstructureringsoperatie kan nu versneld worden uitgevoerd. Per gemeente zijn zogenoemde transitietafels gevormd, waar onder leiding van de verantwoordelijke wethouder overlegd wordt met de onderwijsbesturen en kin organisaties over het gewenste transitieprogramma.

Op dit moment worden de programmaplannen huisvesting scholen per gemeente opgesteld. Hierin komen de inspectierapporten, de maatregelplannen en de onderwijshuisvestingsopgave als gevolg van de krimp samen. Het programmaplan omvat de transitievoorstellen per school. Uitgangspunten van de voorstellen zijn: toekomstbestendigheid, hoge onderwijskwaliteit en hoge gebouwkwaliteit. In de programmaplannen worden in verband met mogelijke voorstellen van kindcentra ook de inspecties van kinderdagverblijven, peuterspeelzalen en sportvoorzieningen betrokken.

De verwachting is dat 60% van de geïnspecteerde scholen bouwkundig versterkt moeten worden. De overige scholen worden onderdeel van een nieuwbouwopgave. De verwachting is dat zo'n 15-20 scholen nieuw gebouwd zullen worden. De totale opgave voor het bouwkundig versterken en realiseren van tijdelijk huisvesting zal in principe worden neergelegd bij het CVW. De nieuwbouwopgave is de verantwoordelijkheid van gemeenten en schoolbesturen. De NAM is aansprakelijk voor de kosten voor het bouwkundig versterken en aardbevingsbestendig maken van de schoolgebouwen.

---

[14] De inspecties van de scholen zijn uitgevoerd door VIIA (een samenwerkingsverband tussen Royal HaskoningDHV en Visser & Smit Bouw)

[1] Uitgangspunt daarbij is de Ontwerp Nederlandse Praktijk Richtlijnen NPR 9998:2015 in combinatie met het advies van De Stuurgroep NPR over aardbevingsbestendig bouwen. Wanneer geconcludeerd wordt dat een gebouw niet voldoet aan de norm van 10-4, zijn aanvullende maatregelen nodig overeenkomstig het advies van de stuurgroep en zal er worden versterkt. De conclusie dat versterkingsmaatregelen nodig zijn, wordt genomen op basis van de op dat moment bekende gegevens. De stand van de kennis is het uitgangspunt. Zie ook brief NCG aan voorzitter Stuurgroep aanpak scholen in het aardbevingsgebied.

De basisscholen in Noordoost Groningen staan aan de vooravond van ingrijpende veranderingen die nodig zijn voor de versterkingsopgave. De veiligheid van de leerlingen en een toekomstbestendig onderwijsaanbod maken dat uitvoering van de plannen binnen afzienbare termijn moet worden afgerond. Dit vraagt om veel inzet van de betrokkenen, waarbij het tempo hoog moet blijven. Voor zowel het bouwkundig versterken als de beoogde nieuwbouw geldt een tijdsperspectief van 3-5 jaar.

Scholen als koppelkans
De versterking en nieuwbouw van scholen is een kans om ook het gebied in de nabijheid van de school aan te pakken. Willen we die koppelkans pakken, dan is het belangrijk in beeld te hebben waar de versterking en nieuwbouw van scholen gaat plaatsvinden. De NCG stemt hierover af met de Stuurgroep Onderwijs.

Scholen in de gemeente Groningen: risico's in beeld, aanpakken waar nodig.
De gemeente is begonnen met een verkennend onderzoek naar de aardbevingsbestendigheid van 90 scholen. Het gaat hierbij om de scholen die economisch eigendom van de gemeente zijn. De gemeente heeft tevens een aantal gesprekken gevoerd met scholen en kinderdagverblijven waarvan de gemeente geen economisch eigenaar is. Het verkennend onderzoek vindt plaats bij alle basisscholen, een aantal gymlokalen, speciaal onderwijs en kinderdagverblijven die in hetzelfde schoolgebouw zitten. Na de verkenning beoordeelt de gemeente samen met schoolbesturen welke ingrepen snel gedaan kunnen worden en welke schoolgebouwen een vervolgonderzoek krijgen. Het onderzoek gaat uit van verschillende fasen, waarbij de uitkomsten of om directe actie vragen, of in het kader van het huisvestingsplan worden meegenomen. Deze aanpak willen we in 2016 verder uitwerken en verbreden.

3.3.3 Zorg: fundamentele wijzigingen

Binnen het zorglandschap vinden ingrijpende veranderingen plaats. Zo zijn er aanpassingen in wet- en regelgeving, de Wet op de Maatschappelijke Ondersteuning 2015 en de Participatiewet 2015, die bepalen dat mensen zo lang mogelijk thuis moeten kunnen blijven wonen met woningaanpassing, thuiszorg, dagbesteding, mantelzorg en wijkverpleging. Pas als mensen 24 uur per dag (verpleeg-) zorg nodig hebben, is opname in een intramurale instelling mogelijk. Zorgtaken verschuiven daarmee steeds meer in de keten van de zogenaamde tweede lijn (ziekenhuiszorg) naar eerste lijn (huisarts en paramedische zorg) en anderhalve lijn (gezondheidscentra met ook medisch-specialistische zorg) en nulde lijn (de thuissituatie). Deze veranderingen in de financiering van de zorg hebben grote gevolgen voor het zorgvastgoed en voor de woningen. De bestaande verzorgingshuizen verliezen geleidelijk hun functie. Er is de laatste jaren al sprake van leegstand en sluiting van huizen, zoals recent aangekondigd door de Zonnehuisgroep. Die trend zal zich voortzetten. In sommige gevallen kan een verzorgingshuis worden omgebouwd tot verpleeghuis. Door de vergrijzing zal het aantal verpleeghuisplaatsen sterk toenemen.

Voor het zorgvastgoed geldt dat er een transitieplan is gemaakt voor de DEAL en BMW gemeenten: Masterplan 3.1., onder regie van InVoorZorg. Het Masterplan stelt dat gezien het specifieke karakter van de regio het wenselijk is om leefbaarheid en kwaliteit van leven en inrichtings- en vastgoedvraagstukken met elkaar te verbinden. De gegeven demografische ontwikkelingen maken het voor de regio noodzakelijk te komen tot vergaande samenwerkingsafspraken. Een verdiepingsslag is gemaakt via een Maatschappelijk Businessplan. Het komen tot een gemeenschappelijke samenhangende agenda bleek een stap te ver. Daarbij is echter nog geen rekening gehouden met de aardbevingsproblematiek. Ook in het cluster HSSM is bovengenoemde

transitie aan de orde. Tevens hebben verschillende verzorgingshuizen te maken met leegstand. Voor dit cluster is er nog geen transitieplan beschikbaar.

Ook de medische zorg in Noord-Groningen verandert. De ziekenhuislocaties Winschoten en Delfzijl worden in 2016/2017 gesloten en er komt een nieuw ziekenhuis bij Scheemda. De zelfstandige huisarts zal geleidelijk verdwijnen en opgaan in integrale eerste of anderhalve lijnsvoorzieningen. De anderhalvelijnszorg houdt het platteland leefbaar. Expertise van specialisten (de tweede lijn) wordt geïntegreerd met eerstelijnsfuncties. Dat betekent dat patiënten minder snel naar het ziekenhuis gaan voor bijvoorbeeld röntgenonderzoek, echografie of laboratoriumonderzoek. Het betekent ook dat patiënten sneller vanuit het ziekenhuis naar huis kunnen. Het is dus belangrijk dat ouderen en kwetsbare inwoners van het gebied in hun eigen huis uit de voeten kunnen.

Ook als het om zorgvastgoed gaat is het van groot belang om inzicht te krijgen in de bouwkundige staat van de instellingen in relatie tot de aardbevingsbestendigheid. De NAM en het CVW inspecteren het zorgvastgoed in het aardbevingsgebied. Aan de hand van deze inspectierapporten wordt inzichtelijk welk vastgoed op korte termijn zou moeten worden versterkt en waar bouwkundige aanpassingen nodig zijn.

Welke partijen zijn betrokken in deze context?

De NCG wil dat de zorgsector en andere betrokkenen aan de slag gaan om ervoor te zorgen dat de regio de versterkingsopgave aanpakt om die keuzes te maken die nodig zijn voor de toekomst in de zorg. Het huidige zorgvastgoed past (deels) niet in het toekomstige zorglandschap. Dat betekent dat er niet vanuit moet worden gegaan dat al het huidige zorgvastgoed, dat momenteel door de NAM wordt geïnspecteerd, versterkt zou moeten worden. Bovendien is het noodzakelijk de voorzieningen te herstructureren vanwege de demografische ontwikkelingen. Er ligt hier een koppelingskans tussen de versterkingsopgave en de zorg voor de toekomst. Zorg voor de toekomst betekent dat:

- stimuleren van burgers om hun woning aan te passen/levensloopbestendig te maken, omdat zij langer zelfstandig thuis blijven wonen;
- bevorderen van investeringen in kleinschalig zorgvastgoed (nieuwe zorgconcepten);
- omzetten van het bestaande zorgvastgoed naar verpleeghuis of naar een andere functie (woonfunctie of tijdelijke opvang voor bewoners van te versterken woningen);
- slopen van kansarm vastgoed.

Relevante partijen zijn: NAM, CVW, zorginstellingen, lokale zorgcoöperaties, verzekeraars, zorgkantoor, woningbouwcorporaties, overheden (Rijk, provincie en gemeenten), CMO-Stamm, NCG, instituties als bv. het ZorgInnovatie Forum.

Van belang zijn de volgende acties, uit te voeren in de eerste helft van 2016:

1. De betrokkenen in de zorg/welzijn/medische zorg bereiden zich voor op de toekomst, daar waar dit traject nog niet gestart is. Voor het gehele gebied wordt een plan van aanpak opgesteld om de koppelkansen tussen de versterkingsopgave en de toekomstige zorg(vastgoed) concreet te maken.
2. Er moet een ontheffing komen van de Autoriteit Consument en Markt (ACM) voor (een deel van) de regio om ondanks de marktwerking als betrokken en verantwoordelijke partijen samen dit perspectief op de toekomst te kunnen opstellen.

3. Er is nog onvoldoende zicht op de behoeften van ouderen en kwetsbare doelgroepen als het gaat om woonvormen en voorzieningen. Deze behoeften moeten snel inzichtelijk worden gemaakt, omdat deze ook een sterke relatie hebben met de gewenste situatie in de toekomst.

Wat doet de NCG in 2016?

1. De NCG stelt in het vierde kwartaal 2015 een verkenner aan die zo snel mogelijk met de relevante partijen in het zorglandschap in contact treedt en het plan van aanpak opstelt. Voor het gehele gebied is een strategische beleidsagenda en uitvoeringsprogramma beschikbaar op 1 juli 2016.
2. De NCG regelt een overleg tussen de NAM en eigenaren van zorgvastgoed over de versterkingsopgave van het zorgvastgoed, met als doel overeenstemming te bereiken over de aanpak en inzet van middelen.
3. De NCG treedt zo snel mogelijk in overleg met de ACM om de gewenste ontheffing ten aanzien van marktwerking te bepleiten. Daar waar nodig zal de NCG ook ruimte vragen voor experimenteerruimte vanuit overige wet- en regelgeving (zoals de Crisis- en Herstelwet).
4. De NCG stelt een onderzoek in naar de behoeften van ouderen en kwetsbare doelgroepen ten aanzien van woonvormen en gewenste leefomgeving. Hiervoor dient een geschikte partij te worden gevonden. Deze dient tevens de verbinding te leggen naar onderzoeksinstituten die op dit vlak al (deels) relevant onderzoek doen.

Resumerend komen we op een aantal ontwikkelingen die vragen om regie en verbinding vanuit de NCG:

	Aanbod	Aanbod	Vraag	Vraag	Vraag
Wat	Inspecties Intramurale instellingen (verpleeghuizen, verzorgingshuizen GGZ instellingen	Plannen en inzicht Afbouw plekken in verzorgingshuizen & cijfers spreiding	Wat willen mensen zelf? In kaart brengen behoeften ouderen en kwetsbaren	Versterking sociaal, rol wijkteams, wat leeft er?	Keukentafelgesprekken
Wie	NAM	Zorg en zorgkantoor	Nog te bepalen	WMO, gemeenten	CVW/ Heft in Eigen Hand
Rol NCG	Koppelen inzichten > Wat is veilig en wat is nodig om te behouden? Afscheid nemen van kansarm vastgoed		Onderzoek	Via gemeenten (sociale wijkteams) en gebiedsteams opzet uitzetten	
Waar	GEHELE gebied			Prioritaire gebieden	

3.3.4 Infrastructuur

Algemeen

Beheerders van infrastructuur in het gebied worden geconfronteerd met extra risico's qua veiligheid en bereikbaarheid als gevolg van de aardbevingen. Vrijwel alle organisaties die betrokken zijn bij "natte" en "droge" infrastructuur hebben een proces in gang gezet om te bepalen in hoeverre er door de bevingen sprake is van een versterkingsopgave voor de infrastructuur die onder hun

beheer valt of in hun eigendom is.[15] Het gaat hierbij om waterkeringen, kades en gerelateerde objecten, maar ook om alle relevante leidingen (gas, water en licht), het regionale spoor en het (vaar)wegennet. De betrokken organisaties hebben dit zelf opgepakt als vervolg op bredere inventarisaties en quick-scans, die in 2013 en 2014 in opdracht van het ministerie van EZ zijn uitgevoerd, op het gebied van de natte infrastructuur met name door Deltares.

De Nationale Praktijk Richtlijn (NPR) aardbevingen die in voorbereiding is, zal van toepassing zijn op gebouwen en niet op infrastructuur. Daarom is er voor de infrastructuur in Groningen nog geen traject doorlopen dat vergelijkbaar is met de NPR voor gebouwen. Wel wordt voor specifieke delen van de infrastructuur de (eventuele) versterkingsopgave bepaald op basis van dezelfde onderliggende seismische informatie. Gezien het unieke karakter van elk infrastructureel object moet in de eerste periode steeds per geval vastgesteld worden wat deze opgave precies behelst, wat de (meer)kosten van de benodigde maatregelen en/of onderzoeken zijn en de financiering hiervan. Hierover vindt ook nader overleg plaats met de NAM. De borging van de veiligheidssituatie in het bevingengebied staat hierbij voorop. Tegelijkertijd moet er snel extra kennis komen van de wijze waarop de infrastructuur reageert op de (unieke) geïnduceerde bevingen die zich in Groningen voordoen.

De betrokken organisaties en overheden hebben behoefte aan informatie. De provincie Groningen richt een overlegplatform infrastructuur en bevingen op om tot snelle uitwisseling van kennis en gezamenlijke activiteiten te komen. Het kennisplatform voor zowel de bovengrond als de ondergrond dat nu in oprichting is zal mede voeding geven aan dit overlegplatform.

Kennisontwikkeling moet de borging van de veiligheid en de bijbehorende aanpak echter niet in de weg staan. Evidente veiligheidskwesties zullen we met voorrang aanpakken en de betrokken organisaties (vanuit de gaswinning, betrokken overheden en beheerders van de infrastructuur zelf) zullen hier in gezamenlijkheid tot een oplossing komen.

Naast de risico's ten aanzien van de bestaande infrastructuur zijn overheden als gevolg van de bevingenproblematiek ook in een onzekere situatie gekomen met bouw- en aanleginitiatieven. Die onzekerheden gaan over de uitgangspunten (veiligheidsrisico's) die zij moeten hanteren en de financiële consequenties als gevolg van gewijzigde of te wijzigen regelgeving. Om projecten te kunnen starten moeten de (extra) kosten vooraf helder zijn voor de initiatiefnemers en ook waar zij de rekening kunnen neerleggen.

<u>Wegen</u>

Zuidelijke Ringweg Groningen
Na jarenlange voorbereiding in de planvorming is in 2015 de uitvoeringsfase van de Zuidelijke Ringweg gestart met de aanbestedingsprocedure. De minister van Infrastructuur en Milieu heeft in overleg met betrokken partijen en vooruitlopend op het bepalen van uitgangspunten voor aardbevingsbestendig bouwen van infra, voor dit project uitgangspunten vastgesteld[16]. Dit was noodzakelijk voor de voortgang van de lopende aanbesteding, het behalen van de gestelde mijlpalen en het voorkomen c.q. beperken van vertraging en meerkosten.

Verdubbeling N33 Zuidbroek-Appingedam

[15] De kosten voor preventieve versterkingsmaatregelen van de infrastructuur zijn eerder geraamd op 100 miljoen euro (zie brief aan Tweede Kamer, nr. 33.529, nr. 21)
[16] brief Minister IenM d.d. 30 oktober 2015 aan college van GS Groningen, kenmerk RWS-2015/43757

Op 26 augustus 2015 heeft de Minister van Infrastructuur en Milieu de Startbeslissing vastgesteld. Hiermee is de tracéwetprocedure gestart voor dit project. Het Tracébesluit wordt verwacht in 2017/2018. Het tracé ligt in het centrum van het aardbevingsgebied.
Mede in verband met de meerkosten moet op korte termijn duidelijkheid komen over de te hanteren uitgangspunten voor aardbevingsbestendig bouwen van dit traject.

Spoorwegen

Op verzoek van het ministerie van IenM is ProRail gestart met een verkenning naar de impact die bevingen kunnen hebben op het treinverkeer, op de kwaliteit van de bestaande infrastructuur en op nieuw te realiseren infrastructuur. ProRail heeft naast de spoorse infrastructuur ook vele kunstwerken en stations in beheer. De gebouwen van ProRail kunnen aan de nieuwe NPR worden getoetst. Bij de infrastructuur moet hier, net als bij wegen, invulling worden gegeven aan de gehanteerde uitgangspunten voor de aardbevingen.

Vaarwegen

Nationale vaarwegen

Vanuit nationaal perspectief zijn de vaarweg Eemshaven-Noordzee en de hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl van belang. De overige vaarwegen voor de beroepsvaart in Noord-Nederland zijn in beheer en eigendom bij de provincies.

Rijk en regio hebben afgesproken de hoofdvaarweg Lemmer Delfzijl op te waarderen naar klasse Va en vierlaagscontainervaart. De eerste fase is in uitvoering en bevat de verruiming van het Prinses Margrietkanaal en het Van Starkenborghkanaal en de opwaardering van negen bruggen: spoorbrug Zuidhorn, twee wegbruggen Zuidhorn, brug Dorkwerd, brug Aduard, brug Stroobos, brug Eibersburen, Noordzeebrug Groningen en brug Burgum. De oplevering is voorzien in 2017. Op basis van de voorlopige analyse van RWS is er kans dat bodemdaling aan de orde is bij de bruggen bij Zuidhorn, Dorkwerd, Aduard. Aardbevingbestendig bouwen is hier niet meer mogelijk.
Voor Fase 2 is de planuitwerking van drie van de vier bruggen (Paddepoelsterbrug, Gerrit Krol autobrug, brug Skulenboarch en brug Kootstertille) gereed en vastgesteld. Voor de vier bruggen is vooralsnog geen rekening gehouden met aardbevingbestendig bouwen. Op basis van een voorlopige analyse van RWS is er sprake van risico's voor de Paddepoelsterbrug en de Gerrit Krolbrug. In de voorbereiding van de realisatie van deze bruggen moeten de eventuele meerkosten van aardbevingsbestendig bouwen van deze bruggen in kaart worden gebracht. Oplevering van de bruggen in deze fase 2 is in het MIRT uiterlijk in 2023 voorzien.

Vanaf 2017 zal met de regio worden bezien of ook andere bruggen en delen van deze vaarweg in de toekomst moeten worden aangepakt, om te voldoen aan de gewenste klasse. Ook moet de noodzaak van aardbevingsbestendig bouwen worden bekeken.

De sluizen voldoen vooralsnog aan de SVIR-doelen voor wachttijd. Op basis van de groeiverwachtingen worden in de periode tot 2028 capaciteitsknelpunten voorzien bij sluis Lemmer, sluis Gaarkeuken en de Oostersluis. Voor de laatste twee sluizen is aardbevingsbestendig bouwen mogelijk aan de orde. Dit wordt beoordeeld op het moment dat deze sluizen in het MIRT worden opgenomen.

Naast opwaardering van de vaarweg worden ook damwanden van het Eemskanaal vervangen. Dit gebeurt in samenwerking met het waterschap dat het waterkerende dijklichaam langs het Eemskanaal aardbevingsbestendig maakt.

Provinciale vaarwegen

Met het opwaarderen van de hoofdvaarweg Lemmer-Delfzijl ontstaat ook een sterkere vraag naar aanpassing of opwaardering van het Winschoterdiep en het A.G. Wildervanckkanaal, die bij de provincie in beheer zijn. In de afgelopen jaren is een groot deel van de boordvoorziening vervangen op deze vaarwegen. Een baggerprogramma loopt nog. Hierbij is geen rekening gehouden met aardbevingsrisico. Vervanging van de bruggen op het Winschoterdiep (vanwege levensduur) is gepland vanaf 2026.
Ook bij de projecten voor oeverbescherming die op het Noord-Willemskanaal zijn uitgevoerd of nog in uitvoering/planning zijn, is geen rekening gehouden met aardbevingsrisico's.

Waterkeringen
De waterschappen hebben een inventarisatie gemaakt van de primaire en regionale keringen, waarbij sprake kan zijn van een aardbevingsopgave. Hierbij combineren zij zoveel mogelijk de reguliere opgave van verbeteringen van de waterveiligheid met de additionele aardbevingsopgave. De aanpak in het kerngebied heeft hierbij de eerste prioriteit. Het exact bepalen van de meerkosten is een potentiële factor van vertraging en moet in de eerste helft van 2016 structureel geadresseerd worden.

Hoogwaterbeschermingsprogramma[17] staat bij de toetsing van het (aardbevingsbestendige) ontwerp niet ter discussie, omdat dit een wettelijk vereiste is voor het verstrekken van subsidies op de versterking van primaire waterkeringen. Hierbij is het vooral van belang dat er eenduidige relevante seismische gegevens beschikbaar zijn, waarover overeenstemming bestaat, om die als uitgangspunt te kunnen nemen. Momenteel (najaar 2015) wordt er voor het dijkvak Eemshaven-Delfzijl voor het eerst gewerkt aan een uitwisseling van gegevens op het seismisch en waterbouwkundig vlak, waarmee de versterkingsopgave op maat bepaald kan worden.

Primaire waterkeringen
Op basis van een eerste globale verkenning van Deltares uit januari 2014 blijkt dat circa 43 km primaire keringen naar verwachting niet aan de geldende veiligheidsnormen kunnen voldoen, als rekening wordt gehouden met de effecten van aardbevingen. Van deze primaire waterkeringen is een deel niet door de derde landelijke toetsronde gekomen. De versterking hiervan vindt plaats in het kader van het landelijke Hoogwaterbeschermingsprogramma. Maatregelen die op het programma staan komen in aanmerking voor subsidie. Uitgangspunt daarbij is een prioritering van maatregelen op basis van risico's. Waterschap Noorderzijlvest pakt daarom met voorrang het dijkvak Eemshaven – Delfzijl aan. Dit dijkvak is niet door de derde toetsronde gekomen en ligt in het aardbevingsgebied. Het waterschap wil daarom in 2016 met de uitvoering van de versterking starten en deze in 2019 afronden. In 2016 en 2017 zullen de waterschappen verkennen of aan de dijk tussen de Eemshaven en Lauwersmeer en tussen Delfzijl en de Duitse grens maatregelen nodig zijn om er voor te zorgen dat deze ook gedurende een aardbeving aan de veiligheidseisen voldoen.

Regionale waterkeringen
Uit de eerste globale verkenning van Deltares blijkt dat naar verwachting 45-105 km regionale keringen tijdens een aardbeving niet aan de geldende veiligheidseisen voldoen. Een deel van deze keringen voldoet ook los van de aardbevingsbelasting niet aan de geldende waterveiligheidseisen en moet daarom hoe dan ook worden versterkt. Waterschap Noorderzijlvest wil de versterking van de regionale keringen, inclusief aanpassingen met het oog op aardbevingen, in 2019 gereed hebben. In 2015 versterkt het waterschap de dijk aan de noordzijde van het Eemskanaal bij Garmerwolde. De bestaande damwand wordt vervangen door een damwand die tegen aardbevingen bestand is. Op verzoek van het ministerie van Economische Zaken voert het

[17] De waterschappen en het ministerie van Infrastructuur en Milieu (Rijkswaterstaat) voeren in het Hoogwaterbeschermingsprogramma maatregelen uit om de primaire waterkeringen aan de veiligheidsnorm te laten voldoen, nu en in de toekomst.

Hoogwaterbeschermingsprogramma ook een review uit op de meerkosten van het aardbevingsbestendig maken van de regionale waterkeringen.

De dijk langs de zuidzijde van het Eemskanaal is volgens onderzoek van het waterschap Hunze en Aa's voldoende sterk. Het waterschap onderzoekt de overige keringen nog.

Overige infrastructuur waterschappen
Beide waterschappen voeren onderzoek uit, of gaan dat nog doen, naar de gevolgen van aardbevingen voor andere kritische infrastructuur. De Veenkoloniale afvalwaterleiding is al onderzocht. De leiding blijkt sterk genoeg, maar aanvullend onderzoek naar de stabiliteit van de druktoren bij het hoofdgemaal Scheemda is nodig. Of, en zo ja, welke aardbevingsopgaven er verder nog spelen is nu nog niet duidelijk.

Haveninfrastructuur
Een specifiek aandachtspunt voor de infrastructuur zijn de havens, en dan met name Delfzijl/Eemshaven. In het voorjaar is het ministerie van EZ geïnformeerd over de resultaten van een eerste quickscan van noodzakelijke onderzoeken op het gebied van de haveninfrastructuur. De kosten zijn geraamd op 1,7 miljoen euro.

Ondergrondse infra
Uit de in 2014 gepubliceerde onderzoeksrapporten van Deltares blijkt het volgende.
- Het gastransportnet is voor het overgrote deel bestand tegen zwaardere aardbevingen. Het is wel nodig de leidingen die gelegd zijn voor 1964 te vervangen of te saneren. Dit start in 2016. Verder is er overleg met het waterschap over het verwijderen van een leiding die dwars door een dijk loopt. De Gasunie verwacht dat het transportnet in 2020 aardbevingsbestendig is. Versterking van bovengrondse gebouwen en installaties is noodzakelijk.
- Hoofdspanningsmasten en transformatoren (elektriciteit) leveren geen problemen op. Versterking van de gebouwen die bij het net behoren kan noodzakelijk zijn op basis van de reguliere versterkingsopgave.

De beoordeling van de riolering is niet in de onderzoeken meegenomen. De Samenwerking Waterketen Groningen en Drenthe wil met een project in Loppersum de risico's van aardbevingen voor het rioolsysteem inzichtelijk te maken. Op basis van de opgedane kennis moet de kwaliteit van het rioolsysteem worden verbeterd en de kwetsbaarheid ervan verminderd.

Waterleidingen die het Winschoterdiep en het Eemskanaal kruisen zijn niet bevingproof. Het Waterbedrijf voert momenteel een kwetsbaarheidsonderzoek uit naar de aardbevingsbestendigheid van het leidingennet. Enkele leidingen worden versterkt, omdat duidelijk is dat ze als ze kapot gaan niet binnen één dag te repareren zijn, conform de wettelijk vastgelegde leveringszekerheidseis. Voor een deel wordt redundantie ingebouwd, zodat het geheel goed blijft functioneren wanneer één of meer onderdelen defect raken.

Rol NCG
Op het gebied van infrastructuur heeft de NCG de volgende rollen.
- Faciliteren en financieren van het initiatief van de provincie om samen met de infrastructuurbeheerders, Groningen Seaports en andere betrokkenen te komen tot een Platform Infrastructuur en bevingen. Dit platform richt zich op het actief delen van en beschikbaar stellen van relevante rapporten, onderzoeken en kennis op het gebied van aardbevingen, risico's en effectieve maatregelen om infrastructuur aardbevingsbestendig te maken.
- Bevorderen van het opstellen van een 0-meting en risicoanalyse van het bestaande areaal, zodat op basis daarvan bepaald kan worden of schadeherstel en/of versterking van het

huidige areaal nodig is. In die gevallen is dan ook overleg met de NAM nodig over de kosten daarvan.
- Voorbereiden van en adviseren over de vaststelling van de uitgangspunten voor aardbevingsbestendig bouwen van infrastructuur.
- Aansturen op het aanwijzen van corridors die voor veiligheid van cruciaal belang zijn (hulpdiensten, evacuatie), zodat deze corridors op korte termijn aardbevingsbestendig gemaakt kunnen worden.
- Bij de minister van I&M en de minister van EZ bevorderen dat zij op zeer korte termijn besluiten nemen over de te hanteren uitgangspunten voor:
    - de N33 Zuidbroek-Appingedam;
    - aardbevingsbestendige bruggen op vaarweg Lemmer-Delfzijl die nog niet in uitvoering zijn.
- betrokken partijen aan tafel brengen om te komen tot een eenduidige aanpak en berekeningswijze (vergelijkbaar aan de werkwijze van de Commissie Bodemdaling).Hierbij is het vooral van belang dat er eenduidige relevante seismische gegevens beschikbaar zijn, waarover overeenstemming bestaat, om die als uitgangspunt te kunnen nemen.
- (waar nodig) coördineren en faciliteren van gesprekken tussen infrastructuurbeheerders, normstellers vanuit de rijksoverheid en de NAM over de meerkosten om infrastructuur aardbevingsbestendig te maken en de kostenverdeling hiervan.
- Bevorderen dat er een helder kader komt op basis waarvan meerkosten als gevolg van de (nieuwe) uitgangspunten voor aardbevingsbestendig bouwen en/of aanleggen van toekomstige projecten wel of niet worden vergoed.

3.3.5 Agrarische sector

De landbouw is één van de grootste economische pijlers van de provincie. Hoewel de werkgelegenheid in de landbouw de afgelopen decennia zeer sterk is afgenomen door schaalvergroting en mechanisering is het nog steeds een belangrijke sector. De Noord-Nederlandse agro & foodsector is één van de weinige sectoren waarin nog sprake is van groei, zowel binnen de landbouw zelf als in de toelevering en verwerking. De agrarische bedrijven zijn hiermee belangrijke dragers van het buitengebied.
Ongeveer 80 % van de landoppervlakte in de provincie Groningen is agrarisch grond. Het Groninger gasveld beslaat dan ook voor een groot deel agrarische bouwpercelen (met daarop gebouwen) en landbouwgronden (cultuurgrond). Schade als gevolg van een aardbeving kan effecten hebben op de kwaliteit en prijs van de productiefactoren gebouwen en (eventueel) de grond.

De inspanningen tot nu toe
LTO Noord heeft, als belangenbehartiger van 50-70% van de agrarische bedrijven in het aardbevingsgebied, zich actief met het aardbevingsdossier bezig gehouden. Uit enquêtes die LTO Noord onder 700 leden heeft gehouden over de gevolgen van de gaswinning (schade als gevolg van aardbevingen en bodemdaling) blijkt dat er vooral bezorgdheid bestaat over schade aan bedrijfsgebouwen en woningen (bovengronds) en schade aan mestkelders en drainage (ondergronds).
Op basis van de uitkomsten van de enquêtes hebben LTO Noord en de NAM het proces rondom schade aan mestkelders en drainage inhoudelijk opgepakt. Dit heeft geleid tot onderzoeksprotocollen voor mestkelders en drainage.

Daarnaast heeft de NAM een agroteam opgericht dat zich specifiek richt op agrarische zaken rondom de gevolgen van de gaswinning. Samen met dit Agro-team heeft LTO Noord een plan van aanpak gemaakt voor de volgende 10 thema's[18]:
1: schade (vergoeding/herstel)
2: bouwkundig versterken
3: 'Groninger schuren regeling'
4: waardedalingsregeling voor agrarische bedrijfspanden
5: aardbevingsbestendiger nieuwbouw
6: verduurzaming landbouwsector (waardevermeerdering)
7: ruimtelijke ordening
8: mestkelders
9: drainage
10: lokale maaivelddaling

Verbinding privaat-publiek
De programma's komen in de huidige aanpak pas in de uitvoeringsfase (bijvoorbeeld bij ver- of nieuwbouw) in aanraking met het publieke domein en dat is – vanwege diverse relaties (zie hieronder) te laat. De NCG zal samen met de NAM en NLTO op korte termijn een en ander verder uitwerken op de onderdelen inpassing in de integrale gebiedsaanpak en afstemming met het publiek domein (gemeenten).

Aspecten die een rol spelen in het publieke domein zijn:
- verdeling van de ruimte bij ver-of nieuwbouw;
- nieuwvestiging (indien dat landschappelijk of als dat qua draagvlak van de bodem gewenst is);
- landschappelijke kwaliteit van ver- en of nieuwbouw;
- welstandnota's,
- karakteristieke gebouwen.
- landschap,
- cultuurhistorie,
- proces en kosten van vergunningverlening
- duurzaamheid

De regels in de provinciale omgevingsverordening en gemeentelijke bestemmingsplannen voor voormalig agrarische bedrijven (VAB's), karakteristieke gebouwen en welstandnota's sluiten onvoldoende aan bij de aardbevingsbestendiger nieuwbouw en of vervangende nieuwbouw in de sector. Herstel van een historische of een nieuw ontwerp van een agrarisch gebouw dient te passen bij het beeld in de streek. Er is nader onderzoek nodig naar de (on) mogelijkheden in provinciaal en gemeentelijk ruimtelijk beleid (1,2,3) en het bouwbesluit en de wijze waarop dit – waar nodig – snel kan worden opgelost.

Bij het toekennen van bebouwingsmogelijkheden in het bestemmingsplan wordt wel rekening gehouden worden met de effecten op de omgeving, via het welstandsadvies. De NCG wil daar een

[18] Als schade door bevingen wordt veroorzaakt ontstaat een juridische aansprakelijkheid om die schade te vergoeden en/of te herstellen, hierbij horen de thema's 1,2,3 en 4. Daarnaast heeft de NAM aangegeven te willen faciliteren (dit valt buiten de wettelijke aansprakelijkheid) op de thema's 5 en 6. De thema's 8,9 en 10 zijn in onderzoek en zullen indien er sprake is van schade gerelateerd aan aardbevingen gaan vallen onder "schade" en toegevoegd worden aan de thema's 1,2,3 en 4. Indien na onderzoek blijkt dat er voorlopig of helemaal geen relatie is met schade en aardbevingen zullen onderwerpen niet meer worden opgepakt.

actieve component aan toevoegen: een kwaliteitsteam op regionaal niveau en een atelier om "hands on" aan nieuwe kwaliteiten te werken.

Voormalige agrarische bedrijven
De voormalige agrarische bedrijven (VAB's) is een aparte categorie die lastiger in beeld te krijgen is en buiten de scope van het plan van aanpak van LTO Noord en de NAM valt vanwege de woonfunctie. Ter toelichting: na verkoop van een boerderij blijft of de planologische bestemming nog een periode agrarisch of krijgt de boerderij een woonbestemming bij actualisatie van het bestemmingsplan. Daarnaast worden bestaande en voormalige agrarische bedrijven door gemeenten aangewezen als ' karakteristiek'. De karakteristieke boerderijpanden vormen ook een onderdeel van de cultuurhistorische waarde van het buitengebied. Hierbij gaat het zowel om boerderijpanden die in agrarisch gebruik zijn als om voormalige agrarische boerderijpanden. De bouwstijlen van de boerderijen (schuren en voorhuizen) lopen uiteen in een aantal typen.

Naast het karakteristieke speelt bij zowel de agrarische als de voormalig agrarische gebouwen de verplichting om voor 2014 asbestdaken en gevelplaten te saneren. De provincie heeft op dit moment een subsidieregeling voor de sanering van asbestdaken als deze worden vervangen door daken met zonnepalen (koppelkans). Deze subsidieregeling is met een jaar verlengd tot en met 2016. Hoewel deze regeling ook voor VAB's (voormalige agrarische bedrijven) openstaat, wordt hiervan door VAB's amper gebruikt gemaakt. De kosten zijn te hoog en vormen veelal – anders dan bij agrarische bedrijven – geen aftrekpost voor de belastingen. VAB's die beeldbepalend zijn en/of een monumentale bestemming hebben en waarvoor de financiering van asbestsanering onmogelijk is zouden hiermee geholpen moeten worden. Dit ten behoud van ons culturele erfgoed en/of monumenten en ter bescherming van het milieu en de volksgezondheid.

Koppelkansen
Naast de hierboven al genoemde koppelkansen (asbestsanering, cultuur historisch erfgoed enz.)zijn er ook veel dwarsverbanden en kansen, zoals die betreffende energietransitie, digitaal – breedband, dorpsvisies en landschap en erfgoed. (Programma Leefbaarheid). Definitieve invulling en uitvoering van het programma zal door de NCG samen met betrokken partijen geschieden. Andere koppelkansen liggen op het vlak van landbouw en economische ontwikkeling. De pootgoedsector is immers een van de krachtsectoren. Bijna 15% van de wereldproductie van pootaardappels vindt plaats in Noord-Groningen.
Dit economische gegeven wordt nog onvoldoende benut. Welke maatregelen kunnen bijvoorbeeld voor de topsector die de pootgoedsector is bijvoorbeeld genomen worden zodat Noord-Groningen haar internationale positie op het vlak van pootgoed verder uit kan bouwen tot een potato-valley? Ook in het kader van Gas 2.0 is de agrarische sector uitdrukkelijk in beeld (agrarische producten als grondstof voor de chemische industrie). Gegeven het economisch belang van de sector voor Groningen is het gewensrt5 dat in de stuurgroep regionale economie hieraan afzonderlijk aandacht wordt besteed. LTO Noord zal ook gevraagd worden zitting in deze stuurgroep te nemen.

Leader:
Vanwege de grote impact van bevingen op het buitengebied kan de provincie in overweging worden gegeven om Noord-Groningen opnieuw als LEADER-regio aan te merken. Doel van dit (Europese) programma is om een impuls te bieden in 'multi-probleemgebieden'.

<u>Rol NCG</u>

- zorgt, samen met gemeenten, en betrokken partijen voor verbinding van private initiatieven aan het publieke domein op een manier dat waarden (landschap en cultuurhistorie) en waarde (processen voor economische activiteit/investeringen) goed met

elkaar verbonden worden. De NCG zal samen met LTO Noord en de NAM zorgdragen voor het inpassen in de gebiedsge3richte aanpak.
- zal op basis van ervaring met het bestaande instrumentarium (ruimtelijke ordening, vergunningverlening enz.) onderzoeken wat de meest effectieve inzet van het instrumentarium is en wat er aanvullend nodig is (bv kwaliteitsteam op regionaal niveau en een atelier om "hands on"aan nieuwe kwaliteiten te werken, maar ook beleid ten aanzien van nieuwvestiging in relatie tot het ruimtelijk ordeningsbeleid);
- zorgt voor "één centraal loket" t.a.v.de advisering hoe om te gaan met gemeentelijke en provinciale planregels m.b.t. ruimtelijke ordening in relatie tot ver- en/of nieuwbouw
- Geeft de provincie in overweging om Noord-Groningen op basis van het aardbevingsrisico opnieuw als LEADER-regio aan te merken;

4 ENERGIETRANSITIE

4.1 Energietransitie algemeen

De wens om een ambitieus energietransitie[19]-programma tot stand te brengen leeft breed in Groningen. Enerzijds om de balans tussen de lusten en de lasten van de gaswinning te herstellen en anderzijds om de regio nieuw economisch perspectief te bieden. Zowel lokale overheden als bedrijven en maatschappelijke organisaties wijzen erop dat het combineren van bouwkundig versterken met energietransitie kansen biedt, die niet verloren mogen gaan. Daarbij dringen zij aan op de doelstelling van een energie-neutrale gebouwde omgeving. Er is sprake van verschillende invullingen van deze doelstelling, bijvoorbeeld dat gebouwen zodanig worden aangepast dat zij jaarlijks gezien geen energie meer verbruiken of zelfs energie opwekken.

De NCG steunt deze doelstelling. We kunnen veel winst boeken door het bouwkundig versterken en het energetisch verbeteren van de gebouwde omgeving geïntegreerd met elkaar uit te voeren. Gebouwen moeten toekomstbestendig worden versterkt, ook in energieprestatie.

4.2 Nul-op-de-meter in de huurvoorraad

Op dit moment zijn er twee projecten in de sociale huursector beschikbaar als voorbeeld van hoe het gecombineerd versterken en energetisch verbeteren van bestaande woningen kan worden uitgevoerd. Het gaat om een project van 150 corporatiewoningen gevolgd door een project van 1.500 corporatiewoningen. Met deze projecten hebben de corporaties in de aardbevingsregio hun verantwoordelijkheid genomen om tegelijk met versterking van de woningen ook een nul-op-de-meter energieprestatie te realiseren. De achtergrond daarvan is dat volgens het beleid van de woningcorporaties alle woningen uiterlijk in 2050 energieneutraal moeten zijn, en dat zij bij een ingrijpende renovatie uitgaan van een minimale levensduurverlening van 50 jaar.

De projecten met de huurwoningen zijn opgezet op basis van het uitgangspunt dat met de versterkingsoperatie EPC 0,4[20] wordt bereikt. De verbetering van energieprestatie naar EPC 0 en vervolgens naar helemaal nul-op-de-meter is gefinancierd door het inzetten van de waardevermeerderingsregeling, de landelijke STEP bijdrage (Stimuleringsregeling energieprestatie huursector) en door eigen financiering van de woningcorporaties, die zij via een

[19] De overstap van fossiele brandstoffen naar volledig duurzame energiebronnen, zoals zonne- en windenergie.
[20] De energieprestatiecoëfficiënt van een woning drukt de energetische prestatie van een woning uit. De waarde 1,0 is ongeveer wat een gemiddelde woning in 1990 presteerde. Vanaf 2015 is de norm EPC 0,4. Een woning met een EPC van 0,4 gebruikt dus nog maar 40% van de energie, die zo'n woning twintig jaar terug gebruikt zou hebben.

energieprestatievergoeding gedeeltelijk en gedurende een periode van tien jaar, kunnen doorberekenen aan de huurder. Bij benadering draagt de bewoner op deze wijze 2/3 deel bij aan de meerkosten voor de stap van EPC 0,4 naar nul-op-de-meter.

De projecten in de huursector kunnen we benutten om kennis op te bouwen over mogelijke vormgeving en financiering van het gecombineerd versterken en energetisch verbeteren in de gehele woningvoorraad. In de eerste helft van 2016 zal de NCG daarom met EnTranCe, EPI-kenniscentrum, BuidInG en Rijksuniversiteit Groningen overleggen om tot een gestructureerde monitoring te komen van dergelijke projecten. We hechten aan onafhankelijke monitoring van de projecten en het vastleggen en ontsluiten van de leereffecten. De opzet wordt betrokken bij de monitoring & rapportage van de NCG.

Met de woningcorporaties wordt gesproken over de aanpak van het resterende corporatiebezit binnen de 0,2 contour en wordt bezien of ook voor het voormalig corporatiebezit (huurders die nu eigenaar zijn) tot een aanbod gekomen kan worden. De NCG zal ervoor zorgen dat de woningcorporaties over voldoende capaciteit voor procesondersteuning en communicatie kunnen beschikken om hier invulling aan te geven.

4.3 Energie-neutraliteit in de particuliere woningvoorraad

Wat betreft de particuliere woningvoorraad is de NCG erop gericht om in de toekomst te streven naar verbetering van de energieprestatie tot nul-op-de-meter te faciliteren voor zover dit proportioneel is in relatie tot de versterkingsopgave bij de te versterken huizen binnen de 0,2 contour van de PGA-kaart. Daarbij vindt de NCG het ongewenst dat er een verschil in benadering zou ontstaan tussen de huurvoorraad en de particuliere woningvoorraad. Deze faciliteit komt ook beschikbaar voor huizen buiten de 0,2 contour van de PGA-kaart die substantieel versterkt moeten worden.

Dit betekent dat we:
- moeten zoeken naar een werkwijze die bij het versterken van bestaande woningen een energieprestatie oplevert, die vergelijkbaar is met de projecten in de huursector en die de toets op een verwachte toekomstige energieprestatienorm kan doorstaan;
- moeten onderzoeken met de betrokken gemeenten, de provincie Groningen en het Ministerie van BZK met welke subsidies de stap naar een energie-neutrale woning overbrugbaar wordt;
- onderzoek moeten doen naar aantrekkelijke financieringsarrangementen, waarbij een extra energieprestatie met een redelijke terugverdientijd betaald kan worden uit de besparing op de energierekening van de woningeigenaar.

Om hier vorm aan te geven stelt de NCG samen met de provincie Groningen een stuurgroep Energietransitie in. Hierin zijn de betrokken overheden (gemeenten, ministeries van Economische Zaken en Binnenlandse Zaken) en de NAM vertegenwoordigd. Deze stuurgroep werkt uit hoe we tot een vergelijkbare benadering en facilitering als bij de corporatiewoningen kunnen komen.

Vertrekpunt is en blijft vanzelfsprekend dat de eigenaar-bewoner zelf de keuze maakt hoe de beschikbare subsidies en financieringsarrangementen in te zetten zijn voor extra energieprestaties boven het niveau dat met het versterken wordt gerealiseerd. Voor het ondersteunen van de keuze van de bewoner is het van belang dat er in het gebied een onafhankelijk adviescentrum aanwezig is. Hiervoor sluiten we aan bij de digitale gemeentelijke energieloketten "Groningen woont slim!".

De stuurgroep Energietransitie neemt in haar werkzaamheden mee hoe de digitale loketten kunnen worden verbonden aan een fysiek adviescentrum en ook hoe voor eigenaren van woningen overzichtelijke keuzepakketten voor extra energieprestaties beschikbaar kunnen worden gemaakt.

De NCG zal het CVW verzoeken ruimte te scheppen in de erkenningsregeling om bedrijven te contracteren die in staat zijn energieprestatiegaranties af te geven op het uitgevoerde werk.

4.4 Overig vastgoed

In het SER Energieakkoord voor duurzame groei is afgesproken dat de gemeenten voor de utiliteitsgebouwen de Wet Milieubeheer gaan handhaven. Daarnaast is afgesproken dat gemeenten energiebesparing in de vastgoedsector aanjagen door het maatschappelijk vastgoed in hun beheer te bundelen naar gebouwtype, gebied en functie. Zo kan een gebiedsgeoriënteerde aanbestedingsaanpak ontstaan, waar niet-maatschappelijke vastgoedeigenaren op kunnen aansluiten. Deze algemene afspraken kunnen van bijzondere betekenis zijn in de aardbevingsregio, met name omdat er vanwege versterking aanleiding is voor een gebiedsgerichte grootschalige bundeling van aanbesteding. Daarnaast omdat investeringen in vastgoed naar voren worden getrokken, zodat er een natuurlijk beoordelingsmoment in het kader van de Wet Milieubeheer ontstaat. De NCG zal in de eerste helft van 2016 in overleg treden met de gemeenten over de condities voor invulling van deze afspraken.

Om verdergaande energetische verbetering van vastgoed mogelijk te maken, wil de NCG bezien of het kansrijk is om de activiteiten en faciliteiten van GrESCo (de energy service company van de gemeente Groningen) uit te breiden naar het gehele aardbevingsgebied. De stuurgroep gaat met de gemeente Groningen onderzoeken onder welke condities het te versterken vastgoed gebruik kan maken van de activiteiten en faciliteiten van de GrESCo.

4.5 Niet-gebouwgebonden duurzame opwekcapaciteit

Eigenaar-bewoners waarvan de woning minder geschikt is om voldoende duurzame opwekcapaciteit voor het eigen energiegebruik te plaatsen, kunnen duurzame energie betrekken die buiten de eigen woning wordt opgewekt. Het gaat er in dat geval om dat het aandeel dat de eigenaar-bewoner heeft, in zijn of haar eigendom is.

Binnen de huidige regelgeving is sprake van een andere behandeling van energie die gebouw-gebonden wordt opgewekt (salderen) dan van de energie die buiten de eigen woning wordt opgewekt, ook al is de opwekcapaciteit deels in eigendom (regeling verlaagd tarief energiebelasting). In de eerste helft van 2016 zal de NCG in overleg treden met het ministerie van EZ om te bezien welke experimenteerruimte gewenst en mogelijk is en op welke wijze het instrumentarium op de meest effectieve wijze kan worden ingezet.

Als bewoners met vergelijkbare middelen en onder vergelijkbare condities opwekcapaciteit buiten het eigen gebouw kunnen realiseren, ontstaat behoefte aan coöperatieve decentrale energieprojecten binnen de kaders van de regeling verlaagd tarief energiebelasting (postcoderoosregeling). Om dergelijke projecten te kunnen realiseren vraagt de NCG de provincie Groningen om een ontwikkelbedrijf voor coöperatieve decentrale energieprojecten mogelijk te maken in 2016.

Naast een professioneel coöperatief ontwikkelbedrijf is ook een vorm van collectieve organisatie nodig om eigendomsverhoudingen en exploitatie van de decentrale opwekcapaciteit te organiseren. In de aardbevingsregio zijn enkele tientallen lokale initiatieven waar gebouweigenaren zich met dit doel bij aan kunnen sluiten, variërend van VvE's en coöperaties tot verenigingen en stichtingen met de doelstelling een energieneutrale omgeving op te bouwen. Dergelijke initiatieven vragen om kennisopbouw, subsidiëring van opstartkosten en advies bij organisatie- en marketingvraagstukken. De inhoudelijke lijnen zoals de maatschappelijke organisaties die in het programma Lokale Energietransitie hebben ontwikkeld, kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de ondersteuning van lokale energiecollectieven in de aardbevingsregio. De NCG neemt de budgettaire verantwoordelijkheid voor het programma op zich en zal met de betrokken partijen de invulling en uitvoering van het programma vorm gaan geven.

Voorfinanciering van projectontwikkelkosten en kredietverlening is een punt van zorg bij het ontwikkelen van decentrale duurzame energieprojecten. De stuurgroep treedt in overleg met de Economic Board Groningen over een regeling in het kader van de invulling van het speerpunt energietransitie in haar programma.

De stuurgroep nodigt in de eerste helft van 2016 energiebedrijven uit om gebiedsgerichte pakketten te ontwikkelen, die beschikbaar kunnen worden gesteld aan bewoners. Deze pakketten kunnen we betrekken bij het vormgeven van de gebiedsplannen.

4.6 Energietransitie en economische structuurversterking

Conceptontwikkeling duurzaam bouwen

Het is wenselijk dat de bouwsector en de installatiebranche nieuwbouw- en renovatieconcepten ontwikkelen voor het gecombineerd versterken en energetisch verbeteren van woningen, met maximale synergie in ontwerp en uitvoering. Ook is het wenselijk dat deze concepten gecombineerd kunnen worden met het levensloopbestendig maken van woningen en ruimte bieden voor behoud van de architectonische en esthetische waarde van panden. Om die conceptontwikkeling te stimuleren, zal de NCG deze opdracht incorporeren in de uitvraag aan de Internationale Bouwtentoonstelling.

EnTranCe heeft (als samenwerkingsverband tussen Energy Academy Europe, Hanzehogeschool en Energy College) inmiddels stappen gezet om de conceptontwikkeling en technologische ontwikkeling van het gecombineerd versterken en energetisch verbeteren van woningen te ondersteunen. De stuurgroep nodigt EnTranCe, EPI-kenniscentrum en gelieerde partijen uit om tot een onderzoeks- en ontwikkelprogramma te komen, waarin zij de leereffecten van projecten voor nul-op-de-meter bouwen en wonen vastleggen en beschikbaar maken voor de opgave in de aardbevingsregio.

Onbalans

Groei van het aantal gebouwen dat energieneutraal is, brengt grote pieken en dalen in vraag en aanbod van elektriciteit op het midden- en laagspanningsnet. Toepassing van smart grids[21] en lokale opslagcapaciteit kan dit oplossen.

[21] Technologieën om het elektriciteitsnet te beheren, nu steeds meer apparaten worden aangesloten die lokaal een forse vraag of aanbod van stroom op het lokale net veroorzaken.

De NCG wil de ontwikkeling van smart grids en lokale opslagtechnieken stimuleren, in lijn met het rapport van de Commissie Meijer "Vertrouwen in een Duurzame Toekomst". Het ontwikkelen van een technologische- en kennisvoorsprong op dit terrein kan voor de economie en werkgelegenheid in Groningen van grote betekenis zijn. De stuurgroep Energietransitie zal het initiatief nemen om een aantal belanghebbenden op dit thema bijeen te brengen, met als doel een onderzoeks- en ontwikkelprogramma voor de toepassing van smart grids en lokale energieopslag in de aardbevingsregio tot stand te brengen. Het gaat dan bijvoorbeeld om Enexis, energiebedrijven, EnTranCe, Energy Academy Europe en de Economic Board.

Gas 2.0

Voor behoud van werkgelegenheid en economische dynamiek in Noordoost Groningen is het van belang dat de dragende economische sectoren - de chemische industrie, de agrarische sector en de gasgerelateerde energiesector - toekomstgericht ontwikkelperspectief blijven zoeken. De Commissie Meijer wijst erop dat Groningen zeer goed gepositioneerd is om cross-overs tussen de dragende economische sectoren te ontwikkelen in de vorm van een programma Gas 2.0. Het gaat dan om onderzoek naar en ontwikkeling van de productie van groen gas, waterstof als medium voor energieopslag en synthetisch gas uit biomassa (als grondstof voor de chemie). Dergelijke ontwikkelingen spelen een sleutelrol in het energietransitieproces en kunnen bijdragen aan vervanging van aardgas door hernieuwbare gassen, waarmee de afhankelijkheid van aardgaswinning wordt verminderd. De Commissie Meijer wijst er in dat verband op dat alle randvoorwaarden in Groningen aanwezig zijn: plannen, kennis en fondsen. De NCG zal in overleg treden met de betrokken partijen en Topconsortia Kennis- en Innovatie (TKI's), om te komen tot een effectief onderzoeks- en ontwikkelprogramma op dit thema in Noordoost Groningen. De NCG zal de Economic Board verzoeken in overleg met de economische stuurgroep de vorming van een onderzoeks- en ontwikkelprogramma te faciliteren.

5 ECONOMIE

5.1 Inleiding

Binnen het NCG programma vormt de pijler economie, arbeidsmarkt en opleidingen een wezenlijk thema op verschillende niveaus. Enerzijds is er de constatering dat (onzekerheid over) aardbevingseffecten, veiligheidseisen en bouwnormen leiden tot grote vraagtekens bij bestaande en aan te trekken bedrijvigheid. Daarmee is goede informatievoorziening en dienstverlening aan het bedrijfsleven van groot belang. Anderzijds is er de opgave om, conform de discussie over lusten en lasten die de commissie Meijer al heeft geagendeerd, ook kansen te realiseren voor de regionale economie en haar onderliggende arbeidsmarkt. In directe zin vanuit de prioriteit tot schadeherstel en versterking en alle direct koppelbare kansen die dit met zich meebrengt in en rondom de bouwsector. In indirecte zin door het stimuleren van een kansrijke regio met een sterk vestigingsklimaat en door te bevorderen dat in het speelveld alle "neuzen dezelfde kant op staan".

De opgave en de specifieke situatie van de Groninger economie en van het gebied in het bijzonder zijn complex. Er is sprake van hoge werkeloosheid, een opleidingsniveau dat lager is dan gemiddeld, krimp in de regio en groei in de stad. Aan de andere kant heeft Groningen ook een aantal sterke economische sectoren, zoals healthy ageing, agribusiness, chemie, ICT en kent het economische clusters, zoals de stad, Seaports, Hoogezand-Sappemeer en het chemiecluster. De rol

van de stad als economische motor voor de regio is daarbij duidelijk, evenals de constatering dat arbeidsmarkt en economie zich niet houden aan geografische grenzen.

In dit veld zijn al veel spelers actief, met doelen die vaak samenvallen met de ambitie om te werken aan een kansrijk Groningen, bijvoorbeeld de Economic Board, de gemeentelijke en provinciale overheden, koepelorganisaties en belangenorganisaties. Focus en eigenaarschap zijn echter niet in alle gevallen duidelijk. Daarom definieert de NCG voor zichzelf een logische, programmatische en agenderende rol, die meerwaarde moet hebben, om gezamenlijk met andere partijen te werken aan een economisch sterk en kansrijk Groningen, met voldoende werk voor haar inwoners. De NCG geeft hier binnen het Meerjarenprogramma vorm aan met een uitvoeringsprogramma Economie, Arbeidsmarkt en Opleidingen.

5.2 Resultaten uit analyse

Het uitvoeringsprogramma Economie, Arbeidsmarkt en Opleidingen is gebaseerd op alle onderzoeken die gedaan zijn voor en door de Economic Board, het werk in de zogenaamde verkenningen, en bestaand materiaal en visiedocumenten van de lokale overheden, de commissie Willems, etc. Vervolgens is aan Buck Consultants gevraagd om op grond van deze gegevens een korte en kernachtige analyse te maken van de huidige situatie op het gebied van economie, arbeidsmarkt en opleidingen en daar een aantal conclusies uit te trekken. De analyse van de huidige situatie is gedaan op basis van drie thema's:

- bedrijvigheid;
- menselijk kapitaal;
- investeringsklimaat.

De analyse laat zien wat de huidige drie noordelijke speerpuntsectoren zijn: Agrofood/Biobased, Energie, Life Sciences & Health/Healthy Ageing. De overige vijf sterke sectoren zijn Bouw, Chemie, HTSM, ICT/ Big Data en Toerisme. Dit geeft een totaal van acht sectoren. Voor deze sectoren is in de analyse op hoofdlijnen in beeld gebracht wat de uitgangssituatie is, hoe de primaire productie georganiseerd is, wat de ambitie zou kunnen zijn en wat een daarbij passende strategie kan zijn, inclusief uitdagingen voor doorgroeien met een aantal voorbeelden van mogelijke projecten.

De belangrijkste conclusies en aanbevelingen zijn gebruikt als kader voor de vormgeving van dit programma.

1. Op alle drie thema's is veel onderzoek gedaan, zijn veel organisaties actief en is veel geld beschikbaar.
2. Er is veel geld beschikbaar, maar het ontbreken van focus, eigenaarschap en regie heeft geleid tot een beperkte uitvoering/slagkracht en weinig resultaten.
3. Het goed inzetten van het menselijk kapitaal is de belangrijkste opgave voor de regio.
4. Voor een verbetering van het vestigingsklimaat zijn voldoende aanknopingspunten, maar er moeten keuzes worden gemaakt.

5.3 Rolverdeling NCG, Economic Board en overheden

In combinatie met de aanpak van het bouwkundig en preventief versterken van woningen zet de NCG in op het versterken van de regionale economie. Het gaat daarbij om het behalen van de volgende doelen.

- Zorgen voor een voldoende kennis- en informatieniveau op het gebied van consequenties van aardbevingen bij het bedrijfsleven, om goede bedrijfsvoering en een goed vestigingsklimaat te garanderen.
- De bevolking via goede scholingsprogramma's de mogelijkheid geven om optimaal in te stromen in de aardbeving gerelateerde arbeidsmarkt.
- Optimaal benutten van de innovatiekansen die voortkomen uit de aardbeving gerelateerde werkgelegenheid.
- In het kader van het toekomstbestendig maken van de gebouwde omgeving en het ruimtelijk gebied de energiepresentatie zo goed mogelijk verbeteren.
- Het regionale bedrijfsleven (groot en klein) in een sterke positie brengen bij de uitvoering van het Meerjarenprogramma.
- Het agenderen van kansrijke thema's en het samenbrengen en stimuleren van relevante actoren.

Rol van de NCG

Deze doelen hebben de volgende consequenties voor de rol van de NCG en het uitvoeringsprogramma Economie, Arbeidsmarkt en Opleidingen.

- In het verlengde van de versterkingsopgave zal de NCG duidelijkheid aan ondernemers moeten verschaffen over veiligheids- en versterkingseisen. Dit zowel vanuit de veiligheidsoptiek als over de consequenties voor bedrijfsvoering, toekomstperspectief, investeringen, behoud van werkgelegenheid en imago.
- Ondernemers moeten worden geïnformeerd over mogelijkheden, regelingen en bijzondere situaties, om hen zo goed mogelijk te ontzorgen. Dit om schade aan het economische en vestigingsklimaat te voorkomen.
- De NCG moet een voortrekkersrol spelen in de bouwsector en daarbij specifieke aandacht geven aan de effecten op de lokale arbeidsmarkt, innovatie en kennisontwikkeling op gebied van aardbevingsbestendig bouwen, duurzaam bouwen, etc.
- De NCG wil een stimulerende en activerende rol spelen in het breder stimuleren van het vestigingsklimaat in het aardbevingsgebied, bijvoorbeeld op thema's imago, marketing, regelgeving, financieringsmechanismen en dienstverlening aan ondernemers. Hiertoe heeft hij reeds een analyse door Buck Consultants laten uitvoeren.

De NCG geeft de volgende prioritering aan deze taken.

1. Informeren en begeleiden van bedrijven op het gebied van veiligheid en versterking. Deze rol is een verantwoordelijkheid van de NCG zelf en wordt uitgewerkt door het opzetten van een bedrijvenloket.
2. Stimuleren van de bouwsector en het maken van verbindingen naar andere sectoren, zoals arbeidsmarkt en onderwijs, energie en duurzaamheid, innovatie en kennisontwikkeling. Hierin wil de NCG samen met de belangrijkste partners een trekkende rol spelen.
3. Perspectief bieden aan de inwoners door het duurzaam vergroten van de werkgelegenheid voor de laag opgeleide beroepsbevolking. Hiervoor legt de NCG de coördinatie en het eigenaarschap neer bij de lokale overheden in samenspel met de onderwijsinstellingen, de ondernemers en de bedrijven. De NCG speelt hierin vooral een stimulerende en activerende rol.
4. Het bieden van perspectief aan ondernemers en bedrijven en het werken aan kansrijke thema's (bijvoorbeeld Gas 2.0), imago en vestigingsklimaat. De NCG wil niet het eigenaarschap overnemen maar wil op basis van gezamenlijke verkenningen het eigenaarschap telkens expliciet neerleggen bij verschillende stakeholders, zoals

onderwijsinstellingen, ondernemers en bedrijven. Ook hier is de rol van de NCG vooral faciliterend, stimulerend en activerend.

Per prioriteit ziet de NCG een andere rol voor zichzelf. De NCG voert de programmering en regie op informatievoorziening en heeft een stevige rol richting de bouwsector, maar is voor het overige deel van het uitvoeringsprogramma niet zelf de trekker. In de komende periode ziet hij voor de verschillende deelterreinen met name een stevige rol voor de Economic Board, de provincie, de gezamenlijke lokale overheden en de (clusters van) bedrijven, organisaties en instituten. Zij zorgen gezamenlijk voor het aanbrengen van focus, de coördinatie, het zoeken van trekkers en het toedelen van eigenaarschap voor de overige werkzaamheden op dit thema.

De NCG ziet hierbij voor zichzelf een agenderende rol en wil in het eerste en tweede kwartaal van 2016 een serie overleggen met deze partijen organiseren, om het gesprek over prioriteiten en eigenaarschap te initiëren. Dit door middel van het instellen van een Stuurgroep "Regionale Economie", waarvoor in ieder geval de portefeuillehouders regionale economie van de vier gemeentelijke clusters, de Economic Board, de NOM, Groningen Seaports, Bouwend Nederland, de Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta (SBE), LTO Noord, VNO/NCW en de vakbonden (FNV en CNV) worden uitgenodigd. Agendapunten zijn in elk geval Gas 2.0, financiering en imago/marketing, maar de stakeholders kunnen zelf ook thema's aandragen.

De Stuurgroep krijgt de volgende taken.
- Vaststellen welke aandachtsgebieden het meest kansrijk zijn, mede met het oog op de aanbeveling van de commissie Meijer om ons te richten op Gas 2.0.
- Afspraken maken over de afstemming van de inzet van alle spelers: wie doet wat?

De Stuurgroep zal medio 2016 een rapportage uitbrengen. De NCG heeft Patrick Brouns, gedeputeerde Ondernemerschap en Innovatie van de provincie Groningen gevraagd het voorzitterschap op zich te nemen. De NCG wil een rol vervullen van begeleiden, monitoren op de impact van ingezette acties en inspringen met raad en daad waar het nodig is, bijvoorbeeld in de verbinding met Den Haag en Brussel.

Rol van de ECONOMIC BOARD

In het bestuursakkoord is besloten om een "Economic Board" (EB) in te stellen. Dit orgaan stelt in overleg met overheden en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven een stimuleringsprogramma op om de economische structuur in de regio te verbeteren. Voor de periode 2014-2018 is hiervoor een budget beschikbaar van 65 miljoen euro. De provincie Groningen heeft daar 32,5 miljoen euro aan toegevoegd. De missie van de Economic Board luidt: bijdragen aan de groei van duurzame werkgelegenheid, bedrijvigheid en bruto regionaal product in het aardbevingsgebied. De EB heeft eind 2014 een programma uitgewerkt en naar aanleiding van de werkconferentie Economie van de NCG als oplegger daarop een gezamenlijke horizon beschreven. Deze horizon kan door alle betrokkenen in de regio herkend worden en geeft voor de komende jaren richting en ambitie. Zo ontstaat er een breed palet aan acties met de focus op dezelfde horizon. Deze horizon is ambitieus en stelt uitdagende doelen, maakt coördinatie en focus mogelijk en biedt de gelegenheid aan de verschillende partijen om voor de eigen sector een uitvoeringsagenda te maken. De NCG onderschrijft de horizon, die de basis kan vormen voor een verdere uitwerking van een breed uitvoeringsplan van de EB en de overige partijen en stakeholders in de diverse sectoren.

HORIZON ECONOMIE NOORD-OOST GRONINGEN

In 2030....
...is het aardbevingsgebied een regio die gemiddeld welvarender is dan de rest van Nederland. De werkloosheid is lager dan het landelijk gemiddelde, en de economische groei is hoger. Groningen is een belangrijke vestigingslocatie geworden van (inter-)nationale bedrijven. Groningen groeit!
... zijn alle bedrijfspanden en huizen die bevingsschade hebben gehad, hersteld, verbouwd of opnieuw gebouwd. Groningen is voor bedrijven en inwoners een aantrekkelijk en veilig gebied om te ondernemen en te wonen!
... is (als gevolg hiervan) een kenniscluster en een maakindustrie in de regio achtergebleven, dat antwoord geeft op de behoefte bij bewoners en bedrijven als het gaat om: schone energie en verduurzaming, aardbevingsbestendige en innovatieve bouw, groene chemie, duurzame landbouw en gezonder oud worden. Groningen is (inter-)nationaal toonaangevend op al deze gebieden!
... is Groningen een gebied waar leerlingen en studenten na hun afstuderen makkelijker dan in de rest van Nederland aan een baan kunnen komen. De opleidingen sluiten naadloos aan op de arbeidsmarkt en tegelijk kent Groningen meer starters dan gemiddeld in Nederland. Er blijven 10% meer studenten in Groningen wonen na hun studie dan in 2015. Groningen heeft de toekomst!
... investeren bedrijven in Groningen gemiddeld meer dan bedrijven in de andere provincies. Toegang tot financiering en regelingen is eenvoudig en overzichtelijk. Groningen is de eerste provincie in Nederland waar daadwerkelijk maar 1 loket bestaat voor ondernemers. Groningen investeert!
... staat Groningen in het linker rijtje van best bezochte provincies in Nederland. Vanuit de hele wereld komen toeristen naar Groningen om te genieten van cultuur, landschap en historie. Groningen is gastvrij!
... loopt Groningen op alle gebieden voorop als het gaan om 'connectivity'. ICT is de belangrijke cross-over en aanjager van de topsectoren in Groningen. Groningen is een digitale hub van Europa en de wereld!
... heeft de overheid een ondernemersklimaat mogelijk gemaakt waar de gemeentelijke en provinciale procedures en regels tot een absoluut minimum zijn teruggebracht en samengevoegd. Groningen is de aantrekkelijkste provincie in Nederland om te ondernemen!

De EB wil inzetten op zeven sectoren: Bouw, ICT, Chemie en agro, Energie, Toerisme en Healthy Ageing. Daarnaast zet de EB in op de volgende thema's: verbeteren van het financieringsklimaat, versterken van het ondernemerschap, inzetten op de aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt, digitalisering van het gebied, verbetering van het vestigingsklimaat en gebiedsmarketing. Hierbij wordt gezocht naar de verbindingen die ontstaan bij crossovers op deze sectoren en thema's. De EB zorgt voor de benodigde impulsen en treedt op als aanjager. De EB zorgt voor samenspel met de stakeholders, clusters van bedrijven en organisaties in het beleggen van eigenaarschap en trekkers, en zet in op het versterken van het ondernemers- en investeringsklimaat. Voor de sector bouw trekt de NCG vanuit zijn regierol samen met de EB op.

Rol van de overheden

De provincie zet in haar economisch programma in op drie programmalijnen: Innovatief en groen Groningen, Werkend Groningen en Aantrekkelijk Groningen. Het werkgebied is daarbij de gehele provincie. Binnen het eerste spoor is een van de prioriteiten "een innovatieve bouwsector die maximaal inspeelt op de kansen rondom de versterkingsopgave". Binnen het spoor Werkend Groningen zijn doelstellingen opgenomen op het gebied van werkloosheid en participatie, met veel aandacht voor lager geschoolden, waarbij nadrukkelijk ook wordt gekeken naar de kansen die voortkomen uit de versterkingsopgave. Gezien de brede verantwoordelijkheid en ambitie ziet de NCG voor de provincie een trekkende rol weggelegd op het gebied van bredere stimulering van het vestigingsklimaat en het werken aan kansrijke thema's.

De lokale overheden in de G11 hebben aangegeven een Uitvoeringsagenda Arbeidsmarkt en Economie in te willen zetten op het vergroten van de werkgelegenheid voor de laagopgeleide beroepsbevolking. De uitvoeringsagenda richt zich op het vergroten van de bedrijvigheid in relatie met de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. De sectoren waarop de lokale overheden daarbij hun focus richten zijn Bouw, Innovatie, Digitalisering, Toerisme, Gebiedsmarketing en Versterking van het ondernemersklimaat. De focus van de stad Groningen ligt meer op het creëren

van werkgelegenheid via innovatie, samenwerking en profilering op de thema's Kennisstad, Aantrekkelijke stad en Bedrijvige stad.

Rolverdeling tussen NCG, EB en lokale overheden op Economie

Nationaal Coördinator Groningen
- Primair informerende/dienstverlenende rol naar bedrijven.
- Programma Bouw met koppelingen naar energie en duurzaamheid.
- Agendering overige sectoren en koppelkansen in afstemming met o.a. provincie en de Economic Board via het instellen van een Stuurgroep Regionale Economie.
- Eigenaarschap afhankelijk maken van de programmalijn en het eigen belang/kerntaak.
- Faciliterend en stimulerend in verbeteren vestigingsklimaat.

Economic Board
- Programma, Horizon, Routekaart.
- Speerpunten Bouw, ICT, Chemie/agro, Energie en Toerisme, Healthy Ageing, via verbetering vestigingsklimaat, financiering, marketing, onderwijs en arbeidsmarkt.
- Stuurt op en is eigenaar van de eigen speerpunten.
- Rol in bredere stimulering vestigingsklimaat.
- Deelname Stuurgroep Regionale Economie.
- Bouw in afstemming met NCG.

Provincie
- Innovatief en groen Groningen, Werkend Groningen en Aantrekkelijk Groningen.
- Het werkgebied is daarbij de gehele provincie.
- Opdrachtgever van eigen projecten en initiatieven.
- Verantwoordelijkheid in regelgeving.
- Trekkende rol in Stuurgroep Regionale Economie.

Gemeenten
- Uitvoeringsagenda G11 (onderwijs en arbeidsmarkt) en economisch programma Stad.
- Speerpunt werkgelegenheid via arbeidsmarktregio, business cases en leerwerkketens.
- Realisatie met onderwijs, instellingen en ondernemers.
  Ketenregisseur van de leerwerkketens.
- Verantwoordelijkheid in regelgeving.
- Deelname Stuurgroep Regionale Economie.

5.4 Uitvoeringsprogramma

Vanuit de prioritering en de doelstellingen komen we tot een uitvoeringsprogramma Economie, Arbeidsmarkt en Opleidingen, waarin programmalijnen worden benoemd. Hieraan ligt ook een onderzoek van Buck Consultants ten grondslag. Iedere programmalijn kent een kartrekker. Deze programmalijnen zullen in de komende jaren fasegewijs in uitvoering worden genomen. Hiervoor is ook afstemming met de andere programma's uit het Meerjarenprogramma nodig. Hierbij gelden de volgende uitgangspunten.

- Borgen van eigenaarschap. Uit analyse blijkt dit een van de grootste aandachtspunten in het noordelijke economisch beleid te zijn. Dit uitgangspunt is daarmee een uitvoeringsonderdeel op zich.
- Geen duplicatie van wat al gebeurt, maar zorgen voor een "plus" die leidt tot verschil.
- Zorgen voor balans tussen extra duurzame banen op korte termijn en economische structuurversterking op langere termijn.
- Zorgen voor een combinatie van lokale bottom-up én (inter)nationale top-down initiatieven.
- Realiseren van een investeringsprogramma (rendement centraal) in plaats van een subsidieprogramma (inspanning centraal).
- Zoeken naar samenhang en synergie in investeringen (multipliers).
- Geen verder onderzoek maar concreet aan de slag.
- Zorgen dat acties toekomstbestendig en organisatorisch en financieel verankerd zijn.
- Gebruiken van selectiecriteria voor projecten en initiatieven:
    - het moet een bijdrage leveren aan extra banen, met name aan de onderkant van de arbeidsmarkt;
    - het moet zorgen voor het vergroten van concurrentiekracht: onderscheidende business-/kennispositie.
    - het moet bijdragen aan het versterken van het innovatievermogen van het MKB;
    - het moet leiden tot het opwaarderen van het menselijk kapitaal.
- Zorgen voor efficiency, wat leidt tot het meeste economische en maatschappelijke "waar" voor het geld.

Programmalijnen economie 2016-2017
in een voor NCG prioritaire volgorde, met een suggestie voor de trekkende partij tussen haakjes.

- Primaire informatievoorziening bedrijven (NCG):
    - Beschikbaarheid informatie veiligheidseisen bedrijven (NCG);
    - Inrichten Ondernemersloket (NCG).

- Schaalsprong bedrijven (Bouwend Nederland):
    - Stimuleren van consortia van (regionale) bouwbedrijven, producenten van bouwmaterialen, architecten, energie-, installateurs en zorgaanbieders die creatief in kunnen spelen op gevraagde nieuwe concepten (Bouwend Nederland);
    - Creëren van pilots voor ontwikkelen van nieuwe concepten (NCG);
    - Perspectief op rolverhouding NCG en marktpartijen op de langere termijn (uitwerken thema Level Playing Field) (NCG, Bouwend Nederland, CVW);
    - Vraagbundeling door het bij elkaar brengen van opdrachtgevers gericht op aanbesteding van grote bouwvolumes (CVW).

- Arbeidsmarkt Bouw (EPI-Kenniscentrum op het gebied van aardbevingsbestendig (ver)bouwen)
    - Ontwikkeling van specifieke opleidingsprogramma's (EPI).
    - Analyse van toekomstige behoefte aan aanbod van uiteenlopend personeel op verschillende niveaus (EPI).
    - Vergroten van regionaal arbeidsmarktpotentieel (Bouwplaats Noord).
    - Leercurves versnellen door bedrijven te verbinden aan kennisontwikkeling en innovatie (Bouwend Nederland, EB, kennisinstellingen).
    - Monitoring economische impact bouwopgave (NCG, RUG).

- Kennisontwikkeling en innovatie (EB)
  - Bouwinnovatiecentrum "Build In Groningen" (BuildInG) (EB/Hanze/Bouwend Nederland, TNO).
  - Onderzoek naar alternatieve biobased materialen/grondstoffen (via BuildInG).
  - Onderzoek energiebesparing en lokale opwekking/uitwisseling (Energy Transition Center).
  - Internationale Bouw Tentoonstelling (NCG).
  - Europees Regionaal Economisch Congres in Groningen 2017 (RUG).
  - Kenniscentrum aardbevingen (RUG).
  - Lectoraat Aardbevingen Hanzehogeschool (RUG, HH).
  - Coördinatie van aardbeving gerelateerde kennisontwikkeling op (inter)nationale universiteiten en onderzoeksinstituten (NCG of EPI).

- Bij elkaar brengen van stakeholders en breed verkennen van opgaves en thema's om te komen tot een aantrekkelijk vestigingsklimaat en een sterk en kansrijk Groningen, met daarin onder aandacht voor koppelkansen (NCG).
  - Instellen van een Stuurgroep Regionale Economie.

- Voorwaarden, wet en regelgeving (NCG)
  - Stimuleren van faciliterende planologische regelgeving (lokale overheden).
  - Experimenteerruimte om invulling te geven aan o.a. Nul op de Meter en duurzame opwekking en het gebruik van bio-based materialen (NCG).

- Aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt (lokale overheden).
  - Leerwerkketens met zicht op werk (lokale overheden).
  - Toepassen "social return on investment" voor de onderkant van de arbeidsmarkt (lokale overheden).

- Financiering en kredietverlening (EB)
  - Ondernemersimpuls Noord Groningen (EB).
  - Regionale investeringssteun Groningen (EZ, EB, provincie).
  - Onderzoek naar mogelijkheden van vereenvoudiging van financiële regelingen (NCG, i.o.m. NOM).

- Versterken van vestigings- en ondernemersklimaat (EB)
  - Voldoende aanbod van werklocaties of uitbreidingsruimte, inclusief projectlocaties, opslag etc. (provincie, lokale overheden).
  - Bevorderen van digitale infrastructuur (EB).
  - Brede dienstverlening MKB (nader te bepalen, bijvoorbeeld EB, MKB/VNO, KvK, NOM).
  - Gerichte imagocampagnes om de kansen van de bouwopgave in de regio te laten zien (lokale overheden, NCG, uitvoering door Marketing Groningen).
  - Acquisitie van ontbrekende kennisinstellingen en bedrijven via specifieke investeringsregelingen voor het aardbevingsgebied (EB).

5.5 Koppelkansen en enkele kansrijke thema's nader verkend

Vanuit de bouwsector en de opgave om kansrijke thema's verder te brengen, zijn verbindingen met diverse sectoren mogelijk. In de versterkingsopgave legt de NCG een belangrijke verbinding met energie en duurzaamheid door de versterking gepaard te laten gaan met het streven van nul-op-de meter-woningen. Vanuit energie en duurzaamheid zijn nog meer crossovers te bedenken evenals voor andere terreinen. Een eerste verkenning leidt tot de volgende verbindingen.

Gas 2.0 en biobased economy (zie ook hoofdstuk 4, Energietransitie)

De regio moet voldoende economisch perspectief behouden als de gaswinning vroeg of laat wordt beëindigd. Het is daarom voor het duurzaam behouden van werkgelegenheid belangrijk dat de bestaande sterke economische sectoren als chemie, agro en de gerelateerde energiesector in samenwerking met elkaar tot een nieuwe en toekomstbestendige structuur komen. Grote veranderingen in deze sectoren vergen aanpassingen, maar bieden ook kansen voor nieuwe producten, verdienmodellen en business cases. Al in het eindrapport van de commissie Meijer is benoemd dat het samenkomen van deze sectoren binnen het thema "Gas 2.0" één van de grootste economische kansen is voor het aardbevingsgebied. In Noord-Oost Groningen ontstaan op dit thema projecten en financieringsvraagstukken, zoals vanuit de Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta (SBE), die een verzoek hebben gedaan in ondersteuning van de financiering van het bioraffinaderij-project "Dual-Feed Biorefinery Platform Delfzijl", waarvoor een totale financieringssom van 100 miljoen euro nodig is.

Smart grids (zie voor uitwerking hoofdstuk 4, Energietransitie)
In het kader van energietransitie moet de ontwikkeling van smart grids en lokale opslagtechnieken worden gestimuleerd. Hiervoor is kennisontwikkeling nodig, die betrokken kan worden bij Enexis, EnTranCe, Energy Academy Europe, EnergySense en enkele energiebedrijven.

Energieneutraal bouwen (zie voor uitwerking hoofdstuk 4, Energietransitie)
De versterkingsopgave moet gecombineerd gaan met energetische verbetering. Hiervoor is het nodig dat de bouwsector en de installatiebranche nieuwbouw- en renovatieconcepten ontwikkelen en via een onderzoek- en ontwikkelprogramma de leereffecten van projecten voor nul-op-de-meter bouwen worden vastgelegd en beschikbaar zijn voor het aardbevingsgebied.

Arbeidsmarktketens/leerwerkketens

De herstel-, versterkings- en nieuwbouwopgave zal leiden tot 2000-4000 extra banen in - en direct gerelateerd aan - de bouwsector. Daarnaast zullen er in diverse andere sectoren ook extra banen ontstaan (logistiek, juridisch advies, hoveniers). Dit is van belang voor de beroepsbevolking van stad en Ommelanden. In tegenstelling tot in de bouwsector zijn hierbij nog geen concrete projecten geformuleerd. Terwijl we in de bouwsector de arbeidsmarktketen nadrukkelijk als programmaonderdeel benoemen, geldt dit niet voor andere ketens. Dit terwijl ook deze sectoren, zoals ICT, facilitair en zorg, een groot economisch belang hebben voor de beroepsbevolking in de regio en de bouwopgave in brede zin kunnen ondersteunen. De NCG zal in een later stadium moeten bepalen of hij een activerende rol in deze ketens wil spelen.

Kennisontwikkeling en innovatie gerelateerd aan aardbevingen, aardbevingsbestendig bouwen en alle daarmee samenhangende thema's
De kennisopbouw en de kansen die de versterkingsopgave met zich meebrengt, zal structureel

leiden tot innovatie in bouwtechnieken, materialen, productiemethoden en oplossingen voor bewoners al dan niet gekoppeld aan energie, duurzaamheid en zorg. Ons aardbevingsprobleem leidt zo mogelijk tot unieke kennis en specialisatie. Als we het goed doen leidt dit tot een koploperspositie in de bouwsector en bijbehorende export-mogelijkheden, ook na de versterkingsopgave. Het zogenaamde "Nieuwe bouwen". Met name het BuildInG-initiatief van de Economic Board, de Hanzehogeschool, Bouwend Nederland en TNO kan hierin een centrale rol vervullen.

Zorgsector

De nieuwe visie op de zorg vraagt om levensloopbestendig bouwen en stevige combinaties met ICT om zorg op afstand aan huis (domotica) te kunnen realiseren. Een platform van consumenten, zorgaanbieders, bedrijven in medtech, high tech systemen en materialen (HTSM), ICT en bouw, zorgverzekeraars en gemeenten werken samen aan innovatieve oplossingen voor (gebundelde) vraag. Een logische trekker moet hiervoor nog gevonden worden, maar zou bijvoorbeeld het Healthy Ageing Network Northern Netherlands (HANNN) kunnen zijn.

Gebiedsmarketing/imago/trots en aantrekkelijkheid

De kennisontwikkeling, de werkgelegenheid, nieuwe vormen van bouwen, een internationale bouwtentoonstelling en internationale aandacht dragen naar verwachting bij aan nieuw perspectief en de identiteit en trots van het gebied.

Sociale inclusie (in relatie tot leefbaarheid)

Hoewel de bouwopgave en afgeleide sectoren voor een forse impuls aan de werkgelegenheid in de regio kunnen zorgen, zal niet iedereen hiervan profiteren. Een aanzienlijke groep inwoners van het gebied heeft een forse afstand tot de arbeidsmarkt en is niet eenvoudig in te zetten in de voorliggende opgaven. Om betrokkenheid met de opgave, maar ook sociale cohesie en leefbaarheid in de dorpen te bevorderen, ligt er een kans in het activeren van deze groep (met behoud van uitkering) in vrijwilligerswerk en beschut werk en semi-professionele activiteiten. Hiervoor is een afzonderlijk programma noodzakelijk, inclusief wettelijke experimenteerruimte.

Belangrijkste nieuwe acties en projecten door de NCG in 2016

- Inrichten Ondernemersloket (NCG)
- Stimuleren van consortia van (regionale) bouwbedrijven, producenten van bouwmaterialen, architecten, energie-, installateurs en zorgaanbieders die creatief in kunnen spelen op gevraagde nieuwe concepten (Bouwend Nederland)
- Creëren pilots voor ontwikkelen nieuwe concepten (NCG)
- Monitoring economische impact bouwopgave (NCG, RUG)
- Voorbereiding voor Internationale Bouw Tentoonstelling (NCG)
- Coördinatie van aardbeving gerelateerde kennisontwikkeling
- Instellen Stuurgroep Regionale Economie
- Verbeteren Voorwaarden, wet en regelgeving (NCG):
    - Stimuleren faciliterende planologische regelgeving (lokale overheden)
    - Experimenteerruimte

6 VITALITEIT/LEEFBAARHEID

6.1 Inleiding

Leefbaarheid is een wezenlijk toetsingspunt voor de gehele aanpak van de aardbevingsproblematiek. Door de aardbevingen is er een groot risico dat de sociale veerkracht ernstig wordt aangetast. Aandacht voor de leefbaarheid in het gebied is dus noodzakelijk. Leefbaarheid heeft te maken met leefomgeving en voorzieningen. Leefbaarheid heeft ook te maken met sociale samenhang en het in stand houden van bestaande netwerken. Daar gaat dit hoofdstuk vooral over.

Er zijn al talrijke leefbaarheidsprogramma's en initiatieven voor sociale versterking in het gebied. Belangrijk is om stimuleringsprogramma's en -initiatieven van overheden op het gebied van de leefbaarheid te faciliteren en met elkaar in verbinding te brengen.

In het versterkingsprogramma gaat veel aandacht uit naar de versterking van woningen en panden. En dat is terecht: veel inwoners geven immers aan dat er eerst gewerkt moet worden aan de veiligheid van hun huis, de school en andere plekken waar ze vaak komen, voordat zij weer ruimte ervaren om na te denken over de toekomst.

In augustus en september 2015 heeft de NCG werkconferenties georganiseerd. Op deze bijeenkomsten, die allemaal een verschillende thematiek hadden, hebben verschillende mensen vanuit diverse achtergronden en expertise input geleverd over hoe zij de leefbaarheid - of beter gezegd - de vitaliteit van het gebied zien. Zij hebben daarbij aangegeven wat nodig is om de vitaliteit van het gebied op peil te houden en te stimuleren. En ook na afloop van de bijeenkomsten zijn nog veel reacties per post of e-mail binnengekomen. Rode draad in de reacties is: zorg dat het versterkingsproces dusdanig wordt opgepakt dat mensen het gevoel van regie op het eigen leven behouden of opnieuw krijgen en dat ook sociale structuren in dorpen en wijken in stand blijven.

Herstellen van schade en versterken is niet meer dan het "opruimen van de rommel" die is veroorzaakt door een ander. Maar hoe geef je weer perspectief aan het gebied? En hoe doe je dat door niet alleen oog te hebben voor de grootschaligheid (economie en leefbaarheid), maar ook voor de kansen van het verbinden en versterken van kleinschalige, lokaal ingebedde bedrijvigheid? Daarnaast is er in de gebiedsteams nagedacht over "Sociale versterking". De weerslag daarvan is te vinden in de verschillende gebiedsplannen.

De gedeelde visie is dat leefbaarheid veel meer is dan gebouwen. Het herstel van vertrouwen zal alleen ontstaan wanneer de veiligheid en de leefbaarheid worden vergroot. Binnen het Meerjarenprogramma zijn er op dit gebied twee vragen die centraal staan.

- Hoe geven we aandacht aan de inwoner(s) binnen de versterkingsopgave?
- Hoe kunnen we het gebied een nieuw perspectief bieden? De sociale opgave van het versterken

Het vergroten van de veiligheid en de leefbaarheid moet in samenspraak met de inwoners gebeuren. Zij zijn degenen die de gevolgen van de aardbevingen en van de versterkingsopgave moeten dragen, in alle opzichten. Door oog en oor te hebben voor hun belangen, behoeften en beweegredenen kunnen we de versterkingsopgave laten bijdragen aan het herstel van vertrouwen. De versterkingsopgave is ook een sociale opgave.

Zodra er gestart gaat worden met de gebiedsgerichte aanpak, wordt het gesprek met inwoners opgestart op twee niveaus: zowel individueel als collectief.

De individuele aanpak
Deze aanpak richt zich op het proactief meenemen van mensen die in verband met de versterkingsopgave hun huis uit moeten. En op mensen die niet uit hun huis moeten, maar wel al lang in onzekerheid zitten en bijvoorbeeld angst hebben. Dit vraagt individuele gesprekken, zeker waar het gaat om particuliere woningvoorraad, die circa 70% van alle woningen betreft. De ervaring van het CVW leert dat bij particulier eigendom één-op-één inzet nodig is. Bij bezit van woningcorporaties is het gesprek soms mogelijk in blokjes van drie tot vijf woningen.

Vragen die spelen bij inwoners gaan over het eigendom/de huur en de financiële impact van de versterkingsopgave op de eigen woning, maar ook over de praktische aanpak van de versterking: kan ik hier blijven wonen of moet ik tijdelijk verhuizen? Waar mensen tijdelijk uit hun huis moeten, spelen er vaak ook zorgen rondom het dagelijkse gebruik van voorzieningen: onderwijs, zorg, sport, dagbesteding. Zeker voor kwetsbare doelgroepen is de eigen omgeving en bestaande sociale infrastructuur van groot belang voor het veilig en prettig wonen. Denk aan een praatje over de heg en een buurvrouw die een oogje in het zeil houdt. Of aan professionele ondersteuning, zoals de jobcoach of remedial teaching[22] die nu voorhanden zijn in de lokale school of het dorpshuis. Blijft dat (zorg)aanbod beschikbaar tijdens de opgave? En hoe geven we dat vorm in of bij tijdelijke huisvesting? Ook kan verborgen sociale problematiek zichtbaar worden.

De collectieve aanpak
Deze aanpak richt zich op buurt-, dorp- en wijkniveau. Gelijktijdig met de versterkingsopgave van de huizen in het gebied, is er een versterkingsopgave voor de school, de voetbalkantine en het dorpshuis. Daarvoor moet het gesprek opgestart worden met de inwoners. Wat behoort tot het DNA van het dorp? Wat moet absoluut behouden worden en wat niet? En als er veel individuele woningen versterkt worden, wat betekent dit voor de bereikbaarheid van het dorp en voor de sociale samenhang? Wat kan een dorp aan? Dit gesprek moet gevoerd worden op buurt, dorp- of wijkniveau. In ieder deelgebied en iedere kern zal dit namelijk anders zijn.

6.2 Stuur weer in eigen hand

Naast het waarborgen van veiligheid, willen we de inwoners perspectief bieden. In het gebied liggen ondanks de aardbevingsproblematiek veel kansen en perspectief. Uit eerdere inventarisaties vanuit het krimpdossier blijkt dat het gebied voorop loopt in nieuw burgerschap en nieuwe vormen van ondernemerschap.

Dat is echter wel kwetsbaar. Door de recente ontwikkelingen komt dit zeer sterk onder druk te staan. Bijvoorbeeld doordat de sociale structuur in de omgeving in beweging is door de grootschalige versterking, of dat mensen voorgoed uit het gebied vertrekken. Het gevoel komt meer en meer naar voren dat de regio het stuur over het eigen leven en woonomgeving begint te verliezen. Veel mensen geloven daardoor niet meer in hun eigen situatie en in de regio.

[22] Individueel begeleiden van kinderen met uiteenlopende problemen.

Door een gemeenschappelijke inzet gekoppeld aan de gebiedsgerichte benadering, kunnen bewoners en gemeenschappen het stuur zelf weer in handen krijgen. Want controle over je eigen leven biedt hoop en zin in de toekomst. De voorwaarde voor een trots en kansrijk Groningen. De NCG ziet kansen en denkt hierbij aan twee lijnen:

- "Best Persons" of ondernemende burgers;
- Een gebiedsbreed Programma Sociale Cohesie.

"Best Persons" of Ondernemende Burgers

De eerste opgave is om vooral aan te sluiten bij de kracht van het gebied. Dit betekent het ondersteunen van de energiemakers en de frisse denkers die een mooie toekomst voor zichzelf en het gebied zien. We gaan hierbij uit van het principe van "Best persons". Uit verschillende onderzoeken en de eigen ervaring uit het gebied blijkt dat dit vaak de mensen zijn die hun omgeving in beweging zetten. Zij hebben ideeën, ondernemerschap en visie. Door hier bij aan te sluiten wordt ingezet op een beoogd sneeuwbaleffect.

Best Persons zijn informele leiders die door hun handelen hun directe en indirecte omgeving in beweging zetten. De term is bedacht naar aanleiding van onderzoek naar de aandachtswijken in de grote steden. Eigenschappen van de Best Persons zijn:

- ze tonen durf, zijn ondernemend gaan eigenzinnig om met regels;
- ze zijn in staat om zich met veel gevoel van betrokkenheid in te leven in anderen;
- ze leggen verbindingen voorbij scheidslijnen;
- ze hebben een enorme drive maar doen (en kunnen) het niet alleen.

Oorspronkelijk is deze term bedoeld voor professionals bij institutionele organisaties zoals gemeenten of woningbouwcorporaties, die actief zijn op het gebied van de leefbaarheid van hun wijk of omgeving. In dit verband verbreden we de definitie door hier ook juist de "veranderaars" die in onze dorpen en wijken wonen maar niet bij een institutie werkzaam zijn, aan toe te voegen. Dat is bijvoorbeeld de voorzitter van de voetbalvereniging die zich inzet voor de leefbaarheid van zijn dorp of de docent van de Rietveldacademie die in een leegstaand dorpscafé een kennishotel is begonnen en daarmee weer reuring bracht in het dorp.

De groep van Best Persons kan op verschillende manieren worden gefaciliteerd, bijvoorbeeld met een budget via het Loket leefbaarheid (Dialoogtafel). Maar er zijn initiatieven die dat niveau ontgroeien, omdat er een ondernemersdeel in zit. Helaas zijn deze te klein voor de regelingen van de Economic Board. Het zou goed zijn gezamenlijk met partijen in de regio te onderzoeken of er een mogelijkheid is middelen ter stimulering van deze initiatieven beschikbaar te krijgen. De NCG zal dit agenderen en het initiatief nemen voor een eerste overleg. Bij het faciliteren van deze groep gangmakers gaat het niet alleen om geld. In de huidige samenleving is sprake van een netwerksamenleving: het is van belang dat iedereen toegang heeft tot dezelfde informatie, om zodoende zelf de leefbaarheid en economische vitaliteit van eigen buurt, dorp of omgeving te kunnen stimuleren. Ook de overheden hebben daarin een rol. Gemeenten hebben in de afgelopen jaren door middel van vitaliteits- en dorpencoördinatoren verschillende dorps- en kleinschalige economische activiteiten begeleid. Dit kan prima voortgezet worden, maar de focus moet zeker ook gaan naar de uitbouw van de rol als verbinder in die netwerksamenleving. Het ACTIE instrument, zoals toegepast in de gemeente Delfzijl, biedt hier een goed handvat voor.

Een gebiedsbreed Programma Sociale Cohesie

We hebben aandacht gegeven aan de effecten van de versterkingsopgave op de sociale structuur en het beheersen daarvan door middel van een collectieve aanpak. Versterking is hiervoor de aanleiding. Dit betekent dat er in een bepaalde buurt of straat aandacht en middelen voor de sociale structuur komen, omdat daar op dat moment een versterking plaatsvindt of gaat plaatsvinden. In een iets bredere context gebeurt er in delen van het gebied al veel aan het versterken van de sociale cohesie in relatie met demografische krimp, schaalvergroting en werkloosheid. Deze programma's hebben nu nog vaak het niveau van een of meerdere gemeenten. Er ligt een meerwaarde (koppelkans) om deze programma's met oog voor maatwerk te implementeren over het hele werkgebied.

Sociale cohesie is één van de programma's in het Woon- en Leefbaarheidplan (WLP) van Eemsdelta (gemeenten Delfzijl, Eemsmond, Appingedam en Loppersum). In dit plan investeren de deelnemende partijen in vitale gemeenschappen in de dorpen en buurten en daarmee in de sociale samenhang. Dit is belangrijk voor de leefbaarheid in deze krimpende regio. In het WLP wordt aangegeven dat sociale cohesie te maken heeft met sociale contacten met bewoners, waarbij ontmoetingsplaatsen een belangrijke rol spelen. Hierbij spelen overeenkomsten in waarden en tolerant zijn ten opzichte van waarden van anderen een rol. Ook het samen in stand houden van en verantwoordelijkheid nemen voor het verenigingsleven draagt bij aan sociale cohesie. Ook komt sociale cohesie tot uitdrukking in de bereidheid elkaar te helpen en op vrijwillige basis diensten te verlenen aan elkaar.

Op basis van een regiobreed plan is voor ieder van de vier gemeenten in de regio een aanpak ontwikkeld. Overkoepelend zijn de vier gemeenten op zoek naar nieuwe vormen van samenwerking tussen de overheid en de bewoners van dorpen en wijken, om zo de organisatiekracht van bewoners te versterken. In de gemeente De Marne kunnen bewoners in de periode 2015-2017 bij de gemeente terecht voor advies, ondersteuning en/of een financiële bijlage bij het organiseren van onderlinge hulp in straat, wijk of dorp. In de wijk Gorecht-West in Hoogezand is de afgelopen jaren veel aandacht besteed aan sociale cohesie.

Gemeenten staan in direct contact met bewoners in gebieden waar versterkt wordt en houden een vinger aan de pols wat betreft de ontwikkelingen in sociale cohesie. De NCG stimuleert gemeenten tot het opzetten van een aanpak voor het versterken van sociale cohesie (daar waar dit nog niet gebeurt) in samenhang met de gebiedsgerichte aanpak. In het kader van deze aanpak worden de effecten van de versterking op de sociale cohesie gemonitord.

Rol van de NCG Vitaliteit/Leefbaarheid in relatie tot de versterkingsopgave
- Faciliteren van "Best Persons" (informele leiders die door hun handelen hun directe en indirecte omgeving in beweging zetten) en ondernemende burgers door het initiatief te nemen voor een eerste gesprek om gezamenlijk met partijen in de regio te onderzoeken of er een mogelijkheid is middelen ter stimulering van deze 'Best Persons' beschikbaar te krijgen.
- Stimuleren van gemeenten tot het opstellen van een gebiedsbreed Programma Sociale Cohesie (waar dit nog niet gebeurt) in samenhang met de gebiedsgerichte aanpak.

7 CULTUREEL ERFGOED

Groningen beschikt over een grote diversiteit aan cultureel erfgoed: rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, bijzondere stads- en dorpsgezichten, beeldbepalende en karakteristieke panden. Maar ook archeologische vindplaatsen, kenmerkende landschappen, bebouwingsstructuren, bijzondere tuinen en waardevolle interieurs. Zo heeft de provincie Groningen bijvoorbeeld de mooiste orgels van de wereld in haar Middeleeuwse kerken staan. Dit met elkaar vormt het Groninger erfgoed. Bijzonder aan het Gronings erfgoed is de ligging van de objecten en ensembles in de context van een uniek cultuurlandschap. Deze cultuurhistorische samenhang is de drager van de identiteit en de ruimtelijke kwaliteit van het gebied en zodoende bijzonder waardevol om te behouden.

Erfgoed geeft het gebied identiteit en houdt het levend. Wanneer erfgoed beschadigd raakt of verdwijnt, zal dit een grote weerslag hebben op de identiteit van en leefbaarheid in het gebied. De ruimtelijke en economische kwaliteit wordt aangetast en het gebied krijgt een minder aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Het erfgoed van Groningen stond al onder druk door leegstand, maar wordt nu ook bedreigd door mijnbouwschade. Het lijdt geen twijfel dat monumentaal vastgoed bijzonder kwetsbaar is voor aardbevingen. Bevingen en bodemdaling in combinatie met (grond)waterpeilfluctuaties veroorzaken scheuren en verzakkingen. Naast de schade aan gebouwen als gevolg van aardbevingen, wordt het erfgoed bedreigd door de bouwkundige versterking. Het is niet ondenkbaar dat de versterkende maatregel dermate ingrijpend is dat het middel erger wordt dan de kwaal.

Een ander groot probleem is dat veel waardevol, maar niet als zodanig geregistreerd, erfgoed niet de zorgvuldige aanpak krijgt die het verdient. Dit erfgoed (erfgoed zonder beschermde status) kan, op basis van bijvoorbeeld financiële afwegingen (de versterkingsopgave wordt te duur) of een technische afweging (onmogelijk om te versterken), grondig worden aangetast of zelfs gesloopt. Lang niet al het erfgoed dat aanwezig is in het gebied, is in beeld gebracht. Een waardering of beschermde status is noodzakelijk om te voorkomen dat waardevol, maar nog niet geïnventariseerd erfgoed verdwijnt, terwijl ook dít erfgoed belangrijk onderdeel uitmaakt van de identiteit van de provincie.

7.1 Aanleiding

In het eindadvies van de Commissie Meijer, "Vertrouwen in een duurzame toekomst", staat opgenomen dat Groningen rijk is aan cultureel erfgoed: van de wierden en de Middeleeuwse kerken, tot de dijken, molens en statige borgen. "De kracht en het DNA van het gebied ligt voor een belangrijk deel besloten in het cultureel erfgoed." Ook in het aanvullende bestuursakkoord is als taak opgenomen: "Bijzondere aandacht besteden aan het behoud van het cultureel erfgoed en de karakteristieke bebouwing, waaraan het gebied zijn kwaliteit en identiteit in belangrijke mate ontleent. (...) Ontwikkelen en vormgeven van een geïntegreerde regionale gebiedsaanpak door koppeling van alle hoofdopgaven in het gebied, zodat de sociale, ruimtelijke, economische en cultuurhistorische samenhang en kwaliteit wordt behouden en versterkt."

Ook de Tweede Kamer riep via een aangenomen motie van het lid Dik-Faber (ChristenUnie) van 12 februari 2015[1] op om het erfgoed te behouden en alle schade als gevolg van gaswinning aan het erfgoed te voorkomen en te herstellen. In dezelfde motie wordt de regering verzocht om ervoor zorg te dragen dat:

- de NAM de kosten voor behoud en herstel van monumentaal erfgoed betaalt;
- bij herstel en behoud niet slechts economische afwegingen, maar ook de monumentale waarde en de waarde voor het landelijk gebied en de identiteit van Groningen mee te wegen;
- zorg te dragen voor een speciaal team bij de Nationaal Coördinator Groningen voor het herstel en de preventie van schade aan monumenten en erfgoed.

7.2 Visie op erfgoed

Erfgoed staat voor de identiteit van een gebied. Het is een onmisbare verbinding tussen verleden én toekomst, het anker in een veranderende omgeving. Behoud van erfgoed is cruciaal voor de leefbaarheid, de belevingswaarde en het imago van de prachtige provincie Groningen. Niet al het erfgoed in de provincie is in beeld gebracht. Het is daarom van belang dat de waarde en de kwaliteit van al het erfgoed wordt geïnventariseerd en vastgelegd door middel van een cultuurhistorische waardestelling en een cultuurhistorische waardenkaart. De waardenstelling en waardenkaart worden vervolgens gebruikt als strategisch ruimtelijk beleidskader in alle processen, regelingen, instrumenten en projecten van het meerjarenprogramma.

7.3 Maatwerkbenadering in de gebiedsgerichte aanpak

Voor gebouwd erfgoed is het van belang om een maatwerkbenadering te hanteren. Op zeer korte termijn worden er voor gebouwd erfgoed dan ook afwegingskaders, uitvoeringsmethodieken en kwaliteitsrichtlijnen ontwikkeld, zodat op een monumentwaardige wijze de balans kan worden gevonden tussen veiligheid, gebruikscomfort en cultuurhistorische waarden. Dit afwegingskader is noodzakelijk als referentie en om de kwaliteit van de maatregelen te kunnen beoordelen. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) zal samen met gemeenten, provincie en Libau, binnen de Stuurgroep en de TaskForce "Monumenten en Aardschokken" in het eerste half jaar van 2016 zorgdragen voor het opstellen van het afwegingskader.

De NCG streeft er samen met de lokale overheden naar om de gebiedsidentiteit te behouden en te versterken door:

- cultureel erfgoed in kaart te brengen, te waarderen en ongeregistreerd erfgoed een status te geven;
- de juiste zorgvuldige benadering van waardevol cultureel erfgoed te borgen in de processen van schadeherstel en bouwkundig versterken;
- cultureel erfgoed waar mogelijk te koppelen aan verbetering van de sociale, ruimtelijke en economische samenhang;
- de kwaliteitsteams die bij de gebiedsgerichte aanpak betrokken zijn ook in te zetten voor cultureel erfgoed.

[1] Tweede Kamer 33 529, nr. 107, Den Haag 2015

Het proces van schadeherstel al enige jaren bezig, de nodige veiligheidsmaatregelen in het gebied worden al getroffen (zoals het verwijderen van risicovolle bouwelementen) en er is gestart met de voorbereidingen voor de grootschalige versterkingsopgave.
We kiezen voor een gebiedsgerichte, integrale aanpak, waarbij 'van binnen naar buiten' wordt gewerkt. Centraal in de gebiedsgerichte aanpak staat dat (delen van) schadeherstel en versterking met een integraal versterkingsplan per gebied moeten worden georganiseerd. Het cultureel erfgoed maakt hier nadrukkelijk onderdeel van uit.

Cultuurhistorische waardenstelling en erfgoedmeting
Om inzichtelijk te krijgen welke waarden in het gebied aanwezig zijn, moet een cultuurhistorische waardenstelling worden uitgevoerd, waarbij het gebouwd erfgoed in zijn ruimtelijke context wordt gewaardeerd. Dit maakt deel uit van de gebiedsgerichte aanpak.

Cultuurhistorische waardenstelling
Een deel van het erfgoed heeft al een beschermde status, als rijksmonument, gemeentelijk monument, of met een ruimtelijk beschermde status via een beschermd stads- of dorpsgezicht. Ook zijn in enkele gemeentes karakteristieke panden opgenomen in het bestemmingsplan.

Een ander deel van het erfgoed is niet beschermd, zoals stedenbouwkundige structuren, groenstructuren en historische bebouwing. Dit "nieuwe" erfgoed zal uit de waardenstelling naar voren komen en kan worden voorgedragen voor de monumentenstatus door de betrokken overheden. Ook moeten de overheden hierbij bedenken welke bescherming men wil regelen via de bestemmingsplannen, toekomstige omgevingsplannen, welstandsnota's of de vastlegging van karakteristieke of beeldbepalende panden. De al aanwezige inventarisaties en kaarten zullen worden gebruikt als onderlegger.

Naast een lijst van nieuw te beschermen erfgoed en het actualiseren van de bestaande monumentenlijst, levert de waardenstelling ook een GIS-kaart op voor de gebieden: een cultuurhistorische waardenkaart. In deze kaart zijn de begrenzingen en ruimtelijke karakteristieken voor de landschappelijke, stedenbouwkundige en cultuurhistorische waardevolle samenhang in de vorm van nederzettingspatronen, dorpstypen en gebouwde objecten opgenomen.

De cultuurhistorische waardenstelling vormt samen met een cultuurhistorische waardenkaart de ruimtelijke strategische onderlegger voor processen, beleidsmatige regelingen, instrumenten en beslissingen. En ook voor de uitvoeringsprocedures, zoals herstel, aanpak van hoge risico bouwelementen (HRBE's), versterking, waardevermeerdering, energetische verbetering en sloop. Daarbij komen vragen aan de orde zoals: waarom investeren in het dorpshuis aan de buitenzijde van het dorp uit de jaren '70 met veel achterstallig onderhoud als een monumentaal gemeentehuis in het centrum van het dorp leegstaat? En: wat te doen met het slopen van panden zonder vervangende nieuwbouw? Ook passende terreininrichting is onderdeel van het versterken van de ruimtelijke kwaliteit.

De provincie neemt de lead in de uitvoering van de cultuurhistorische waardenstelling. De gemeenten zijn aan zet bij het selecteren en vastleggen van het nieuwe erfgoed.

Erfgoedmeting
Uit het project "Levende monumenten in een leefbare regio" van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) samen met een aantal partners, komt naar voren dat gebouwd erfgoed in een goede

basis onderhoudsconditie en zonder constructieve gebreken beter bestand is tegen aardbevingen. Met het uitvoeren van een erfgoedmeting wordt de staat van het onderhoud, de mate van schade en de constructieve opbouw van het pand in kaart gebracht.

Cultureel erfgoed borgen in bestaande en nieuwe processen

We kiezen voor een gebiedsgerichte, integrale aanpak. Zodra met de erfgoedmeting de basisconditie van het erfgoed in het gebied kaart is gebracht, kunnen plannen worden gemaakt om de gebouwen in hun oorspronkelijke kracht te zetten door vakkundig schadeherstel, het wegwerken van bouwkundige gebreken en constructief versterken. Daarbij wordt aangehaakt op bestaande processen, maar er worden ook nieuwe processen opgestart.

Schadeherstel

Het gebouwde erfgoed heeft schade als gevolg van de bevingen. Uit meldingen bij het CVW en de NAM blijkt dat 70% van alle rijksmonumenten schade hebben. Schadeherstel moet zorgvuldig gebeuren volgens de richtlijnen die zijn opgesteld in het schadeprotocol voor monumenten. De inzet van experts, zoals restauratiearchitecten, monumentenadviseurs, deskundige en gecertificeerde aannemers en de gemeente als bevoegd gezag is hierbij onontbeerlijk.

Bouwkundig versterken

Het versterken van het gebouwde erfgoed is maatwerk, net als het schadeherstel. Daarnaast moet er een afweging plaatsvinden tussen de versterkende maatregelen enerzijds en het behoud van de cultuurhistorische waarden van het object anderzijds.

De RCE is als kennisinstituut samen met de regionale overheden en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap bezig om een programma "Aardbevingen en Erfgoed" te ontwikkelen. Hierin is onder meer de ontwikkeling van een methodiek opgenomen, om bij ingrepen tot een balans te komen tussen de veiligheid, de gebruiksvoorwaarden en het behoud van monumentale waarden. Tevens wordt kennis vergaard over aangepaste versterkingsmethoden die gericht zijn op behoud van monumentwaarden.
Een monumentenprotocol bij schadeherstel is al aanwezig. Dit heeft de Stuurgroep en TaskForce Monumenten en Aardschokken ontwikkeld en de Dialoogtafel heeft het vastgesteld. Een dergelijk protocol wordt ook opgesteld voor de versterkingsmaatregelen. Daarnaast worden beleidsregels uitgewerkt voor HRBE-trajecten.
Voor vervangende nieuwbouw - woonhuizen, maar bijvoorbeeld ook agrarische schuren - wordt een kwaliteitsatlas samengesteld. Want zelfs als uiteindelijk tot sloop wordt besloten, is het zaak dat te bezien in het licht van de ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteit van het gebied: integraal en multidisciplinair. Zo mag de sloopopgave bijvoorbeeld niet leiden tot het slaan van een gat in een historisch lint, maar moet de dorpsstructuur worden versterkt en moet er nieuw gebouwd worden op een passende, cultuurhistorische en architectonisch verantwoorde bouwwijze.
Tevens worden inspiratieboekjes ontwikkeld voor het ruimtelijk correct toepassen van duurzame maatregelen, zoals zonnepanelen, zonnevelden en windmolens.

Erfgoedloket

De bewoners moeten weten dat zij een vast contactpersoon hebben en dat zij deze persoon op één plaats kunnen vinden voor al hun vragen: bij het erfgoedloket.

Multidisciplinair kwaliteitsteam

Het kwaliteitsteam dat betrokken is bij de gebiedsgerichte aanpak is ook verantwoordelijk voor het cultureel erfgoed in het gebied. Het is van belang om al in de vroegste fase van de planvorming

integraal en multidisciplinair te werken, om duidelijkheid vooraf te scheppen. Dit geldt zowel voor herstel, de aanpak van HRBE, versterking en waardevermeerdering. Bij het herstel en bescherming van cultureel erfgoed wordt gebruik gemaakt van de bestaande structuren, zoals de provinciale integrale commissie welstands- en ruimtelijke kwaliteit, de provinciale monumentencommissie, het provinciaal bouwheerschap en de stadsbouwmeester.

Erfgoedmonitor
De gegevens van de erfgoed meting worden samen met nog aanwezige tekeningen en de cultuurhistorische waardenstelling verzameld in een database. Deze erfgoedmonitor omvat de meest actuele gegevens van het erfgoed. Samen met de cultuurhistorische waardenstelling biedt dit een solide basis voor het behoud en het vitaal houden van het totale cultureel erfgoed in het aardbevingsgebied. De erfgoedmonitor wordt ook gebruikt om het verloop van onder andere de schade te kunnen monitoren.

Archeologie
In de versterkingsopgave kunnen ook werkzaamheden aan de funderingen moeten worden uitgevoerd. Als gevolg van deze ingrepen krijgen kan archeologisch onderzoek een vereiste zijn. Een groot deel van de gebouwen in het aardbevingsgebied staat namelijk op wierden, verhoogde boerderijplaatsen of andere locaties met een hoge archeologische waarde. Als uit dit onderzoek blijkt dat de uitvoering van een plan schade zal toebrengen aan archeologische resten, dan is het van belang de schade te beperken door de plannen aan te passen. Bijvoorbeeld door een aanpassing van de funderingswijze of bouwen op een andere locatie. Wanneer behoud van archeologische resten in de bodem niet mogelijk is, moet een opgraving plaatsvinden, waarbij zoveel mogelijk informatie over deze resten wordt verzameld en gedocumenteerd. Daarnaast moet er rekening worden gehouden met de kosten voor archeologisch onderzoek. Deze moeten in de uitkering voor de herstelwerkzaamheden mee worden genomen of afzonderlijk door de NAM worden betaald indien ze een directe relatie hebben met versterken.

Steunpunt Cultureel Erfgoed Groningen
Naast procedurele ondersteuning hebben de lokale overheden inhoudelijke ondersteuning nodig. Elke provincie heeft een steunpunt voor de monumentenzorg. Ook in Groningen is het Steunpunt Cultureel Erfgoed Groningen aanwezig om gemeenten bij te staan in hun wettelijke taken op het gebied van erfgoed. De aardbevingsproblematiek vraagt om versterking van de ondersteuning.

8 INSTRUMENTARIUM

8.1 Instrumenten

8.1.1 Inleiding

De NCG coördineert de totstandkoming van een aantal instrumenten die een gezamenlijk pakket vormen ter ondersteuning van de forse herstel- en verstevigingsopgave van de woningvoorraad in het gaswinningsgebied ten gevolge van de geïnduceerde bevingen. Deze instrumenten zijn aanvullend op de procedures die zijn ontwikkeld voor schade en versterken en de aangepaste geschillenregeling.

Het is daarom van belang dat er instrumenten beschikbaar zijn waarop eigenaren in die gevallen een beroep kunnen doen. Deze instrumenten worden m.u.v. de voorziening voor rechtsbijstand, waardedalingsregeling en de waardevermeerderingsregeling toegepast binnen de 0,2 contour van de PGA-kaart, en zijn daarnaast van toepassing op situaties buiten de 0,2 pga contour waarvoor een substantiële versterkingsopgave aan de orde is.

Deze herstel- en verstevigingsopgave ten gevolge van de geïnduceerde bevingen moet plaatsvinden naast diverse andere ontwikkelingen op de woningmarkt in het gebied. Tot enkele jaren geleden was er op landelijk niveau in het ruimtelijk domein vooral aandacht voor nieuwbouw en projectontwikkeling. De bestaande woningvoorraad en het benodigde onderhoud was minder in beeld. Met de recente economische crisis is dit (deels vanuit noodzaak) drastisch veranderd. Lokale overheden voeren nu met lokale partners reeds eerder vastgesteld woonbeleid uit. Waaronder bijvoorbeeld herstructurering van de woningvoorraad, mede veroorzaakt door bevolkingskrimp. De forse herstel- en verstevigingsopgave van de woningvoorraad in het gaswinningsgebied maken het noodzakelijk om hierop aan te sluiten met een aanvullende instrumenten.

De in dit hoofdstuk beschreven instrumenten besteden aandacht aan zowel de bestaande bouw als de nieuwbouwopgave in het bevingengebied.

Benodigde succesfactoren

De effectiviteit van de instrumenten is in belangrijke mate afhankelijk van de mate van aansluiting bij bestaand (lokaal) beleid. Bijvoorbeeld met het bredere krimp- en leefbaarheidsbeleid van betrokken gemeenten en provincie gedacht kan worden aan de inzet van de decentralisatie-gelden in het gemeentefonds en het provinciefonds die specifiek bedoeld zijn voor krimpmaatregelen (bijvoorbeeld noodzakelijke sloop en/of aanpak van achterstallig onderhoud). Hierbij zal aansluiting gezocht worden bij de verdere vormgeving en uitrol van het "Groninger gereedschap" voor de aanpak van de particuliere woningvoorraad.

Daarnaast speelt helderheid in taak- en rolverdeling en het nemen van verantwoordelijkheden door betrokken partijen een cruciale rol. De NCG doet als interbestuurlijke organisatie dan ook een voortdurend beroep op de betrokken overheden en andere betrokken partners en relevante organisaties. De NCG constateert dat bouw- en woningtoezicht in het bevingsgebied in lijn met de rest van Nederland beperkt proactief handelt bij het aanspreken van eigenaren op achterstallig onderhoud en eigen gebrek, ook als de NEN8700 norm wordt overschreden. Door de aardbevingen is deze aanpak niet meer toereikend. Zo komt het helaas voor dat in acute veiligheidssituaties dat de NAM bij inspecties de gemeente verzoekt tot actie, dit soms niet gebeurt en dat de NAM noodgedwongen zelf tot actie overgaat. In de dagelijkse praktijk ontstaat zo het risico op een onduidelijke verantwoordelijkheidsverdeling.

De aardbevingen vormen volgens de NCG daarmee een reden om aan gemeenten in het aardbevingsgebied te vragen de rol van het bouw- en woningtoezicht actiever in te vullen. Het is wenselijk en mogelijk dit te verbeteren door duidelijke afspraken over rol- en taakopvatting te maken tussen alle betrokken overheden en gebruik te maken van instrumenten die voor iedereen transparant zijn en gelegitimeerd zijn in het publiek domein.

De instrumenten bieden ook kansen om bestaande problematiek in de fysieke woonomgeving op te lossen. Hiervoor is wel duidelijkheid nodig over de kosten die op basis van redelijkheid en billijkheid worden toebedeeld. Belangrijk hierbij is dat steeds de ontwikkelingen worden vergeleken met

vergelijkbare gebieden waar geen gaswinning plaatsvindt of heeft plaatsgevonden. Dit is bijvoorbeeld mede bepalend voor de waardeontwikkeling waar mee gerekend wordt.

8.1.2 Instrumenten ten behoeve van achterstallig onderhoud

In het aanvullende bestuursakkoord is afgesproken om een fonds op te richten voor het achterstallig onderhoud dat moet worden aangepakt in combinatie met bevingsschade en/of noodzakelijke versterking. Centrale vraag is daarbij of het achterstallig onderhoud en bijbehorende constructieve gebreken de versterkingsopgave en/of herstel van de bevingsschade in de weg staat. In die situaties biedt dit revolverend fonds uitkomst om voor bewoners de financiering van het achterstallig onderhoud betaalbaar te kunnen houden. Dit uiteraard naast de aanpak van de bevingsschade en/of de versterking die voor rekening van de NAM zijn.
Opgemerkt wordt dat het garantiefonds het karakter krijgt van een instrument voor de aanpak van onderhoud en heeft geen betrekking op te slopen woningen. Hiervoor wordt een aparte koop/sloopinstrument ontwikkeld.

Werking van het instrument

Het instrument biedt eigenaren van panden de mogelijkheid om gebruik te maken van een lening tegen gunstige voorwaarden waarmee eigenaren zelf het achterstallig onderhoud kunnen financieren, naast de aanpak van de bevingsschade of preventief versterken.
Uitgangspunt hierbij is dat elke partij binnen redelijkheid en billijkheid verantwoordelijkheid neemt voor haar aandeel daar waar aardbevingsschade de oorzaak is. Dit betekent dat:

1. De NAM een privaatrechtelijke verantwoordelijkheid heeft voor schade aan een bouwwerk in het winningsgebied, als dit gerelateerd is aan geïnduceerde bevingen en tevens voor de eventueel benodigde versterking
2. De eigenaar van een bouwwerk tegelijkertijd een eigen verantwoordelijkheid heeft om dit bouwwerk in goede staat te houden.
3. Er daarnaast een publieke verantwoordelijkheid van het bevoegd gezag is om toe te zien op het veilige gebruik van bouwwerken.

Wanneer woningeigenaren beroep willen doen op het garantstellingfonds zullen er vijf vragen moeten worden beantwoord:

1. Staat het achterstallig onderhoud en bijbehorende constructieve gebrek het schadeherstel en de eventuele versterking in de weg?
2. Is er alleen een privaatrechtelijke relatie tussen de NAM en woningeigenaar (bevingsschade en achterstallig onderhoud zonder overtreding van de veiligheidsnormen), of is er potentieel ook een publiekrechtelijke component als de veiligheidsnormen (NEN8700) wel in het geding zijn?
3. Is er in het concrete geval een relatie met het herstel van schade en versterking en overige aan beleidsdoelen van de lokale en regionale overheden, bijvoorbeeld voor bevolkingskrimp, leefbaarheid en energiebesparing?
4. Wat is de impact op de sociale leefsituatie van het betreffende huishouden en zijn omgeving?
5. Hoe groot is de financiële draagkracht van de betreffende huishoudens?

De beantwoording van de laatste drie vragen bevinden zich in een breder publiek domein. Afhankelijk van de beantwoording, komt de inzet van een financieel instrument in beeld om de eigenaar te helpen met de realisatie van het deel van de opgave dat in redelijkheid bij deze eigenaar ligt.

De NCG zorgt dat de deelnemende partijen een revolverend fonds oprichten dat benut kan worden bij het herstellen van achterstallig onderhoud. De administratie/proceskosten van het fonds zullen voor rekening van de verstrekkende partijen zijn en de verstrekking van leningen geschiedt ook voor hun rekening en risico. De leningen kunnen in principe laagrentend (of zelfs renteloos indien mogelijk) worden verstrekt en de (eventuele) aflossing kan op basis van een draagkrachtmeting worden bepaald. De deelnemende partijen bepalen de voorwaarden voor verstrekking van leningen (bijvoorbeeld maximaal bedrag, (kern)gebied, te nemen maatregelen, maximale looptijd en zekerheden (2e en 3e hypotheek).

Ook niet constructieve schade en achterstallig onderhoud dat de aanpak van schadeherstel door bevingen en een eventuele versterkingsopgave niet inde weg staat, zouden wat betreft de NCG in aanmerking moeten kunnen komen voor het fonds. Op deze wijze is er meer draagvlak onder bewoners te verwachten voor elkaars woonsituatie. Gezien het publieke belang van deze laatste situaties is hierbij randvoorwaarde dat overige publieke partijen bereid zijn om een bijdrage te leveren aan het fonds. De mogelijkheden zullen de komende tijd worden onderzocht en uitgewerkt.

Huidige stand van zaken en vervolg

Aangezien de beschikbaarheid van dit instrument cruciaal is, wil de NCG op korte termijn dat met een pilot van 10 miljoen euro wordt gestart voor de duur van één jaar waar in verband met de aansprakelijkheden ook cofinanciering van overheden een randvoorwaarde is. Dit maakt dat er sprake zal zijn van een directe voeding van het instrument door de publieke partners in combinatie met een bijdrage van de NAM. De voorgestelde kostenverdeling is 40% bijdrage van de betrokken overheden en 60% bijdrage door de NAM. Gezien het revolverende karakter zal het fonds idealiter voor een belangrijk deel in stand kunnen blijven. Een inhoudelijk verdere verbreding van het fonds zal door de NCG worden onderzocht.

8.1.3 Instrumenten ten behoeve van koop

De NCG onderzoekt de mogelijkheid van één instrument om woningen te kopen dat fungeert als sluitstuk op de overige aardbeving gerelateerde instrumenten. Onder andere in relatie tot het garantiefonds voor achterstallig onderhoud. Pas op het moment dat andere opties (bijvoorbeeld het garantiefonds), geen passende oplossing bieden, komt koop in beeld. Dit instrument heeft als doel mensen een alternatief te bieden in de situatie dat schadeherstel of preventief versterken geen rendabel of haalbaar alternatief vormt voor hun woning. Borging van de veiligheid, omvang van de herstelkosten en de te realiseren vastgoedwaarde vormen in deze opzet gezamenlijk de basis voor dit instrument. Gezien het gewenste tempo en hanteerbaarheid is eenvoud en gerichte inzet het uitgangspunt bij de verdere vormgeving. Hiervoor zal een transparant afwegingskader worden ontwikkeld, wat bewoners duidelijkheid geeft en waarin ook ruimte zal worden ingebouwd om hun wensen te laten meewegen. Met deze opzet wordt nadrukkelijk niet gekozen voor een generiek instrument, aangezien dit de krimpproblematiek in de Groninger dorpen kan versterken en een extra verstorend effect heeft op de regionale woningmarkt.

Feitelijk wordt hiermee een stapsgewijze ontwikkeling van het mogelijk maken van het kopen van woningen voorzien:

1. Koop bij onbalans woningwaarde/versterking: als de versterking en/of herstelkosten een bepaalde grens overschrijden ten opzichte van de dan de waarde in het economisch verkeer van een gebouw, kunnen woningeigenaren in aanmerking komen voor koop. Hierbij wordt een afweging gemaakt tussen de benodigde herstelkosten en de te

realiseren waarde waarbij het op orde brengen van de veiligheid het uitgangspunt vormt, waarbij ook bepaalde (nader te definiëren) ruimte wordt ingebouwd waarin de wensen van bewoners om al dan niet te verhuizen, worden meegewogen. Waardebepaling voor koop-sloop dient per geval te gebeuren. Bij de waardebepaling wordt aangesloten bij de onteigeningssystematiek waar schadeloosstelling de kern is.

2. In aanvulling hierop zal de mogelijkheid worden onderzocht tot kopen van een woning op het moment dat een gebied binnen de gebiedsgerichte aanpak is aangewezen om aan te pakken en de situatie zich voordoet dat de woning niet voldoet aan de veiligheidsnorm 10^{-4}. Op dit moment bestaat echter niet de mogelijkheid om deze analyse met een 'quick scan' te maken en kan daarom niet een inschatting worden gemaakt over de exacte omvang en impact. Deze stap zal daarom de komende periode worden doorontwikkeld.
3. Schrijnende situaties: De koop van een woning dient mogelijk te zijn in specifieke schrijnende situaties. Invulling zal via een individuele beoordeling vorm krijgen en zal plaatsvinden binnen de kaders van de Commissie Bijzondere Situaties.

Voor de uitwerking hiervan is het in ieder geval noodzakelijk dat eerst bovengenoemd instrumentarium voor koop in werking is in combinatie met onder meer de oprichting van een woonbedrijf.

Uitwerking

Voor het einde van 2015 zal vanuit de NCG verdere uitwerking plaatsvinden ten aanzien van:

- *Waardebepaling.* Aansluiten zoeken bij de onteigeningssystematiek waar schadeloosstelling de kern is. Daarin zijn kaders uitgewerkt voor limietwaardes.
- *Verplichtstelling bij ontruiming.* Op het moment dat ontruiming vanwege het feit dat veiligheidsnormen worden overschreven een feit is, kan overwogen worden om tot opkoop en sloop over te gaan. In dit geval ligt er een duidelijke relatie met het de krimp/sloopopgave. De wenselijkheid van een dergelijke optie zal verder worden uitgewerkt.
- *Uitwerking op welke wijze invulling aan de afweging tussen koop/versterken zal worden gegeven.* De afweging om te komen tot investering of opkoop zal door een onafhankelijke instantie worden uitgevoerd in opdracht van het bevoegd gezag.
- *Geografische afbakening*. Aangezien de impact van de opkoop van huizen binnen een wijk of straat groot kan zijn zal in eerste instantie enige afbakening moeten plaatsvinden, zeker als het instrument wordt uitgerold in relatie tot de aanpak van de versterkingsopgave. Het voorstel is daarom om koop in combinatie met versterking primair in te zetten in het kerngebied waar ook gestart gaat worden met de gebiedsgerichte aanpak. Hierbij wordt op dit moment nog geen keuze gemaakt voor een afbakening volgens gemeentegrens, specifieke contouren of anderszins.
- *Doelgroep*. In deze opzet is gekozen voor koop voor woningeigenaren met forse schade of een grote opgave qua preventief versterken als basisvoorwaarde.

8.1.4 Nieuwe Commissie Bijzondere Situaties

Wanneer sprake is van zeer schrijnende situaties waarin het liefst zo snel mogelijk moet worden ingegrepen, kan een zaak worden voorgelegd aan de Commissie Bijzondere Situaties. Deze commissie behandelt zaken als er sprake is van schade, financiële en medisch/psychische problematiek. Dit zijn dan ook de inhoudelijke criteria die worden gesteld aan de aanvragen. Indien er geen sprake is van alle drie criteria kan de aanvrager een beroep doen op de andere bestaande

instrumenten. De huidige Commissie Bijzondere Situaties komt voort uit het bestuurlijk akkoord en is destijds vanwege gevoelde urgentie ingericht met een enigszins tijdelijk karakter.

De commissie heeft een fonds van 15 miljoen euro tot haar beschikking voor de meest schrijnende gevallen. De commissie stelt de vergoeding vast die de NAM dient uit te betalen uit het fonds. De NAM volgt vervolgens het oordeel van de commissie. Van het fonds is naar verwachting nog tussen de 9-10 miljoen euro beschikbaar.

De tijdelijke Commissie Bijzondere Situaties heeft aangegeven dat zij haar werkzaamheden wil overdragen aan de NCG. De NCG heeft hierop in beginsel positief gereageerd en vindt het belangrijk dat de functie van de commissie behouden blijft. De NCG zal onderzoeken in welke vorm de werkzaamheden kunnen worden overdragen, waarbij de onafhankelijkheid van de commissie geborgd blijft. Uitgangspunt is dat de hoeveelheid commissieleden gelijk blijft en de samenstelling waar mogelijk hetzelfde. De uitvoerings- en apparaatskosten zullen naar schatting 400.000 euro op jaarbasis zijn. Hierin is uitgegaan van uitvoer van de commissie zonder een loket voor ondernemers.

Er zal bekeken worden in hoeverre er veranderingen in haar werkzaamheden nodig zijn. De aanmeldprocedure zal kritisch worden bezien. Op dit moment worden aanvragen van particulieren in behandeling genomen. De NCG zal onderzoeken of aanvragen van schrijnende situaties bij ondernemingen ook in behandeling kunnen worden genomen. De criteria waarop een aanvraag in behandeling wordt genomen, zullen ook worden bekeken. Het voorstel is om de NCG ook zelf ases aan te kunnen laten dragen voor de commissie. Daarnaast moet overwogen worden of wellicht de Arbiter aardbevingsschade de mogelijkheid krijgt om een geval door te verwijzen. Dit is afhankelijk van het nieuwe proces van schadeafhandeling.

Werking

Een van de mogelijkheden die de Commissie Bijzondere Situaties heeft is, is overgaan tot aankoop van een woning. Deze mogelijkheid zal ook nadrukkelijk in het nieuwe model aanwezig blijven.

Uitgangspunt is dat het secretariaat door de NCG verzorgd zal worden, maar dat de commissie onafhankelijk tot haar oordeel komt. Het doel van de commissie om in schrijnende situaties tot een snelle oplossing te komen, blijft gelijk. Casemanagers verantwoordelijk voor de intake en het verdere contact met de bewoners zullen werken onder verantwoordelijkheid van de NCG.

Een belangrijk aspect van de werkzaamheden betreft de privacyregelgeving. Om haar werk goed te kunnen doen, zal de commissie om een groot aantal gegevens vragen. Daarbij is het van belang dat van tevoren helder is dat met medische en persoonsgegevens met de grootst mogelijke zorgvuldigheid wordt omgegaan en aan de wettelijke eisen hieromtrent wordt voldaan.

Huidige stand van zaken en vervolg

Vanuit de NCG zal er voor gezorgd worden dat de overgang naar een meer structurele situatie zo soepel mogelijk verloopt. In geval van een overdracht van de huidige situatie naar de nieuwe situatie, zullen bewoners wiens zaak in behandeling is zorgvuldig geïnformeerd worden.

8.1.5 Instrumenten te behoeve van Nieuwbouw

Voorkomen moet worden dat de kans op aardbevingen leidt tot een stagnatie in het aantal nieuwbouwprojecten. Tevens moet gestimuleerd worden dat bij nieuwbouw aardbevingsbestendige maatregelen worden toegepast, ook zolang dit wettelijk nog niet verplicht is. Hiervoor is een vernieuwd instrumentarium voorzien. De huidige interim nieuwbouwregeling - die voortkomt uit afspraken uit het bestuurlijk akkoord en uitgevoerd wordt door de NAM – wordt daarom herijkt. Het vernieuwde instrumentarium moet de mogelijkheid bieden tot nieuwbouw, die zowel een voldoende versterkt gebouw mogelijk maakt als eenzelfde functionaliteit, esthetische kwaliteit en gebruikscomfort voor de eigenaar biedt.

Werking

Het nieuwbouwinstrumentarium biedt zowel technische- als financiële ondersteuning bij de totstandkoming van nieuwbouwprojecten waar aantoonbaar maatregelen voor aardbevingsbestendiger bouwen zijn of worden genomen. Middels advies moet vroegtijdig in het ontwerpproces inzicht worden geboden in bruikbare technieken en de daarmee gepaard gaande kosten. Ook komen er voor woningbouw twee opties voor financiële ondersteuning. Eén optie betreft een percentage van de bouwsom, de andere optie betreft een vergoeding van de door aanvrager aangetoonde meerkosten. Voor utiliteitsbouw, agrarische bouwwerken of een voor mix van functies binnen één bouwwerk zal bekeken worden of aanvullende modules kunnen worden opgezet voor een financiële ondersteuning analoog aan de principes van het hier voorgestelde instrumentarium.

De meerkosten voor bevingsbestendige nieuwbouw worden naar verwachting gereduceerd, naarmate er meer ervaring is opgedaan en ook eerder in het ontwerpproces rekening mee is gehouden. Vooralsnog wordt daarom uitgegaan van een tijdelijk instrumentarium voor een periode in overgang naar de situatie waarbij de Nationale Praktijk Richtlijn (NPR) is opgenomen in bouwregelgeving. Hierna zal een evaluatie plaatsvinden, waarbij overigens geldt dat de NAM aansprakelijk blijft voor redelijkerwijs toe te wijzen meerkosten, indien en zolang daar sprake van is.

De mate van te treffen aardbevingsbestendige maatregelen is gerelateerd aan de krachten die de constructie moet kunnen verdragen. Het lijkt dan ook logisch om het instrumentarium toe te passen binnen de contouren van de meest recente pga-contourenkaart. Er wordt bezien of dit geen onredelijke situaties oplevert en geen ongelijke behandeling tussen nabijgelegen projecten in de hand werkt.

Ten aanzien van de uitvoering geldt dat het nieuwbouwinstrumentarium en de wijze van toetsing inhoudelijk en qua proces transparant moeten zijn. Alleen zo kunnen aanvragers adequaat gebruik maken van dit instrumentarium.

Huidige stand van zaken en vervolg

De invulling van het instrumentarium wordt verder uitgewerkt. Ook over het effect van de totstandkoming van de NPR en de opname in bouwregelgeving worden nader onderzocht. Inhoudelijk wordt bekeken op welke meerkosten direct gerelateerd zijn aan de NPR en welke kosten dus in aanmerking komen voor vergoeding.

8.1.6 De waardevermeerderingsregeling

De waardevermeerderingsregeling moet in het perspectief geplaatst worden van een betere verdeling van de lusten en de lasten en daarvan een onderdeel zijn. De aanpak moet zich niet beperken tot schadeherstel en aardbevingsbestendig maken van woningen en gebouwen. De NCG gaat de komende maand met de betrokkenen het gesprek aan hoe de regeling na 31 december 2015 zodanig kan worden ingericht dat deze dienstbaar wordt aan het realiseren van een collectief georganiseerde duurzaamheidsplus bovenop de versterkingsopgave binnen het gebied van 0,2 PGA-contour.

Ten aanzien van de huidige regeling moet geconstateerd worden dat van de 135 miljoen ongeveer 90 miljoen al is verplicht. Inwoners van de provincie Groningen die schade ondervinden, maar buiten de grenzen van de elf gemeenten wonen, begrijpen niet waarom de regeling niet op hen van toepassing is. Dat geldt dus voor de gemeente Groningen, maar ook voor andere gemeenten, buiten de contouren, waar schade is opgetreden of zal optreden. Hier geldt "gelijke monniken, gelijke kappen". Daar valt weinig tegen in te brengen.

Tegen deze achtergrond en het perspectief voor een nieuwe collectieve georganiseerde duurzaamheidsplus na 31 december 2015, stelt de NCG voor om de huidige regeling tot en met 31 december 2015 met terugwerkende kracht open te stellen voor vastgestelde schadegevallen buiten de huidige 11 gemeenten.

8.1.7 De waardedalingsregeling

De huidige waardedalingsregeling van de NAM is gericht op compensatie van de gerealiseerde waardedaling als gevolg van aardbevingen (in vergelijking met zelfde type woning in referentiegebieden) en sluit aan bij het moment van verkoop. De woning moet verkocht zijn om in aanmerking te komen, omdat daarmee ook een daadwerkelijk ijkpunt ontstaat om de waardedaling ten gevolge van de bevingsproblematiek op te baseren. Tot op heden[23] zijn 650 aanvragen gedaan, hebben 478 taxaties plaatsgevonden en zijn er 268 aanbiedingen gedaan. Hiervan zijn 194 aanvragers akkoord gegaan, in 58 gevallen ligt de aanbieding voor bij de aanvrager en 20 aanvragers zijn niet akkoord gegaan met het aanbod.

De rechter heeft uitgesproken dat er ook sprake kan zijn van schade die voor vergoeding in aanmerking komt zonder dat een woning is verkocht. De NAM heeft tegen deze uitspraak beroep ingesteld, maar tegelijkertijd kenbaar gemaakt open te staan voor mogelijkheden om de werking van de bestaande regeling te verbeteren. Hierbij gaat het met name om onvoorziene situaties waarbij geen verkoop plaatsvindt, maar de waardebepaling wel opportuun is. Hierbij is te denken aan scheidingssituaties en overlijden van bewoners.

8.2 Wetgeving

De versterkingsopgave heeft betrekking op alle bouwwerken in het gaswinningsgebied. Dus niet alleen woningen, maar ook bedrijfsgebouwen, openbare gebouwen, scholen, infrastructurele bouwwerken als wegen, dijken, kanalen, buisleidingen en mogelijk andere. Voor de uiteenlopende categorieën van bouwwerken zijn verschillende wettelijke regelingen van toepassing. De Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht (WABO) is hierin belangrijk, evenals de Woningwet en de

[23] Stand van zaken oktober 2015.

Wet ruimtelijke ordening. Op regionaal en lokaal niveau speelt de Provinciale Omgevingsverordening (POV) en bestemmingsplannen (en welstandsnota's) mee.

In het aanvullend akkoord is het volgende afgesproken:
"Aandachtspunt voor de kwartiermaker is de nadere uitwerking van de juridische basis en vormgeving van de bevoegdheden, met name de bevoegdheden die gericht zijn op uitvoering. Er dient in de kwartiermakerfase onderzocht te worden of slagkracht en doorzettingsmacht door wet- en regelgeving worden belemmerd of zouden kunnen worden vergroot door het ontwerp van nieuw, formeel instrumentarium. Waar effectief wordt de bestaande wet- en regelgeving benut, als uit onderzoek blijkt dat deze onvoldoende mogelijkheden bieden (witte vlekken of te weinig slagkracht) of onvoldoende effectief zijn, dan wordt een nieuw juridisch kader opgesteld".

Hiertoe is een verkenning "Analyse juridische belemmeringen" uitgevoerd met doel: Het inzichtelijk maken van de juridische mogelijkheden en onmogelijkheden en van de effectiviteit van juridische instrumenten en procedures om situaties die zich in de praktijk gaan voor doen bij de integrale versterkingsaanpak snel op te kunnen pakken c.q. op te kunnen lossen. Op basis daarvan zijn voorstellen gedaan ter verbetering.

Belangrijke conclusie van de verkenning is dat *De geldende wetgeving veel instrumenten biedt om snel maatregelen te kunnen nemen in de ruimtelijke sfeer. Er is de laatste jaren veel wetgeving tot stand gekomen die is gericht op efficiëntere en slagvaardigere besluitvorming op dit terrein (bijvoorbeeld Wro, Wabo en Chw). Met verstandig gebruik van het instrumentarium dat deze wetgeving biedt, zijn efficiënte en slagvaardige maatregelen mogelijk, waarbij niet uit oog mag worden verloren dat het om ingrijpende maatregelen kan gaan, waarbij ook de zorgvuldigheid in acht moet worden genomen.*

Bestemmingsplannen

In het geval van versterking en sloop/nieuwbouw kunnen aanpassingen van bestemmingsplannen noodzakelijk zijn vanwege het niet passen van de bouwkundige maatregelen in vigerende bestemmingsplannen. Er zijn zeven mogelijke instrumenten/ routes geïdentificeerd, die bijdragen aan een doelmatiger en sneller proces om te komen tot het verlenen van vergunningen. Het betreft:

- Convenant gemeenten met CVW voor werken met CMS
- Welstandsnota aanpassen
- Vergunningsvrij stellen specifieke zaken zoals meetapparatuur
- Toepassen 'kruimelgevallenlijst' (bijlage II artikel 4 Bor)
- Facetbestemmingsplan
- Afwijking d.m.v. een uitgebreide procedure
- Herziening bestemmingsplan

Tijdens de eerste fase van uitvoering (uitvoeringsplannen deelgebieden) zal ervaring worden opgedaan welke set aan instrumenten het meest effectief is en wat nog ontbreekt. De eerste vier genoemde instrumenten zullen worden toegepast. Een convenant met gemeenten waarin de werkafspraken met CVW worden vastgelegd is noodzakelijk (zie verder het deel 'Vergunningverlening, (systeem)toezicht en handhaving'). Dit vermindert de controledruk bij gemeenten en borgt toch kwaliteit wat tijdswinst oplevert. De aanpassing van de welstandnota, vergunningsvrij stellen (verantwoordelijkheid van het Rijk) en de kruimelgevallenlijst (verantwoordelijkheid Rijk) gaan met name over het vereenvoudigen van procedures rondom

gevallen als: meer ruimte voor ingrepen aan gevels, vrijstellen van regels voor bv meetapparatuur, vrijstellen van bepaalde mate van versterking of tijdelijke huisvesting. Mocht blijken dat de huidige instrumenten belemmerend werken, dan kan de NCG het voortouw nemen om de aanpassing van wet- en regelgeving te bepleiten bij de relevante ministeries in Den Haag.

Vanuit de gebiedsaanpak zal bekeken worden of en in welk mate de andere drie instrumenten ingezet gaan worden. In het ene geval zal een gemeente eerder kiezen voor een facetbestemmingsplan, in een ander geval eerder voor een herziening. Wat belangrijk is, is dat in elk geval duidelijk is welke uitgangspunt wel en niet terug moeten komen in die plannen. Hierin kan de NCG ondersteunen.

8.3 Vergunningen en systeemtoezicht

De uitdaging: grote werkstroom voor gemeenten en het CVW

In de drieslag van schadeherstel, bouwkundig versterken en verduurzamen dienen wet- en regelgeving te worden nageleefd. Veel van deze regelgeving valt onder het bevoegd gezag van de gemeenten. Hierbij valt te denken aan de WABO, waarin onder meer bouw-, monumenten,- sloop- en milieuregelgeving is ondergebracht. Daarnaast geldt er nog aanhakende wet- en regelgeving, te denken aan de Flora en Faunawetgeving of Waterwet.

Het vergunningsvrij bouwen heeft de laatste jaren een enorme vlucht genomen. Daardoor kunnen veel schadeherstel werkzaamheden vergunningsvrij worden uitgevoerd. Ook het aanbrengen van bepaalde energie-maatregelen, zoals het plaatsen zonnepanelen of isolerende beglazing kan in veel gevallen zonder vergunning worden uitgevoerd. Een uitzondering op deze verregaande deregulering zijn werkzaamheden die uitgevoerd worden aan Monumenten of in beschermde stads- en dorpsgezichten. Voor het bouwkundig versterken van gebouwen geldt ook voor de meeste activiteiten wel een vergunningplicht geldt.

In de verwachting van een enorme toename van het aantal vergunningaanvragen zien de gemeenten zich, als bevoegd gezag, voor de grote uitdaging: "Hoe organiseren wij vergunningverlening, behandeling meldingen, toezicht en handhaving efficiënt, effectief en slim?" Dat gaat niet op de klassieke manier waarbij aanvragen stuk voor stuk behandeld worden. Daar hebben gemeenten de menskracht niet voor en bovendien is het ook niet efficiënt. Het Centrum voor Veilig Wonen (CVW) staat voor de opgave om het uitvoeringsprogramma snel, efficiënt en binnen de regels van de wetgeving aan te pakken. Daarom is een verkenning uitgevoerd om te zoeken naar een innovatieve oplossing bij het CVW en de gemeenten.

Hoe komen, in het belang van gedupeerden, de overheid en het CVW tot een gezamenlijke en afgestemde aanpak rondom vergunningverlening en toezicht? Dit vraagstuk heeft een projectgroep in opdracht van de provincie Groningen en de 12 gemeenten opgepakt. Het resultaat is een op 21 augustus 2015 vastgesteld concept-Uitvoeringskader voor Vergunningverlening, Toezicht- en Handhavingstaken in de Drieslag Aardbevingen.

<u>De oplossingsrichting: compliance-management en systeemtoezicht</u>
Voor schadeherstel, bouwkundig versterken of verduurzamende maatregelen dient het CVW rechtstreeks of namens afzonderlijke architecten/aannemersbedrijven en gedupeerden omgevingsvergunningaanvragen in bij het bevoegd gezag.

Een grote organisatie, zoals het CVW, werkt met managementsystemen. Onderdelen daarvan worden een compliance-management systeem (CMS) en een vergunningen management systeem (VMS). Een CMS is een intern beheersysteem dat een organisatie onder eigen verantwoordelijkheid opzet om te borgen dat zij voldoet aan de geldende wet- en regelgeving, zoals het Bouwbesluit en gemeentelijke verordeningen, evenals het voldoen aan eigen werkprocedures die daarmee in lijn zijn. In het VMS zijn alle zaken opgenomen die te maken hebben met vergunningen, meldingen en algemeen geldende regels, voor zowel de Wabo-procedure (en aanhakende wetgeving) als ook de feitelijke toepassing op de (bouw)locatie. Dat correspondeert met de term "VTH-taken" bij gemeenten (Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving). Het VMS van het CVW biedt voor de overheid grote kansen om sneller en efficiënter te werken. Het CVW heeft immers als uitgangspunt dat zij willen ontwerpen en uitvoeren volgens alle wettelijke regels, ongeacht de mate van toetsingen of controles door de overheid. Als de betrokken gemeenten zich als één overheid presenteren naar het CVW, dan ontstaan er kansen voor systeemgerichte invulling van VTH-taken. Systeem toezicht is toezicht op systemen, processen en methoden die gericht zijn op het borgen van de naleving van de wettelijke eisen.

Het resultaat van een goedwerkend CMS moet zijn dat er kwalitatief hoogwaardige vergunningen worden aangevraagd en dat de feitelijke uitvoering van de werkzaamheden in overeenstemming gebeurd door/namens het CVW. Het CVW borgt dit. Doordat dit door het CVW geborgd wordt, betekent dit voor de gemeenten het volgende resultaat:

- vereenvoudigde vergunningverlening;
- steekproef op (verleende) vergunningen, diepgaande toetsing;
- toezicht op verleende vergunningen (steekproef), diepgaande toetsing;
- audit op Compliance Management Systeem (CMS);
- handhaving gericht op het CMS.

Het VMS bouwen is één ding, het goed laten werken vergt een geruime periode waarin het CVW en overheid, ieder met behoud van eigen verantwoordelijkheid, investeren in optimalisatie. Bij een goed werkend systeem (gecontroleerd door de overheid in audits) kan de overheid systeemtoezicht uitvoeren en beperkt aanvullend fysiek toezicht (zie onderstaande figuur). Het CVW start in het oranje vak en komt na bewezen compliance in het gele vak terecht. Bij slecht functioneren geldt uiteraard een omgekeerde beweging.

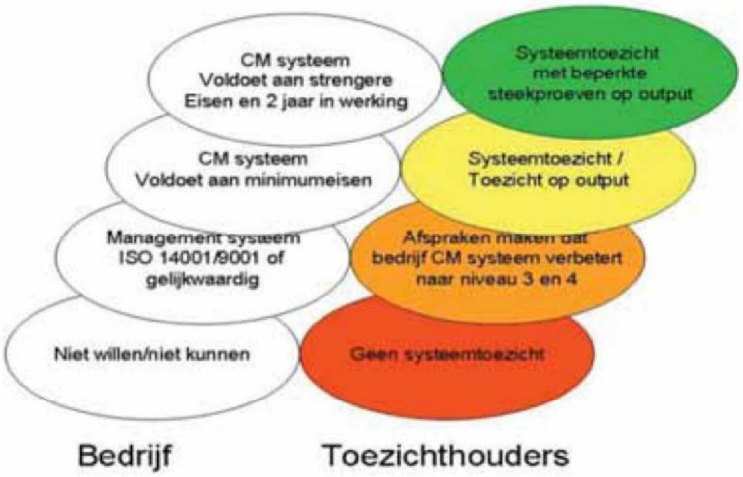

Figuur 10: niveaus van compliance

Ter bescherming van de bewoners van het gebied moeten procedures weliswaar snel, maar ook zorgvuldig worden doorlopen. De rechtsbescherming die de Wabo biedt moet gehandhaafd blijven. Het werken volgens de beschreven systematiek van Compliance-management en systeemtoezicht staat dit niet in de weg.

Overige mogelijkheden tot versnellen

Het compliance-management is vooral geschikt voor werkzaamheden die te standaardiseren zijn in toetsmethodiek. Dit zullen niet alle voorkomende vergunningaanvragen zijn. Dat betekent dat naast het compliance-model ook een nog op een klassieke wijze met aanvragen omgegaan moet worden. Dit betekent niet dat voor deze aanvragen geen versnelling kan worden bereikt.

Doorlooptijden voor het behandelen van een aanvraag worden voor een gedeelte bepaald door de inhoudelijke toets die moet plaatsvinden. Minstens zo'n grote invloed op de behandeltermijn is het aantal mensen dat aan het plan, vaak volgordelijk, werken. De reden waarom veel mensen aan één dossier werken is gelegen in de taakverdeling (zoals administratieve taken versus inhoudelijke taken) en specialisaties (casemanager versus constructeur, rayonarchitect of jurist).

Het is daarom aan te bevelen om te onderzoeken of processen (verregaand) gestroomlijnd kunnen worden. Het klinkt daarbij voor de hand liggend dat overbodige stappen achterwege gelaten kunnen worden. Het loont echter ook de moeite om te onderzoeken of er geschoven kan worden in de taakverdeling op een manier dat minder knippen in een proces ontstaan, maar ook dat er minder specialisten vereist zijn. Dit laatste punt kan bereikt worden door enerzijds scholing (het kennisniveau van de casemanager uitbreiden), maar anderzijds kan een andere manier van toetscriteria bepalen bijdragen tot een grote versnelling.

Het gemeentelijk Bouw- en Woningtoezicht kenmerkt zich door een reactieve handelswijze. De initiatiefnemer ontwikkelt een plan, vraagt deze aan en vervolgens beoordeeld de overheid over hieraan meegewerkt kan worden. Door meer objectieve criteria vast te leggen weten aanvragers waar ze aan toe zijn, kunnen meerdere mensen de aanvraag beoordelen en hoeven specialisten slechts in bijzondere gevallen nog maar tijdens de aanvraagfase te toetsen. Voorbeelden hiervan

zijn loketcriteria voor de welstandstoetsing, een bomenlijst voor de kapverordening of ontheffingenbeleid voor Ruimtelijke Ordening.

Welke partners zijn hierbij betrokken?
Het Uniform Uitvoeringskader voor het compliance-model is opgesteld in opdracht van de provincie en de 12 gemeenten. Het concept is op 21 augustus 2015 vastgesteld door de stuurgroep. De gemeenten zijn bevoegd gezag en daarom zal elk van de colleges van burgemeester en wethouders van de verschillende gemeenten het moeten vaststellen. De huidige/klassieke VTH-werkwijze van gemeenten is namelijk niet ingericht op een systeemgerichte werkwijze.

De Nationaal Coördinator heeft het kader positief ontvangen. Vooruitlopend op de formele vaststelling door gemeenten, wetende dat zij zich nog niet formeel aan deze aanpak hebben geconformeerd, heeft de NCG gevraagd om een voorstel ter verdieping van het kader. Deze verdieping moet inzicht geven op welke wijze en onder welke voorwaarden tot implementatie kan worden overgegaan, evenals voorstellen te doen om een aantal maatwerksituaties te standaardiseren. Daarbij is de problematiek van de agrarische bedrijfsinrichtingen met name genoemd. Een voorstel met betrekking tot deze verdieping is door de Omgevingsdienst Groningen (ODG) in samenwerking met de Werkorganisatie DEAL-gemeenten op 2 oktober aangeleverd bij de NCG inclusief een planning en kostenraming.

In het voorstel van de Omgevingsdienst zijn de voor de uitvoering meest urgente zaken opgenomen.
- De grens tussen vergunningsvrij en niet-vergunningsvrij bouwen, als het kan ook voor monumenten. Voorgesteld wordt om op een top-10 van verwachte knelpunten voorstellen te doen om deze grens over alle gemeenten nader te bepalen.
- Bestemmingsplan toetsen. Voorgesteld wordt om voorstellen te doen voor de wijze van toetsing, zodat het CVW en gemeenten op een uniforme wijze toetsen.
- Bouwbesluit 2012. Voorgesteld wordt om afspraken te maken over de toepassing van de kwaliteitseisen voor het niveau van Bestaande bouw versus Nieuwbouw inclusief gelijkwaardigheid.
- Monumenten en welstandkaders. Voorgesteld wordt om in een vroegtijdig stadium rekening te houden met en te anticiperen op beschermde stadsgezichten en beeldkwaliteitsplannen in nauwe samenspraak met Libau.
- Calamiteiten die veiligheid gerelateerd zijn. In sommige gevallen is de veiligheid van bewoners in het geding en kan bij schadeherstel, het bouwkundig versterken en/of ontmantelen van risicovolle elementen niet worden gewacht op de officiële procedure. Er zullen voorstellen worden gedaan hoe verwacht wordt dat het CVW in casu handelt en hoe de gemeenten door middel van hun gedoogkader daar op reageren.
- Asbest. Voorgesteld wordt om mogelijkheden aan te geven voor de grootschalige aanpak van asbestverwijdering door middel van best practices in den lande die vertaald worden naar de problematiek van Drieslag;
- Schade herstel illegale bouw. Voorgesteld wordt om een uitwerking te maken van hoe het CVW in casu dient te handelen en hoe de gemeenten daar dan op zullen reageren, zoals een legalisatietoets.

De op te leveren projectresultaten van de verdieping zijn als volgt verwoord.
- De organisatie van Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) is drie maanden na moment van het geven van de opdracht grotendeels operationeel, voldoet aan de kwaliteitscriteria 2.1 en heeft het mandaat van de Groninger gemeenten. De werkprocessen

zijn in februari 2016 vastgelegd en de organisatie werkt conform deze processen op certificeerbaar niveau.
- De projectorganisatie heeft een branchedocument agrarisch opgesteld. Het document heeft als basis de tien thema's van de LTO en de NAM. De projectorganisatie heeft in kaart gebracht wat de impact is voor het VTH-werk van de tien thema's die de NAM en de branche hebben benoemd en doet aanbevelingen voor de organisatie VTH-werkzaamheden per thema. Het branchedocument heeft in ieder geval de reikwijdte van de Wabo, natuurwetgeving, Waterwet, archeologie en geeft tevens inzicht in de werkvelden die de Omgevingswet toegevoegd worden.
- De projectorganisatie heeft systeemtoezicht op het CVW uitgewerkt in een toezichtstrategie VMS, gericht op elementen van visie en managementverklaring tot en met gedetailleerde werkinstructies en protocollen en daarvoor inspecteurs/lead-auditors benoemd en getraind. Naast systeemtoezicht worden fysieke steekproeven uitgevoerd conform een ontwikkeld protocol "Steekproefsgewijs toezicht op vergunningverlening en de bouwplaats". Deze strategie heeft de reikwijdte van het gehele VMS. Het CVW en de gemeenten bekrachtigen de afspraken in een uitvoeringsconvenant.
- De projectorganisatie heet in samenspraak met het CVW een communicatievisie en plan uitgewerkt en past die toe. Deze strategie is primair ingericht op doelgroepen (woningeigenaren, agrarische branche e.a.) en het CVW en secundair gericht op instanties die samenwerken.
- Actualisatie integrale risicoanalyse bouw- en woningtoezicht bestaande bouw voor de doelgroepen woningen en bedrijven en verdieping thema's wet- en regelgeving. De resultaten daarvan vormen mede de basis voor prioriteitsstelling in de aanpak van schadeherstel en bouwkundig versterken. De risicoanalyses en de verdieping op de thema's worden afgestemd met het CVW, zodat gemeenten en het CVW uitgaan van dezelfde basisafspraken.

<u>De rol van de NCG</u>

Het belang van een uniforme uitvoering is onderkend door de afzonderlijke bevoegde gezagen. De systematiek van compliance-management en systeemtoezicht kan alleen maar slagen als gezamenlijk invulling wordt gegeven aan een aantal zaken. Het ligt voor de hand om niet een geheel nieuwe organisatie in te richten, maar te focussen op een samenwerkingsverband bestaande uit uitvoeringsorganisaties, omdat die voldoen aan de kwaliteitscriteria voor VTH. Hierbij blijven de gemeenten primair verantwoordelijk voor het afgeven van vergunningen, het houden van toezicht en het toepassen van bestuursdwang. In elk geval de volgende zaken zullen gecoördineerd/gezamenlijk uit worden gevoerd:
- de audits;
- de steekproeven in de vergunningverlening;
- de steekproven in het toezicht;
- het bijstellen van het compliance-niveau omhoog of omlaag, en daarmee samenhangend de balans tussen audits/steekproeven en fysieke controles door de VTH-organisatie;
- het periodiek actualiseren van werkafspraken/protocollen/overeenkomsten tussen overheden en het CVW.

De NCG heeft hier een faciliterende rol. Daarnaast speelt de NCG een rol om verbinding te maken met andere zaken, zoals deze in de aanbevelingen van het uitvoeringskader zijn genoemd. Deze aanbevelingen hebben onder meer betrekking op het harmoniseren van gemeentelijke regelgeving, het vereenvoudigen van procedures en het inrichten van een uitvoeringsorganisatie.

8.4 Toezicht en handhaving op de bestaande gebouwenvoorraad

Gemeenten hebben als primaire taak om toe te zien op de bestaande gebouwenvoorraad. Voor bouwwerken die niet voldoen aan de minimale kwaliteitseisen van het Bouwbesluit geldt dat daartegen handhavend kan worden opgetreden. Gemeenten hebben de laatste decennia een terughoudend beleid gevoerd ten aanzien van de kwaliteit van de bestaande gebouwenvoorraad. Het algemene beeld in heel Nederland is, dat toezicht op de bestaande bouw zich voornamelijk richt op zaken zoals brandveiligheidsvoorschriften en monumentenzorg. In enkele gevallen worden zogenaamde rotte kiezen aangepakt. In de aardbevingsgemeenten is dit beeld niet anders.

Door de schadeafhandeling en voorbereiding van het bouwkundig versterken zijn gemeenten ermee geconfronteerd dat er veel bouwwerken in het veld voorkomen waarbij er sprake is van achterstallig onderhoud en/of een eigen gebrek. Daar hebben gemeenten een verantwoordelijkheid te nemen. Het tot een overeenstemming komen met de schadeafhandelaar stagneert vaak op dit punt.
Enkele voorbeelden waaraan gedacht kan worden:
- de fundering (op staal) is geknakt waardoor de hoofddraagconstructie niet meer in tact is;
- een gebouw in zeer slechte staat van onderhoud, waarbij het metselwerk geen constructieve verbinding meer kent;
- een stabiliteitswand is weggehaald zonder dat een andere voorziening is aangebracht;
- er zijn constructieonderdelen doorgeroest, verrot of verzakt.

Tot op heden geldt er geen Bouwbesluitnorm waaraan getoetst kan worden waarin het aardbevingsrisico is meegenomen. De bevoegde gezagen hebben vaak wel een toezichtbeleid en een handhavingstrategie. Deze is echter niet tot stand gekomen met de gedachte om op grote schaal invulling te geven aan deze specifieke taak. Ervaring van gemeenten heeft reeds geleerd dat de geldende beleidsstukken slechts gedeeltelijk toepasbaar zijn op de genoemde problematiek. Dit alles maakt een gedegen afweging om over te gaan tot handhaving voor overheden zeer complex.

Gemeenten zullen daarom gevraagd worden om specifiek toezichtbeleid en -strategie vast te stellen. Dit beleid zal moeten passen in de Landelijke Handhavingstrategie. In het beleid zullen in elk geval de volgende onderdelen opgenomen moeten worden.
- Het maken van een risicoanalyse zodat een duidelijk beeld ontstaat bij welke type van bouwwerken (verhoogde) risico's aanwezig zijn of in welke gebieden hoge/verhoogde kans op schade is, rekening houdende met de KNMI-kaart, witte NPR en 60 bekende typologieën van de NAM (NCG faciliteert op dit punt).
- Inventarisatie maken welke bestaande "rotte kiezen" er reeds bekend zijn.
- Inventarisatie van de staat van de totale bestaande gebouwenvoorraad (inclusief HRBE's), waarbij de norm van 10-4 als grenswaarde geldt. Veiligheidsrisico's onder dat niveau dienen met voorrang te worden aangepakt.
- Opnemen van protocol hoe om te gaan met het uitwisselen van gegevens tussen de NAM/het CVW en overheden.
- Termijnen waarbinnen maatregelen worden getroffen.
- Opnemen van protocol hoe om te gaan met acute situaties.
- Standpuntbepaling hoe om te gaan met bepaalde toezichtvraagstukken, zoals het wegnemen van Hoog Riscio Bouw Elementen (HRBE).
- Onderzoek verrichten welke knelpunten nu al worden ervaren, wat handhaving in de weg staat, bijvoorbeeld afkeurniveau versus bestaande bouw (input voor instrumentarium).

- Het monitoren van ervaringen. Welke knelpunten worden ervaren die handhaving in de weg staan.

Dit beleid zal vervolgens moeten leiden tot een uitvoeringsprogramma voor toezicht op de bestaande bouw.

Wat is de rol van de NCG?
De rolverdeling tussen de gemeenten en de NCG is dat de taak van de NCG begint daar waar de taak van de gemeenten ophoudt. En hoewel het toezicht en handhaving op de bestaande voorraad een reguliere taak van de gemeente is, geldt dat in de aardbevingsgemeenten in deze taak meer wordt verwacht dan in gemeenten in andere delen van het land. Een woning met bijvoorbeeld een gebroken fundering of doorgebogen dak kan daar nog jaren blijven staan en in gebruik blijven zonder ingreep. Dit geeft een gevoel van rechtsongelijkheid. Daarnaast zijn gedupeerden gebaat bij een uniforme aanpak. Dit rechtvaardigt de bemoeienis, in faciliterende zin, van de NCG.

De NCG zal in overleg treden met het ministerie van BZK over het tot stand komen van een handhavingnorm in het Bouwbesluit, zodat gehandhaafd kan worden op zowel het bouwwerk als losse elementen zoals de HRBE's. Daarnaast heeft de NCG een rol in het tot stand komen van instrumenten waarin verschillende criteria worden opgenomen, die voorkomen dat handhaving wordt bemoeilijkt omdat er onduidelijkheid bestaat over die aansprakelijk kan worden gesteld voor bepaalden onderdelen.

8.5 Ruimtelijke kwaliteit

Bij een operatie van de omvang waar de NCG voor staat moet de ruimtelijke kwaliteit geborgd worden. Het karakter van het gebied, de structuren, de dorpen en beeldbepalende panden op het spel. Het gebiedsgericht werken heeft als voordeel dat de uitvoering zowel in samenhang opgepakt kan worden, als dat er verschillende belangen en beleid meegewogen kan worden.

Ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke kwaliteit wordt bepaald door de mate waarin binnen een gebied de gebruikswaarde, de belevingswaarde en de toekomstwaarde in onderlinge verhouding geoptimaliseerd zijn. Bij gebruikswaarde gaat het om een efficiënte inrichting van het gebied voor uitoefening van de daaraan toegekende of toe te kennen functies. Bij belevingswaarde gaat het om de sfeer en allure van het gebied, het behoud van gebouwd cultuurhistorisch erfgoed en de herkenbaarheid van de historisch gegroeide stedenbouwkundige en landschappelijke structuur. Bij toekomstwaarde gaat het om de toekomstbestendigheid van de maatregelen die ten behoeve van de gebruikswaarde en de belevingswaarde worden genomen.

Om bij de uitvoering op gebiedsniveau de ruimtelijke kwaliteit goed te borgen is het noodzakelijk dat bij de gebiedsgerichte aanpak ruimtelijke kwaliteit een plek krijgt in het proces. De wijze van borging kan worden ingevuld door het voorzien van deskundigheid binnen het projectteam gebiedsgerichte aanpak.

8.6 Woningbedrijf

Het uitvoeren van de drieslag (schadeherstel, bouwkundige versterking en waarde toevoegen) in de woningvoorraad van het aardbevingsgebied is een forse opgave die er toe moet leiden dat er weer veilig kan worden gewoond in aardbevingsbestendige woningen. De combinatie van veiligheids- en leefbaarheidsdoelstellingen leidt uiteindelijk tot een pakket ingrepen aan individuele woningen die kan variëren van niets doen tot slopen met alle denkbare varianten die zich tussen deze twee uitersten kunnen bevinden.
Dit leidt in bijzondere gevallen tot allerlei vastgoed gerelateerde activiteiten zoals het ontwikkelen van wisselwoningen of logeerhuizen tot het opkomen, beheren, verhuren en/of slopen van bestaande panden.
Er dient gezocht te worden naar een organisatievorm die de beschreven activiteiten op een professionele wijze kan uitvoeren. Een regionaal woningbedrijf zou een dergelijk organisatievorm kunnen zijn.

Uitgangspunt bij het schadeherstel en de versterking van de woningvoorraad is dat getracht wordt om zodanige maatregelenpakketten te ontwerpen dat de bewoners hun huis zo weinig mogelijk hoeven te verlaten. Maar voor een, nu nog onbekend, deel van de woningen zullen de ingrepen toch zodanig van aard zijn dat de bewoners voor een korte of langere periode tijdelijk elders moeten worden gehuisvest.

Daarbij doen zich een viertal modaliteiten voor:
1. Tijdelijke huisvesting bij schadeherstel.
2. Tijdelijke huisvesting bij bouwkundige versterking.
3. Tijdelijke huisvesting bij een combinatie van schadeherstel en bouwkundige versterking.
4. Tijdelijke huisvesting bij acute uithuisplaatsing.

Om de sociale cohesie in een dorp of wijk te behouden zal bij voorkeur tijdelijke huisvesting moeten worden gerealiseerd in de nabijheid van de permanente woning en de sociale omgeving van de getroffene. Ook de vorm of type van de tijdelijke huisvesting is van belang. Een gezin vraagt om een andere tijdelijke woning dan een alleenstaande of een zorgbehoevende oudere.

Er zijn in "technische zin" verschillende mogelijkheden voor de ontwikkeling van tijdelijke huisvesting van bewoners.
- Opkopen/huren leegstaande/leegkomende woningen.
- Opkopen/huren leegstaand/leegkomend vastgoed in de regio dat, tijdelijk of permanent, geschikt wordt gemaakt voor bewoning zoals scholen, kantoren, cultuurhistorisch erfgoed, etc.
- Opkopen/huren van bestaande woningen bijv. van mensen die willen verhuizen.
- Nieuw bouwen van tijdelijke woningen die te zijner tijd worden afgebroken/verplaatst.
- Nieuw bouwen van permanente woningen die in een beginperiode worden gebruikt voor tijdelijke huisvesting maar uiteindelijk worden toegevoegd aan de permanente regionale woningvoorraad.
- Voor situaties waarbij de tijdelijke huisvesting slechts enkele dagen in beslag neemt kan ook gedacht worden aan hotelachtige faciliteiten.

De panden die gebruikt worden voor tijdelijke huisvesting zouden een bijdrage moeten leveren aan de stedelijke en landschappelijke kernkwaliteiten van het gebied. Denk hierbij aan cultureel

erfgoed. Gebouwen die beelddragers zijn voor stad of platteland en die door "gebrek aan programma" dreigen te verpauperen zouden hiermee een definitieve functie kunnen verkrijgen. Tijdelijke huisvesting, waar mogelijk en waar de prioriteit dat toelaat, dient te worden gecombineerd met projecten die in het kader van de woon- en leefbaarheidsplannen worden uitgevoerd.

De panden en/of woningen die in beheer komen van het regionaal woningbedrijf zullen getoetst worden op de geschiktheid voor de tijdelijke huisvesting. Daar waar dit redelijkerwijs niet mogelijk is worden andere bestemmingen gezocht (historisch erfgoed) of komt uiteindelijk wellicht sloop in zicht.

Het op te richten woningbedrijf is verantwoordelijk voor het primaire proces, zijnde het opkopen, huren, nieuwbouw, verbouw, exploiteren, beheren, afstoten of slopen en herinrichting. Het bedrijf is een faciliterende organisatie die opereert binnen, door de NCG, gegeven beleidskaders. Vooralsnog wordt ervan uitgegaan dat het tijdvak waarin tijdelijke huisvesting moet worden ingezet om het programma bouwkundig versterken te realiseren, zeker tien jaar in beslag neemt. Het regionaal woningbedrijf wordt voor die periode ingezet.
Het mag duidelijk zijn dat het regionaal woningbedrijf gelet op de urgentie van het schade- en versterkingsprogramma een vliegende start dient te maken.

Het regionaal woningbedrijf zal moeten beschikken over voldoende (permanent) vermogen voor het opbouwen en exploiteren van een voorraad tijdelijke huisvestingsfaciliteiten gedurende de looptijd van het versterkingsprogramma. De organisatie zal in termen van kapitaalbeslag zoveel mogelijk uitgaan van het idee van een "revolverend fonds" door een tijdelijke voorraad te realiseren die tijdens of na afloop van het versterkingsprogramma zoveel mogelijk wordt verkocht cq. toegevoegd aan de permanente woningvoorraad.

Er zijn op dit moment diverse organisatievormen denkbaar. Deze dienen tegen het licht te worden gehouden. Gezien de benodigde kennis van het gebied en de specifieke werkzaamheden is het wenselijk om aansluiting te zoeken bij bestaande structuren en organisaties. De NCG ziet het als zijn taak om de komende maanden regie te nemen in de ontwikkeling van het regionaal woningbedrijf, welke in 2016 operationeel moet zijn.

9 MAATSCHAPPELIJKE STUURGROEP AARDBEVINGSBESTENDIG EN KANSRIJK GRONINGEN

Rijk, provincie en gemeenten bevestigen het belang van de betrokkenheid van bewoners- en maatschappelijke organisaties niet alleen op het niveau van het programma en de uitvoering, maar ook op het niveau van de lokale vormgeving van het programma. Zij geven aan plaats te zullen nemen in de bestuurlijke stuurgroep en menen dat de voortzetting van de Dialoogtafel voorbehouden is aan de maatschappelijke organisaties (maatschappelijke stuurgroep).

De maatschappelijke organisaties hebben per brief d.d. 31 augustus laten weten het Groninger Gasberaad als een platform van bewoners & maatschappelijke organisaties te zullen vormen en te willen komen tot een maatschappelijke stuurgroep, naast de bestuurlijke stuurgroep. Zij maken duidelijk de samenstelling verder te willen "open gooien" en ook maatschappelijke organisaties of sectoren die nu niet vertegenwoordigd zij (bijv. Onderwijs en zorg) te willen uitnodigen. Zij zullen

uit hun midden een delegatie aanwijzen die deel zal nemen aan de maatschappelijke stuurgroep Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen.

In "De Tafel van 3 september 2015 in het kort" wordt het aldus beschreven: "De NCG krijgt in zijn governancestructuur straks twee stuurgroepen: een maatschappelijke en een bestuurlijke. In de maatschappelijke stuurgroep overlegt hij met een delegatie van het Groninger Gasberaad. In de bestuurlijke stuurgroep met provincie en gemeenten. Het is zijn uitdrukkelijke intentie te komen tot besluiten die in beide stuurgroepen gedragen worden.".

Onderdeel van de governancestructuur van de NCG vormt een maatschappelijke stuurgroep waarin partijen zitten die vanuit hun aard een vertegenwoordiging van bewoners en maatschappelijke belangen zijn voor het aardbevingsgebied als geheel. In die zin moet de wens van de organisaties om tot verbreding van het Gasberaad te komen worden toegejuicht. Op dit moment is die verbreding nog geen feit en is de Groninger Bodembeweging daarbij niet betrokken. Dat is echter wel gewenst. Beiden zijn uitgenodigd om in de fase tot en na 1 januari 2016 deel te nemen aan de maatschappelijke stuurgroep.

De maatschappelijke stuurgroep is de plaats waar de NCG de totstandkoming en de uitvoering van het programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen bespreekt. Waar het de uitdrukkelijke opgave van de NCG is om zorg te dragen voor voldoende maatschappelijk en bestuurlijk draagvlak spreekt het voor zich dat het te voeren overleg daarop gericht is. Een gecoördineerde aanpak moet kunnen rekenen op draagvlak van alle betrokkenen, zowel maatschappelijk als bestuurlijk. De opstelling van de NCG moet daarop gericht zijn. Het vraagt echter ook van alle partijen die hierbij betrokken zijn de bereidheid om gezamenlijk op te trekken en verantwoordelijkheid te nemen. Een instelling gericht om er samen uit te komen. Zonder een dergelijke instelling kan de situatie ontstaan van een impasse waardoor er "niets" gebeurd. Dat zou een onaanvaardbare situatie opleveren.

Het overleg met de maatschappelijke en bestuurlijke stuurgroep is niet alleen gericht op de totstandkoming van het programma, maar ook op de uitvoering daarvan. De NCG betrekt overheden, functionele en maatschappelijke organisaties zowel bij de opstelling van het programma als de uitvoering daarvan. De resultaten van dat overleg vinden hun weerslag in het programma en de uitvoering. Het spreekt voor zich dat daarnaast zowel in de maatschappelijke als de bestuurlijke stuurgroep voorstellen geagendeerd kunnen worden.

Het overleg is zodanig ingericht dat aan het bestuurlijke overleg het maatschappelijk overleg vooraf gaat, zodat in de bestuurlijke stuurgroep de maatschappelijke inbreng bekend is en in de afweging betrokken kan worden.
Uitgaande van het aanvaarden van alle partijen van het uitgangspunt dat de opgave een gemeenschappelijke is, zal dat veelal leiden tot een gemeenschappelijke positie. Mocht dat in een enkel geval niet zo zijn, dan moet de NCG het tot zijn taak rekenen om tot voorstellen te komen waarin de resterende verschillen overbrugd worden.

Het overleg over het eerste programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen zal aldus vorm worden gegeven. Op 10 november wordt het voorstel besproken in de maatschappelijke stuurgroep, op 11 november in de bestuurlijke stuurgroep, vervolgens weer op 18 november in de maatschappelijke stuurgroep en tot slot op 25 november in de bestuurlijke stuurgroep.

Beide stuurgroepen brengen een advies uit aan de NCG. Het advies van de maatschappelijke stuurgroep wordt betrokken bij het beraad in de bestuurlijke stuurgroep op 25 november. Het is, zoals reeds eerder opgemerkt, uitdrukkelijk de opdracht van de NCG om zorg te dragen voor voldoende draagvlak. Een programma dat niet kan rekenen op de "steun" van de maatschappelijke en bestuurlijke stuurgroep zou dan ook niet voldoen aan de opdracht van de NCG. Indien onverhoopt er toch verschillen resulteren rekent de NCG het tot zijn taak om met voorstellen te komen in de finale bestuurlijke afstemming over het voorstel van de NCG dat zal plaats vinden op 14 december a.s.

Bestuurlijke partijen zijn professionele organisaties. Beschikken over eigen ondersteuning en het hoort tot hun functioneren om de "parlementaire" organen bij het geheel te betrekken. Bewoners- en maatschappelijke organisaties verkeren vaak in een ongelijke positie ten opzichte van hun bestuurlijke counterparts. De NCG zal derhalve de maatschappelijke stuurgroep en het Groninger Gasberaad ondersteunen, zodat zij in staat zijn om tot een voorbereide inbreng te komen en in staat zijn om de achterbannen bij hun werk te betrekken. Die ondersteuning zal zodanig worden vorm gegeven dat de "onafhankelijkheid" gewaarborgd wordt. De meerjarig gereserveerde middelen voor de Dialoogtafel zullen daarbij worden betrokken.

In de governance van de NCG is ook voorzien dat bewoners betrokken zijn bij de werkzaamheden op lokaal niveau. Het spreekt voor zich dat de concrete plannen en invulling op lokaal niveau vraagt om "participatie" van de bewoners. Hier ligt een opgave voor de NCG gezamenlijk met de betreffende gemeenten. Het gaat dan om de betrokkenheid bij het eigen dorp of wijk. Waar de maatschappelijke stuurgroep betrokkenheid heeft op programma en uitvoeringsniveau, zullen de bewoners op gemeentelijk niveau betrokken zijn bij de concrete planvorming in dorp of wijk.

De Dialoogtafel heeft in de afgelopen tijd een aantal programma's tot ontwikkeling gebracht en onderzoeken vorm gegeven. Deze programma's en onderzoeken zullen worden overgeheveld naar de NCG. In veel gevallen zijn er stuurgroepen gevormd bestaande uit vertegenwoordigers van maatschappelijke en bestuurlijke partijen om een en ander te begeleiden. Deze zullen zoveel mogelijk worden ingepast in de governance structuur van de NCG. Waar maatschappelijke organisaties in een aantal gevallen ook direct betrokken zijn bij de "uitvoering" zal nagegaan worden op welke wijze dat na de "overheveling" vorm moet krijgen. Uitgangspunt is dat de komst van de NCG geen "harde" breuklijn mag opleveren. Wat in gang is gezet – en waarover veelal afspraken zijn gemaakt – zal in principe worden voortgezet. Wel zal een toets aan de inpasbaarheid in het programma plaats vinden.

10 STURING & BESLUITVORMING

De opgave in Groningen is een nationale opgave van Rijk en regio. Bij deze opgave wordt gezocht hoe rijksopgaven en rijksambities verbonden kunnen worden aan regionale opgaven en regionale ambities. Daarmee wordt het Programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen een gezamenlijke onderneming, een investering in elkaar.

De opgave vertoont veel dynamiek en kan in omvang en intensiteit toenemen. De governance moet voldoende flexibel zijn qua schaalbaarheid en wendbaarheid om daarop te kunnen inspelen, zodat optimale slagkracht gewaarborgd is.

10.1 Sturing

De benodigde doorzettingskracht ontstaat doordat:
- Er via de NCG een integraal programma komt waarin expliciet en transparant is beschreven waar het nodig is dat de betreffende overheden hun bevoegdheden inzetten voor de voortgang van het programma. De NCG beschikt over een uitvoeringsbudget dat is afgestemd op het programma;
- Er een NCG is, die levert wat nodig is om het programma te realiseren en de uitvoering ervan te garanderen;
- Waar nodig, nieuwe (juridische) instrumenten worden ingezet om processen te versnellen;
- Er wordt onderzocht waar aanvullende mandatering en eventuele aanwijzingsbevoegdheden voor de NCG gewenst kunnen zijn en wat nodig is om deze te realiseren. Wanneer het voor de voortgang van het programma nodig is om verantwoordelijkheden van partijen te mandateren, zal dat worden geagendeerd en besproken zoals overeengekomen in het Aanvullend Maatregelenpakket.

De sturing op het programma verloopt via lokale stuurgroepen, de Stuurgroep Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen naar het Nationaal Bestuurlijk Overleg Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen.

Gebiedsgerichte aanpak

Het is cruciaal dat de te kiezen aanpak om tot het Meerjarenprogramma te komen en de uitvoering daarvan aansluit bij het doel van het programma.
Het Meerjarenprogramma:
- bouwt voort op de lopende initiatieven en uitvoeringsprogramma's in het gebied;
- brengt daar waar nodig focus en samenhang aan;
- bevat alle maatregelen en voorzieningen om de opgaven in Groningen op het gebied van bescherming tegen en afhandeling van schade als gevolg van aardbevingen te realiseren (ook op het gebied van leefbaarheid, duurzaamheid, economie en perspectief te bieden aan bewoners).

(uit goverancenotitie (bijlage 3) en Voorlopig Organisatiebesluit versie 1.4 hoofdstuk 2.2.)

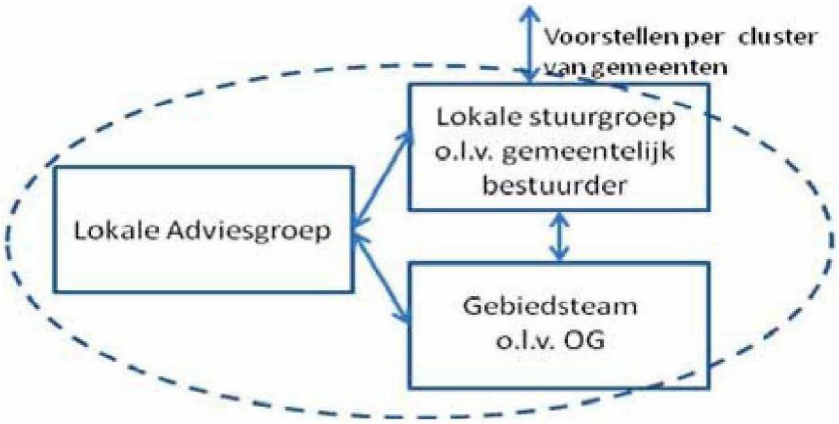

Figuur 11: governancemodel gebiedsteams

Gebiedsteams en lokale stuurgroepen voor adviezen per gebied
De gebiedsgerichte inhoud van het Meerjarenprogramma wordt vormgegeven door zogeheten gebiedsteams. Deze gebiedsteams zijn een samenwerkingsverband waar in vier clusters van samenwerkende gemeenten en de NCG in een compacte organisatievorm samenwerken.

De gebiedsteams zijn er voor:
- de planvorming;
- het coördineren en faciliteren van en bijdragen aan de uitvoering;
- de interactie en communicatie vanuit de NCG.

Een gebiedsteam bestaat uit mensen van de NCG en mensen vanuit de betreffende gemeente en eventueel de provincie.
Er zijn vier clusters met ieder een gebiedsteam:
1. MEDAL: De Marne, Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum.
2. BTW: Bedum, Ten Boer, Winsum.
3. HSSM: Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Menterwolde.
4. De stad Groningen.

Elk gebiedsteam wordt bestuurlijk aangestuurd door een lokale stuurgroep. Hiermee wordt bedoeld dat het voorstel voor het programma voor het desbetreffende cluster van gemeenten in samenspraak met de bestuurders tot stand komt en door hen wordt gedragen. De lokale stuurgroep neemt bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het advies aan de NCG over het onderdeel van het Programma Aardbevingenbestedig en Kansrijk Groningen voor de desbetreffende gemeenten.
In de stuurgroep nemen bestuurders van alle gemeenten deel, is het rijk vertegenwoordigd en mogelijk ook de provincie. De voorzitter van de lokale stuurgroep is één van de gemeentelijke bestuurders. De vertegenwoordiger van het rijk kan de vertegenwoordiger van het ministerie van BZK in de regio zijn, maar kan ook een andere rijksvertegenwoordiger zijn.

De gebiedsgerichte aanpak –inhoudelijk, bestuurlijk en maatschappelijk- is een belangrijke basis voor gedeeld eigenaarschap, gedragen voorstellen en voortvarende uitvoering in een gebied. Alles komt uiteindelijk samen in de jaarlijkse voorbereiding en de uitvoering van het Programma voor

een Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Daarin wordt de samenhang geborgd. De gebiedsgerichte aanpak lukt alleen met een betekenisvolle participatie van bewoners en ondernemers zodat we werkelijke duurzame verbeteringen tot stand brengen.
Met deze gebiedsgerichte aanpak kan ook invulling gegeven worden aan de afgesproken specifieke aanpak voor de Stad Groningen. De stad heeft vanwege de bevolkingsdichtheid een spilfunctie in de regio. Deze specifieke aanpak komt voort uit de afwijkende opgave voor de stad, zoals verwoord in de aanvulling op het bestuursakkoord.

De Stuurgroep Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen advies over het programma als geheel

De NCG maakt een samenhangend voorstel dat wordt besproken in de Stuurgroep Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Deze stuurgroep adviseert de NCG over het totaal programma.
De Stuurgroep Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen wordt voorgezeten door de NCG en bestaat verder uit:
- de vier cluster burgemeesters van de betrokken gemeenten;
- de gedeputeerde van de provincie;
- de SG vanuit het Ministerie van Economische Zaken als coördinerend ministerie;
- één of meer DG's van de meest betrokken departementen.

De NCG voert daarnaast overleg met de vertegenwoordigers van de bewoners- en maatschappelijke organisaties over de totstandkoming en uitvoering van het programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen. Het Groninger Gasberaad en de Groninger Bodembeweging zijn uitgenodigd om deel te nemen aan deze stuurgroep. Het ligt voor de hand dat op termijn ook het georganiseerde bedrijfsleven, zorginstellingen etc. deel uitmaken van deze stuurgroep.

Los van deze structuur voor aansturing en verantwoording over het programma zal vanuit verschillende rijksverantwoordelijkheden bestuurlijk overleg nodig zijn met partijen in de regio. Uitgangspunt is dat dit overleg wordt gevoerd door de verantwoordelijke DG of DG's. Bij breder bestuurlijk overleg zal worden bekeken wie van rijkszijde deelneemt.

Finale bestuurlijke afstemming over het voorstel van de NCG

De finale bestuurlijke afstemming over het definitieve voorstel van de NCG vindt plaats in het Nationaal Bestuurlijk Overleg Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Onder voorzitterschap van de minister van EZ als coördinerend minister, nemen aan dit bestuurlijk overleg deel:
- de Nationaal Coördinator Groningen;
- de Ministers die het mede aangaat;
- de verantwoordelijk gedeputeerde;
- de verantwoordelijke gemeentelijke bestuurders.

10.2 Besluitvorming

De besluitvormingsstructuur voor het programma is gebaseerd op de bestaande verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheden. Er worden in deze fase nog geen voorstellen gedaan voor herschikking of mandatering van verantwoordelijkheden. De besluitvorming wordt getrapt opgebouwd. Dit leidt uiteindelijk tot nationale en regionale besluitvorming over het programma. Na besluitvorming vormt het programma de kaders voor de uitvoering.

Nationale en regionale besluitvorming

De besluitvorming wordt op regionaal niveau afgerond in de het college van gedeputeerde staten en daarna de Provinciale Staten, colleges van burgemeester en wethouders en tot slot in de gemeenteraden. Op rijksniveau gebeurt dit via de Ministerraad en daarna de Tweede Kamer. Via de coördinerend Minister van Economische Zaken wordt de besluitvorming met de NAM afgerond.

Besluiten die niet kunnen wachten op de jaarlijkse besluitvorming over het programma, moeten vanwege het belang van voortvarendheid genomen kunnen worden door de betreffende overheden dan wel de NCG voor zover dit binnen zijn taken past. In elk geval is er in dergelijke gevallen altijd een expliciet advies nodig van de NCG of en hoe het betreffende besluit past in het samenhangende programma.

Besluitvorming in relatie tot de uitvoering

Met de jaarlijkse vaststelling van het programma liggen de inhoudelijke en financiële kaders voor de uitvoering van het programma vast. Er is op gemeentelijk niveau ruimte voor de lokale stuurgroep, onder leiding van de burgemeester/wethouder, om binnen de afgesproken kaders invulling te geven aan de uitvoering.

Voor zover ontwikkelingen het nodig maken om af te wijken van inhoudelijke en financiële afspraken uit het vastgestelde programma, is een wijzigingsvoorstel aan de NCG nodig. Deze kan dat meenemen bij het opstellen van het eerstvolgende programma. Als dat niet kan wachten vanwege het belang van voortvarendheid kunnen door de betreffende overheden op advies van de NCG dan wel de NCG voor zover dit binnen zijn taken past tot besluitvorming komen.

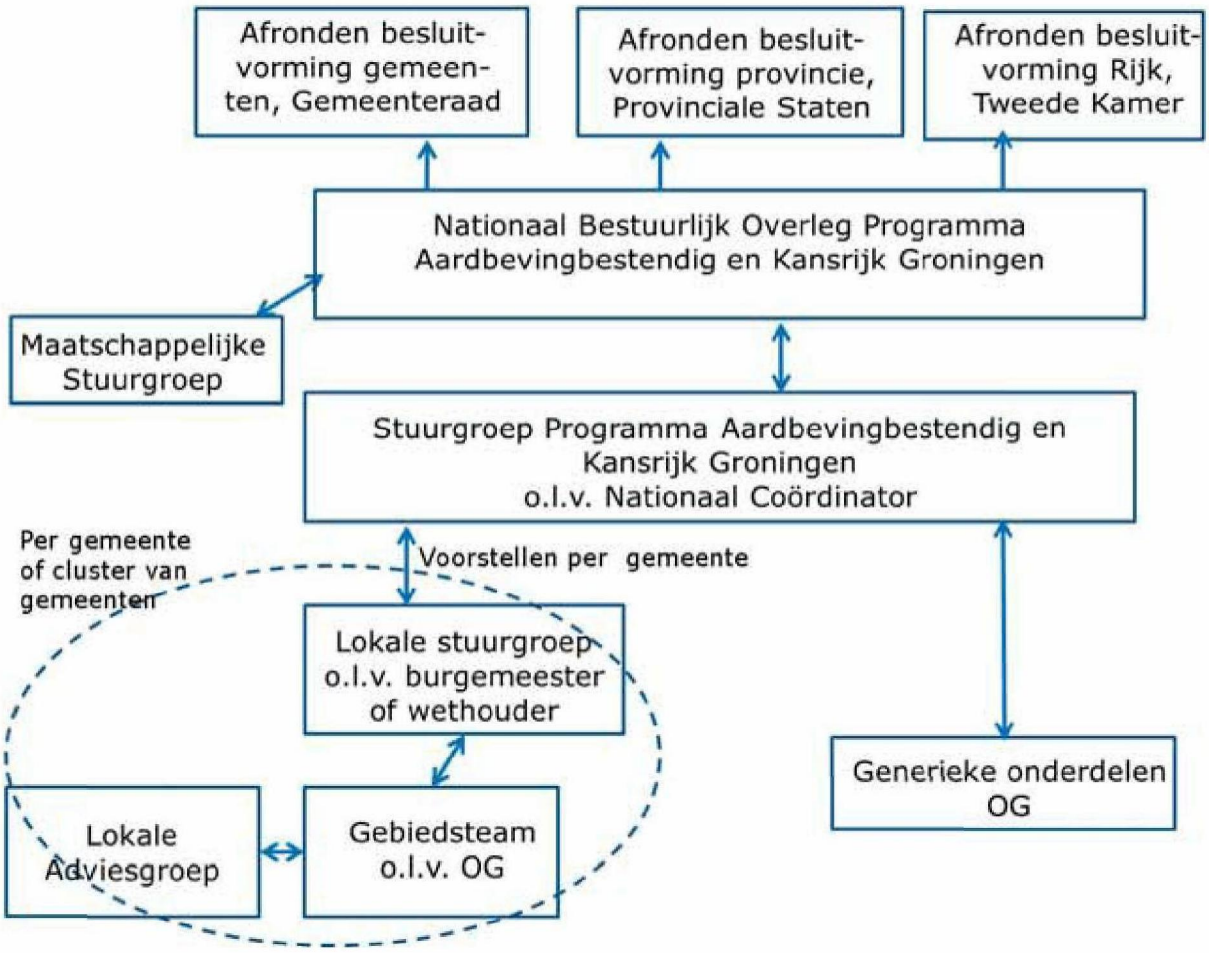

De gebiedsgerichte aanpak ligt in het verlengde van de lokale stuurgroep en gebiedsteam. Hoe de exacte postitionering van de gemeentelijke stuurgroep is ten opzichte van de lokale stuurgroep en het gebiedsteam moet nog nader worden bepaald.

DEEL III: BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – DEFINITIES EN AFKORTINGEN

Definities

- Veiliger maken – alle ingrepen (vaak ook tijdelijk) om de veiligheid gelijk te verhogen zonder aanpassingen aan de hoofddraagconstructie van een gebouw.
- Bouwkundig versterken – alle ingrepen om de hoofddraagconstructie van een gebouw (waaronder dak en/of foundering) te versterken, zonder noodzakelijkerwijs volledig te voldoen aan de beschikbare norm voor aardbevingbestendige (ver)bouw.
- Aardbevingsbestendige (ver)bouw – de ingrepen waarmee de hoofddraagconstructie van een gebouw wordt versterkt, zodat het gebouw voldoet aan de beschikbare norm voor aardbevingsbestendige (ver)bouw

(referentie: brief Kamp 12-08-2015 aan Dialoogtafel, kenmerk NCG/15099891)

Afkortingen

ACM	Autoriteit Consument en Markt
BAG	Basisadministratie Adressen en Gebouwen
BRZO	Besluit Risico's Zware Ongevallen
BTW	Cluster van gemeenten Bedum, Ten Boer en Winsum
BuildInG	BuildInGroningen
CMS	Compliance Management Systeem
CVW	Centrum voor Veilig Wonen
DEAL	De gemeenten Delfzijl, Eemsmond, Appingedam en Loppersum
EB	Economic Board
EnTranCe	Energy Transition Centre, Groninger proeftuin voor energiesystemen van de toekomst
EPI	EPI Kenniscentrum op het gebied van aardbevingsbestendig (ver)bouwen
G11	De gemeenten in het aardbevingsgebied: De Marne, Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum (MEDAL), Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Menterwolde (HSSM), Bedum, Ten Boer en Winsum (BTW).
GIS	Geografisch Informatie Systeem
HANNN	Healthy Ageing Network Northern Netherlands
HSSM	Cluster van gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Menterwolde
HRBE	Hoge Risico Bouwelementen
IBP	Incident Bestrijdingsplan
KPI	Kritische Prestatie Indicator
KvK	Kamer van Koophandel
LTO Noord	Land en Tuinbouworganisatie Noord
MEDAL	Cluster van gemeenten De Marne, Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum
MBO	Middelbaar Beroepsonderwijs
MKB	Midden- en Kleinbedrijf
NAM	Nederlandse Aardolie Maatschappij
NCG	Nationaal Coördinator Groningen
NOM	Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij.

NPR	Nederlandse Praktijkrichtlijn aardbevingen
ODG	Omgevingsdienst Groningen
PGA	Peak Ground Acceleration, de eenheid waarin maximale grondversnelling wordt weergegeven
PIR	Pandgebonden Individueel Risico
POV	Provinciale Omgevingsverordening.
PSR	Pandgebonden Slachtoffer Risico
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
RUG	Rijksuniversiteit Groningen
SBE	Samenwerkende Bedrijven Eemsdelta
Tcbb	Technische commissie bodembeweging
TKI	Top Consortium Kennis en Innovatie
TNO	De Nederlandse organisatie voor Toegepast Natuurlijkwetenschappelijk Onderzoek
TUD	Technische Universiteit Delft
TUE	Technische Universiteit Eindhoven
VMS	Vergunningen Management Systeem
VNO-NCW	Ondernemingsorganisaties Verbond van Nederlandse Ondernemingen-Nederlands Christelijke Werkgeversbond
VO	Voortgezet Onderwijs
VRG	Veiligheidsregio Groningen
VTH	Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving
WABO	Wet Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
WLP	Woon- en leefbaarheidsplan
WMO	Wet op de Maatschappelijke Ondersteuning
ZZP-er	Zelfstandige Zonder Personeel

BIJLAGE 2 - AANVULLEND BESTUURSAKKOORD 'VERTROUWEN OP HERSTEL, HERSTEL VAN VERTROUWEN', ONDERDEEL OVERHEIDSDIENST GRONINGEN

Overheidsdienst Groningen

Aanleiding

De benodigde aanpak in Groningen betekent een grote uitdaging en vraagt om een daadkrachtige en zorgvuldige inzet van de overheden. Op 8 januari 2015 is advies uitgebracht over de concretisering en organisatie van de 'publieke regie'. In het bestuurlijk overleg van 12 januari jl. is dit advies aan de orde geweest. De discussie tussen de rijksoverheid, de provincie en gemeenten spitste zich toe op de bevoegdheden van de regieorganisatie en het type functionaris dat leiding gaat geven aan de overheidsdienst. De uitkomsten van nader bestuurlijk overleg zijn in deze notitie weergegeven.
Enkele kernpunten van de publieke regie zijn: verbreding van betrokkenheid en belangenafweging op Rijksniveau, het gezamenlijk en zoveel mogelijk vanuit gelijkwaardigheid optrekken van betrokken overheden, doorzettingsmacht en beslissingsbevoegdheid binnen de door bestuurlijke/verantwoordelijke partijen vastgestelde kaders en verbindend en coördinerend vermogen om uitvoering te bespoedigen en vertrouwen in de overheid terug te winnen.
Het betreft een meerjarige aanpak - rekening wordt gehouden met een periode van 15 tot 20 jaar - waarvoor vanuit de publieke regie meerjarige programma's worden opgesteld die door alle partijen worden gedragen.

Nationaal Coördinator Groningen
Leiding van de publieke regieorganisatie

Er wordt een Nationaal Coördinator Groningen ingesteld die leiding geeft aan de publieke regie. Deze regie is noodzakelijk om de aanpak te versnellen, verbreden en intensiveren. De instelling van een Nationaal Coördinator Groningen beoogt een meer doeltreffende aanpak van de problematiek, door een doelmatige organisatie van beleid en uitvoering, bundeling van beschikbare menskracht en middelen en door besluitkracht met betrekking tot de noodzakelijke maatregelen. In dit geval betreft het beleid, uitvoering en besluitvorming op zowel rijksniveau als op provinciaal en gemeentelijk niveau.
Gezien 1. het karakter van de werkzaamheden (doorzettingsmacht in de uitvoering en voorstellen voor beleidskaders), 2. het in beginsel in stand houden van bestaande bevoegdheden bij bestuurlijke partijen en 3. het voorkomen van meer bestuurlijke drukte, gaat de voorkeur uit naar een nationaal coördinator: een meer ambtelijke figuur tussen/namens de betrokken partijen, in plaats van een politiek-bestuurlijke figuur 'boven de partijen'.

De Nationaal Coördinator Groningen zal aangelegenheden op terreinen van verschillende departementen behartigen. Bevoegdheden worden aan de overheidsdienst/Nationaal Coördinator Groningen toegekend via mandatering. De Nationaal Coördinator Groningen wordt beheersmatig ondergebracht bij het departement van de coördinerend minister, zijnde de minister van EZ. Met het oog op de verankering in de regio en het interbestuurlijk karakter van de werkzaamheden (gemandateerde bevoegdheden), zal er sprake moeten van een eigen bureau, huisvesting en budget.

De Nationaal Coördinator Groningen heeft een rechtstreekse rapportagelijn richting de Tweede Kamer, middels het uitbrengen van een jaarlijkse rapportage, en krijgt de mogelijkheid die aan de Tweede Kamer toe te lichten. Verder heeft de Nationaal Coördinator Groningen rechtstreeks

toegang tot de onderraden en de relevante leden van het kabinet. De Nationaal Coördinator Groningen heeft de positie om zelfstandig te communiceren in de media.

Juridische grondslag: duidelijkheid en continuïteit

Gezien de gewenste meerjarige continuïteit en de vereiste snelheid om te kunnen starten, zal de instelling van een Nationaal Coördinator Groningen plaatsvinden door middel van een instellingsbesluit van de coördinerend minister, zijnde de minister van EZ, mede namens de ministers van W&R, BZK, I&M, V&J en OCW. De instelling van een Nationaal Coördinator Groningen geschiedt in eerste instantie voor een periode van 5 jaar, waarna verlenging mogelijk is. De benoemingstermijn dient nog te worden bepaald.
In dit instellingsbesluit worden de taken beschreven. Ook wordt ingegaan op de positionering van de publieke regie ten opzichte van de bestuurlijke partijen (ministeriële verantwoordelijkheid, samenwerking tussen betrokken bestuurlijke partijen met toegang tot besluitvorming, afstemming en kaderstelling ten behoeve van uitvoering door private partijen zoals CVW, corporaties en adviesbureaus).

Met betrokkenheid van de regio zal onderzocht worden of instelling van een Nationaal Coördinator Groningen bij instellingsbesluit voldoende waarborgen biedt om de beoogde taken, governance en bevoegdheden effectief tot uitvoering te brengen. Tevens zal gezamenlijk onderzocht worden of het met het oog op het vergroten van de effectiviteit, slagkracht, continuïteit en consistentie van de aanpak noodzakelijk is een aparte wettelijke grondslag te creëren.

Profiel Nationaal Coördinator Groningen

- Verbindend, bruggenbouwer, met oog voor belangen en bestuurlijke verhoudingen;
- Communicatief, empathisch en vertrouwenwekkend;
- Gezaghebbend, overtuigingskracht en kunnen doorpakken: effectief opereren binnen en tussen politieke en ambtelijke werelden (schotten doorbreken);
- Ervaring en netwerk in Den Haag, bekendheid met – en bij voorkeur ervaring in – de regio;
- oplossings- en resultaatgericht.

De Nationaal Coördinator Groningen wordt, naast het geven van leiding aan de publieke regieorganisatie, geacht:
- Interbestuurlijk overleg te entameren en (Rijk, provincie en gemeenten);
- Relaties te onderhouden;
- Openingen te zoeken en maatschappelijk, politiek en bestuurlijk draagvlak tot stand te laten komen;
- Voortgang te bewaken;
- De ministers te adviseren, bij te staan en te vertegenwoordigen;
- Communicatie te bevorderen.

Overheidsdienst Groningen
Organisatorische vormgeving

Er is overeenstemming over de vormgeving: een gedeconcentreerde overheidsdienst (met een interbestuurlijk deel in de regio en een interdepartementaal deel in Den Haag).
De overheidsdienst staat onder verantwoordelijkheid van de coördinerend minister (namens de betrokken ministers) en wordt samengesteld uit medewerkers van de betrokken ministeries (zowel in het Haagse deel als het regionale deel), provincies en gemeenten (in het regionale deel).
De overheidsdienst wordt beheersmatig ondergebracht bij het departement van de coördinerend minister. De Overheidsdienst Groningen wordt aangestuurd door de Nationaal Coördinator Groningen.

Governance

In het advies is met betrekking tot de governance/verantwoording aangegeven:
"moet een balans gevonden worden tussen de wens van rijksregie en de noodzakelijke regionale inbedding. Tegen die achtergrond ligt het in de rede dat het publieke regieorgaan/programmadirectie zich zowel verantwoordt in de richting van de betrokken bewindslieden als in de richting van de provinciale en gemeentelijke bestuurders. Daartoe dient een passende formule te worden ontwikkeld." De kwartiermaker wordt gevraagd hiervoor een voorstel te ontwikkelen.

Aandachtspunten voor de kwartiermaker bij de nadere uitwerking van de organisatorische vormgeving zijn het in kaart brengen van de benodigde capaciteit en expertise, de herkomst van de medewerkers (rijksoverheid, provincie en gemeenten, eventuele externe expertise) en de plaatsing/locatie. Dit wordt bezien in relatie tot de afspraak met de stad Groningen (zie onderstaand). De kwartiermaker bereidt tevens de formele aspecten voor met betrekking tot de het opzetten van de overheidsdienst, zoals een Voorgenomen Organisatiebesluit en de arbeidsrechtelijke vraagstukken.

Bevoegdheden

De bevoegdheden van de regieorganisatie dienen afgestemd te zijn op de opdracht/taken en dienen zich goed te verhouden tot de verantwoordelijkheden en bevoegdheden van betrokken partijen, in het bijzonder de publieke partijen.

In het advies zijn de volgende bevoegdheden van de regieorganisatie opgenomen:
- De publieke regie heeft een sleutelpositie in de richting van het kabinet bij de jaarlijkse vaststelling van integrale programma's inclusief de bekostiging;
- Vanuit de publieke regie kunnen betrokken publiek en private partijen gevraagd en ongevraagd worden geadviseerd over alle aspecten met betrekking tot de aanpak;
- Ten behoeve van met name de uitvoerende taken van publiek regie is doorzettingsmacht aanwezig op basis van mandatering van bevoegdheden door gemeenten, provincie en het Rijk indien nodig op basis van een nieuw te ontwerpen formeel instrumentarium.

Meer concreet gaat het om:
- Het (laten) ontwikkelen van integrale programma's en de bekostiging daarvan en, gehoord hebbende de provincie en gemeenten en na consultatie van uitvoeringsorganisaties als CVW, NAM en corporaties, het ter besluitvorming voorleggen hiervan aan de betrokken ministers (onderraad of Ministerraad);
- Discretionaire bevoegdheid om binnen de gestelde beleidskaders (bijvoorbeeld de door de onderraad/MR vastgestelde meerjarige integrale programmering, inclusief bekostiging) nader te prioriteren en middelen te bestemmen. Daarmee heeft de regieorganisatie de mogelijkheid om uitvoering door CVW te beïnvloeden;
- Het in individuele gevallen kunnen afwijken van (beleids)kaders als maatwerk en snelheid nodig is (bijvoorbeeld het uitkopen van individuele eigenaars als de situatie daar om vraagt), eventueel met een financieel maximum (doorzettingsmacht richting onder andere bewoners, NAM en CVW);
- Het doen van voorstellen voor het creëren van doorzettingsmacht en het toepassen daarvan als publieke belangen dat nodig maken;
- Ruimtelijke coördinatie: zowel vaststelling van bestemmings- of inpassingsplannen als gecoördineerde voorbereiding en bekendmaking van uitvoeringsbesluiten (op basis van de ruimtelijke coördinatieregeling);
- Uitvoeringsbesluiten, zoals bouw- en sloopvergunningen, omgevingsvergunningen, eventuele ontheffingen van bestemmingsplannen;

- Aanwijzing gebieden voor modernisering en vervanging van gebouwen (in Wro, komt voort uit stads- en dorpsvernieuwing, daaruit mogelijk ook andere juridische instrumenten waarvoor de regieorganisatie bevoegd wordt);
- Aanschrijving in het kader van de Woningwet, onteigening;
- Inzet van capaciteit en middelen op bijvoorbeeld publiek casemanagement en gebiedsmanagement;
- Het (laten) uitvoeren van een uitvoeringstoets voordat (beleids)kaders worden vastgesteld. In veel gevallen zal de regieorganisatie het initiatief nemen c.q. betrokken zijn bij de ontwikkeling van het kader. Als dat niet het geval is, heeft de regieorganisatie de mogelijkheid een oordeel te geven met betrekking tot o.a. de uitvoerbaarheid.

Bevoegdheden bestuurlijke partijen die niet overgeheveld kunnen worden:
- Aanpassing wetgeving en regelgeving van de centrale overheid, zoals m.b.t. de Woningwet en het bouwbesluit;
- Besluitvorming/vaststelling door Ministerraad van integrale jaarlijkse plannen en de daarbij behorende financiële kaders;
- Vaststellen kaders/beleidskeuzen, veelal met financiële gevolgen (bijvoorbeeld met betrekking tot dilemma's bij complexe schadegevallen of bij stroomlijning/herinrichting van mediation, arbitrage en geschilbeslechting);
- Aanpassen en vaststellen van een gebiedsvisie dat als (beleids)kader moet dienen voor de integrale jaarlijkse plannen en de nadere uitwerking/prioriteitstelling daarvan.

Eventueel:
- Opdrachtverlening voor en keuzes maken in toepassing van flankerende maatregelen.

Aandachtspunt voor de kwartiermaker is de nadere uitwerking van de juridische basis en vormgeving van de bevoegdheden, met name de bevoegdheden die gericht zijn op uitvoering. Er dient in de kwartiermakerfase onderzocht te worden of slagkracht en doorzettingsmacht door wet- en regelgeving worden belemmerd of zouden kunnen worden vergroot door het ontwerp van nieuw, formeel instrumentarium. Waar effectief wordt de bestaande wet- en regelgeving benut, als uit onderzoek blijkt dat deze onvoldoende mogelijkheden bieden (witte vlekken of te weinig slagkracht) of onvoldoende effectief zijn, dan wordt een nieuw juridisch kader opgesteld.
De regio ervaart spanning tussen erkenning van bestaande verantwoordelijkheden en mandaten enerzijds en doorzettingsmacht anderzijds in de relatie tussen gemeenten en de overheidsdienst. Dat geldt voor het ambtelijke en het bestuurlijke niveau. De nadere uitwerking door de kwartiermaker en de gemeenten moet recht doen aan de concentratie van de opgaven in het gebied van het bestuursakkoord; dat moet ook weerspiegeld worden in de nog uit te werken governance van de overheidsdienst. Zo moet ook tot uitdrukking worden gebracht dat de vergroting van de slagkracht in het publieke spoor hand in hand kan gaan met benutting van lokale kennis, ervaring en vertrouwen van de inwoners in de gemeente als eerste overheid.
Tevens dient te worden bezien of de bevoegdheid van een uitvoeringstoets in regelgeving moet worden verankerd en in welke gevallen sprake moet zijn van unanimiteit of een gekwalificeerde meerderheid (bijvoorbeeld met betrekking tot de door de provincie en/of gemeenten vast te stellen gebiedsvisie).

Taken en inhoud publieke regie

In het bestuurlijk overleg is expliciet gesproken over de taken van de publieke regie. Deze taken hebben betrekking op:
1. Uitvoering;
2. Coördinatie;
3. Beleidsinzet in relatie tot gemeenten en provincie;
4. Beleidsinzet in relatie tot de Rijksoverheid.

1. Uitvoering:

- (Gelegitimeerde) besluiten over de afhandeling van complexe schadegevallen, condities/randvoorwaarden voor de integrale preventieve versterking en voor situaties waarbij het collectieve belang prevaleert boven het individueel belang (legitimatie nader te bepalen, analoog aan het juridisch instrumentarium bij de aanpak van de stads- en dorpsvernieuwing);
- Publiek casemanagement: ontzorgen van bewoners, vanuit de publieke verantwoordelijkheid, complementair aan de casemanagers van CVW (te denken valt aan individuele gevallen waarbij sprake is van complexe schade, situaties die diep ingrijpen in de levenssfeer en bij kwetsbare burgers). Ook is publiek casemanagement aan de orde in die gevallen waar publieke belangen aan de orde zijn, bijvoorbeeld de zorg voor monumenten. Vanuit publiek casemanagement kunnen faciliteiten worden toegewezen zoals bijvoorbeeld een bouwbegeleider;
- (Deel-)gebiedsmanagement, waarbij vertaling plaatsvindt van een integrale aanpak op gebiedsniveau (straat/buurt/dorp) naar individuele preventieve versterking (door CVW). Hierbij worden ook vraagstukken over leefbaarheid, krimp en duurzaamheid/energie meegenomen. Er dient zoveel mogelijk voorkomen te worden dat belanghebbenden zich moeten wenden tot meer dan één loket. Publiek casemanagement moet daarom afgestemd zijn op de processen van CVW.
- Te mandateren taken/bevoegdheden van gemeenten naar publieke regie: coördinatie en versnelling van vergunningsprocedures en vergunningverlening.

2. Coördinatie:
- Signalering van en het doen van voorstellen met betrekking tot ongeadresseerde vraagstukken en dilemma's die de (continuïteit) van de aanpak kunnen gaan belemmeren;
- Andere coördinerende werkzaamheden, bijvoorbeeld gericht op eenduidige informatievoorziening aan burgers door CVW, corporaties en gemeenten.

3. Beleidsinzet in relatie tot gemeenten en provincie:
- Voorbereiding/ontwikkeling van beleidskaders en spelregels voor de afhandelingen van complexe schadegevallen (door de CVW);
- Voorbereiding/ontwikkeling van beleidskaders en spelregels voor een integrale, preventieve versterkingsaanpak, inclusief prioriteitstelling en condities voor de uitvoering daarvan (in samenwerking met CVW, corporaties en gemeenten);
- Ontwikkelen en vormgeven van een gebiedsgerichte aanpak per gemeente en/of dorpskern (met gemeenten en burgers);
- Het borgen van de kwaliteit van de gebouwde omgeving en het cultureel erfgoed door het betrekken van deskundigen, onder meer middels de inzet van een kwaliteitsteam
- Ontwikkelen en vormgeven van een geïntegreerde regionale gebiedsaanpak door koppeling van alle hoofdopgaven in het gebied zodat de sociale, ruimtelijke, economische en cultuurhistorische samenhang en kwaliteit wordt behouden en versterkt;
- Voorbereiding van de nieuwe vormgeving van mediation en arbitrage/geschilbeslechting, zodat stroomlijning plaatsvindt en eenduidigheid ontstaat (voorziening waarmee rechtvaardig en doelmatig geschillen kunnen worden beslecht, daarbij treedt de publieke regieorganisatie op als 'loket' voor verzoeken/vragen van alle partijen die vervolgens worden behandeld door specifieke 'Kamers');
- Overige beleidsvoorbereiding met betrekking tot bijvoorbeeld energietransitie, veiligheid en woningmarkt (waaronder het voorbereiden van een te treffen voorziening voor het doen aankopen, beheren en herbestemmen van vastgoed dat zijn functie gaat verliezen);
- Onderzoek en monitoring van woningmarkteffecten.

4. Beleidsinzet in relatie tot de rijksoverheid:
- Voorbereiding van kabinetsbesluitvorming (gelet op de verantwoordelijkheden van verschillende ministers) over langjarige programmering en bekostiging van de aanpak op basis van integrale jaarlijkse programma's;
- Bewerkstelligen van goede randvoorwaarden op het gebied van wet- en regelgeving: inzicht in en optimaal benutten van ruimte in bestaande wet- en regelgeving, alsmede – waar nodig – creëren van nieuwe instrumenten (zowel nationaal als regionaal/lokaal). Waar nodig voorbereiden van aangepaste of nieuwe wet- en regelgeving (bijvoorbeeld analoog aan de

Crisis- en herstelwet en het juridische instrumentarium behorend bij de voormalige aanpak van de stads- en dorpsvernieuwing);
- Voorbereiding van andere trajecten zoals advisering inzake richtlijnen voor veiligheid-/bouwnormen en waardedaling;
- Voorbereiding van de toedeling/verdeling van verantwoordelijkheden, inclusief financiële consequenties van de te maken risicoafwegingen inzake lopende bouw- en nieuwbouwprojecten.

Aanpak Stad Groningen

De gemeente Groningen zal gezamenlijk met de overige gemeenten, de provincie en het Rijk werken aan een aardbevingsbestendige toekomst. Uitgangspunt is dat kennis en ervaring worden gedeeld en wederzijds benut. Daartoe zal de gemeente onder meer capaciteit leveren aan de overheidsdienst en zal vormgegeven worden aan gezamenlijke publieke regie.

De opgave voor de stad Groningen wijkt in de uitwerking sterk af van die in de overige gemeenten. Het accent ligt op het waarborgen van de centrumfunctie van de Stad in onderwijs, onderzoek, kantoren en bedrijvigheid, op de bezoekersfunctie en het monumentale karakter van de binnenstad, op vitale gebouwen en infrastructuur. Voor de stad Groningen wordt een specifieke aanpak ontwikkeld. Zo zal het in de nieuwbouw en bestaande bouw over woningen gaan, maar daarnaast ook in sterke mate om investeringen in gebouwen die passen bij de onderwijs- en verzorgingsfunctie van de Stad, in een veilige openbare ruimte en in infrastructuur. Daarnaast is de Stad qua bemensing van het ambtelijk apparaat en intensieve relaties met de belangrijkste eigenaren/ beheerders van vastgoed en infrastructuur in staat zelf de regie te voeren planontwikkeling en –uitvoering. Deze bijzondere problematiek voor de Stad, de eigen uitvoeringskracht en de verwevenheid met het economisch perspectief van de Stad als geheel rechtvaardigen binnen de publieke regie een aparte benadering voor de Stad.

Met in achtneming van het bovenstaande geldt in algemene zin ten aanzien van de taken en inhoud van de publieke regie in relatie tot de Stad dat:
- De 'beleidsinzet in relatie tot gemeenten en provincie' gelijkluidend is, echter dat in de uitvoering maatwerk wordt aangebracht;
- De 'beleidsinzet in relatie tot de rijksoverheid' gelijkluidend is;
- De taken van de publieke regie in de uitvoering door de gemeente Groningen zelf ter hand worden genomen;
- Over de taken genoemd onder 'coördinatie' worden nadere afspraken tussen gemeenten en de overheidsdienst gemaakt zullen worden.

De gemeente Groningen zal zelf de volgende werkzaamheden uitvoeren:
- Opstellen Meerjarenprogramma's (incl. prioritering) voor het waar nodig preventief versterken:
  - ten behoeve van de veiligheid in openbare ruimten;
  - van gebouwen ten behoeve van onderwijs, onderzoek en gezondheidszorg;
  - van hoogbouw en appartementengebouwen;
  - van woningen, monumenten en beeldbepalende gebouwen.
- Borgen van een geïntegreerde aanpak op wijk- en stadsniveau;
- Borgen van een geïntegreerde aanpak ten behoeve van verduurzaming en veiligheid;
- Borgen van de kwaliteit van gebouwde omgeving en cultureel erfgoed middels inzet van en toetsing door de Stadbouwmeester;
- Opstellen van een programma ter ondersteuning van de economische ontwikkeling van de Stad;
- Regie over de concrete uitvoering van de programma's.

De programma's behoeven de voorafgaande instemming van de publieke regieorganisatie. Zij zal de programma's toetsen aan de overkoepelende doelstellingen en randvoorwaarden.

Dialoogtafel

De Dialoogtafel is opgericht om gezamenlijk als overheden, NAM en maatschappelijke organisaties op consensus gericht overleg te voeren om te komen tot een breed draagvlak voor de aanpak en tot gedragen voorstellen voor maatregelen. Het publieke regieorgaan, zoals bovenstaand geconcretiseerd en georganiseerd, gaat daarbij een belangrijke rol vervullen. Partijen vinden de dialoog, met alle bij het gebied betrokken organisaties, van groot belang voor het herstel van vertrouwen en het verwerven van maatschappelijk draagvlak voor het realiseren van de geschetste opgaven.
Mede met oog op het gewenste herstel van vertrouwen zal de Dialoogtafel gevraagd worden om haar visie te geven op de afgesproken vormgeving en invulling van de publieke regie en de betekenis daarvan voor de Dialoogtafel zelf.

De stad Groningen zal een op de stedelijke opgave en situatie toegesneden overleg- en gespreksvorm ontwikkelen, waarin zowel aandacht is voor de bewoners als voor het economisch perspectief van de Stad.

Vervolg

Binnen de rijksoverheid wordt gestart met de instelling van de overheidsdienst en de benoeming van een Nationaal Coördinator Groningen. Parallel hieraan zal een kwartiermaker de opdracht krijgen om een en ander nader uit te werken, inclusief de in deze notitie genoemde punten.

BIJLAGE 3 - GOVERNANCE PROGRAMMA AARDBEVINGBESTENDIG EN KANSRIJK GRONINGEN

0. Vooraf

In deze notitie is de governance van de Overheidsdienst Groningen weergegeven. Het Instellingsbesluit Nationaal Coördinator Groningen vormt de basis voor de governance. In het Instellingsbesluit zijn de taken van de Nationaal Coördinator Groningen beschreven. Daarin is ook opgenomen wat het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen inhoudt. Tevens is daarin vastgelegd dat de coördinator wordt ondersteund door de Overheidsdienst Groningen en zijn de hoofdelementen van de taken van die dienst beschreven.

1. Inleiding

De problematiek in Groningen als gevolg van de gaswinning is omvangrijk en uniek, urgent en acuut. Bij grote delen van de bevolking is sprake van gevoelens van onzekerheid en onveiligheid. Er is weinig vertrouwen in de verantwoordelijke instanties. Tegelijkertijd biedt het aanpakken van de veiligheid kansen om de leefbaarheid, de economie en de duurzaamheid van het gebied te vergroten. Deze bijzondere problematiek, waarbij veiligheid en andere publieke belangen in het geding zijn en veel publieke en private partijen betrokken zijn, vraagt om een bijzondere en integrale aanpak. Daarom is in de aanvullende afspraken op het bestuursakkoord 'Vertrouwen op herstel en Herstel van vertrouwen' gekozen voor publieke regie met de figuur van de Nationaal Coördinator Groningen, ondersteund door een Overheidsdienst Groningen.

De Nationaal Coördinator Groningen geeft vorm en inhoud aan zowel de totstandkoming als de uitvoering van het Programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen. Dit langjarig programma bevat alle maatregelen en voorzieningen om de opgaven in Groningen het hoofd te bieden en op te lossen. Het gaat om een integrale aanpak op het gebied van veiligheid, leefbaarheid, regionale economie en duurzaamheid voor het hele gebied dat getroffen wordt door aardbevingen als gevolg van de gaswinning, startend met de 12 betrokken gemeenten.

Overheidszorg en -interventies zijn geboden ter bescherming van lijf en goed van de inwoners. Het doel van het programma is dat Groningen uiterlijk in 2025 veilig en vitaal is. Alle Groningers kunnen zich dan veilig voelen voor aardbevingen en de vitaliteit van de regio is vergroot. Veiligheid kan niet snel genoeg gerealiseerd worden, in dat licht is 2025 (te) ver weg. Echter, gezien de omvang van de opgave is dit een zeer ambitieuze doelstelling die allen met veel daadkracht en gerichte inzet van alle betrokken publieke en private partijen gehaald kan worden.

De Nationaal Coördinator Groningen geeft leiding aan het programma verbindt alle betrokken partijen op bovenbenoemd doel en op wat er concreet nodig is en gedaan moet worden om dit doel te bereiken. Daartoe is de Nationaal Coördinator Groningen verantwoordelijk voor het, in overleg met alle betrokken partijen, opstellen van het programma en het jaarlijks doen van een (voortrollend) voorstel voor de uitvoering, en zo nodig bijstelling van het programma. In het programma wordt steeds voor de eerstvolgende vijf jaar zo gedetailleerd mogelijk aangegeven welke maatregelen en voorzieningen in die periode zullen worden uitgevoerd en welke middelen beschikbaar worden gesteld voor de verschillende onderdelen van het programma. Over het programma vindt besluitvorming plaats op basis van de bestaande bestuurlijke verantwoordelijkheden tussen rijk, provincie, gemeenten en waterschappen.

2. Uitgangspunten

De afspraken in het bestuursakkoord 'Vertrouwen op herstel en Herstel van vertrouwen' dat op 17 januari 2014 naar de Tweede Kamer is gezonden en in de aanvulling daarop de afspraken die op 9 februari 2015 aan de Tweede Kamer zijn gezonden, zijn uitgangspunt voor het vormgeven van publieke regie door middel van een Nationaal Coördinator Groningen.

De opgave in Groningen is een nationale opgave van rijk en regio. Bij de nationale opgave wordt gezocht hoe rijksopgaven en rijksambities verbonden kunnen worden aan regionale opgaven en regionale ambities. Daarmee wordt het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen een gezamenlijke onderneming, een investering in elkaar.

De besluitvormingsstructuur voor het programma is gebaseerd op de bestaande verdeling van verantwoordelijkheden tussen overheden. Er worden in deze fase nog geen voorstellen gedaan voor herschikking of mandatering van verantwoordelijkheden.
De benodigde doorzettingskracht ontstaat doordat:

- Er via de Nationaal Coördinator Groningen een integraal programma komt waarin expliciet en transparant is beschreven waar het nodig is dat de betreffende overheden hun bevoegdheden inzetten voor de voortgang van het programma.
- Er een Overheidsdienst Groningen is, die levert wat nodig is om het programma te realiseren en de uitvoering ervan te garanderen.
- Waar nodig nieuwe (juridische) instrumenten worden ingezet om processen te versnellen.
- Er wordt onderzocht waar aanvullende mandatering en eventuele aanwijzingsbevoegdheden voor de Nationaal Coördinator Groningen gewenst kunnen zijn en wat nodig is om deze te realiseren. Wanneer het voor de voortgang van het programma nodig is om verantwoordelijkheden van partijen te mandateren, zal dat worden geagendeerd en besproken zoals overeengekomen in het Aanvullend Akkoord van 9 februari 2015.

De in dit document beschreven governance schetst hoe publieke en private partijen op een effectieve wijze verbonden worden met de opgave van het programma. Bij de uitwerking van de structuur in de praktijk zal waar mogelijk en passend worden aangesloten bij bestaande structuren om de meerwaarde daarvan maximaal te benutten.

De opgave vertoont veel dynamiek en kan in omvang en intensiteit toenemen. De governance moet voldoende flexibel zijn qua schaalbaarheid en wendbaarheid om daarop te kunnen inspelen, zodat optimale slagkracht gewaarborgd is.

Met een integrale aanpak wordt waar mogelijk werk met werk gemaakt door opgaven slim te combineren, waardoor maatregelen een grotere maatschappelijke meerwaarde hebben en bijdragen aan het maatschappelijk draagvlak voor de uitvoering van de maatregelen. Er wordt door de Nationaal Coördinator Groningen ingezet op betrokkenheid op alle niveaus. Het programma moet meer zijn dan een optelsom van afzonderlijke plannen. Alle partijen zullen hiervoor bereid moeten zijn onconventionele instrumenten te creëren en in te zetten. Daartoe moet de leercurve snel stijgen. Het Programma Aardbevingbestendig Groningen krijgt vanuit een integrale aanpak vorm, waarbij veiligheid als doel voorop staat.

3. Bruikbare ervaringen van andere complexe programma's

Bij het vormgeven van de governance en aanpak van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen is van andere ervaringen gebruik gemaakt.

Ten eerste is gekeken naar de ervaringen met het Deltaprogramma en de inzet van de deltacommissaris. Hier gaat het name om het effectief samenwerken van overheden, maatschappelijke organisaties en het bedrijfsleven en het goed en breed inzetten en benutten van kennis. Ook zijn in het Deltaprogramma relevante ervaringen opgedaan met het verbinden van de lange termijn aan de korte termijn door middel van een adaptieve aanpak.

Ten tweede is gebruik gemaakt van de ervaringen bij de opbouw van de wijk Roombeek in Enschede na de vuurwerkramp en andere grote stadsvernieuwingen, zoals in Rotterdam en in Groningen zelf. Hier gaat het met name om het omgaan met urgentie en complexiteit en het zoeken naar verbindingen met leefbaarheid, duurzaamheid en economie bij het (preventief) aanpakken van schade aan woningen. Ook zijn in deze trajecten relevante ervaringen opgedaan met de participatie van bewoners.

De governance moet passend zijn voor de problematiek die aangepakt moet worden. Als veel partijen met eigen verantwoordelijkheden zijn betrokken, en dat is in Groningen het geval, dan is het van belang dat de governance zo is opgezet dat die partijen hun verantwoordelijkheid ook invulling kunnen geven. Dat lijkt soms strijdig met de behoefte aan een "simpele, platte structuur" of aan het "voorkomen van bestuurlijke drukte". Maar een governance waar alle spelers hun verantwoordelijkheid goed kunnen invullen leidt uiteindelijk tot goede en gedragen besluitvorming en daarmee tot een voortvarende uitvoering. Een transparante werkwijze met een jaarlijks te ontwikkelen voorstel voor het langjarig programma, de uitvoering daarvan binnen de afgesproken kaders en de regie van de Nationaal Coördinator Groningen, biedt de voorwaarden voor een voortvarende aanpak.

De bewoners van het aardbevingengebied zijn de mensen waar het uiteindelijk om gaat. Zij ervaren de problemen in hun huiselijke omgeving en hebben te maken met overlast bij het herstel ervan. Maatschappelijke participatie, de actieve betrokkenheid en inbreng van bewoners en maatschappelijke organisaties, is van belang om creativiteit volop te kunnen benutten en voor het verkrijgen van draagvlak voor de uit te voeren maatregelen. Het gaat ook om het benutten van de kracht van de samenleving, bijvoorbeeld waar het gaat om lokale initiatieven op het gebied van leefbaarheid, duurzaamheid en economie. Op basis van het advies van de Commissie Meijer is de Dialoogtafel ingericht. De ervaringen in het eerste jaar met de Dialoogtafel laten zien dat er vanuit de lokale samenleving grote bereidheid bestaat in de ontwikkeling van het gebied te participeren.

Een goede, bestuurlijk geaccordeerde planning op hoofdlijnen geeft duidelijkheid. Het maakt inzichtelijk welke onderdelen en besluiten in de loop van de tijd in elkaar passen en hoe de doelen worden gerealiseerd. De ondergrond voor zo'n planning is het doel van het programma, Groningen veilig en vitaal, uiterlijk in 2025. Een combinatie van opbouwen en leren en uitwerken en uitvoeren is bepalend voor de planning. Jaarlijks wordt het programma geactualiseerd en de voortgang in beeld gebracht door de Nationaal Coördinator Groningen.

Het gaat om een integraal programma, veiligheid en leefbaarheid en duurzaamheid en economisch perspectief. Dat betekent dat die integraliteit en gebiedsgerichtheid ook in de governance moet terugkomen.
Samenwerken ook buiten de waan van de dag is van belang. Dit biedt de mogelijkheid om gezamenlijk gestructureerd en toekomstgericht ingewikkelde vraagstukken te verkennen en van bijpassende oplossingen te voorzien. Naast de formele governance structuren, zijn informele bijeenkomsten nodig. Deze bieden de ruimte voor samenwerken buiten de waan van de dag.

4. Opzet Governance Programma Aardbevingbestending en Kansrijk Groningen

In de navolgende beschrijving van de governance komt de organisatie, de besluitvormingsstructuur en samenhang daartussen en de financiering aan de orde.

4.1 Hoofdlijnen organisatie Overheidsdienst Groningen (OG)

Als missie voor Overheidsdienst Groningen is geformuleerd:
"De Overheidsdienst Groningen zorgt in dialoog met alle maatschappelijke stakeholders voor een planmatige en daadkrachtige regie en sturing op een duurzame versterking en vernieuwing van het aardbevingsgebied opdat deze regio weer veilig en sterker dan ooit een nieuwe balans vindt tussen gaswinning en een versterkte gebiedsidentiteit en gebiedskwaliteit met nieuwe economische kansen en een leefbare en aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving."

De Nationaal Coördinator Groningen (NCG) valt onder de politieke verantwoordelijkheid van de coördinerend minister, de minister van Economische Zaken (EZ). De Nationaal Coördinator Groningen is naast de ambtelijke lijnorganisatie in het bestuurlijke veld gepositioneerd. De NCG stuurt de OG aan. De OG is beheersmatig onderdeel van het Ministerie van EZ. De OG kent een onderdeel in de regio, de directie Groningen en een onderdeel in Den Haag, de directie Den Haag. De directie in Groningen is primair gericht op de ontwikkeling en het faciliteren van de uitvoering

van het Programma Aardbeving Bestendig Groningen. De directie in Den Haag staat eveneens ten dienste van het proces in Groningen. Ze is primair gericht op de benodigde nationale beleidsontwikkeling, het financieel en juridisch instrumentarium op nationaal niveau en de daarvoor benodigde interdepartementale afstemming met en de inzet van onder andere de ministeries Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, Infrastructuur en Milieu en Veiligheid en Jusititie om het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen te faciliteren.

Beide directies werken nauw samen waar het gaat om benodigde procedures en (wettelijke) regelingen en het eventueel aanpassen daarvan, de benodigde kennisontwikkeling en de verbindingen tussen nationaal en regionaal beleid, zoals bijvoorbeeld bij de Energietransitie. De directies staan onder leiding van de Nationaal Coördinator Groningen. De OG ondersteunt de NCG in zijn taken: het komen tot voorstellen voor, het bevorderen van en bijdragen aan de uitvoering en het bewaken en rapporteren over de voortgang van het programma Aardbevingbestendig Groningen.

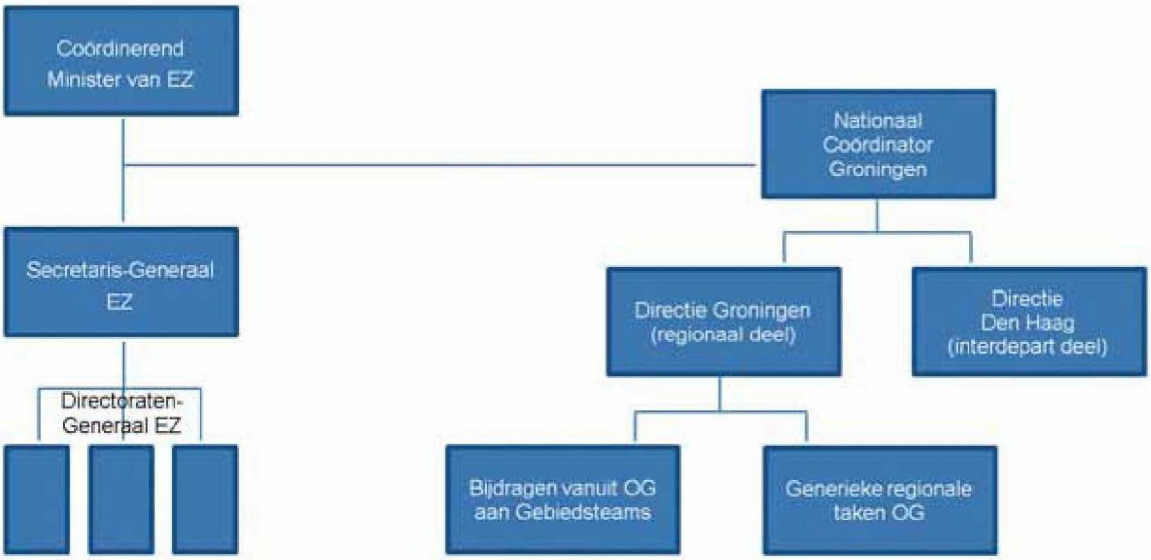

4.2 Regionaal deel; Directie Groningen

Het regionale deel is het meest omvangrijke onderdeel van de OG. Via dit deel van de dienst komt de gebiedsgerichte inhoud van het jaarlijkse voorstel voor (inclusief de financiering) en de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen tot stand. Dit deel van de overheidsdienst is samengesteld uit medewerkers die onder andere afkomstig zijn van de gemeenten, provincie en rijksoverheid, zodat voldoende kennis en ervaring bij de overheidsdienst aanwezig zal zijn. Deze medewerkers werken onder de aansturing van de NCG en zonder last van de organisatie waar ze vandaan komen. De wijze waarop medewerkers van andere overheden dan het rijk participeren in de overheidsdienst, bijvoorbeeld via detachering, moet nader worden uitgewerkt.

Gebiedsgerichtheid is nodig om tot passende integrale voorstellen voor (preventieve) maatregelen voor de veiligheid in samenhang met leefbaarheid, economie en duurzaamheid te komen. Dit krijgt via zogeheten gebiedsteams vorm. In de regionale directie van de OG worden, in samenwerking met de directie Den Haag, ook generieke aspecten voor het hele gebied uitgewerkt zoals regelingen, de wijze van prioritering in het programma, kennisontwikkeling, aansturing van geschillenbeslechting, aansturen van voorwaardenscheppende projecten op regionale schaal, e.d.

Gebiedsgerichte plannen en generieke aspecten moeten op een transparante manier samenkomen in één samenhangend voorstel en één samenhangende uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. In een jaarlijkse cyclus worden de plannen vanuit de gebiedsteams tot een geheel gemaakt. Het op deze wijze voortrollende programma, steeds vijf jaar vooruit geprogrammeerd, vormt het kader voor de uitvoering.

Gebiedsgericht onderdeel regionaal deel OG: bijdrage aan gebiedsteams

Het niveau van samenwerkende gemeenten lijkt een juiste ruimtelijke schaal voor het gebiedsgericht werken. Er zijn op dit moment 12 gemeenten betrokken. Welke gemeentelijke clusters als eenheid voor een gebiedsteam kunnen dienen moet nader worden uitgewerkt in overleg met de gemeenten. De hieronder geschetste structuur is flexibel voor aanpassingen in aantallen gemeenten die betrokken zijn. Bijvoorbeeld als blijkt dat meer gemeentes betrokken moeten worden of als een contourenbenadering tot andere inzichten over het getroffen gebied leidt. De structuur is ook flexibel en aanpasbaar mocht er bijvoorbeeld door gemeentelijke herindelingen tot een andere clustering gekomen moeten worden. Met de structuur kan ook invulling gegeven worden aan de afgesproken specifieke aanpak voor de stad Groningen.

Per cluster van samenwerkende gemeenten is er een compacte organisatie in de vorm van een gebiedsteam. Het gebiedsteam is er voor :

- De planvorming, het gebiedsteam bereidt het deel van het jaarlijkse voorstel van de Nationaal Coördinator Groningen voor het betreffende cluster van gemeenten voor. Na vaststelling vormt dat het kader voor de uitwerking van het plan voor het gebied.
- Het begeleiden (b.v. publiek case management) en faciliteren van de uitvoering (b.v. voorbereiden vergunningen en bestemmingsplannen, faciliteren benutting van (schade)regelingen).
- De interactie en communicatie met de mensen in de betreffende gemeente: een duidelijk "gezicht" vanuit de OG voor het betreffende gebied..

De teams zijn er niet voor de uitvoering van de versterkingswerken zelf. Die ligt bij partijen als CVW, woningbouwcooperaties, NGO's voor monumenten, eigenaar-bewoners, Waterschap, Gasnet, enz.

Een gebiedsteam is gemengd samengesteld met mensen van OG en mensen vanuit de betreffende gemeenten en eventueel de provincie. Een gebiedsteam staat onder de ambtelijke leiding van de OG, de trekker is dus afkomstig van de OG. De medewerkers vanuit de gemeenten werken zonder last van de organisatie waar ze vandaan komen in het gebiedsteam. Het is zinvol om een goede verbinding met de uitvoering van de versterkingswerken tot stand te brengen door kennis en kunde van CVW en waar aan de orde de woningbouwcoöperaties, beschikbaar te hebben voor of in de gebiedsteams. Een gebiedsteam wordt bestuurlijk aangestuurd door een lokale stuurgroep. Hiermee wordt bedoeld dat het voorstel voor het programma voor het betreffende cluster van gemeenten in samenspraak met de bestuurders tot stand komt en door hen wordt gedragen. De lokale stuurgroep neemt bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het advies aan de Nationaal Coördinator Groningen over het onderdeel van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen voor de betreffende gemeenten. Door de gebiedsgerichte aanpak worden door het gebied gedragen voorstellen ontwikkeld. Dit is van belang voor een daadkrachtige uitvoering. Immers, de vertegenwoordigers in de lokale stuurgroepen ook voor de uitvoering aan de lat staan (als vergunningverlener, handhaver, uitvoerder etc.).

In de stuurgroep nemen bestuurders van alle gemeenten deel, is het rijk vertegenwoordigd en mogelijk ook de provincie. De voorzitter van de lokale stuurgroep is een van de gemeentelijke bestuurders. De vertegenwoordiger van het Rijk kan de vertegenwoordiger van het ministerie van BZK in de regio zijn, maar kan ook een andere rijksvertegenwoordiger zijn. Het is zinvol om vanuit de lokale stuurgroep voor een goede verbinding met de bestuurders van de relevante uitvoerende organisaties zorg te dragen. De trekker van het gebiedsteam verzorgt het secretariaat van de lokale stuurgroep.

Per cluster van gemeenten wordt er een adviesgroep van vertegenwoordigers van bewoners ingericht. Dit zal nader worden uitgewerkt in overleg met de Dialoogtafel. De lokale adviesgroep wordt actief betrokken bij de planvorming en de uitvoering en adviseert de lokale stuurgroep. De lokale stuurgroep maakt expliciet hoe met het advies van de adviesgroep wordt omgegaan. Voor de stad Groningen is afgesproken dat er een eigen vorm van maatschappelijke consultatie komt.

De gebiedsgerichte aanpak, inhoudelijk, bestuurlijk en maatschappelijk, met gebiedsteams, lokale stuurgroepen en lokale adviesgroepen, is een belangrijke basis voor gedeeld eigenaarschap, gedragen voorstellen en voortvarende uitvoering in een gebied. Alles komt uiteindelijk samen in de jaarlijkse voorbereiding en de uitvoering van het Programma voor een Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Daarin wordt de samenhang geborgd.

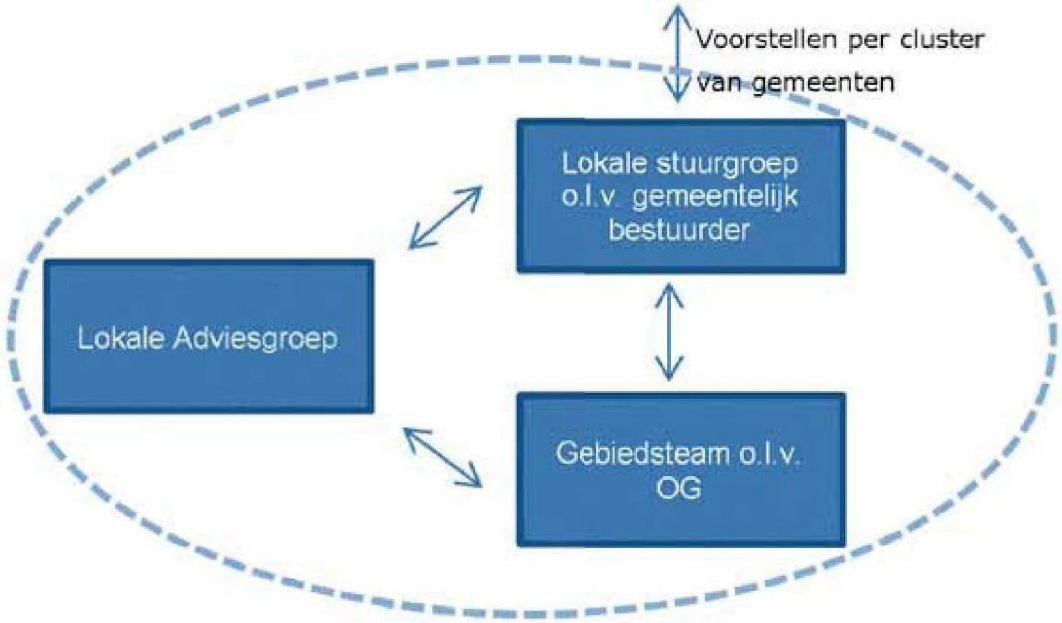

4.2 Generiek onderdeel regionaal deel OG

Het generieke onderdeel van de OG draagt bij aan een samenhangende en consistente aanpak van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Waar nodig is er intensieve samenwerking met het interdepartementale deel van de OG.

De volgende categorieën van generieke taken worden onderscheiden:

1. Het zorgen voor een samenhangend voorstel voor het programma, zowel inhoudelijk (inclusief de benodigde middelen) als procesmatig: het organiseren van een goed bestuurlijk en maatschappelijk proces voor het programma als geheel.
2. Het aansturen van kennisontwikkeling en het faciliteren van gebiedsteams met kennis en methoden.
3. Het bepalen van kaders voor de uitvoering en het stroomlijnen, ontwikkelen en aanpassen van procedures, regelingen en vergunningen.
4. Het uitvoeren van voorwaardenscheppende projecten op regionaal niveau.
5. Het faciliteren van geschillenbeslechting.

6. Het faciliteren van het inbrengen van ruimtelijke kwaliteit in de gebiedsteams en de uitvoering.
7. Het organiseren en faciliteren van het werk van de Nationaal Coördinator Groningen inclusief de communicatie.

Ad 1. Samenhangend voorstel voor Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen

Om tot een samenhangend voorstel te komen worden de voorstellen van de gebieden en de voorstellen voor de generieke taken met elkaar verbonden, in samenhang geprioriteerd en op basis daarvan geprogrammeerd. Voor de gebieden gebeurt dit in een interactief proces met de gebiedsteams. Hierbij worden ook de uitvoeringsorganisaties en bijvoorbeeld de Economic Board betrokken. Vanuit het aspect duurzaamheid wordt ook een expliciete verbinding gelegd met de Energietransitie.
De OG draagt zorg voor het voorbereiden van het tot stand komen van een regionale structuurvisie die als ruimtelijk kader voor de plannen en als kader voor de aspecten leefbaarheid, ruimtelijke economie en duurzaamheid kan dienen.
De stuurgroep Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen onder leiding van de NCG, zorgt voor de bestuurlijke afstemming en bestuurlijke advisering van de NCG. De NCG voert overleg met de Dialoogtafel. Dit wordt nader uitgewerkt op basis van de evaluatie van de Dialoogtafel die door de Rijksuniversiteit Groningen wordt uitgevoerd.

Ad 2. Aansturen kennisontwikkeling, faciliteren gebiedsgerichte deelprogramma's

Dit is een breed scala aan onderwerpen. Het betreft o.a.:
- Het ontwikkelen van een prioriteringssytematiek.
- Het ontwikkelen van financieringsarrangementen
- Onderzoek naar en monitoring van de woningmarktontwikkeling (gecontroleerd verkoopproces, woningfinanciering en –assuranties)
- Bijdragen aan onderzoek naar belemmerende regelgeving en onderzoek naar eventuele aanvullende mandatering en eventuele aanwijzingsbevoegdheden voor de Nationaal Coördinator Groningen
- Opstellen strategische kennis- en innovatieagenda, diverse kennistrajecten (alternatieve bouwmethoden, verbinding met leefbaarheid (levensloopbestendigheid) en energie en duurzaamheid, vormgeven adaptieve aanpak, bevingsbestendigheid van bovengrondse infrastructuur, aanpak veiligheid en industrie ….)
- Aanpak joint fact finding trajecten

Voor de borging en acceptatie van nieuwe kennis en de begeleiding van de kennisontwikkeling, zijn reeds verschillende commissies, netwerken en stuurgroepen opgericht. Deze kunnen ingezet worden voor het adviseren van de NCG over nieuwe kennis. Deze taak wordt in nauwe samenwerking met de Directie Den Haag uitgevoerd, deze zorgt voor de borging van het benodigde onderzoek en de benodigde kennisontwikkeling, b.v. waar het de ondergrond betreft. De kennis moet zijn weerslag krijgen in het programma en de uitvoering.

Ad 3. Het bepalen van kaders voor de uitvoering en stroomlijnen, ontwikkelen en aanpassen van procedures, regelingen en vergunningen
Deze generieke taak is van groot belang om het begeleiden (b.v. publiek case mangement) en faciliteren (b.v. voorbereiden vergunningen en bestemmingsplannen, faciliteren benutting van (schade)regelingen) van de uitvoering door de gebiedsteams te ondersteunen.
Kaders voor de uitvoering zijn nodig om het proces van het uitvoeren van het programma door de verschillende betrokken partijen te stroomlijnen. Het gaat om het afstemmen van publieke en private werkprocessen met CVW en andere initiatiefnemers van vastgoedontwikkeling.
Procedures en regelingen moeten er komen voor in ieder geval achterstallig onderhoud en waardevermeerdering, meerkosten nieuw- en verbouw, aansprakelijkheidsrisico's, verjaringstermijn, uitkopen, schadeloosstelling "niet-woningen" en de regeling leefbaarheid.

Er moet ook een heldere regeling komen voor het keuzepalet voor (eigenaar-)bewoners. Wanneer komt een eigenaar in aanmerking voor (preventief)herstel, welke keuzeopties zijn er dan en onder welke voorwaarden, enz.
Verder gaat het om het zorgen voor het stroomlijnen van vergunningprocedures en bestemmingsplanprocedures. Dit is van belang voor de gebiedsteams die zoveel als mogelijk de voorbereiding van de besluitvorming van de gemeenten zullen faciliteren.
Voor deze taak is er vanwege het schakelen met nationaal beleid en nationale regel- en wetgeving een intensieve interactie met het interdepartementale deel van de OG.

Ad 4. Het uitvoeren van voorwaardenscheppende projecten op regionaal niveau

Dit betreft het zelf onder verantwoordelijkheid van de OG uitvoeren van projecten die voorwaardenscheppend zijn op regionaal niveau. Hierbij kan gedacht worden aan onder andere:
- Het ontwikkelen van voorstellen om, indien nodig, woningen op te kopen, voor (tijdelijk) beheer en tijdelijke (her)huisvesting.
- Onderwijsvoorzieningen ten behoeve van goed opgeleide mensen voor de uitvoering van het programma
- Multifunctionele accommodaties en digitale voorzieningen t.b.v. het programma
- Het organiseren van een internationale bouwtentoonstelling (IBA)
- Het opstellen van een bidbook kwaliteitsimpuls

Ad 5. Geschillenbeslechting

De uitvoering hiervan moet buiten de OG, met een onafhankelijke status, georganiseerd en gebundeld worden. Het betreft hier voorzieningen voor mediation en het geven van een zwaarwegend advies of bindende arbitrage, als voorliggende voorziening. De reguliere structuur van de rechtspraak kan hier ook een rol spelen. De OG zal de geschillenbeslechting faciliteren met als doel dat hier efficiënt, met tempo dat hoort bij behoorlijk bestuur en met hoge kwaliteit invulling aan wordt gegeven.

Ad 6. Inbrengen van ruimtelijke kwaliteit

Ruimtelijke kwaliteit is een belangrijk element in leefbaarheid en bij integrale plannen. De OG faciliteert dit op twee manieren:
- Het beschikbaar stellen van een Q-team voor de uitvoering. Zij kunnen bij de (jaarlijkse) planvorming adviseren hoe de ruimtelijke kwaliteit bij de uitvoering vergroot kan worden en ze kunnen bij de uitvoering zelf adviseren.
- Het beschikbaar stellen van een "Groningen Atelier", een team dat ontwerpend onderzoek kan faciliteren. Dit is een hele goede en bewezen methode om tot integrale plannen te komen in gebieden of voor specifieke vraagstukken.

Ad 7. "Kabinet" van de de Nationaal Coördinator Groningen

Het werk van de NCG zelf, werkbezoeken, besprekingen, presentaties, e.d. moet worden voorbereid.
Communicatie vanuit de Nationaal Coördinator Groningen is een belangrijke taak in het informeren en zorgen voor vertrouwen bij de bewoners, maatschappelijke organisaties en de overheden.

4.3 Interdepartementaal deel OG; Directie Den Haag
Er is intensieve interactie met het regionaal deel, de Directie Groningen. Zeker ten aanzien van beleidsontwikkeling en de vormgeving van regelingen en procedures, ten aanzien van kennisontwikkeling en ten aanzien van het samenhangende programma dat jaarlijks wordt opgesteld.

Het interdepartementaal deel staat ten dienste van de uitvoering van het Programma Aarbevingbestendig en Kansrijk Groningen in de regio. Het zorgt voor afstemming met de financiering en samenhang met rijksbeleid en de ontwikkeling van een financieel en juridisch instrumentarium op nationaal niveau. Zo wordt zorg gedragen voor de bekostiging van het programma. Primair via de NAM voor in ieder geval veiligheid en een deel leefbaarheid, duurzaamheid en economie en waar aan de orde bij andere partijen (bijvoorbeeld provincie of departementen) voor leefbaarheid, duurzaamheid en economie. Het gaat ook om de financiering voor de OG wat de verantwoordelijkheid van het ministerie van EZ is.

Daarnaast zorgt het rijksdeel voor de verbinding met de departementen in Den Haag voor onderdelen van het Programma die te maken hebben met:
- aanpassing van beleid, wet- en regelgeving en
- het opnemen van kennisvragen in relevante kennisprogramma's waar de departementen als opdrachtgever fungeren.
- Afstemming met relevante beleidsontwikkelingen met betrekking tot de ondergrond, de gaswinning, het risicobeleid, etc.

Verder is de voorbereiding van het "Haagse" deel van de besluitvorming een taak voor het Haags deel van de organisatie. Dat betreft de voorbereiding op de onderraad (CEZIM), onderraad (REZIM) en Ministerraad.

Dit deel van de organisatie van de OG zorgt ook voor de voorbereiding en ondersteuning van de coördinerend minister van EZ en van de NCG met betrekking tot het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen in relatie tot de andere ministers en departementen die betrokken zijn en in relatie tot de informatievoorziening naar de Tweede Kamer.

4.4 Uitvoering

De uitvoering van werken aan woningen en gebouwen wordt door het CVW, woningbouwcoöperaties, individuele eigenaren of monumentenorganisaties gedaan. De aansturing vindt plaats door de lokale stuurgroep onder leiding van de wethouder/burgemeester, ondersteund door het Gebiedsteam, binnen de kaders van het jaarlijks vast te stellen Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen.

De uitvoerende taken van de OG zijn bij punt 4 beschreven. Deze liggen veel op het gebied van het faciliteren van andere partijen, op het zorgen voor kennisontwikkeling en bepalen van kaders voor de uitvoering, het zorgen voor procedures en regelingen en op het uitvoeren van randvoorwaardenscheppende projecten.

Naast deze partijen zijn er ook andere organisaties betrokken bij uitvoering van een aardbevingbestendig Groningen. Dat betreft in ieder geval de Waterschappen (versterking waterkeringen) en bedrijven die verantwoordelijk zijn voor de vitale ondergrondse infrastructuur (verbetering vitale infra), maar ook het bedrijfsleven zoals het chemiecluster. Het werk dat deze partijen moeten uitvoeren wordt ook opgenomen in het programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Er is een eigen (bestuurlijke) verantwoordelijkheid en financiering. Omdat het werk in een gebied gebeurt is het verstandig als er een verbinding is vanuit deze partijen met de betreffende gebiedsteams.

Voor zover aanpassingen aan de Rijksinfrastructuur noodzakelijk zijn, is Rijkswaterstaat de verantwoordelijke uitvoerende rijksdienst. Rijkswaterstaat kan ook op verschillende gebieden kennis en ervaring met het uitvoeren van grote projecten inbrengen.

5 Besluitvormingsstructuur en samenhang tussen verschillende onderdelen

5.1 Besluitvorming

De besluitvorming wordt getrapt opgebouwd. Van adviezen met voorstellen per gebied, via een advies over een samenhangend voorstel voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen tot bestuurlijke afstemming over dat advies tot uiteindelijk nationale en regionale besluitvorming over het programma. Na besluitvorming vormt het programma de kaders voor de uitvoering.

a. Adviezen per gebied

Voor alle gebieden is er een lokale stuurgroep die de Nationaal Coördinator Groningen adviseert. De lokale stuurgroep wordt geadviseerd door een adviesgroep met bewonersvertegenwoordiging.

b. Advies over het programma als geheel

Het samenhangende voorstel wordt besproken in de Stuurgroep Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Deze adviseert de Nationaal Coördinator Groningen over het totaal programma.
De Stuurgroep Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen wordt voorgezeten door de NCG en deelnemers zijn:

- De verantwoordelijk bestuurders van de betrokken gemeenten
- De verantwoordelijk bestuurder van de provincie
- De SG of DG vanuit het Ministerie van Economische Zaken als coördinerend ministerie

Het lijkt zinvol om te overwegen ook de DG's van andere betrokken ministeries zoals Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties of van Infrastructuur en Milieu voor deze stuurgroep uit te nodigen.
De NCG voert over het programma als geheel ook overleg met de Dialoogtafel. Dit wordt nader uitgewerkt op basis van de evaluatie van de Dialoogtafel die door de Rijksuniversiteit Groningen wordt uitgevoerd.

c. Finale bestuurlijke afstemming over het voorstel van de NCG

De finale bestuurlijke afstemming over het definitieve voorstel van de Nationaal Coördinator Groningen vindt plaats in het Nationaal Bestuurlijk Overleg Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Onder voorzitterschap van de Minister van EZ nemen aan dit bestuurlijk overleg deel:

- De Ministers die het mede aangaat
- De verantwoordelijk gedeputeerde
- De verantwoordelijke gemeentelijke bestuurders
- De Nationaal Coördinator Groningen

d. Nationale en regionale besluitvorming

De besluitvorming wordt vervolgens afgerond. Op regionaal niveau gebeurt dit in Gedeputeerde Staten en daarna Provinciale Staten, Colleges van Burgemeester en Wethouders en daarna Gemeenteraden. Op rijksniveau gebeurt dit via de Minister Raad en daarna de Tweede Kamer. Via de Minister van Economische Zaken wordt de besluitvorming met de NAM afgerond.
Doordat alle partijen in het getrapte voorbereidingsproces zijn betrokken en onder de premisse dat dit goed is georganiseerd, is de verwachting dat de afronding van de besluitvorming snel en voortvarend kan verlopen.
Besluiten die niet kunnen wachten op de jaarlijkse besluitvorming over het programma, moeten vanwege het belang van voortvarendheid genomen kunnen worden door de betreffende overheden danwel de NCG voor zover dit binnen zijn taken past. In elk geval is er dergelijke gevallen altijd een expliciet advies nodig van de Nationaal Coördinator Groningen of en hoe het betreffende besluit past in het samenhangende Programma.

e. Besluitvorming in relatie tot de uitvoering

Met de jaarlijkse vaststelling van het programma liggen de inhoudelijke en financiële kaders voor de uitvoering van het programma vast. Er is op gemeente niveau ruimte voor de lokale stuurgroep onder leiding van de wethouder/burgemeester, om binnen de afgesproken kaders invulling te geven aan de uitvoering.
Voor zover ontwikkelingen het nodig maken om af te wijken van inhoudelijke en financiële afspraken uit het vastgestelde programma, is een wijzigingsvoorstel aan de Nationaal Coördinator

Groningen nodig. Deze kan dat meenemen bij het opstellen van het eerstvolgende programma en als dat niet kan wachten vanwege het belang van voortvarendheid genomen kunnen worden door de betreffende overheden op advies van de NCG danwel de NCG voor zover dit binnen zijn taken past tot besluitvorming gekomen (zie punt 5).

5.2 Samenhang

De samenhang wordt geborgd door de Nationaal Coördinator Groningen. Alles komt samen in de Stuurgroep Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen.

De door de OG te ontwikkelen methoden, procedures, regelingen enz. worden voor alle gebiedsgerichte plannen (en uitvoering ervan) toegepast. Hierdoor kan met de bijdragen van de gebieden ook een consistent, samenhangend en kwalitatief goed programma worden samengesteld.

Een specifiek aandachtspunt voor de samenhang is de verbinding korte en lange termijn. Een goede planning op hoofdlijnen om de ambitie van een Aardbevingbestendig Groningen in 2025 te kunnen realiseren geeft richting. Een adaptieve aanpak helpt om de korte en lange termijn te verbinden.

Verder komt samenhang terug in een integrale aanpak van (preventieve) bescherming én leefbaarheid, economie en duurzaamheid.

Vanuit eerdere afspraken zijn er voor specifieke onderwerpen aparte organen zoals commissies, adviesgroepen, e.d. ingericht. Een nadere overweging over deze organen is nodig vanuit de samenhang met de rol van de Nationaal Coördinator Groningen en de governance voor het programma.

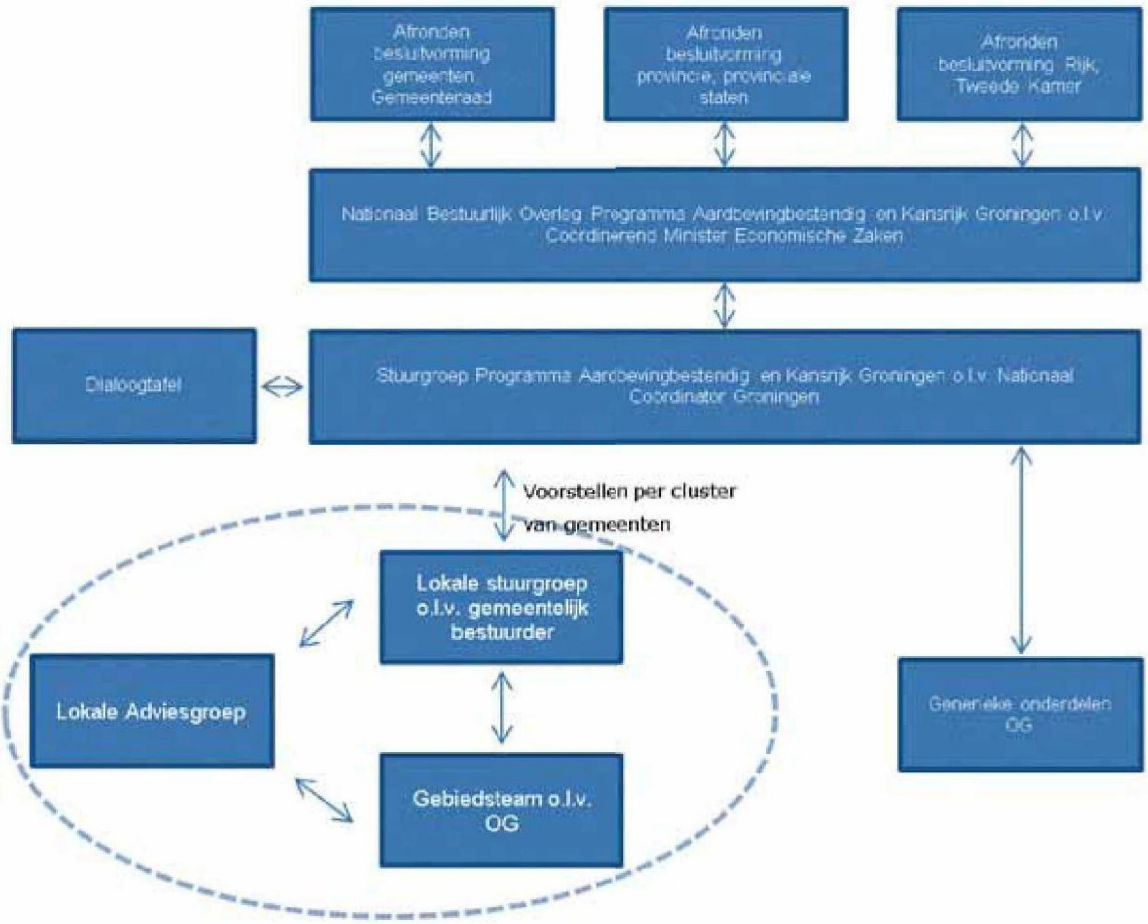

6 Financiering

De Nationaal Coördinator Groningen maakt een voorstel voor het programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen, inclusief een voorstel voor de financiering. In bestuurlijke overeenkomsten is vastgelegd dat de NAM zorgdraagt voor de bekostiging van de kosten voor de veiligheid van het gebied en bijdraagt aan de bekostiging van maatregelen voor de leefbaarheid en de economische versterking via de akkoordbudgetten. Hierover zijn afspraken gemaakt met het CVW, met de Economic Board en met andere partijen voor verschillende andere regelingen voor leefbaarheid.

In het beschreven governance model is gekozen voor een betrokkenheid van de NAM op afstand bij het programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. De verbinding met de NAM voor de financiering van het Programma wordt via het ministerie van EZ georganiseerd.

Vanuit het samenhangende programma zal een deel van de kosten voor maatregelen voor leefbaarheid, duurzaamheid en economie zal liggen bij de betrokken overheden van rijk en regio vanuit hun verantwoordelijkheden. De bekostiging van de OG loopt via het Ministerie van Economische Zaken.

Een goede governance van een samenhangend programma vraagt ook om een samenhangende financiering. De bestaande afspraken moeten verbonden worden met nieuwe afspraken voor de bekostiging van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen als geheel. Het uitgangspunt hierbij is dat alle maatregelen en voorzieningen die nodig zijn voor veiligheid en vitaliteit onderdeel worden van het programma en dat voor alle maatregelen die nodig zijn ook de benodigde financiële middelen beschikbaar komen.

De totale omvang van de opgave, uitgaande van de ambitie om in 2025 te kunnen spreken van een veilig en vitaal Groningen, is hierbij een bepalende factor. Hier zal in de loop van de tijd steeds nauwkeuriger zicht op ontstaan, maar het is van belang dat er reeds op korte termijn een door betrokkenen gedragen inschatting beschikbaar komt.
Hoe de bekostiging van het programma invulling kan krijgen, is een aspect dat nader uitgewerkt moet worden. Het programma moet zodanig financieel gefundeerd zijn, dat er een stabiel en voor betrokkenen en belanghebbenden voorspelbaar programma mogelijk wordt, waarvan de continuïteit goed is geborgd. Dit kan betekenen dat ook bestaande afspraken opnieuw tegen het licht worden gehouden. In dit kader zal in ieder geval de optie van een fonds voor de bekostiging van het programma nader worden uitgewerkt.

BIJLAGE 4 – INSTELLINGSBESLUIT NATIONAAL COÖRDINATOR GRONINGEN

Besluit van de Minister van Economische Zaken van 1 mei 2015, nr. WJZ/15057631, tot instelling van de Nationaal Coördinator Groningen en de Overheidsdienst Groningen (Instellingsbesluit Nationaal Coördinator Groningen)

De Minister van Economische Zaken,

Besluit:

Artikel 1

In dit besluit wordt verstaan onder:

a. *betrokken bestuurders:*

de betrokken ministers, de commissaris van de Koning en de gedeputeerden van de Provincie Groningen en de burgemeesters en wethouders van de betrokken gemeenten;

b. *betrokken bestuursorganen:*

de bestuursorganen van de betrokken gemeenten, de bestuursorganen van de provincie Groningen en de betrokken ministers;

c. *betrokken gemeenten:*

de gemeenten waarop het Programma Aardbevingsbestendig Groningen betrekking heeft;

d. *betrokken ministers:*

de ministers van Economische Zaken, van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, van Infrastructuur en Milieu, van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, van Veiligheid en Justitie en de Minister voor Wonen en Rijksdienst;

e. *Nationaal Coördinator:*

Nationaal Coördinator Groningen;

f. *Overheidsdienst:*

Overheidsdienst Groningen;

g. *Dialoogtafel:*

overlegorgaan om de verbinding met maatschappelijke organisaties en bewoners vorm te geven.

h. *Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen:*

programma met maatregelen en voorzieningen om de opgaven in Groningen op het gebied van bescherming tegen veiligheidsrisico's als gevolg van aardbevingen en het voorkomen en afhandelen van schade als gevolg van aardbevingen te realiseren en in samenhang de leefbaarheid, duurzaamheid en de economie van het aardbevingsgebied te bevorderen.

Artikel 2

1. Er is een Nationaal Coördinator Groningen.

2. De Nationaal Coördinator is onder verantwoordelijkheid van de Minister van Economische Zaken belast met het bevorderen van de totstandkoming en uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen.

3. Tot de taken van de Nationaal Coördinator behoren:

a. het jaarlijks doen van een voorstel voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen aan de betrokken ministers;
b. het adviseren van de betrokken bestuursorganen over de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen, waaronder het doen van voorstellen aan de betrokken bestuursorganen om hun bevoegdheden in te zetten;
c. het doen van voorstellen voor de agenda van de betrokken onderraad van de Ministerraad, Gedeputeerde Staten van Groningen of de Colleges van Burgemeester en Wethouders van de betrokken gemeenten en het op verzoek bijstaan van betrokken bestuurders in het parlement, Provinciale Staten van de provincie Groningen respectievelijk de gemeenteraad van de betrokken gemeenten en in andere gremia;
d. het coördineren en faciliteren van en het bijdragen aan de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen;
e. het bewaken van de voortgang van de uitvoering van het Programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen en het rapporteren daarover aan de betrokken bestuursorganen;
f. het bevorderen en voeren van overleg tussen en met bestuurders;
g. het bevorderen van maatschappelijk, politiek en bestuurlijk draagvlak voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen en van maatschappelijke participatie in de uitvoering daarvan en het bijdragen aan herstel van vertrouwen, waarbij de Nationaal Coördinator Groningen de Dialoogtafel betrekt;
h. het bevorderen van de communicatie over het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen.

4. De Nationaal Coördinator wordt door de Minister van Economische Zaken benoemd voor een periode van ten hoogste vijf jaren en is ten hoogste eenmaal herbenoembaar.

5. De Nationaal Coördinator Groningen is op het terrein van gaswinning of aardbevingsschade als gevolg van gaswinning, of in de provincie Groningen of in een betrokken gemeente, niet werkzaam in een andere bestuurlijke of ambtelijke functie of in de private sector.

Artikel 3

1. Er is een Overheidsdienst Groningen die ressorteert onder de Minister van Economische Zaken.
2. De Overheidsdienst staat onder leiding van de Nationaal Coördinator en heeft een regionaal deel en een interdepartementaal deel.
3. De Overheidsdienst heeft tot taak het ondersteunen van de Nationaal Coördinator.

Artikel 4

Dit besluit treedt in werking met ingang van 1 juni 2015.

Artikel 5

Dit besluit wordt aangehaald als: Instellingsbesluit Nationaal Coördinator Groningen.

Dit besluit zal met de toelichting in de Staatscourant worden geplaatst.

's-Gravenhage 1 mei 2015

De Minister van Economische Zaken, H.G.J. ***Kamp***

TOELICHTING
1. Aanleiding en doel

De gevolgen van de langjarige gaswinning in Groningen grijpen diep in op het dagelijkse leven van de inwoners van het gebied, met name in het gebied waar zich frequent aardbevingen voordoen. Voor het kabinet staat de veiligheid van de inwoners voorop. Naast een beperking van de gaswinning, is gekozen voor een brede flankerende aanpak die zich richt op de veiligheid, het (preventief) versterken van woningen en gebouwen en het gelijktijdig investeren in de leefbaarheid, economie en duurzaamheid. Dit is in samenspraak met de regio opgepakt, hetgeen heeft geresulteerd in het bestuursakkoord 'Vertrouwen op herstel en herstel van vertrouwen' dat op 17 januari 2014 aan de Tweede Kamer is gezonden (Bijlage bij Kamerstukken II 33 529, nr. 28) en in de aanvulling daarop die op 9 februari 2015 aan de Tweede Kamer is gezonden (Kamerstukken II 33 529, nrs. 96 en 98). De afspraken in deze bestuursakkoorden zien mede op de intensivering, verbreding en versnelling van de inzet van betrokken overheden door middel van een Overheidsdienst Groningen (hierna: overheidsdienst) onder leiding van een Nationaal Coördinator Groningen (hierna: Nationaal Coördinator). Dit besluit voorziet in de instelling van de functie van Nationaal Coördinator en van de overheidsdienst.

De Nationaal Coördinator is belast met het bevorderen van de totstandkoming en uitvoering van het Programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen. De Nationaal Coördinator, ondersteund door de overheidsdienst, zorgt in dialoog met alle maatschappelijke stakeholders voor een planmatige en daadkrachtige regie op de duurzame versterking en vernieuwing van het aardbevingsgebied, opdat deze regio een nieuwe balans vindt tussen gaswinning, veiligheid, een versterkte gebiedsidentiteit met nieuwe kansen, economisch perspectief en een leefbare en aantrekkelijke woon-, werk- en leefomgeving. Kortom: een aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen. Het programma bevat alle maatregelen en voorzieningen om de opgaven in Groningen

op het gebied van bescherming tegen en afhandeling van schade als gevolg van aardbevingen te realiseren. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om (preventieve) maatregelen aan woningen en andere gebouwen om de veiligheid te vergroten. Het programma omvat ook werkwijzen ten behoeve van een goede en versnelde uitvoering van schadeherstel, versterking en verduurzaming.
Het programma bevat tevens, in samenhang met het voorgaande, maatregelen en voorzieningen om de leefbaarheid, duurzaamheid en de economie in het door aardbevingen beïnvloede gebied te bevorderen en perspectief te bieden aan inwoners.
Van het programma kunnen tevens onderzoeken deel uitmaken ten behoeve van de genoemde maatregelen en voorzieningen.
Het gaat dus om een integrale aanpak op het gebied van veiligheid, leefbaarheid, duurzaamheid en regionale economie voor het hele aardbevingsgebied. De Nationaal Coördinator bevordert dat private en publieke partijen hun verantwoordelijkheden hierin waarmaken. De Nationaal Coördinator zorgt voor prioriteitstelling, planning en fasering van de omvangrijke en complexe opgave zodat de beschikbare capaciteit en middelen doelmatig en doeltreffend kunnen worden ingezet. De Nationaal Coördinator draagt met inzet van de Overheidsdienst Groningen bij aan de uitvoering van het programma.

Het aardbevingsgebied omvat vooralsnog de gemeenten Delfzijl, Appingedam, Eemsmond, Loppersum, Bedum, De Marne, Winsum, Slochteren, Ten Boer, Groningen, Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde.

Op basis van het instellingsbesluit wordt nader uitgewerkt hoe het Programma Aardbevingsbestendig Groningen en de besluitvorming georganiseerd zijn, hoe de verschillende betrokken partijen daarin een rol spelen en hoe de Overheidsdienst Groningen is opgebouwd.

2. Programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen

De Minister van Economische Zaken (hierna: de minister) is coördinerend minister voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen. Het programma zal jaarlijks door de minister worden vastgesteld en aangeboden aan de Eerste en Tweede Kamer. In het programma wordt steeds voor de eerstvolgende vijf jaar zo gedetailleerd mogelijk aangegeven welke maatregelen en voorzieningen in die periode zullen worden uitgevoerd en welke middelen beschikbaar worden gesteld voor de verschillende onderdelen van het programma.

Voor de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande plannen, processen en initiatieven in het gebied. Er wordt aangesloten bij de aanwezige uitvoeringscapaciteit van het Centrum voor Veilig Wonen (CVW) en individuele woningeigenaren, woningcorporaties, gemeentelijke uitvoeringsorganisaties en monumentbeherende organisaties worden in staat gesteld zelf maatregelen ter hand te nemen.

3. Nationaal Coördinator

De Nationaal Coördinator handelt onder verantwoordelijkheid van en ressorteert onder de minister. De minister wijst de Nationaal Coördinator aan. Tot de taken van de nationaal coördinator behoren:

a. *het jaarlijks doen van een voorstel voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen aan de betrokken ministers.*

Dit betekent onder meer dat de Nationaal Coördinator de planning maakt voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen, de jaarlijkse herziening van het programma begeleidt, de voortgang van lopende projecten en activiteiten volgt en eventuele plannen voor nieuwe projecten en activiteiten inventariseert. De Nationaal Coördinator zorgt dat de inbreng van alle betrokken partijen tijdig beschikbaar is en bewaakt de samenhang van de voorstellen. Op basis daarvan doet de Nationaal Coördinator Groningen aan de betrokken ministers een voorstel voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen, inclusief de financiële consequenties daarvan. De minister stelt het programma vast na overleg met Gedeputeerde Staten van Groningen en de Colleges van Burgemeester en Wethouders van de betrokken gemeenten en stuurt het vervolgens toe aan de Tweede Kamer. Bij de aanbieding van het programma aan de Staten-Generaal zendt de minister het voorstel van de Nationaal Coördinator mee en zal de minister aangeven op welke wijze rekening is gehouden met dat voorstel.

b. *het adviseren van de betrokken bestuursorganen over de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen, waaronder het doen van voorstellen aan de betrokken bestuursorganen om hun bevoegdheden in te zetten.*

De Nationaal Coördinator Groningen zal de minister onafhankelijk adviseren, bijstaan en vertegenwoordigen in intern en extern overleg. Hij kan ook de verantwoordelijk gedeputeerde van de Provincie Groningen en de verantwoordelijke bestuurders van de betrokken gemeenten adviseren en bijstaan in intern en extern overleg. Het Programma Aardbevingsbestendig Groningen wordt ingevuld met gebruikmaking van de bestaande bevoegdheden van de betrokken bestuursorganen. Wanneer bijvoorbeeld vaststelling of aanpassing van gemeentelijke plannen, zoals bestemmingsplannen, nodig is zal de Nationaal Coördinator dat voorbereiden en daarover een voorstel doen aan het college van burgemeester en wethouders van de desbetreffende gemeente. Het is vervolgens aan het college van burgemeester en wethouders om de plannen vast te stellen. Uitgangspunt is dus dat bestuursorganen hun eigen bevoegdheden gebruiken om uitvoering te geven aan het programma. De benodigde doorzettingskracht wordt als volgt bereikt:

- De Nationaal Coördinator kan de bij het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen betrokken bestuurders voorstellen doen over het inzetten van hun bevoegdheden waar dit gewenst is voor de voortgang van het programma;
- De Nationaal Coördinator wordt ondersteund door de Overheidsdienst Groningen, die de betrokken bestuursorganen faciliteert bij de uitvoering van het programma;
- Onderzocht wordt of het aanvullend daarop opportuun is dat betrokken bestuursorganen specifieke bevoegdheden mandateren aan de Nationaal Coördinator;
- Lopende de uitvoering van het programma wordt bezien of het bestaande instrumentarium van de betrokken overheden volstaat voor een doeltreffende aanpak. De Nationaal Coördinator doet zo nodig voorstellen aan de minister tot aanpassing van het beschikbare instrumentarium.

c. *het doen van voorstellen voor de agenda van de betrokken onderraad van de Ministerraad, Gedeputeerde Staten van Groningen of de Colleges van Burgemeester en Wethouders van de betrokken gemeenten en het op verzoek bijstaan van betrokken bestuurders in het parlement, Provinciale Staten van de provincie Groningen respectievelijk de gemeenteraad van de betrokken gemeenten en in andere gremia.*

De Nationaal Coördinator kan voorstellen doen voor de agenda van en deelnemen aan de vergaderingen van de betrokken onderraad voor de ministerraad (de REZIM), van Gedeputeerde

Staten van Groningen en van de Colleges van Burgemeester en Wethouders van de betrokken gemeenten om bijvoorbeeld de voorgestelde programmering of de voortgang van de uitvoering van het programma te bespreken.

Op verzoek kan de Nationaal Coördinator de betrokken regionale bestuurders bijstaan bij de behandeling van het programma in de Provinciale Staten van Groningen of de Gemeenteraden van de betrokken gemeenten en het woord voeren, waar het feitelijke informatie over het programma betreft. Ook kan hij de minister bijstaan in het parlement. Op verzoek van de minister, of op verzoek van de Eerste en Tweede Kamer en na instemming van de minister, kan de Nationaal Coördinator het woord voeren in de Eerste en Tweede Kamer, waar het feitelijke informatie over het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen betreft. Daarbij valt met name te denken aan technische briefings of hoorzittingen.

d. *het coördineren en faciliteren van en het bijdragen aan de uitvoering van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen.*

De Nationaal Coördinator beoordeelt wat nodig is om de samenhang en consistentie van het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen te waarborgen en bewaakt de integrale aanpak op het gebied van veiligheid, leefbaarheid, duurzaamheid en regionale economie. De Nationaal Coördinator entameert waar nodig overleg tussen betrokken partijen om de besluitvorming te bevorderen. Ook kan de overheidsdienst werkzaamheden verrichten om de uitvoering van het programma te faciliteren. Hierbij kan gedacht worden aan het aansturen van kennisontwikkeling, het faciliteren van de uitvoering met kennis en methoden en het bevorderen van onderwijs om capaciteitstekorten op benodigde vak- en kennisgebieden te ondervangen. Het gaat ook om het stroomlijnen en ontwikkelen van procedures en werkwijzen, bijvoorbeeld voor vergunningverlening, en het faciliteren van geschillenbeslechting. Een ander aspect is het borgen van ruimtelijke kwaliteit bij de uitvoering. Verder kan het gaan om het uitvoeren van voorwaardenscheppende projecten zoals het opzetten van een systeem voor ruimtelijke en cultuurhistorische kwaliteitsborging of het voorbereiden van een regionale structuurvisie. Daarnaast kan de Nationaal Coördinator initiatieven van betrokken partijen en van woningeigenaren faciliteren. Ook kan de Nationaal Coördinator, indien nodig, voorstellen doen over de aanpak ten aanzien van aankoop van woningen. De Nationaal Coördinator en de overheidsdienst zijn een belangrijke bron van informatie, begeleiding en ondersteuning van burgers, ondernemers en initiatiefnemers in het gebied.

e. *het bewaken van de voortgang van de uitvoering van het Programma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen en het rapporteren daarover aan de betrokken bestuursorganen.*

De Nationaal Coördinator bewaakt de voortgang van de uitvoering van het programma. Hij zal daarover regelmatig rapporteren aan de betrokken bestuursorganen, actie ondernemen voor zover dat binnen zijn taken valt en voorstellen tot bijsturing doen om de voortgang te bevorderen. De minister zendt jaarlijks een voortgangsrapportage aan de Tweede Kamer. Dit kan gecombineerd worden met de toezending van het Programma Aardbevingsbestendig Groningen aan de Tweede Kamer.

f. *het bevorderen en voeren van overleg tussen en met bestuurders.*

De Nationaal Coördinator kan ter bevordering van de totstandkoming en uitvoering van het Programma Aardbevingsbestendig Groningen het overleg tussen bestuurders bevorderen en met bestuurders overleggen.

g. *het bevorderen van maatschappelijk, politiek en bestuurlijk draagvlak voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen en van maatschappelijke participatie in de uitvoering daarvan en het bijdragen aan herstel van vertrouwen.*

De Nationaal Coördinator spant zich in voor het herstel van vertrouwen in de regio en bevordert het draagvlak voor het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen via contacten met centrale en decentrale overheden, maatschappelijke organisaties en bedrijfsleven. De Dialoogtafel vervult hierbij een centrale rol. De Nationaal Coördinator zal tevens bevorderen dat maatschappelijke participatie op een goede manier invulling krijgt. Maatschappelijke participatie is van belang voor het benutten van de creativiteit van maatschappelijke organisaties en inwoners, bijvoorbeeld waar het gaat om lokale initiatieven op het gebied van leefbaarheid, duurzaamheid en economie. Participatie is ook van belang voor het verkrijgen van draagvlak voor de uit te voeren maatregelen.

h. *het bevorderen van de communicatie over het Programma Aardbevingbestendig en Kansrijk Groningen.*

Communicatie is een belangrijk middel bij het opbouwen van draagvlak en vertrouwen. Om die reden krijgt de Nationaal Coördinator Groningen een coördinerende en zichtbare rol op het gebied van de communicatie.

4. Overheidsdienst Groningen

De Nationaal Coördinator Groningen wordt ondersteund door een overheidsdienst met een onderdeel in de regio en een onderdeel in Den Haag. De overheidsdienst is samengesteld uit medewerkers die onder andere afkomstig zijn van de gemeenten, provincie en rijksoverheid, zodat voldoende kennis en ervaring bij de overheidsdienst aanwezig zal zijn. Deze Overheidsdienst Groningen ressorteert onder de minister. Dat wil zeggen dat deze valt onder verantwoordelijkheid van de minister, wordt gefinancierd vanuit de begroting van het Ministerie van Economische Zaken en gebruik kan maken van de facilitaire voorzieningen van dat ministerie. De interne organisatieregelingen van het ministerie van Economische Zaken zullen waar nodig worden aangepast ten behoeve van de organisatorische inbedding van de Nationaal Coördinator en de overheidsdienst.

5. Financieel mandaat

De Nationaal Coördinator zal een financieel mandaat krijgen dat zich uitstrekt tot het apparaatsbudget en het ter beschikking gestelde programmabudget van de Overheidsdienst Groningen. Dit zal worden geregeld door middel van een mandaatbesluit van het ministerie van Economische Zaken.

De Minister van Economische Zaken,

H.G.J. Kamp

BIJLAGE 5 – PROGRAMMATISCHE AANPAK PREVENTIEF VERSTERKEN VAN STAD GRONINGEN

(Aanvullende afspraken Stad Groningen en EZ)

Aardbevingen als gevolg van gaswinning raken de veiligheid en economische continuïteit van de regio Groningen. Dit geldt met name voor het kerngebied van de aardbevingen ten noord oosten van de stad Groningen, waarbij de stad Groningen als economisch centrum fungeert.
Hoewel de directe gevolgen van aardbevingen voor de stad Groningen in zijn geheel beperkt zijn gebleven begint de stad economisch nadelige gevolgen te ervaren. De opgave voor de Stad Groningen wijkt hiermee af van die in de overige gemeenten. Het accent ligt op het waarborgen van de centrumfunctie van de Stad in onderwijs, onderzoek, kantoren en bedrijvigheid, op de bezoekersfunctie en het monumentale karakter van de binnenstad, op vitale gebouwen en infrastructuur. De Stad Groningen wil en kan deze opgave geïntegreerd en voortvarend zelf oppakken, conform de aanpak van de Stadsvernieuwing. De gemeente heeft daarvoor de mens- en organisatiekracht en heeft de relaties die nodig zijn om deze opgave uit te voeren. Daarbij gaat het onder meer om grote onderwijs- en onderzoeksinstellingen, maar ook om ziekenhuizen en zorginstellingen, corporaties, institutionele en particuliere beleggers, ontwikkelaars, bedrijven, etc.
Tegelijkertijd dient rekening gehouden te worden met het feit dat het aardbevingendebat wordt gevoerd tegen de achtergrond van een grote hoeveelheid onzekerheden en aannames. Steeds zal sprake zijn van voortschrijdend inzicht door meer kennis van ondergrond en constructies, van mogelijke kracht en impact van de aardbevingen, van aanpassingen van de winning, etc.
Daarom wordt door de stad in afstemming met EZ en NAM gewerkt aan een structurele aanpak. Hierover worden in het najaar definitieve afspraken gemaakt. Tegelijkertijd dienen afspraken te worden gemaakt over die punten waar nu besluiten over genomen dienen te worden. In september 2015 zullen bij het definitieve besluit over de NPR ook de nieuwste inzichten van de ondergrond en kwetsbaarheid van gebouwen worden meegenomen, waarmee huidige uitgangspunten zullen veranderen. In de aanpak dient dus zodanige flexibiliteit te worden ingebouwd dat hierop kan worden ingespeeld. Dat is ook de reden waarom nu concrete afspraken gemaakt worden tot 1 september 2015 en dat principes voor de aanpak na 1 september worden geformuleerd.
Afspraken tot aan 1 september 2015:
A) Voor gebouwen waar mogelijk een verhoogd groepsrisico kan worden verwacht (incl. hoogbouw, appartementen, monumenten, publieke gebouwen, ziekenhuizen, etc), bouwwerken en infrastructuur zal maatwerk geleverd moeten worden. Gebouwen met classificatie III en IV dienen met voorrang te worden aangepakt.

B) Om een indruk te krijgen van de aard en de omvang van deze problematiek worden 11 exemplarische gebouwen onderzocht op basis van de NPR. Voor deze gebouwen wordt op de korte termijn, in ieder geval voordat de eigenaar een definitieve beslissing dient te maken over de preventieve versterking, per gebouw een concrete afspraak gemaakt over wijze en timing van het aardbevingsbestendig versterken. Gevalideerde meerkosten, inclusief vertragingskosten, worden vergoed. Voorts zullen bij kritische infrastructurele bouwwerken (zoals ziekenhuizen) maatregelen getroffen moeten worden om deze effecten op korte termijn te minimaliseren.

C) Door de stuurgroep Impact Assessment wordt geadviseerd de NPR vanaf het moment van publicatie toe te passen en daarmee zullen op korte termijn door eigenaren binnen de stad keuzes moeten worden gemaakt over preventieve versterkingsmaatregelen, met name bij nieuwbouwprojecten. Om te voorkomen dat grootschalige verbouw en nieuwbouw in de stad Groningen stilvalt en daarmee de stedelijke economie wordt aangetast, worden ook de redelijke meerkosten voor aardbevingsbestendig bouwen vergoed voor gebouwen waarvoor reeds bouwvergunning is verleend, evenals voor gebouwen waarbij voor 1 oktober onomkeerbare uitgaven dienen te worden gedaan dan wel verplichtingen zijn of dienen te

worden aangegaan. Voor de onderdelen A t/m C wordt 50 miljoen gereserveerd. Op 1 juni vindt evaluatie plaats en worden zo nodig aanvullende afspraken gemaakt.

D) Ten behoeve van de veiligheid van de Stad wordt op korte termijn een inventarisatie gemaakt van risico's in de openbare ruimte als gevolg van afvallende elementen etc. Waar op korte termijn preventieve maatregelen nodig zijn zullen deze worden genomen. Tevens vindt een scan plaats naar gebouwen met een aanzienlijk groepsrisico. Ook hier zullen eventueel benodigde korte termijn maatregelen worden genomen. Over de kosten worden daarna nadere afspraken gemaakt.

De stappen die gezet worden om tot een structurele aanpak te komen zijn de volgende:
E) Om de gebiedsgerichte versterkingsopgave te versnellen en te coördineren wordt de Overheidsdienst Groningen opgericht. Binnen deze overheidsdienst zal een aparte aanpak voor de stad Groningen worden ontwikkeld. De jaarlijks te ontwikkelen programma's (incl. financiële consequenties) voor stad en de overige gebieden zullen binnen de overheidsdienst in zijn geheel worden bezien, waarbij de Nationaal Coördinator Groningen zorgdraagt dat er voldoende samenhang is.
F) Bij de uitwerking van de exemplarische gebouwen en de gebouwen onder B wordt een procedure ontwikkeld waarmee aardbevingsbestendig bouwen en versterken is gewaarborgd, maar waarin niet uitsluitend op minimalisering van meerkosten maar ook op 'stedelijke kwaliteit' kan worden gestuurd. Hiertoe worden de bestaande procedures ten aanzien van bouwen in ontwerp, toetsing en bemensing aangevuld met een component 'aardbevingsbestendig bouwen'.
G) De ervaringen bij de uitwerking van de afspraken onder A t/m C worden tegelijkertijd benut om een structurele set afspraken op te stellen voor de periode na 1 oktober 2015, waarmee een gestructureerde programmatische aanpak mogelijk wordt. Deze aanpak zal verder worden uitgewerkt en in deze uitwerking zullen de volgende elementen worden meegenomen:

- Het opstellen van een definitieve validatieprocedure voor meerkosten op basis van de ervaringen die opgedaan zijn bij het bouwkundig versterken van de 11 exemplarische gebouwen en de overige te beoordelen gebouwen. Het voorstel is om de preventieve versterkingsopgave in de Stad als geheel aan te laten sluiten bij de aanpak van de Stadsbouwmeester. Waar op projectniveau kwaliteitsteams opereren wordt financiële en constructieve kennis op het gebied van aardbevingbestendig bouwen toegevoegd. Deze combinatie leidt tot een 'beoordelingsteam'. Deze systematiek wordt op korte termijn in overleg tussen rijk, gemeente en NAM vorm gegeven.
- Verschillende wijzen van financiering. Hierbij zal de vorming van een fonds, naar analogie van de financiering en verantwoording bij stadvernieuwing, nadrukkelijk worden uitgewerkt.

Voor nieuwbouw van woningen wordt onderzocht of een gestandaardiseerde aanpak kan worden ontwikkeld. Uitgangspunt is dat een bouw gestimuleerd wordt waarbij een positieve prikkel wordt ingebouwd om op basis van de laatste informatie slim aardbevingsbestendig te bouwen terwijl het tegelijkertijd niet noodzakelijk is om de vergoeding per woning/project uit te onderhandelen. Bijvoorbeeld kunnen per categorie standaardbedragen voor meerkosten worden opgesteld. Er zal worden onderzocht of het mogelijk is om het meerkosten percentage van de bouwsom vooraf aan bouwers/ontwikkelaars door te geven als 'korting' op de grondprijs, zonder dat dat dit marktverstorend werkt.
De uitwerking van een structurele aanpak wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de Nationaal Coördinator Groningen. De definitieve regelingen en de programmatische aanpak worden ter goedkeuring aan de Nationaal Coördinator Groningen voorgelegd.

BIJLAGE 6 – INBRENG MEDAL IN HET MEERJARENPROGRAMMA

Aan: Nationaal Coördinator Groningen
De heer H. Alders

Onderwerp: Gebiedsbijdrage voor het meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen vanuit het cluster MEDAL

Datum: 30 september 2015

Geachte heer Alders,

Hierbij ontvangt u onze gebiedsbijdrage aan het meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen. De afgelopen weken hebben de gemeenten De Marne, Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum samen met partners vanuit de corporaties, onderwijs en zorg hard gewerkt om tot deze bijdrage te komen.

Kern is dat herstel van vertrouwen in onze ogen alleen kan ontstaan als we in staat zijn het waarborgen van de veiligheid te koppelen aan het verbeteren van de leefbaarheid. Daarbij is het van groot belang de plannen, inzichten, zorgen en dromen van onze inwoners te koppelen aan de opgave waarbij we presteren in de uitvoering. Hiermee is de opgave even zozeer een sociale als een fysieke die we in de uitvoering waar zullen moeten maken.

Bij het bepalen van de opgave is binnen het cluster verder gekeken dan de eigen gemeentegrenzen. De aanpak om op basis van risico's en urgentie de inzet voor de komende jaren te bepalen, wordt breed onderschreven. Daarom stellen wij dat de versterkingsopgave voor het kerngebied binnen 5 jaren moet zijn afgerond. Daarbij zal meteen vanaf de start ingezet moeten worden op risico's buiten het kerngebied die eveneens directe aandacht vragen (hoogbouw en gestapelde bouw) of bijzonderheden in de vorm van grote aantallen schademeldingen. Voor zover het grondgebied buiten het kerngebied is gelegen dient de versterkingsopgave in een periode van 10 jaren te worden afgerond. Hiermee is de clusterbijdrage niet alleen gebaseerd op de gemeentelijke verantwoordelijkheden voor het eigen grondgebied maar geeft het cluster ook vorm aan de gedeelde verantwoordelijkheid als regio.

Bij het bepalen van de versterkingsopgave voor de periode 2016, 2017 en 2018 is de volgende relativering van belang. De onzekerheden met betrekking tot het gepresenteerde programma nemen in de loop der tijd fors toe. In feite is op basis van de huidige inzichten alleen met enige zekerheid een uitspraak te doen over het programma voor 2016. Het programma voor 2017 en 2018 zal in toenemende mate betrekking hebben op het particuliere bezit in het bestand

vrijstaande en twee-onder-één-kap woningen. Op dit moment is niet of moeilijk in te schatten of de ambitie ten aanzien van de genoemde aantallen waar te maken is. Het cluster hecht eraan om deze onzekerheid in alle externe uitingen duidelijk te markeren. Het is niet erg om ambitieus te zijn maar op het moment dat ambitie verward wordt met een belofte en deze niet kan worden waargemaakt is het herstel van vertrouwen ver te zoeken. Wij zien dan ook graag dat over de te maken keuzes in de communicatie een goede afstemming met de gemeenten in het cluster plaatsvindt.

Wij vertrouwen erop hiermee een constructieve bijdrage te hebben geleverd aan de opbouw van uw eerste meerjarenprogramma. Wij wensen u veel succes met de verdere uitwerking en wachten de resultaten ter bespreking in november met belangstelling af. Ook in de tussentijd zijn het gebiedsteam en de lokale stuurgroep van het cluster MEDAL uiteraard beschikbaar voor overleg of inzet indien dat nodig mocht zijn.

Met vriendelijke groet
Namens gebiedscluster MEDAL,

Rika Pot
Voorzitter lokale stuurgroep MEDAL

0. Samenvatting

Herstel van Vertrouwen ontstaat door veiligheid te waarborgen en leefbaarheid te vergroten voor de inwoners van het gebied. Dit kan alleen door de versterkingsopgave te verbinden met andere opgaven, met de inwoners en hun vragen, belangen en energie en door te presteren in de uitvoering; doe het samen en doe wat je belooft.

Het versterkingsprogramma voor de komende jaren (2016, 2017 en 2018) ziet er in hoofdlijnen als volgt uit:

Programma 2016, 2017 en 2018

- Beginnen met projecten die al lopen (pilot corporaties)
  uitvoering 2016
- Beginnen met projecten die hierop voortborduren (vervolg pilot corporaties en vergelijkbaar vastgoed koop en huur)
  voorbereiding 2016, uitvoering 2016, 2017, 2018
- Projecten twee-onder-een-kap, vrijstaand en hoogbouw
  voorbereiding en eerste uitvoering 2016 toenemende aantallen vanaf 2017 ev.
- Voorbereiding gebiedsprojecten met een meervoudige opgave (koppeling versterking en overige doelstellingen)
  voorbereiding en pilots 2016, toenemende aantallen vanaf 2017 ev.

Hierbij is vanuit het cluster de aandacht met name uitgegaan naar de versterkingsopgave in de woningvoorraad. Dit vanuit de gedachte dat de versterkingsopgave ten aanzien van andere gebouwen en structuren voor het gehele gebied wordt bepaald en geprioriteerd.

Los van de positie van iedere gemeente afzonderlijk wordt vanuit het cluster als geheel de nadruk gelegd op de collectieve verantwoordelijkheid. Kort gezegd betekent dit dat de aandacht in eerste instantie uit zal moeten gaan naar die plekken waar de risico's het grootst zijn. Voor zover het grondgebied van het cluster is gelegen binnen het kerngebied van de PGA-contouren hebben alle gemeenten gezamenlijk gesteld dat de versterkingsopgave in een periode van 5 jaren afgerond moet zijn. Daarbij zal meteen vanaf de start ingezet moeten worden op risico's buiten het kerngebied die eveneens directe aandacht vragen (hoogbouw en gestapelde bouw) of bijzonderheden in de vorm van grote aantallen schademeldingen. Voor zover het grondgebied buiten het kerngebied is gelegen dient de versterkingsopgave in een periode van 10 jaren te worden afgerond. Hiermee is de clusterbijdrage niet alleen gebaseerd op de gemeentelijke verantwoordelijkheden voor het eigen grondgebied maar geeft het cluster ook vorm aan de gedeelde verantwoordelijkheid als regio.

Duidelijk is dat een voortvarende uitvoering van de eerste versterkingsprojecten in het corporatiebestand en nader onderzoek en planvorming op hetzelfde moment zullen beginnen; het concrete versterken wordt gecombineerd met nader onderzoek naar gebouwen waar de versterkingsopgave moet worden bepaald (hoogbouw, vrijstaand en twee-onder-één-kap). In alle dorpen en buurten waar een start wordt gemaakt met de versterking worden gebiedsprocessen gestart om de versterkingsopgave te kunnen inrichten en te kunnen koppelen aan andere opgaven en belangen. Om dit alles waar te kunnen maken werken we de komende maanden met inwoners en partners een methodiek of methodieken uit die we gebiedsbreed willen inzetten. Enkele reeds begonnen projecten helpen ons daarbij.

Bij het bepalen van de versterkingsopgave voor de komende jaren past een belangrijke relativering. De onzekerheden met betrekking tot het gepresenteerde programma nemen in de loop der tijd fors toe. In feite is op basis van de huidige inzichten alleen met enige zekerheid een uitspraak te doen over het programma voor 2016. Het programma voor 2017 en 2018 zal in toenemende mate betrekking hebben op het particuliere bezit in het bestand vrijstaande en twee-onder-één-kap woningen. Op dit moment is niet of moeilijk in te schatten of de ambitie ten aanzien van de genoemde aantallen waar te maken is. Het cluster hecht eraan om deze onzekerheid in alle externe uitingen duidelijk te markeren. Het is niet erg om ambitieus te zijn maar op het moment dat ambitie verward wordt met een belofte en deze niet kan worden waargemaakt is het herstel van vertrouwen ver te zoeken.

Vanuit het cluster is een overzicht opgesteld van alles waarvan nu kan worden ingeschat dat het nodig is om de klus te klaren. Het gaat hierbij om basisinformatie om een volledig inzicht in risico's en omvang van de opgave te krijgen, regelingen die de speelruimte bepalen en mensen en middelen die nodig zijn. Specifiek wordt hier genoemd dat ook de inzit en middelen voor de sociale opgave gekwantificeerd zijn. Op basis van de huidige ervaringen van gemeenten en CVW wordt gerekend met een inzet 3 fte per 100 te versterken woningen. Dit betekent voor het cluster MEDAL een inzet van 90 fte per jaar uitgaande van de huidige inschatting van de versterkingsopgave. Daarbij zal rekening gehouden moeten worden met organisatie- en proceskosten. Per te starten gebiedsproces wordt gerekend op € 50.000,-- per jaar gedurende de looptijd. Gelet op de intensiteit in de eerste jaren wordt rekening gehouden met een bedrag van € 1.500.000 per jaar. Het cluster verwacht van de NCG hierin een faciliterende en coördinerende rol.

1. Inleiding

De Nationaal Coördinator Groningen (NCG) heeft in een startnotitie de kaders aangegeven waarbinnen dit jaar het meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen zal worden opgesteld. Er wordt nadrukkelijk gekozen voor een aanpak van onderop, uit het gebied. Een aanpak waarbij gebruik wordt gemaakt van bestaande visies, inzichten, plannen en ideeën. De inbreng vanuit het gebied wordt via vier clusters van samenwerkende gemeenten georganiseerd waarvan het cluster De Marne, Eemsmond, Delfzijl, Appingedam en Loppersum (DEAL+ M of MEDAL) er één is. Per cluster is een gebiedsteam ingesteld onder leiding van een stuurgroep.

De startnotitie van de NCG vormt zoals gezegd het overkoepelend kader voor wat betreft aanpak, inhoud en planning. Voor het cluster is een aanvullende startnotitie opgesteld. Deze geeft een gebiedsgerichte aanvulling voor wat betreft de organisatie en de bemensing van het gebiedsteam, de bemensing van de stuurgroep, de aanpak en de planning. Op basis hiervan hebben de gemeenten in het cluster samen met partners vanuit corporaties, erfgoed, provincie en CVW

voorliggende gebiedsbijdrage vanuit het cluster MEDAL voor het meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen opgesteld.

2. De aanpak

Bij de start van het proces is de energie gericht op het bijeenbrengen van informatie die nodig is voor het leveren van onze gebiedsbijdrage. Kapstok hiervoor wordt gevormd door de 14 vragen die zijn geformuleerd in de startnotitie voor het MJP. Ieder gemeente in het cluster heeft de 14 vragen intern besproken en voorzien van een gemeentelijke reactie. Deze bijdragen zijn onderling gedeeld en besproken in het gebiedsteam en leveren de volgende hoofdlijn op.

Allereerst moet worden vastgesteld dat het iedere gemeente afzonderlijk bij aanvang ontbrak aan een goed en volledig zicht op de stand van zaken met betrekking tot schadeherstel en de omvang van versterkingsopgave binnen de eigen gemeente. De hiervoor benodigde gegevens waren tot voor kort niet of maar ten dele bij de gemeenten beschikbaar. Het gaat om het aantal schademeldingen, stand van zaken met betrekking tot schadeherstel en prioriteiten en aantallen in de versterkingsopgave op basis van de huidige inzichten.

Binnen het cluster en de afzonderlijke gemeenten bestaat wel een goed inzicht in de huidige woningmarkt en de manier waarop kan worden ingespeeld op krimp, vergrijzing en ontgroening. Zo is op basis van de Woon- en leefbaarheidsplannen (WLP) een uitvoeringsprogramma geformuleerd en is er een analyse beschikbaar van de bestaande woningvoorraad naar omvang, kenmerken en kwaliteit. De betrokken gemeenten hebben op basis van deze breed gedragen aanpak eigen gemeentelijke uitwerkingen gemaakt en prioriteiten gesteld. Er zijn veel projecten in uitvoering of in voorbereiding.

Ook op andere beleidsterreinen hebben de gemeenten duidelijke eigen doelstellingen en prioriteiten die ze graag zouden willen koppelen of verweven met de versterkingsopgave.

Samengevat geldt voor het cluster het volgende. Wij onderschrijven de noodzaak om een versterkingsprogramma te formuleren waarbij prioriteit en urgentie worden bepaald door risico's en impact. Onze bestaande beleidsdoelstellingen willen we waar mogelijk koppelen aan de versterkingsopgave. Dit ***'werk met werk maken'*** is daar gewenst waar vanuit andere beleidsvelden, zoals leefbaarheid en erfgoed, doelen kunnen worden bereikt tegelijk met de versterking van gebouwen. De versterkingsopgave benaderen wij als gebiedsopgave waarbij het om mensen gaat en hun leefomgeving en niet alleen om gebouwen en stenen. Herstel van vertrouwen zal alleen ontstaan wanneer we de veiligheid waarborgen en de leefbaarheid vergroten en wanneer we dat doen in gesprek met de inwoners. Zij zijn degenen die de gevolgen van de aardbevingen en van de versterkingsopgave moeten dragen, in alle opzichten. Door oog en oor te hebben voor hun belangen, behoeften en beweegredenen kunnen we de versterkingsopgave laten bijdragen aan het herstel van vertrouwen. De versterkingsopgave is daarmee even goed een sociale opgave als een fysieke.

Hiermee is de basis gevormd voor het vervolg met als ingrediënten:

- omvang van de opgave: wat moet er gebeuren?
- Werkwijzen en methoden; hoe gaan we het doen?
- Werkagenda en voorwaarden; wat hebben we nodig om het te gaan doen?

In het onderstaande worden deze punten allereerst van een verklarende context en inhoudelijk kader voorzien. Wat volgt is de concrete toepassing op en uitwerking voor het clustergebied.

2.1 Omvang van de opgave; wat moet er gebeuren?

Om zicht te krijgen op de omvang van de versterkingsopgave op basis van risico's, urgentie en impact van mogelijke gevolgen is als volgt te werk gegaan.

In algemene zin wordt het risico bepaald door de PGA-waarde en de kwaliteit van de bebouwing. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de huidige PGA-contourenkaart en de tot dit moment beschikbare gegevens over de kwaliteit van gebouwen in het gebied. Gegevens met betrekking tot schademeldingen en bodemtype zijn daarnaast relevant omdat ze aanvullende informatie (kunnen) geven. Het wensbeeld is dat deze lagen in onderlinge samenhang kunnen worden verwerkt tot een risicokaart.

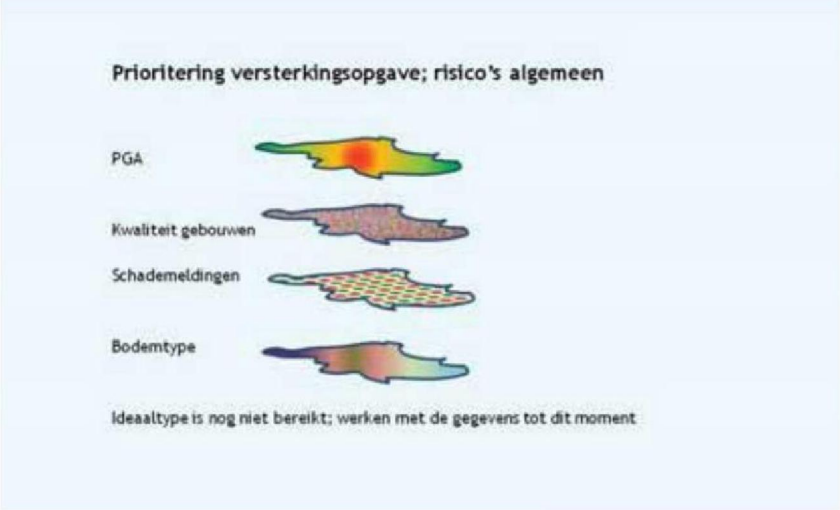

Op dit moment is dat nog niet het geval. Zo zijn de gegevens met betrekking tot de kwaliteit van gebouwen niet volledig voor het gehele bebouwde bestand. Verder zijn er weliswaar gegevens over de bodemgesteldheid en over schademeldingen maar deze zijn nog niet in een gecombineerde database ingevoerd. Ze zijn daarmee beperkt toepasbaar en lastig raadpleegbaar. Voor alle gegevens geldt bovendien dat de bronbestanden niet vrij toegankelijk zijn. Dit alles betekent dat de beschikbare gegevens slechts een eerste basis vormen om een uitspraak over risico's te kunnen doen.

PGA-waarde en urgentie

Als basis is uitgegaan van onderstaande contourenkaart en gebiedsindeling zoals deze door NAM / CVW wordt gehanteerd. Deze kaart bevat een gebiedsindeling op basis van de PGA-waarde (gebied A; PGA van 0,30-0,33, gebied B: PGA van 0,25-0,30, gebied C: PGA van 0,20-0,25 en gebied D: PGA 0,15-0,20)

Hieruit blijkt voor het grondgebied van het cluster een divers beeld; het strekt zich uit van het kerngebied rond Loppersum tot in het D-gebied en daarbuiten.

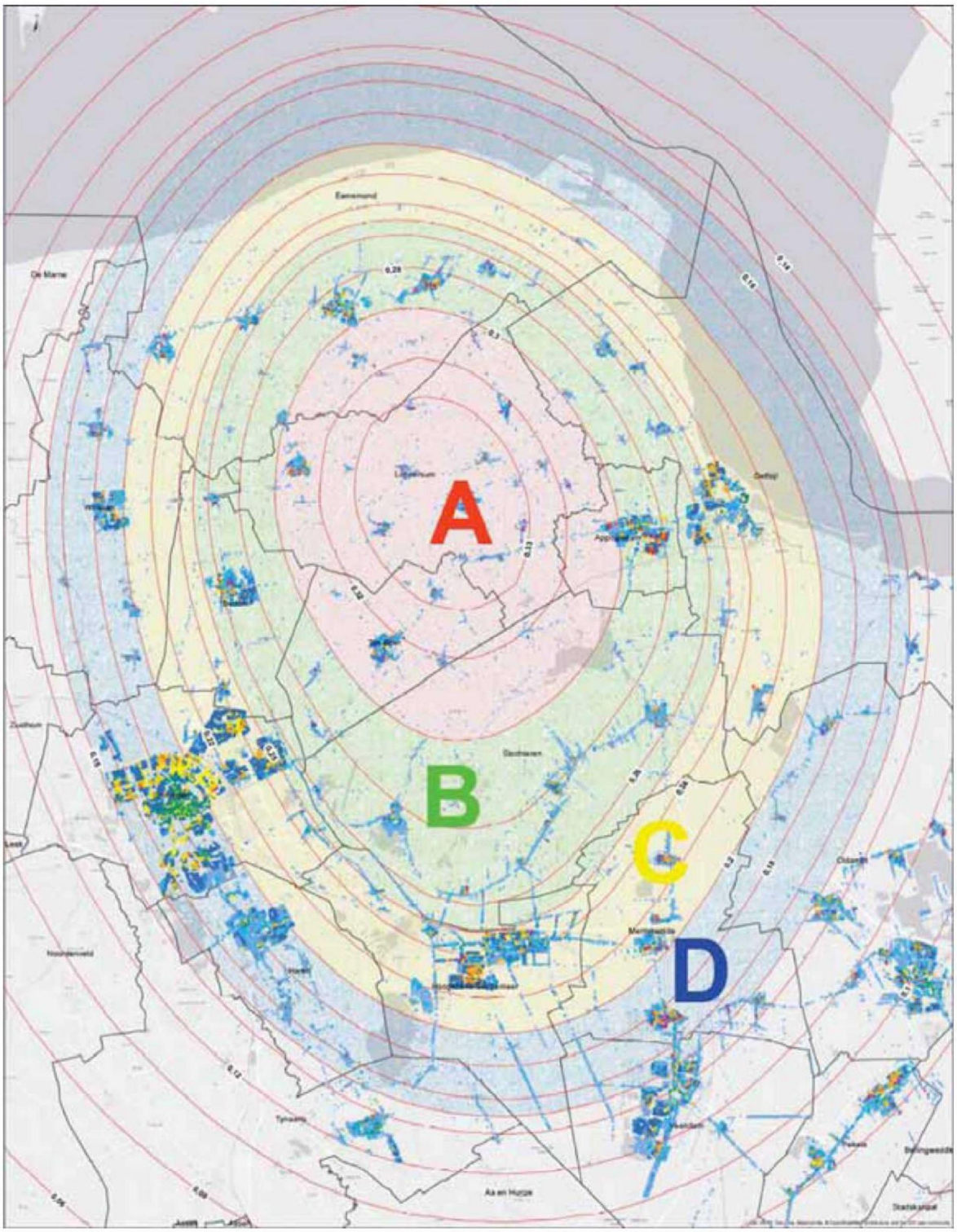
A
B
C
D

Bij het analyseren van bovenstaande informatie is via drie sporen urgentie in de opgave aan te brengen. Deze categorieën zijn nevengeschikt en leiden alle drie tot urgentie vanaf de start van de versterkingsopgave.

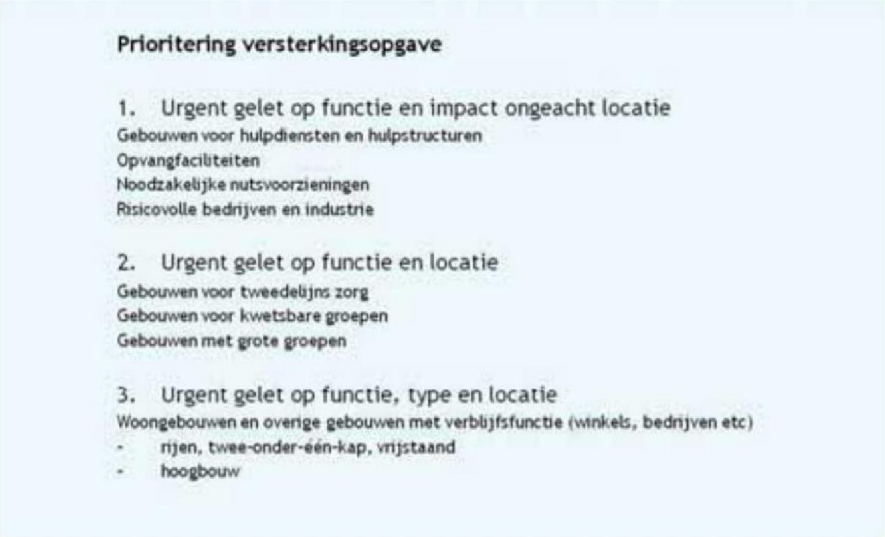

Onder de eerste categorie worden allereerst gebouwen genoemd vanwege hun onmisbare functie in de hulpstructuur van het gebied in geval van een ramp. Daarnaast vallen ook risicovolle bedrijven onder deze eerste categorie vanwege de mogelijke impact van de gevolgen als het betreffende bedrijf niet bestand blijkt tegen aardbevingen. De urgentie wordt dus niet zozeer door de exacte plek binnen de contouren bepaald maar door de functie van het gebouw of de impact van de mogelijke gevolgen in het geval van schade aan de inrichting als gevolg van een aardbeving.

De tweede categorie betreft gebouwen die zowel vanuit functie als locatie urgent zijn. Vanuit functie aangezien de gebouwen de tweedelijns zorgvoorzieningen huisvesten, worden gebruikt door kwetsbare groepen of door grote groepen mensen. Daarbij is ook de locatie van belang; hoe hoger de PGA-waarde des te sneller inzicht moet worden geboden in de kwaliteit van het gebouw om te kunnen bepalen welke versterkingsmaatregelen noodzakelijk zullen zijn.

De derde categorie betreft de gebouwen die wat betreft functie, type en locatie urgent zijn. De urgentie hierin wordt eveneens allereerst bepaald door functie: mensen moeten veilig in hun huis kunnen wonen en veilig gebruik kunnen maken van en kunnen werken in voorzieningen als winkels en bedrijven. Daarnaast is het type gebouw en de kwaliteit daarvan in combinatie met de ligging binnen de PGA-contouren van belang; een slechte kwaliteit in combinatie met een hoge PGA-waarde betekent urgentie.

De aandacht vanuit het cluster MEDAL richt zich met name op deze laatste categorie bij het bepalen van de versterkingsopgave. Dit vanuit de gedachte dat van het cluster geen specifieke uitspraken worden verwacht over de prioritering van de versterkingsopgave in de eerste en tweede categorie gebouwen aangezien deze voor het gehele gebied zal worden aangebracht. Specifiek gaat

het daarbij om de gebouwen en structuren noodzakelijk in geval van een ramp (veiligheidsregio en rampenplan), schoolgebouwen (sectorale aanpak versterking schoolgebouwen), zorginstellingen (sectorale aanpak versterking zorgvastgoed) en risicovolle bedrijven (risicoanalyses ten aanzien van aanwezige risicovolle bedrijven en infrastructuur).

Kwaliteit van de gebouwen

Op dit moment kan alleen maar gewerkt worden met de reeds beschikbare gegevens ten aanzien van de kwaliteit van de gebouwen. Voor een deel van de woningvoorraad wordt hiervoor gebruik gemaakt van de databases die zijn opgebouwd bij NAM en CVW. Hiermee kan voor de woningvoorraad in het kerngebied (gebied A en gebied B, PGA hoger dan 0,25) een koppeling worden gemaakt tussen de veronderstelde stevigheid van het woningtype en de PGA-waarde. Er wordt tot nu gewerkt met drie types woningen met een afnemende gevoeligheid voor aardbevingen;

- rijenwoningen (meest gevoelig),
- twee-onder-één-kap woningen (minder gevoelig)
- vrijstaande woningen (minst gevoelig).

Door deze gevoeligheid per type af te zetten tegen de PGA-waarde ontstaat een verhoudingsgetal. Een waarde kleiner dan 1 betekent dat versterkt moet worden waarbij de laagste score de hoogste prioriteit aangeeft.

Belangrijke kanttekening is dat op dit moment alleen ten aanzien van de rijenwoningen met zekerheid een conclusie kan worden getrokken. Voor de voorraad twee-onder-één-kap-woningen en vrijstaande woningen is de variatie in subtypes veel groter. Op dit moment werkt het model met gemiddelden ten aanzien van deze twee categorieën. Inmiddels is echter bekend dat er veel afwijkingen ten opzichte van dit gemiddelde bestaan, gekoppeld aan de bouwperiode van de woning. Zo zijn veel vrijstaande woningen van voor 1920 veel kwetsbaarder dan recente vrijstaande nieuwbouw. Deze inzichten over de leeftijd van de bebouwing en verschillen ten opzichte van het gehanteerde gemiddelde moeten in het model worden verwerkt om het beeld volledig te kunnen maken. Dit geldt uiteraard even zozeer voor gebouwen met verblijfs- of publieksfunctie zoals winkels en bedrijven. Ook over deze categorie is meer informatie nodig om met meer zekerheid conclusies te kunnen trekken over de versterkingsmaatregelen. Verder kan in algemene zin aan de opsomming worden toegevoegd dat hoogbouw als gevoelig wordt gezien. Voor deze categorie geldt eveneens dat op dit moment geen modelmatige uitspraak kan worden gedaan. Dit betekent dat gebouwspecifiek onderzoek nodig is.

Het beeld is dus op dit moment verre van volledig waarbij gewerkt wordt met bestaande informatie waarvan de bronbestanden nog niet onder de invloed en verantwoordelijkheid van de NCG of een ander publiek orgaan zijn gebracht. Om voor het gehele bestand aan gebouwen een gefundeerde uitspraak over risico's en urgentie te kunnen doen is kortom meer en betere informatie nodig en zo snel als mogelijk validatie van gegevens, contouren en berekeningswijzen.

Voor nu betekent het dat de rijenwoningen met de hoogste PGA-waarde de hoogste urgentie kennen. Volgens de huidige gegevens en analyse worden deze gevolgd door twee-onder-één-kap-woningen en vrijstaande woningen. Aangezien op basis van het model ten aanzien van deze laatste twee categorieën geen woningen met zekerheid zijn uit te sluiten van de versterkingsopgave wordt er binnen het kerngebied (gebied A en gebied B) tot nader order van uitgegaan dat ze allemaal

versterkt zullen moeten worden. Dit geldt eveneens voor andere gebouwen met een verblijfs- en publieksfunctie in het kerngebied en voor hoogbouw ook als deze buiten het kerngebied is gelegen.

Prioritering in de versterkingsopgave
Samengevoegd ontstaat een beeld van de totale versterkingsopgave binnen het cluster gebaseerd op veiligheid vanuit risico's, impact en urgentie. Deze is te verfijnen naar gemeente, gebied, dorp of wijk.

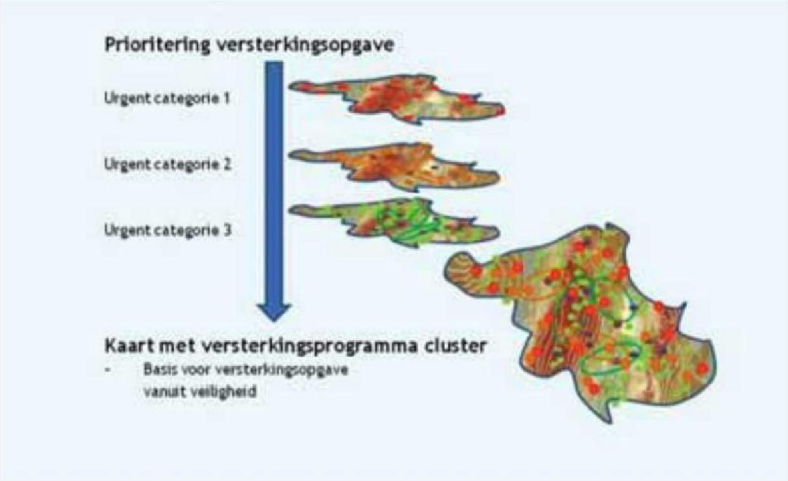

Naast de vraag wat de omvang van de opgave is komt de vraag aan de orde; hoe gaan we het doen?

2.2 Werkwijzen en methoden; hoe gaan we het doen?

Bovenstaande analyse levert zoals gezegd een beeld op van de omvang van de versterkingsopgave op basis van veiligheid vanuit risico's (impact en urgentie). Vervolgens kan worden bekeken hoe deze opgave zo goed mogelijk kan worden uitgevoerd en welke mogelijkheden er zijn om deze opgave te koppelen en te verweven met ander doelstellingen.

De gemeenten in het cluster MEDAL willen 'het gezicht van de versterkingsopgave' zijn. Zij staan voorop bij het voeren van gesprekken met inwoners over het versterken in hun leefomgeving en hebben oog en aandacht voor de behoeften, belangen en beweegredenen van hun inwoners. Ze staan voor het waarborgen van veiligheid gekoppeld aan investeren in leefbaarheid en ze willen invloed op de keuzes en prioritering die daarmee samenhangen.

Werk met werk maken - koppeling van doelstellingen

De versterkingsopgave vraagt om snelheid; het aanbrengen van koppelingen door werk met werk maken kost tijd. Beide zijn nodig omdat veiligheid en leefbaarheid de basis vormen voor nieuw vertrouwen. Dit vraagt om een slimme koppeling van doelstellingen langs de volgende lijn: per woning, bouwblok of buurt wordt bepaald of aanpak vanuit veiligheidsperspectief urgent is. Door dit ook te doen voor de doelstellingen leefbaarheid (waaronder: onderwijs, zorg), cultuurhistorie, duurzaamheid en economie ontstaat het beeld van de gemeenschappelijke opgave:

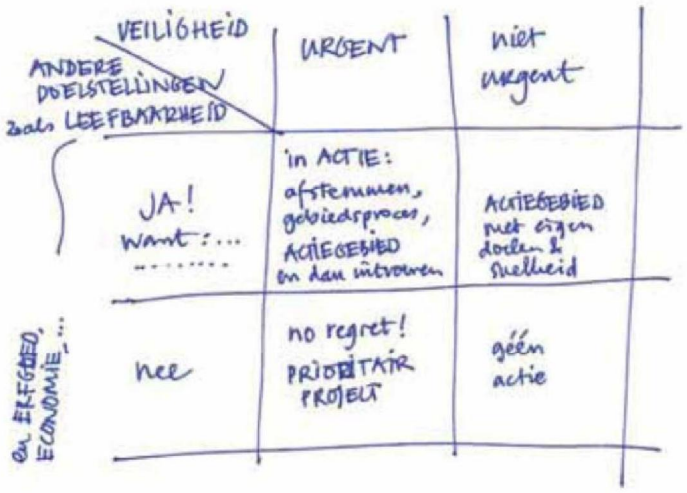

1. urgent wat betreft veiligheid maar zonder andere doelstellingen → versterken zonder meer (bijvoorbeeld: aan deze straat met woningen gaat komende 10 jaar niets veranderen, ***dus*** kunnen ze zonder meer worden versterkt): **enkelvoudig versterkingsproject**
2. urgent wat betreft veiligheid en andere doelstellingen → afstemmen belangen en urgenties, starten gebiedsproces voor het maken van afwegingen (bijvoorbeeld: in dit gebied zullen de winkels vertrekken door concentratie in het winkelgebied. Afstemming en fasering van de ingreep is nodig. Zo mogelijk deze winkels niet meer versterken als winkel, maar meteen geschikt maken voor bewoning): **actiegebied versterking en leefbaarheid**
3. niet urgent wat betreft veiligheid maar wel vanuit andere doelstellingen → mee in dezelfde afstemming of gebiedsproces, maar zonder versterkingsperspectief of met een andere fasering: **actiegebied leefbaarheid**
4. niet urgent wat betreft veiligheid en andere doelstellingen → **geen actie**.

In het versterkingsprogramma is nu als eerste de categorie 1 (**enkelvoudig versterkingsproject**) aangewezen en worden voor de categorieën 2 en 3 **actiegebieden** aangewezen waarvoor een gebieds- / planproces gestart is/moet worden. In de actiegebieden gaat het niet alleen om woningen, maar ook om winkels en gebouwen met een bijzonder karakter: monumenten en beeldbepalende gebouwen.

Gebiedsgericht werken

De versterkingsopgave is in ons cluster, in en direct rond het kerngebied, zo omvangrijk dat gebiedsgericht werken nodig is. Het aantal woningen is groot, het eigen woningbezit is hoog (gemiddeld 70%), alle inwoners worden ermee geconfronteerd, gebieden zullen mogelijk van karakter gaan veranderen en ook als dat plaatselijk niet zo is, trekt er toch een circus van aannemers, inspecteurs en tijdelijke bouwplaatsen door de dorpen, buurten en

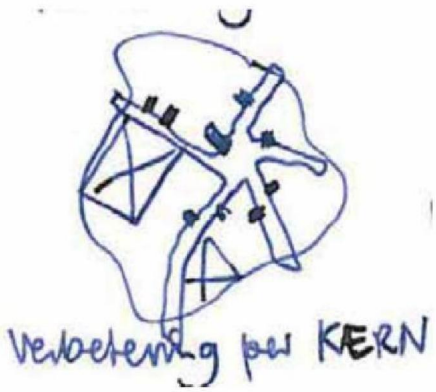

wijken. Het koppelen met andere belangen kan betekenen dat er ruimte komt op plekken die niet bedacht en voorzien was waardoor elders wisselwoningen of andere bebouwing mogelijk worden. Dit overzicht ontstaat alleen als de opgave in samenhang per kern, wijk of deelgebied wordt bekeken.

Erfgoed van de toekomst: de ruimtelijke versterkingsopgave

Het Noord-Groningen van nu kent eeuwenoude kerkjes en kernen, naast de baksteenrode rijen de wederopbouw en gedurfde en ook ingepaste uitbreidingswijkjes. Deze vormen samen het unieke landschap van dorpen en stadjes dat we beschouwen als ons erfgoed. Nieuwe ingrepen zoals door de versterkingsopgave dragen bij het Erfgoed van de Toekomst, aan de nieuwe ruimtelijke kwaliteit van Noord-Groningen. Wij willen de versterkingsopgave ook in dat licht zien. De gemeenten zullen een kwaliteitskader opstellen voor het versterken, vervangen, wijzigen en (nieuw)bouwen en het omgaan met erfgoed. En de gemeenten gaan met hun partners aan de slag om de ruimtelijke ingrepen te begeleiden en verbetering van de ruimtelijke kwaliteit te stimuleren. Versterkingsopgaven moeten goed ingepast worden waarbij ruimte ontstaat voor nieuwe iconen, nieuwe woonmilieus en woningtypen die onze kernen hun toekomstige beeld geven.

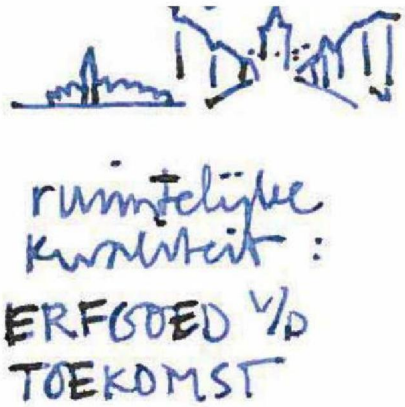

Specifiek voor het erfgoed geldt dat het niet ondenkbaar is dat de versterkende maatregel dermate ingrijpend is dat 'het middel erger wordt dan de kwaal'. Het is daarom noodzakelijk om de (ruimtelijke) kwaliteit binnen de uitvoering van de versterkingsopgave te bewaken: integraal en multidisciplinair. Dit geldt overigens ook voor de waardevermeerderingsregeling, evenals het traject van de HRBE's ('hoog risico bouwelementen') en het steeds terugkomende schadeherstel na elke nieuwe aardbeving.

De sociale versterkingsopgave

We onderscheiden binnen de sociale versterkingsopgave twee sporen:

1. Aandacht voor de inwoner(s) binnen de versterkingsopgave
2. Het bieden van een perspectief voor het gebied als geheel

Spoor 1. Aandacht voor de inwoner(s)binnen de versterkingsopgave

Zodra we aan de slag gaan in het gebied met het versterken van de woningen, moet tegelijkertijd het gesprek met inwoners opgestart worden. Door serieus te luisteren naar de zorgen en wensen van mensen als ze naar hun eigen toekomst kijken, werken we aan de kwaliteit van de gekozen oplossingen, aan het behoud van de inwoners voor de regio en zetten we daadwerkelijk in op herstel van vertrouwen.

Dit gesprek start op de dag waarop de versterking start en op twee niveaus: individueel en collectief.

De individuele aanpak richt zich op het proactief meenemen van mensen die uit hun huis moeten – tijdelijk of definitief – voor de versterkingsopgave. En op mensen die kunnen blijven, maar wel al lang in onzekerheid zitten en bijvoorbeeld angst hebben. Dit vraagt om individuele gesprekken, zeker daar waar het gaat om de particuliere woningvoorraad (circa 70% van de woningen). De ervaring van het CVW leert dat bij particulier eigendom 1 op 1 inzet nodig is. Bij bezit van woningcorporaties is soms gesprek mogelijk in blokjes van 3-5 woningen.

Vragen die spelen bij inwoners en die we kunnen verwachten gaan bijvoorbeeld over het eigendom / de huur en de financiële impact van de versterkingsopgave op de eigen woning. Of over de praktische aanpak van de versterking: kan ik hier blijven wonen of moet ik tijdelijk verhuizen? Daar waar mensen tijdelijk uit hun huis moeten, spelen er vaak zorgen rondom het dagelijkse gebruik van voorzieningen: onderwijs, zorg, sport, dagbesteding. Zeker voor kwetsbare doelgroepen is de eigen omgeving en bestaande sociale infrastructuur van groot belang. Denk hierbij aan dagelijks contact met buurtgenoten maar ook aan professionele ondersteuning zoals de jobcoach of remedial teaching die nu voorhanden zijn in de lokale school of het dorpshuis. Blijft dat (zorg)aanbod beschikbaar tijdens de opgave? En hoe geven we dat vorm in of bij tijdelijke huisvesting?

Tevens hebben we inmiddels geleerd van de aanpak in de gemeente Loppersum dat bij de opgave veel verborgen sociale problematiek naar voren komt. Hier was en is ondersteuning vanuit het gemeentelijk sociaal domein nodig.

De collectieve aanpak: richt zich op buurt-, dorp- en wijkniveau. Gelijktijdig met de versterkingsopgave van de huizen in het gebied, is er een versterkingsopgave voor de school, de voetbalkantine en het dorpshuis. Daarvoor willen we het gesprek opstarten met de inwoners. Wat behoort tot het DNA van het dorp? Wat willen ze absoluut behouden en wat niet? En als er veel individuele woningen versterkt worden, wat betekent dit voor de bereikbaarheid van het dorp en voor de sociale samenhang? Wat kan een dorp aan? Dit gesprek moet gevoerd worden op buurt, dorp- of wijkniveau. In ieder deelgebied en iedere kern zal dit namelijk anders zijn.

Spoor 2. Het bieden van een perspectief voor het gebied als geheel
Naast het waarborgen van veiligheid, willen we de inwoners perspectief bieden. Het gevoel leeft dat de regio niet zelf het stuur in handen heeft en veel mensen geloven niet meer dat het goed gaat komen. Hier speelt de impact van de krimp en de relatief hoge werkloosheid een belangrijke rol, maar de aardbevingsproblematiek wordt gevoeld als het laatste zetje.

Dit proces kan alleen worden gekeerd als mensen weer invloed krijgen op hun eigen toekomst en de opgave als een gedeelde en eigen opgave zien. Dit is daarmee een absolute voorwaarde voor een trots en kansrijk Groningen.

Er zijn al talrijke leefbaarheidsprogramma's en initiatieven in het gebied. Hier sluiten we bij aan maar we zoeken ook aansluiting bij de kracht van het gebied. We richten ons op de energiemakers en de frisse denkers die een mooie toekomst voor zichzelf en het gebied zien en die deze energie en inzet met andere willen delen. Dit zal per gebied verschillen. Om het te kunnen realiseren is een 'stimuleringsfonds sociale energie' nodig waaruit initiatieven gesteund kunnen worden.

Beginnen bij de inwoners – nieuw gereedschap
Zoals gezegd: de hele operatie begint en eindigt bij mensen en moet gebaseerd zijn op het absorptievermogen van de dorpen, wijken en buurten en moet houvast geven voor zowel

projectmatige aanpak als eigen initiatief. Dit betekent dat er meerdere organisatie- en procesmodellen ontwikkeld moeten worden die naast elkaar kunnen worden gebruikt afhankelijk van het betreffende gebied en de doelgroepen. Hierbij moet oog zijn voor het welbevinden van onze inwoners. Uit de huidige monitorresultaten is al bekend dat de aardbevingen hierop een negatief effect hebben. De gekozen aanpak moet bijdragen aan een uiteindelijke kentering van dit gevoel en op termijn herstel van vertrouwen.

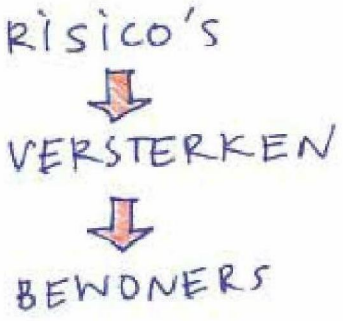

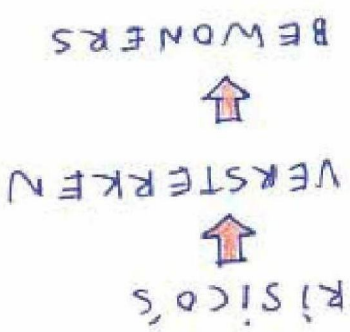

Van:

naar:

Hiertoe bekijken we de versterkingsopgave niet alleen als reeks 'risico – versterking – bewoners', maar juist ook geredeneerd vanuit de bewoners. Inzicht in de versterkingsopgave betekent dan inzicht in de veranderingen in het wonen en woongenot van de inwoner, in het eigendom van de woning, in mogelijkheden om te kunnen blijven wonen of in de noodzaak om tijdelijk of definitief te moeten verhuizen. En verder: in hoeverre verandert de woonomgeving en ook de samenstelling van de buurt? Hoe wordt de versterkingsoperatie uitgevoerd? Inwoners zullen over die aspecten van de versterkingsopgave vroeg kunnen meedenken zodat er nog keuzes te maken zijn. In ieder deelgebied en iedere kern zullen de kaders en de ruimte voor invloed op die aspecten weer anders zijn. De treden van de participatieladder helpen hierbij te bepalen welke vragen door wie beantwoord worden.

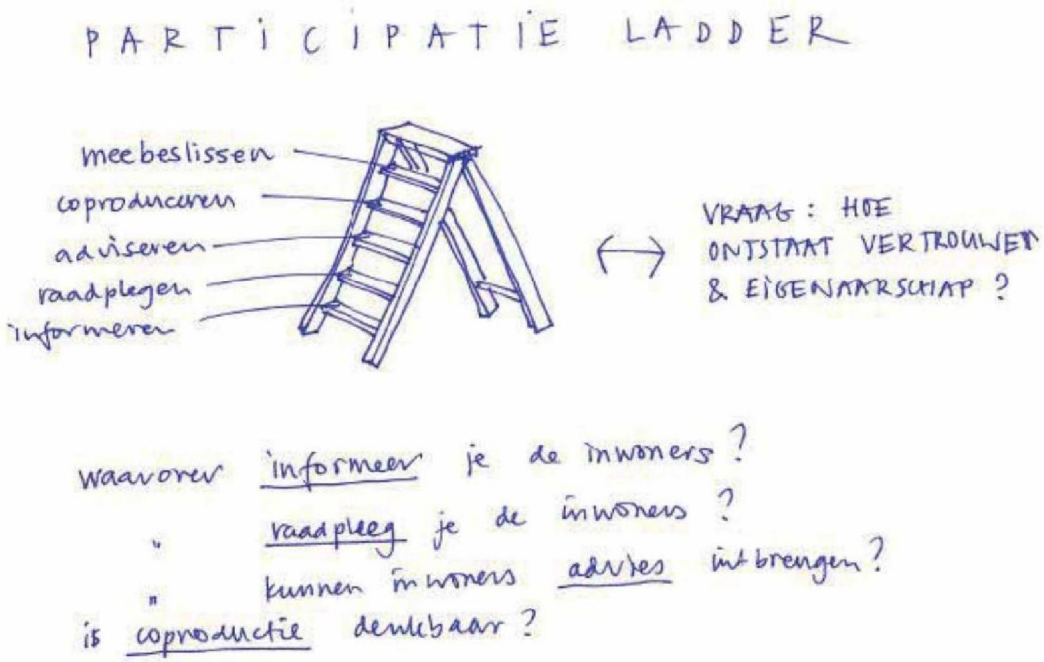

Nieuwe rol van bewoners

Niet alleen zorgt de versterking voor een gesprek vanuit de overheid met de inwoners, er zijn talloze plekken en kernen waar inwoners al werken aan een eigen dorpsvisie, zorgcoöperatie of dorpshuis. En er zijn inwoners die zelf – in meer of mindere mate - de regie van de versterking van hun woning in handen willen hebben. In dat geval participeert de overheid in het proces van de bewoners. De treden van de overheidsparticipatieladder helpen om te bepalen wat de rol- en taakverdeling tussen inwoners en overheid is.

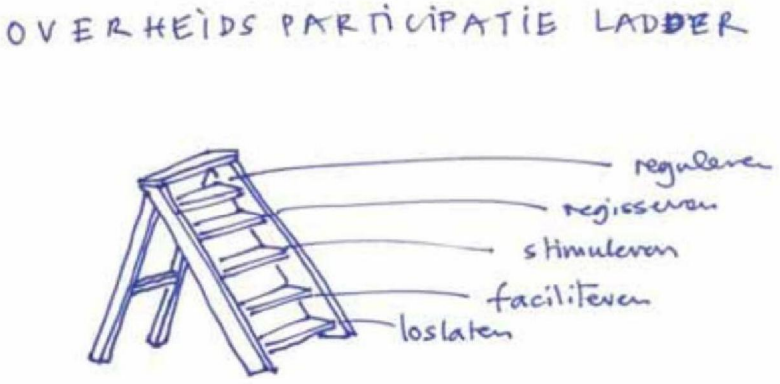

Leren van voorbeelden

Gronings Gereedschap voor de particuliere woningvoorraad

In 2014 namen de provincie Groningen en de drie krimpgebieden Eemsdelta, De Marne en Oost-Groningen het initiatief tot het Experimentenjaar voor de Particuliere woningvoorraad in krimpgebieden. Het resultaat daarvan – het Gronings Gereedschap – ontstond uit ca. 10 experimenten, expertmeetings, een focusgroep en diverse verkenningen. De lessen van het Gronings Gereedschap kunnen interessant zijn voor de versterkingsopgave. Zeker als we kijken naar de verhouding corporatie en particulier bezit in het cluster: 30% - 70%. Voor de particuliere woningvoorraad geldt dat de persoonlijke benadering een essentieel element is. Een effectieve aanpak van particuliere woningen in een krimpgebied vergt als eerste een fijnmazige analyse van de woningvoorraad, van de situatie op de markt en daarbij meteen een vroeg gesprek met inwoners over hun woonomgeving en de opgave en ontwikkelingen daarbinnen. Juist in zo'n gesprek kunnen problemen, knelpunten, oplossingen en eigen initiatief ontstaan van waaruit de eigenaren in beweging komen en mee kunnen werken aan verbetering van hun woonomgeving. Het Gronings gereedschap betreft drie opgaven in de koopsector: 1. woningonttrekking ofwel sloop; 2. rotte kiezen, waarbij soms sloop of onttrekking en soms behoud en verbetering het juiste medicijn zijn; en 3. woningverbetering, met nadruk op toekomstbestendig maken, aanpassen aan de vraag en energiezuinig maken van de woning.

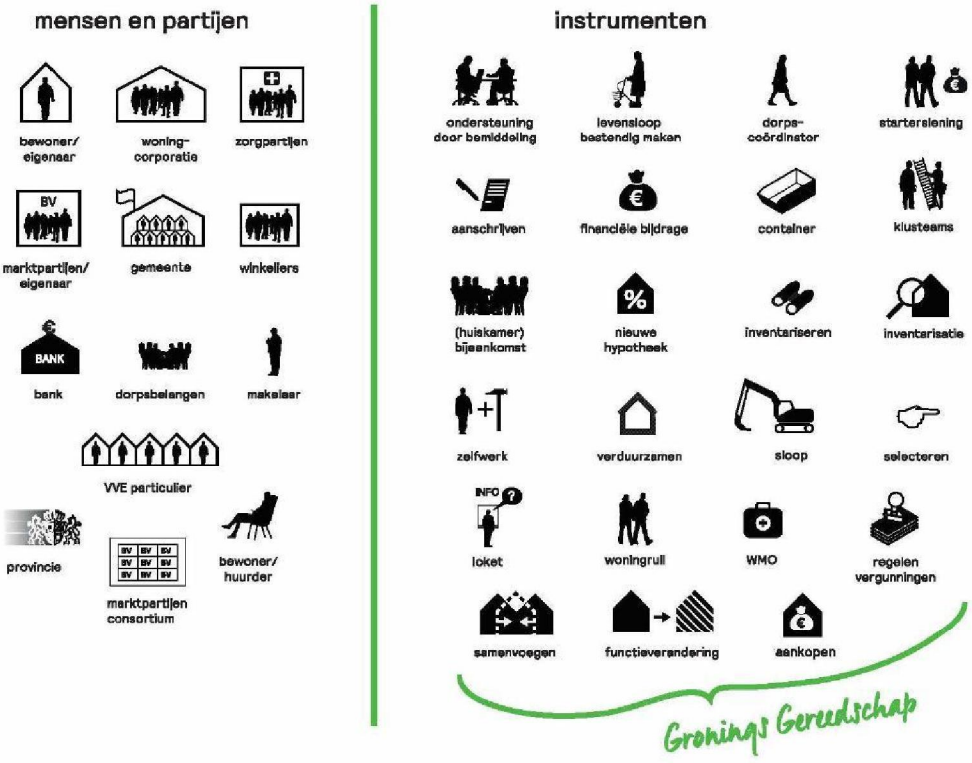

Ook in ons cluster zullen woningonttrekking en sloop aan de orde zijn. Het is nodig om een transitiefonds in te richten om dit op te lossen. Lastig punt in het kerngebied is dat de versterkingsopgave de eerste 5 – 10 jaar een beslag legt op leegstaande woningen als tijdelijke of wisselwoning, zodat – naar verwachting – pas na afronding van de versterkingsopgave 5 – 10% van de woningen 'op de

markt' komt. In die situatie moet een 'regionaal woonbedrijf' of transitiefonds tot aankoop en onttrekking van het lege vastgoed kunnen komen.

Voor rotte kiezen is soms een glorieuze tweede carrière weggelegd, als woning, atelier, B&B, dorpshuiskamer of als tuinhuis van de buren, andere keren is het opruimen of slopen de beste stap. Steeds zijn hier afwegingen van behoud, erfgoed, gebruik en dorpsgezicht en kosten en beperkingen aan de orde. Rotte kiezen zullen zoveel mogelijk tijdens de uitvoering van de versterkingsopgave moeten worden aangepakt (verbeterd en door- of herbestemd of gesloopt). Zij zijn onderdeel van de actiegebieden die de gemeenten hebben gemarkeerd en/of nog zullen markeren.

Voor de eigenaren van een koopwoning kan – net als voor huurders – het zuiniger maken van de woning en duurzaam verlagen van de woonlasten een belangrijke meerwaarde vormen. Eigenaar-bewoners bevinden zich in zeer verschillende financiële situaties. Ook de veelzijdigheid van het eigenwoningbezit maakt het lastig om met enkele eenvoudige oplossingen te komen. Toch pleiten we ervoor om voor de koopvoorraad enkele totaalpakketten (aanleg, onderhoud, aflossing en rente) voor woningverbetering en verduurzaming op te stellen en die beschikbaar te stellen aan alle eigenaren van een te versterken woning.

We beseffen dat we op zoek zijn naar nieuw gereedschap, naar nieuwe werkwijzen die – ondanks de grote noodzaak van snelheid, technische precisie vooral inwoners kan verbinden met deze opgave die zo diep ingrijpt in hun leefomgeving. Dit nieuwe gereedschap zal deels een nieuwe balans tussen overheid en inwoners vragen.

Derde en laatste vraag in de clusteraanpak betreft de praktische kant van de zaak: wat is er naar het huidige inzicht nodig om de klus te klaren. In het onderstaande, waarbij de hiervoor beschreven werkwijze op het grondgebied en de opgave van het cluster wordt toegepast, wordt deze vraag van een antwoord voorzien.

3. De werkwijze toegepast; uitwerking van de versterkingsopgave voor het cluster MEDAL

Het bovenstaande is voor het grondgebied van het cluster in de praktijk gebracht. De gemeenten hebben allereerst inzicht gegeven in de eigen versterkingsopgave met prioriteiten en koppelkansen. Hoe ziet de versterkingsopgave er per gemeente uit voor de korte termijn (prioriteiten en urgentie programma 2016, 2017 en 2018) en de langere termijn? Welke koppelingen met andere beleidsdoelstellingen liggen voor de hand per dorp, wijk en/of gebied? Zijn er daarnaast nog specifieke (gemeentelijke) prioriteiten of onderwerpen die om aandacht vragen?

Hierbij is de methodiek uit deze notitie gebruikt om tot urgentie en prioritering in de versterkingsopgave te komen. In grote lijnen geeft dat het volgende beeld:

Programma 2016, 2017 en 2018

- Beginnen met projecten die al lopen (pilot corporaties)
  uitvoering 2016
- Beginnen met projecten die hierop voortborduren (vervolg pilot corporaties en vergelijkbaar vastgoed koop en huur)
  voorbereiding 2016, uitvoering 2016, 2017, 2018
- Projecten twee-onder-een-kap, vrijstaand en hoogbouw
  voorbereiding en eerste uitvoering 2016 toenemende aantallen vanaf 2017 ev.
- Voorbereiding gebiedsprojecten met een meervoudige opgave (koppeling versterking en overige doelstellingen)
  voorbereiding en pilots 2016, toenemende aantallen vanaf 2017 ev.

In het onderstaande wordt per gemeente kort ingegaan op de keuzes, prioritering en bijzonderheden.

Voor het cluster als geheel is een tabel samengesteld en toegevoegd waarin het versterkingsprogramma in aantallen, per type, per gemeente en voor het geheel als cluster is weergegeven voor de jaren 2016, 2017 en 2018. Daarbij wordt ook inzicht geboden in het resterende programma per gemeente voor de periode na 2018 en wordt naast versterken ook gekeken naar sloop aangezien slopen van niet te versterken woningen per saldo ook het versterken van de voorraad betekent. Zoals eerder opgemerkt richt het cluster zich hierbij in eerste instantie op gebouwen uit de derde categorie; urgentie vanuit functie, type en locatie in de vorm van woongebouwen en gebouwen met een verblijfs- en publieksfunctie die niet vallen onder categorie 1 en 2[24]. Voor de volledigheid is wel het totaal aantal gebouwen niet zijnde woningen in een tabel opgenomen.

Hierbij is het volgende van belang. Los van de positie van iedere gemeente afzonderlijk wordt vanuit het cluster als geheel de nadruk gelegd op de collectieve verantwoordelijkheid. Kort gezegd betekent dit dat de aandacht in eerste instantie uit zal moeten gaan naar die plekken waar de risico's het grootst zijn. Voor zover het grondgebied van het cluster is gelegen binnen het kerngebied van de PGA-contouren hebben alle gemeenten gesteld dat de versterkingsopgave in een periode van 5 jaren afgerond moet zijn. Daarbij zal meteen vanaf de start ingezet moeten worden op risico's buiten het kerngebied die eveneens directe aandacht vragen (hoogbouw en gestapelde bouw) of bijzonderheden in de vorm van grote aantallen schademeldingen. Voor zover het

[24] Gebouwen en noodzakelijke structuren in geval van een ramp (veiligheidsregio en rampenplan), schoolgebouwen (sectorale aanpak versterking schoolgebouwen), zorginstellingen (sectorale aanpak versterking zorgvastgoed) en risicovolle bedrijven (risicoanalyses ten aanzien van aanwezige risicovolle bedrijven en infrastructuur).

grondgebied buiten het kerngebied is gelegen dient de versterkingsopgave in een periode van 10 jaren te worden afgerond. Hiermee is de clusterbijdrage niet alleen gebaseerd op de gemeentelijke verantwoordelijkheden voor het eigen grondgebied maar geeft het cluster ook vorm aan de gedeelde verantwoordelijkheid als regio.

Gemeente Loppersum

De gemeente Loppersum ligt geheel in het gebied met de grootste risico's en gaat er op basis van de huidige inzichten vanuit dat vrijwel het gehele gebouwenbestand moet worden versterkt. De gemeente legt daarom een absolute prioriteit bij veiligheid en maximale urgentie en kiest daarom ook voor een planperiode die zo kort mogelijk is, waarbinnen het gebouwenbestand (circa 4500 panden, waarvan 4243 woningen) daadwerkelijk wordt versterkt. De fasering is op deze visie gebaseerd. De gemeente wil in alle dorpen tegelijk beginnen met gebiedsprocessen waarbij gewerkt wordt met DorpsVersterkingsTeams, die multidisiplinair werken en herkenbaar in de dorpen aanwezig zijn.

De gemeente Loppersum vraagt specifieke aandacht voor koppelingen met duurzaamheid en energietransitie, een groenere en duurzamer woonomgeving, concentratie en veiligheid van winkelvoorzieningen, cultuur-historisch erfgoed, economische ontwikkeling en de positie van het MKB binnen de gemeente.

De gemeente Loppersum telt 4243 woningen, deze worden volgens het programma van de gemeente allemaal versterkt of gesloopt. De verdeling over de verschillende woningtypes ziet er als volgt uit:

Gemeente Loppersum	woningtype		Versterkings-/sloop programma 2016-2018	Aantal woningen per 1-1-2015
Sociale huur	eengezins	2 onder 1 kap	331	384
		rijtjeswoning	570	598
	gestapeld		145	178
Koop of part huur	eengezins	vrijstaand	1250	2510
		2 onder 1 kap	325	325
		rijtjeswoning	204	204
	gestapeld			44
Totaal			**2825**	**4243**

Gemeente Eemsmond

De gemeente Eemsmond ziet een versterkingsopgave die begint in het gedeelte van de gemeente dat ligt binnen het A-gebied op de PGA-contourenkaart en bij de rijwoningen. De gemeente kiest in de eerste jaren voor grotere aantallen dan in de latere jaren aangezien dan de lastiger te versterken panden aan de beurt zullen komen. Voor Uithuizen en Uithuizermeeden benoemt de gemeente de centrumgebieden als actiegebied, waar zeer snel duidelijkheid moet zijn over risico's en mogelijkheden tot koppeling. De gemeente wil al in 2016 aan het werk met het oplossen van 12 rotte kiezen. De gemeente Eemsmond heeft als doel om alle woningen bij de versterking ook te

verduurzamen: energiezuinig en hernieuwbare energie. Hiervoor dienen toepasbare pakketten beschikbaar te zijn.
De gemeente Eemsmond presenteert een gedetailleerd versterkingsprogramma, per dorp uitgewerkt in concrete projecten. Het accent ligt op de gestapelde bouw, de rijtjeswoningen en twee-onder-één-kap-woningen. De meeste projecten zien we in Uithuizen, Uithuizermeeden, Roodeschool, Usquert, Zandeweer en Kantens.

Gemeente Eemsmond	woningtype		Versterkings-/sloop programma 2016-2018	Aantal woningen per 1-1-2015
Sociale huur	eengezins	2 onder 1 kap/vrijstaand	386	439
		rijtjeswoning	1092	1212
	gestapeld		346	502
Koop of part huur	eengezins	vrijstaand	306	3592
		2 onder 1 kap	488	640
		rijtjeswoning	364	364
	gestapeld			331
Totaal			**2982**	**7080**

Gemeente Delfzijl
De gemeente Delfzijl heeft als prioriteiten de veiligheid en versterking van hoogbouw (>4 lagen) en gestapelde bouw (<4 lagen) en de veiligheid van industrie, in het bijzonder het chemiepark. Het versterken van de hoogbouw kan ook inhouden dat hoogbouw en gestapelde bouw gesloopt wordt. Daarnaast wil de gemeente Delfzijl in gesprek met inwoners in wijken en dorpen om de versterkingsopgave daar vorm te geven middels dorps- en wijkplannen en te verbinden met de leefbaarheidsprogramma's en de prioriteiten uit de actieprogramma's.
Bij de versterkingsopgave ligt het accent op het Centrum, Delfzijl-Noord, Zandplatenbuurt, Farmsum, Tuikwerd, Spijk en Wagenborgen. Specifieke aandacht wordt nog gevraagd voor de zorgwoningen. Voor de aanpak van vrijstaande koopwoningen richt het programma zich op de dorpen in het noordelijk deel van de gemeente, waaronder Spijk, en op Woldendorp in het zuidelijk deel van de gemeente omdat zich daar veel schadegevallen voordoen.

Gemeente Delfzijl	woningtype		Versterkings-/sloop programma 2016-	Aantal woningen per

			2018	1-1-2015
Sociale huur	eengezins	2 onder 1 kap	-	100
		rijtjeswoning	1093	1967
	gestapeld		1097	1266
Koop of part huur	eengezins	vrijstaand	580	3100
		2 onder 1 kap	444	1939
		rijtjeswoning	838	2200
	gestapeld		346	1094
Totaal			**4398**	**11.666**

Gemeente Appingedam

De gemeente Appingedam kiest voor een integrale benadering van de versterkingsopgave. Aan de ene kant met het historisch centrum als speerpunt waar allereerst wordt ingezet op een cultuurhistorisch onderzoek en vervolgens enkele projecten met Rijksmonumenten en winkelpanden om gevoel en vertrouwen te krijgen in de versterkingsopgave in dit kwetsbare gebied. Aan de andere kant , voor de woonwijken, een integratie van de bestaande herstructureringsplannen met de versterkingsopgave, gekoppeld aan duurzaamheidsvoorzieningen, zorgoplossingen en herinrichting van de openbare ruimte. Het merendeel van het programma voor de komende drie jaar zijn rijtjes in twee lagen met kap die inmiddels voor de woningcorporaties zijn doorgerekend. Gestart wordt in Opwierde Zuid. Hiermee wordt een project aangeleverd waarin sprake is van zowel corporatiebezit als particulier bezit met vergelijkbare kenmerken. Deze aanpak wordt vervolgens toegepast op andere gebieden in de gemeente met dezelfde samenstelling. De eerste jaren in een verhouding 2/3 huurwoningen en 1/3 koopwoningen waarbij combinaties worden gezocht met incidentele sloop en nieuwbouw waardoor een verdere differentiatie in de woningvoorraad ontstaat en de leefbaarheid wordt versterkt. Voor de vrijstaande woningen is van belang te melden dat de gemeente ruimte wil bieden voor de mogelijkheden vanuit 'versterken op bestelling' of 'heft in eigen hand'. Afhankelijk van de belangstelling zouden de eerste projecten vanaf 2016 kunnen gaan lopen.

Gemeente Appingedam	woningtype		Versterkings-/sloop programma 2016-2018	Aantal woningen per 1-1-2015
Sociale huur	eengezins	2 onder 1 kap	241	346
		rijtjeswoning	753	900
	gestapeld		211	973
Koop of part huur	eengezins	vrijstaand		1334
		2 onder 1 kap	164	750
		rijtjeswoning	618	800
	gestapeld		66	555
totaal			**2053**	**5658**

Gemeente De Marne

De gemeente De Marne heeft op basis van de huidige beschikbare gegevens en contouren geen informatie over de versterkingsopgave; het CVW kan op dit moment geen zekerheid geven over nut

en noodzaak en aard van verstevigen in de buitenste contour. Een groot deel van de inwoners heeft te maken met schade zoals blijkt uit het aantal schademeldingen (ruim 27% van de gehele voorraad). Dit vraagt om een adequate behandeling van onze inwoners: hoe krijgen deze mensen weer regie over hun eigen woning en hoe is het met risico's en veiligheid gesteld op deze plek binnen de contouren?

Gezien de omgang en de prioriteit van de demografische ontwikkelingen heeft de gemeente in 2011 fors ingezet op haar woon-en leefbaarheidsbeleid. De gemeente wil, ook nu versterking en schadeherstel in de binnenste cirkels alle aandacht van haar corporatie vraagt, haar leefbaarheidsprogramma samen met de corporatie onvertraagd kunnen uitvoeren. Er wordt dan ook aandacht gevraagd voor het feit dat de corporatie in staat gesteld moet worden ook buiten het kerngebied te investeren.
De gemeente zet in op een combinatie van schadeherstel, levensloopbestendig maken, energietransitie en verbeteren en verkleinen van de woningvoorraad. Daarbij wil ze graag fungeren als voorbeeldgebied voor gebiedsprocessen en particulier initiatief in de versterkingsopgave

Gemeente De Marne	woningtype		Versterkings-/sloop programma 2016-2018	Aantal woningen per 1-1-2011
Sociale huur	eengezins	2 onder 1 kap		1180
		rijtjeswoning		
	gestapeld			70
Koop of part huur	eengezins	vrijstaand	80	1180
		2 onder 1 kap		
		rijtjeswoning		
	gestapeld			30
Totaal			**80**	**2460**

Samenvatting programma versterking woningvoorraad
De per gemeente ontwikkelde programma's en projecten voor de versterking van de woningvoorraad voor de jaren 2016, 2017 en 2018 zijn samengevat in het overzicht op de volgende pagina. Bij deze opsomming past een belangrijke relativering. De onzekerheden met betrekking tot het gepresenteerde programma nemen in de loop der tijd fors toe. In feite is op basis van de huidige inzichten alleen met enige zekerheid een uitspraak te doen over het programma voor 2016. Het programma voor 2017 en 2018 zal in toenemende mate betrekking hebben op het particuliere bezit in het bestand vrijstaande en twee-onder-één-kap woningen. Op dit moment is niet of moeilijk in te schatten of de ambitie ten aanzien van de genoemde aantallen waar te maken is. Het cluster hecht eraan om deze onzekerheid in alle externe uitingen duidelijk te markeren. Het is niet erg om ambitieus te zijn maar op het moment dat ambitie verward wordt met een belofte en deze niet kan worden waargemaakt is het herstel van vertrouwen ver te zoeken.

Typering versterkingsopgave	woningtype	jaar	Appingedam	Delfzijl	Eemsmond	Loppersum	De Marne	totaal
Versterking sociale huur, 1e fase: 2015-2016	rijtjes pilot	2016	148	468	300	292		1208
	rijtjes overig	2016	48		635	217		900
	2 onder 1 kap	2016	84			68		
	gestapeld	2016	21					
Versterking sociale huur 2e fase: 2017-2018	rijtjes	2017	325	187	157	42		711
	rijtjes	2018	232	200		19		451
	2 onder 1 kap	2017			305	254		559
	2 onder 1 kap	2018	157		81	9		247
Herstructurering of sloop sociale huur, eengezins		2016						
	rijtjes	2017		12				12
	rijtjes	2018		226				226
versterking gestapelde bouw of hoogbouw, huur		2016	30					30
		2017	121			145		266
		2018	39	112	346			497
Herstructurering of sloop gestapelde bouw, huur		2016		56				56
		2017		104				104
		2018		825				825
Koopwoningen:								
herstructurering of sloop gestapelde bouw, part bezit		2016	66					
		2017		16				
		2018		330				330
sloop rijtjes part bezit		2016				43		43
versterking rijtjes , particulier bezit		2016				150		
		2018				11		
Versterking rijtjes of 2 onder 1 kap, part bezit		2016	237		56			293
		2017	263	355	528	318		1464
		2018	282	927	268	7		1484
Versterking vrijstaande woningen		2016				250		250
		2017				200	40	240
		2018		580	306	800	40	1726
totaal			2053	4398	2982	2825	80	12338

Versterking overig vastgoed

Hoewel het versterken van de woningvoorraad centraal staat in deze rapportage, verdient ook de versterking van het overige vastgoed aandacht. De volgende inventarisatie geeft een overzicht van het aantal en type panden per gemeente.

Panden niet zijnde woningen	Appingedam	Delfzijl	Eemsmond	Loppersum
basisschool, crèche, peuterspeelzaal, VO	14	33	23	12
Sociaal-kulturele voorziening, ontmoetingsruimte, wijk-buur	16	21	24	19
Horeca voorziening, cafe, hotel, pension, snackbar	16	46	18	3
Clubhuis, verenigingsgebouw	11	30	21	15
Kerkgebouw	7	23	21	25
Kantoorpand, incl gemeentehuis	46	91	64	9
Medische voorziening, Praktijkruimte arts, tandarts e.d.	10	12	21	9
Verpleeghuis, verzorgingshuis	5	4	2	2
Ziekenhuis		1		
Sporthal/Sportzaal/overige sportaccommodatie	5	21	12	9
Autobedrijf, garage, benzinestation	5	13	5	2
Agrarisch bedrijf, boerderij	9	33	20	12
Winkel	89	159	68	28
Fabriek, productiebedrijf, electriciteitscentrale		31	17	6
Bedrijfspand overig, opslag, distributie	69	156	78	34
Brandweerkazerne	1	6	2	1
NS Station	1	2	5	3
windmolen (traditioneel)		3	5	4
totaal aantal panden	**304**	**685**	**406**	**193**

Voor de versterking van schoolgebouwen en verzorgings- en verpleeghuizen lopen andere programma trajecten, daarom blijft de versterkingsopgave van deze gebouwen hier buiten beschouwing. Alle overige gebouwen, zoals winkels, kantoren, overige bedrijfsgebouwen, sport- en verenigingsgebouwen en dergelijke vragen om maatwerk. Per geval moet worden bekeken wat de bouwkundige staat is en welke maatregelen moeten worden getroffen om het betreffende gebouw te versterken, dan wel te slopen en nieuw te bouwen. Ook hier moet een koppeling worden gelegd met de opgaven op het gebied van leefbaarheid en bevolkingskrimp. De eerste projecten kunnen in 2016 worden voorbereid en uitgevoerd.

Overige onderwerpen en prioriteiten

Naast de inbreng die specifiek is voor het cluster zijn er de afgelopen weken diverse onderwerpen gepasseerd die eveneens zeer relevant worden geacht maar waarbij de verwachting is dat deze centraal en voor alle betrokken gemeenten van inhoud, aanpak of nader onderzoek worden voorzien. Deze hebben niet alleen betrekking op het versterken gericht op een veiliger Groningen maar zien ook op het kansrijk maken van het gebied. In het onderstaande worden ze zekerheidshalve genoemd:

Systeemflexibilisering en juridische belemmeringen (bestemmingsplannen, welstand, vergunningen)

Vanuit het cluster wordt de noodzaak gezien om alle bestaande van toepassing zijnde regelingen en voorschriften tegen het licht te houden. Verwacht wordt dat het nodig is aanpassingen door te voeren die de flexibiliteit verhogen, waar mogelijk procedures verkorten, onnodige belemmeringen

oplossen waarbij voldoende waarborgen in de zin van rechtszekerheid en het realiseren van ruimtelijke kwaliteit resteren.

Cultuurhistorische verkenning, waardestelling en bescherming
Om de opgave te kunnen klaren is het noodzakelijk dat de informatie rond erfgoed snel inzichtelijk wordt en beschikbaar komt. Daarbij wordt het als noodzakelijk gezien processen rond erfgoed te versnellen en procedures te flexibiliseren, met behoud van kwaliteit en voldoende draagvlak. Samengevat zou de inzet gericht moeten zijn op het:

- Opstellen cultuurhistorische verkenning met waardenkaart (in GIS) als ruimtelijk strategische onderlegger voor alle ruimtelijk beleidsmatige regelingen / instrumenten / beslissingen en de uitvoeringsprocedures.
- Waardenstelling op objectniveau waarbij goed zicht ontstaat op de bestaande conditite van het pand.
- Integraal en multidisciplinair adviseren in de vroegste fase van planontwikkeling
- Ontzorgen van eigenaren / bewoners: begeleiden in plaats van toetsen.

Agrarische bedrijfsbebouwing en bijzondere aandacht bij het vrijkomen hiervan
Een groot deel van het cluster betreft landelijk gebied. Er zal specifieke aandacht moeten zijn voor het versterken van agrarische bedrijfsbouwing met behoud en versterking van de gebruiksmogelijkheden voor de agrarische ondernemers alsook het behoud van dit deel van ons cultuurhistorisch erfgoed. Dit laatste geldt ook voor vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing waarbij het zonder al teveel beleidsmatige beperkingen mogelijk moet zijn deze van een nieuwe invulling en bestemming te voorzien. Behalve dat hier een ruimtelijk vraagstuk is op te lossen, betekenen ruimere bestemmingsmogelijkheden ook dat de randvoorwaarden voor (kleinschalige) economische ontwikkelingen vergroot worden (zie Economie en Arbeidsmarkt)

Nulmeting en maatregelen ten aanzien van kunstwerken, waterkeringen, leidingen en infrastructuur
Vanuit het cluster wordt verwacht dat alle noodzakelijke versterkingsmaatregelen ten aanzien van deze specifieke vormen van ondergrondse en bovengrondse infrastructuur en voorzieningen in beeld worden gebracht en worden toegepast.

Economie en arbeidsmarkt
Werkgelegenheid en economische groei zijn voorwaardelijk voor de toekomst van het gebied. Vanuit het perspectief van een kansrijk Groningen dienen deze onderwerpen alle aandacht te krijgen. Vanuit de Economic Board is er aandacht voor de economische ontwikkeling in het gebied als geheel. Dit juichen wij toe. Het gebied kent echter ook een economisch perspectief op een heel ander schaalniveau: kleinschalige en (veelal) krimpresistentie ondernemerschap oftewel Cottage Industries. Het laatste decennium is deze groep ondernemers zeer sterk gegroeid en kennen onze dorpen (met name de kleinere) aantrekkingskracht op deze groep. Het gaat hier veelal om ondernemers in de ICT en creatieve hoek. Hoewel kleinschalig is deze groep economisch juist zeer interessant. Immers waar in de oude sectoren een nominale investering een bepaald effect op de werkgelegenheid kent, is deze in de Cottage Industries ondernemingen een fractie groter. Ook moet niet onderschat worden welk effect deze ondernemers vaak hebben op hun directe omgeving doordat zij hun netwerk, kennis en kunde inzetten om hun directe leefomgeving positief te beïnvloeden.

Energiestransitie en duurzaamheid

Voor de toekomst ziet het cluster het perspectief van een regio die sterk verduurzaamd is, gebruik maakt van alternatieve energiebronnen en niet langer afhankelijk is van aardgas. Hiermee wil de regio voorop lopen op nationaal niveau en daarmee koploper worden op wetenschappelijk en economisch gebied (werkgelegenheid).

Wanneer we rond 2025 terugkijken op de periode die we nu in gaan en op de resultaten van het versterkingsprogramma, dan zien we een duurzame regio waar voor het wonen alleen nog maar hernieuwbare energie gebruikt wordt. Die ambitie willen de gemeenten en corporaties uitdragen en vooral ook borgen in het versterkingsprogramma. Om dit te kunnen realiseren zijn op het vlak van woningen slimme pakketten voor nul op de meter of hernieuwbare energie nodig, inclusief onderhoud en financiering. Daarnaast is het van belang dat inwoners dit thema in hun buurten, dorpen en kernen ook zelf verbinden met hun dorpsvisies. Het kan zijn dat er her en der een zonneweide of een zonpark op een bedrijfshal nodig is om voor voldoende energie te zorgen. Eerste studies vinden dit najaar plaats in het kader van het Projectatelier Groningen van de IABR (Internationale Architectuur Biënnale Rotterdam) onder de titel The Next Economy. MEDAL en de hele regio kan de proeftuin zijn voor de transitie naar duurzame energie!

Gevolgen van bodemdaling in combinatie met aardbevingen
De effecten van bodemdaling in combinatie met aardbevingen blijft tot dit moment buiten beeld van de opgave. Dit terwijl er wel in toenemende mate aanwijzingen zijn dat er onderlinge samenhang is die voor specifieke schade en problemen zorgt. Vanuit het cluster wordt aangedrongen op onderzoek en een gecombineerde aanpak.

3.1 Hoe gaan we het doen?

Vanaf bladzijde 11 van deze notitie is een uitgebreide beschrijving gegeven van de contouren van de procesaanpak zoals daar vanuit het cluster naar wordt gekeken. Kern van de zaak is dat de versterkingsopgave zoveel als mogelijk wordt gekoppeld met andere doelstellingen op gebied van leefbaarheid, onderwijs, zorg, erfgoed, ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en economie. Dit alles in een gebiedsproces waarin de mensen (individueel en collectief als gemeenschap) centraal staan en aandacht is voor de sociale versterking vanuit zowel de individuele situatie als vanuit het perspectief voor het gebied. Daarbij wordt gebruik gemaakt van bestaande middelen, instrumenten en beproefde strategieën en zullen nieuwe worden bedacht en ontwikkeld als dat nodig blijkt.

Specifiek voor het cluster is van belang te benadrukken dat er geen tijd zal zijn om het gebiedsgericht werken op basis van een beperkt aantal voorbeeldgebieden te ontwikkelen en toe te passen. Uitgangspunt is dat in alle dorpen en gebieden in het kerngebied en op die plaatsen waar in 2016 daadwerkelijk een start wordt gemaakt met versterken eveneens en op hetzelfde moment een start wordt gemaakt met de gebiedsgerichte aanpak.

Op basis van de huidige ervaringen van gemeenten en CVW wordt gerekend met een inzet 3 fte per 100 te versterken woningen. Dit betekent voor het cluster MEDAL een inzet van 90 fte per jaar uitgaande van de huidige inschatting van de versterkingsopgave. Daarbij zal rekening gehouden moeten worden met organisatie- en proceskosten. Per te starten gebiedsproces wordt gerekend op € 50.000,-- per jaar gedurende de looptijd. Gelet op de intensiteit in de eerste jaren wordt rekening gehouden met een bedrag van € 1.500.000 per jaar.

3.2 Wat hebben we nodig?

Derde praktische pijler is een goed overzicht van wat er nodig is om de opgave op een goede manier in beweging te krijgen. Hierbij gaat het om kennis, capaciteit, middelen, regelingen, besluiten en informatie. Op basis van het beeld dat op dit moment van de opgave bestaat is vanuit het cluster zoveel als mogelijk inzicht geboden in de noodzakelijke voorwaarden om tot uitvoering te kunnen komen.

Een van de eerste behoeftes is het verkrijgen van duidelijkheid over de uitgangspunten. Dit heeft allereerst betrekking op de gegevens die nodig zijn om de risico's inzichtelijk te kunnen maken zoals de nieuwe PGA-kaart, de nieuwe NPR en beter en meer inzicht in de kwaliteit van de bebouwde omgeving. Daarnaast is ook duidelijkheid gewenst over het systeem aan beschikbare regelingen (opkoop/uitkoop, meerkosten nieuwbouw, waardedaling, waardevermeerdering/verduurzaming, achterstallig onderhoud, vastgoedbedrijf e.d.). Duidelijkheid op deze vlakken vormt de basis voor de opgave en het kader voor de speelruimte.

Duidelijkheid is ook gewenst wat betreft een aantal onderwerpen waarop vanuit het cluster een onderzoeksvraag is geformuleerd. Het betreft in ieder geval de volgende onderwerpen:

- Meer gedetailleerd inzicht veiligheidsrisico's van hoogbouw, meerlaagse bouw en van verschillende variaties vrijstaande woningen en overige unieke bebouwing.
- Inzicht in de veiligheidsrisico's van risicovolle bedrijven.
- Effecten van bodemdaling en –zetting in combinatie met aardbevingen.
- Impact van bevingen op bodemvervuiling, grondwaterstromen en stortplaatsen.
- Onderzoek naar grote aantallen schademeldingen voorzover deze niet direct te verklaren zijn vanuit de ligging binnen de PGA-contouren.
- Onderzoek naar veiligheidsrisico's ten aanzien van (ondergrondse) infrastructuur, kunstwerken en waterkeringen.

Verder is nodig dat de bij de gemeenten, corporaties en CVW aanwezige kennis, capaciteit en middelen op het niveau worden gebracht dat noodzakelijk is voor de opgave. Het gaat hierbij met name om menskracht en middelen die nodig zijn voor het geschetste gebiedsproces met gebiedsteams in de te verwachten omvang en met de te verwachten intensiteit en looptijd. Een inschatting van de omvang van deze vraag is op dit moment alleen op basis van aannames te geven (er circuleren voorbeelden gebaseerd op 10 % van de kosten voor de versterking of 3 fte per 100 te versterken woningen). Dit betekent zoals hiervoor ook al is becijferd voor het cluster MEDAL een inzet van 90 fte per jaar uitgaande van de huidige inschatting van de versterkingsopgave.

Naast de menskracht zullen middelen nodig zijn om de bestaande plannen en visies aan te passen op de nieuwe realiteit, gebiedsprocessen vorm te geven en middelen die gebruikt kunnen worden om initiatieven op het gebied van de sociale versterking te bekostigen (sociaal versterkingsfonds). Daarbij zal rekening gehouden moeten worden met organisatie- en proceskosten. Per te starten gebiedsproces wordt gerekend op € 50.000,-- per jaar gedurende de looptijd. Gelet op de intensiteit in de eerste jaren wordt rekening gehouden met een bedrag van € 1.500.000 per jaar. Vanuit het cluster is de sterke wens om in onderling overleg met de NCG tot een gewogen en gedragen inschatting van capaciteit en middelen te komen.

Specifiek voor de middelen die beschikbaar zijn voor de versterking zelf geldt nog het volgende. Vanuit het cluster wordt aangedrongen op de mogelijkheid om deze flexibel in te zetten als de situatie daarom vraagt. Bijvoorbeeld; als een pand wordt gesloopt en dus niet versterkt hoeft te

worden moet het mogelijk zijn de sloop en daarmee verdunning in de voorraad uit de beschikbare versterkingsmiddelen te bekostigen.

Tot slot is behoefte aan een communicatieplan waarin duidelijk wordt gemaakt wie, op welk moment en waarover communiceert.

BIJLAGE 7 – INBRENG BWT IN HET MEERJARENPROGRAMMA

Gebiedsbijdrage Meer Jaren Plan "Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen"

cluster Bedum, Winsum en Ten Boer

Aan de Nationaal Coördinator Groningen

Inleiding

De gemeenten Bedum, Winsum en Ten Boer zijn in het kader van de gecoördineerde aanpak van voor het MJP "Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen" samengevoegd in het Cluster BTW. Iedere gemeente in dit cluster heeft in het kader van het MJP een eigen bijdrage opgesteld vanuit eigen identiteit, ambities en opgaven. In het cluster zijn hierbij grote verschillen in de versterkingsopgave met name vanwege de uiteenlopende afstanden tot het huidige aangewezen episch centrum.

Voorliggende gebiedsbijdrage begint met een uiteenzetting van de gezamenlijke hoofdlijnen, aangevuld met richting gevende uitspraken van de stuurgroep van het Cluster BTW. Daarna vindt u de drie integraal, maar zelfstandige opgenomen bijdragen per gemeente.

HOOFDLIJNEN CLUSTER BWT

1. STARTNOTITIE MJP

Het vertrekpunt van deze bijdrage is de startnotitie MJP voor een Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen. Deze notitie geeft onder andere aan dat in de bijdrage vanuit de gebieden de focus voor de eerste jaren ligt op schadeherstel en versterking. Daar vanuit is het de bedoeling de koppeling aan andere (eigen) opgaven te realiseren. Het MJP heeft een doorlooptijd van tien jaar en zal jaarlijks worden vernieuwd. Onderhavig MJP richt zich op de periode 2016-2017.
De startnotitie biedt handvatten voor het opstellen van de gebiedsbijdrage en vormt het vertrekpunt voor deze gebiedsbijdrage.

Het programmatische doel is om in 2025 te komen tot een "veilig, duurzaam, leefbaar en toekomstperspectief voor Groningen", met als missie "bouwen aan een trots en veilig Groningen".

Het cluster BWT stemt in met de programma-aanpak zoals verwoord in de startnotitie. De integrale aanpak van de gevolgen van de gaswinning verdient hierbij nadrukkelijk de aandacht.

Het cluster BWT beschouwt het voorliggende document als een dynamisch document dat op basis van nieuwe informatie en voortschrijdend inzicht voortdurend kan wijzigen. In dat kader is het van belang om tijdens de totstandkoming van het finale concept MJP – in oktober – middels een iteratief proces hier in betrokken te blijven.

2. VEILIGHEID VOOROP

Het cluster BWT stelt het criterium fysieke veiligheid samen met psychosociale veiligheid voorop. De mogelijk koppelkansen moeten hierbij optimaal benut worden, tenzij dit onverantwoord vertragend werkt voor de versterkingsopgave. Dit vraagt om goed inzicht in de feitelijke veiligheidsrisico's.

De volgende punten zijn hierbij van belang:

1. Informatie. Om verantwoorde bestuurlijke en strategische keuzes te maken, met name ten behoeve van veiligheid, is voldoende kwalitatieve informatie nodig. De huidige informatie is momenteel veruit ontoereikend, met name de feitelijke situatie op perceel niveau. De beschikbare informatie omtrent de urgentie van de versterkingsopgave is nu slechts gebaseerd op een gemiddeld beeld over een gemiddelde bouwstijl afgezet tegen een uitgemiddelde PGA contourenkaart.
2. Verklaring voor spreiding schademelding. Het Cluster BWT roept op tot spoedig aanvullend onderzoek naar de spreiding van de schademeldingen binnen het cluster. Deze komen niet overeen met de PGA contouren, waarop prioritering van de versterkingsopgave vooralsnog is gebaseerd.
3. Voortschrijdend inzicht. Het Cluster BWT baseert haar bijdrage op basis van de op 1 oktober beschikbare informatie. Het cluster BWT onderstreept dit omdat de inzichten

omtrent de NPR, schadeprofielen, maar ook omtrent de toekomstige gaswinning en de daaraan gerelateerde versterkingsopgave sterk aan ontwikkeling onderhevig is.

4. Specifieke informatie. Het Cluster BWT stelt dat alle relevante informatie die benodigd is om een goede risicobeoordeling te maken van de situatie in haar gebied met voorrang door NAM/CVW moet worden geleverd en is onderstaand nader geduid:
   - overzicht van schademeldingen op perceelniveau;
   - inzicht in de risicobeoordeling van de verschillende woningtypes;
   - risicobeoordeling van hoogbouw;
   - risicobeoordeling van woningen die op basis van beschikbare lokale informatie mogelijk kwetsbaar zijn;
   - risicobeoordeling voor gebouwen die onderdeel uitmaken van het gemeentelijk rampenplan;
   - risicobeoordeling van gebouwen waarin veel mensen samenkomen;
   - risicobeoordeling van gebouwen waarin gebruikers niet of slecht op eigen kracht het gebouw kunnen verlaten;
   - risicobeoordeling voor "primaire" infrastructuur en bijbehorende kunstwerken.

3. VERTROUWEN TERUG

Het cluster BWT onderstreept het belang van herstel van haar inwoners in het vertrouwen in de NAM en de overheid. De gemeenten, haar inwoners en ondernemers ervaren op dit moment concrete lasten van de gevolgen van de gaswinning. Die lasten moeten worden omgebogen zodat lasten en lusten van de gaswinning in een andere , betere balans worden veranderd, wat ook door de commissie Meijer is bepleit Het terugwinnen van vertrouwen en het herstellen van het imago kan worden bereikt door in te zetten op:

1. een integrale en adequate afhandeling van de schadegevolgen van de gaswinning, met inbegrip van schade door bodemdaling en de daarbij behorende grondwaterpeilfluctuaties;
2. het beschikbaar stellen van aantrekkelijke regelingen;
3. een goede ontsluiting van gegevens;
4. slagvaardig en zichtbaar in het gehele gebied te werken aan schadeherstel en de versterkingsopgave;
5. de versterkingsopgave zoveel mogelijk gebiedsgericht (op het niveau van dorpen, buurten, wijken en straten) op te pakken.
6. Het creëren van een 'plus' in het gebied.
7. Het *geven* van vertrouwen aan maatschappelijke partners en bewonersinitiatieven.

Schade door gaswinning

Het Cluster BWT stelt dat de totale gevolgen van de aardgaswinning de scope moet zijn van het MJP. De afhandeling van schade veroorzaakt door beving, zetting of veranderd grondwaterpeil vanwege de bodemdaling moet integraal worden benaderd. Het cluster BWT meent dat deze ontschotting voorwaardelijk is voor het herstel in vertrouwen van de inwoners in de toekomstige opgave. Daarnaast meent het cluster dat de benadeelde en de maatschappelijke partners betrokken bij het proces– indien gewenst - volledig ontzorgd moeten worden bij de afhandeling van geleden schade.

Herverdeling van lusten en lasten
Het cluster BWT stelt dat de onevenredige verdeling tussen lusten en lasten van de gaswinning voor onze regio in evenwicht moet worden gebracht. Er is in het cluster BWT sprake van erkende fysieke, sociale en economische schade. Er moet ingezet worden op goede regelingen voor zowel het individu als het gebied, ten behoeve van verbetering van het welzijn, de economie en de leefbaarheid. Deze regelingen moeten verleidend en ruimhartig zijn, als een duidelijke plus voor de regio. Hierbij verwijst het cluster naar de eerste conclusie die in het startdocument is opgenomen. *"Het gevoel dat breed wordt meegegeven is, dat Groningen na alle jaren van onevenredig 'nadeel' nu recht heeft op evenredig veel voordeel"(p3 startnotitie).*
Bovendien moeten deze regelingen eigenstandig, zonder schadedossier, kunnen worden aangesproken. Ons gebied en alle inwoners en ondernemers ervaren immers al lange tijd schade en zullen dit de komende jaren ook blijven doen.

Aanpak versterking zichtbaar in het gehele gebied
Het cluster BWT ziet tal van mogelijkheden om de opgaves in het gebied te koppelen aan de versterkingsopgave. Ook zonder deze koppeling zijn er voldoende opgaves in het kader van leefbaarheid (dorpsvernieuwing, centrumontwikkelingen, centralisering van voorzieningen, verduurzaming, … .). De concrete mogelijkheden zijn te vinden in de gemeentelijke bijdragen.
Er is in de dorpen veel energie om de leefbaarheid in eigen omgeving te versterken. We stellen voor om deze dorpen te faciliteren om vanuit 'eigen kracht' te starten met pilots voor versteviging, verduurzaming en leefbaarheid. Wij stellen voor deze pilots over het gehele aardbevingsgebied te verspreiden zodat de aanpak vanuit het MJP over het gehele gebied zichtbaar is en wordt ervaren.

Gebiedsgericht werken
Daar waar mogelijk zal de versterkingsopgave gebiedsgericht moeten worden opgepakt. Naast de praktische en financiële argumenten draagt een gebiedsgerichte benadering bij aan het herstel van vertrouwen. De eenduidige coherente communicatie in een gebied, waarbij de veiligheidsopgaven in het gebied in haar geheel worden aangepakt en niet sectoraal, is voorwaardelijk voor een gedragen aanpak.
Gebiedsgericht kan hierbij plaatsvinden op dorp, wijk, straat en perceelniveau.

Pluspakket
Het Cluster BWT en haar inwoners rekenen erop dat een goede invulling wordt gegeven aan het pluspakket voor het gebied, zodat de negatieve spiraal als gevolg van de gaswinning daadwerkelijk kan worden omgebogen in herstel van vertrouwen en positieve kansen voor onze omgeving. Het cluster verwacht een ruimhartige compensatie naar het gebied. Deze compensatie kan worden aangewend voor verduurzaming (0 op de meter), aanpassing van maatschappelijke voorzieningen en de versnelling van de uitvoering van de opgaves voor herstructurering.
4. CONCRETE AANPAK

Van binnen naar buiten en van rij naar vrij
Op basis van de huidige beschikbare kennis is het doelmatig om bij de versterkingsopgave te starten vanuit het epicentrum naar buiten. Daarnaast is volgens informatie van het CVW de rijtjeswoning het meest kwetsbaar. We kunnen ons op dit moment vinden in de hantering van deze twee prioriteringscriteria en stellen hierbij tevens vast dat:
er met spoed meer zicht moet komen op de feitelijke veiligheidsrisico's per woning;
zoveel mogelijk moet worden ingezet op gebiedsbenadering, in ieder geval wanneer er sprake is van koop- en huurwoningen van hetzelfde type;
bij de aanpak in ieder geval de feitelijke veiligheidsrisico's van het gehele gebied zijn onderzocht;

de aanpak van rijtjeswoningen in álle gemeenten, waar een versterkingsopgave is, in 2016 moet worden gestart, waarbij dit in principe niet ten nadele mag gaan van de prioritering op basis van veiligheidsrisico.
met in achtneming van het prioritaire afwegingskader van het veiligheidsrisico de aanpak zoveel mogelijk moet worden verdeeld over het gehele gebied.

Duurzaam investeren
Met name in de versterkingsopgave zal vaak de keuze verbouw of nieuwbouw aan de orde komen. Het cluster BWT meent dat voorkomen moet worden dat er onevenwichtige investeringen plaatsvinden, en zet in op duurzame investeringen waarbij steeds de afweging wordt gemaakt of het moment moet worden aangegrepen om tot nieuwbouw te komen in plaats van levensduur verlengende verbouwingen. Uitzondering hierop zijn de percelen die vanwege de beeldkwaliteit van het gebouw, of het gebied dermate bepalend zijn dat juist zal moeten worden ingezet op levensduur verlengende verbouwingen.

Herstel openbare ruimte na versterking en herbouw
Het cluster BWT hecht eraan dat er een normbudget wordt vastgesteld ten behoeve van herstel van de omgeving van objecten nadat deze zijn versterkt of herbouwd. Tuinen, paden, trottoirs, wegen en onder- en bovengrondse infrastructuur leiden ernstig onder werkzaamheden.

Tijdelijke huisvesting bij versterking of herbouw.
Het cluster BWT wil beleid ontwikkelen ten aanzien van de benodigde tijdelijke huisvesting , waarbij wordt uitgegaan van beschikbaar stellen van tijdelijke huisvesting in de directe omgeving.
Woningcorporatie
In het voorliggende document heeft de integratie van de bijdrage van de woningcorporatie in ons gebied vanwege praktische redenen beperkt plaatsgevonden. Bij de verdere invulling wil het gebied vanuit de wederzijdse verantwoordelijkheden nauw met de corporaties samenwerken.

Scholen
In oktober komt het onderzoeksrapport voor de scholen beschikbaar. Indien hiertoe aanleiding is zal een aanvulling op dit onderwerp worden nagezonden.
Erfgoed
Het cluster BWT hecht grote waarde aan de culturele dragers van het gebied. Zij zet in op een versnelde inventarisatie van beeldbepalende panden en ensembles in ons gebied om vervolgens te komen tot beschermingsafspraken.
Landbouw
Het cluster BWT vraag specifieke aandacht voor deze sector als belangrijke medebeheerder van Groningse landschap en vanwege de sectorspecifieke generieke problematiek in casu: erven, mestkelders, asbestdaken, waterpeilbeheer, bodemdaling. Daarnaast biedt deze sector kansen om bij te dragen aan de energietransitie.
Onderdendam
Het Cluster BWT meent dat de voorzet voor een pilot die door het dorp Onderdendam is gedaan moet worden benut. Onderdendam leent zich bij uitstek voor een goede pilot voor de diverse opgaves. Een voorzet van deze pilot is al in uw bezit.

5. COMMUNICATIE EN PARTICIPATIE

Communicatie

Zorgvuldige en eenduidige communicatie is een belangrijke voorwaarde om het vertrouwen van de inwoners van onze gebied terug te winnen. Het cluster BWT meent dat de overkoepelende regie op de communicatie bij het NCG moet liggen, en verzoekt met spoed om een communicatieplan. Daarin dient opgenomen te zijn de bouwstenen voor zeer gebiedsgerichte –dus lokale- informatie- en communicatiestrategie.

Participatie
Wij menen dat in de gehele opgave, welke raakt aan het persoonlijk leven en de directe leefomgeving, de inwoners en ondernemers centraal staan. Wij constateren bij de bewoners in nagenoeg alle kernen veel energie en draagvlak om zich in te zetten voor de leefbaarheid van hun directe omgeving. Wij willen in de context van dorpsplannen en –visies de opgaves in dialoog met onze inwoners benaderen. Met de urgentie van de versterkingsopgave zetten wij in 2016 versneld in op een intensief participatietraject - gebiedsgericht - met al onze inwoners waarin de nader te duiden leefbaarheidsvraagstukken worden gekoppeld aan de opgaves in het MJP.

6. GOVERNANCE

Verantwoordelijkheden
Het cluster meent dat er een heldere rol en taakverdeling moet worden gemaakt tussen de verschillende betrokken instanties en specifiek die tussen gemeente en het NCG. Hierbij willen de gemeentes in samenspraak met NCG en sectorale organisaties nader verkennen op welke wijze de regie op de uitvoering binnen haar gemeentegrenzen gecoördineerd kan worden vanuit de gemeente, gefaciliteerd door menskracht en middelen vanuit de NCG.

Middelen en formatie
Het cluster BWT ziet in het MJP een grote potentie om te komen tot een "veilig, duurzaam, en leefbaar en toekomstperspectief" voor Groningen.
De gemeenten in het cluster BWT zijn sterk gemotiveerd om binnen hun mogelijkheden bij te dragen aan deze opgave. Zij nemen bestuurlijke verantwoordelijkheid en stellen hun gebiedskennis met bijbehorend netwerk ter beschikking. De gemeenten in het cluster BWT zijn echter niet binnen haar begroting in staat om aan de ongekend versnelde en gestapelde gebiedsopgaves significant bij te dragen. Hierin moet over menskracht of middelen door de NCG worden voorzien.

Tot slot

Het cluster BWT ziet in de uitvoering van het MJP voor de komende jaren een uitzonderlijk grote opgave die van dominerende invloed zal zijn op de gemeentelijke agenda. Wij nemen hierin onze verantwoordelijkheid en zullen onze organisaties hierop voorbereiden. Om onze taak verantwoord te kunnen uitvoeren vragen wij met nadruk aan het NCG deze inspanning volledig te faciliteren.

Namens de stuurgroep van de gezamenlijke gemeenten Bedum, Winsum en Ten Boer,

Dhr. R .Michels
voorzitter stuurgroep BWT

BIJLAGE 8 – INBRENG HSSM IN HET MEERJARENPROGRAMMA

Gebiedsprogramma Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Menterwolde (HSSM)
30 september 2015

1. INLEIDING

De Nationaal Coördinator Groningen (NCG) heeft in juli 2015 in de Startnotitie Meerjarenprogramma de kaders aangegeven waarbinnen dit jaar het Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen zal worden opgesteld.
Het Meerjarenprogramma wordt opgebouwd vanuit drie benaderingen:

- De functionele, waarbij de aardbevingsproblematiek benaderd is vanuit een thematische invalshoek
- De maatschappelijke, waarbinnen vooral de afstemming met maatschappelijke partners heeft plaatsgevonden.
- De gebiedsgerichte benadering, waarbij vanuit vier clusters van gemeenten de inbreng voor het Meerjarenprogramma geformuleerd wordt.

Het gebiedsprogramma HSSM beschrijft de opgave voor de drie gemeenten Hoogezand-Sappemeer, Menterwolde en Slochteren. De drie gemeenten bereiden een fusie voor, waarbij de drie gemeenten fuseren tot één nieuwe gemeente, die vanaf 1 januari 2018 een feit is. In het kader van dit fusieproces wordt op dit moment nauw samengewerkt. Het lag daarbij voor de hand ook de aardbevingsproblematiek vanuit deze samenwerking op te pakken.

De gemeente Slochteren was betrokken bij het eerste bestuursakkoord, dat de gemeenten met aardbevingsproblematiek sloten met provincie en rijk. Slochteren participeerde in de Dialoogtafel en alle regelingen waren en zijn van toepassing op Slochteren. Via het aanvullend bestuursakkoord van februari 2015 participeren ook Menterwolde en Hoogezand-Sappemeer in de samenwerking. Vanuit het principe van 'gelijke monniken, gelijke kappen' gaan wij ervan uit dat Menterwolde en Hoogezand-Sappemeer gelijkelijk van regelingen en afspraken gebruik kunnen maken als de andere gemeenten.

Het tempo voor de totstandkoming van het MJP is ingegeven door de noodzaak om inwoners in Groningen, in de eerste plaats degenen die in de kern van het gebied wonen, weer veiligheid en perspectief te bieden en het vertrouwen in de maatschappelijke instituties en overheden te herstellen.

Tegelijkertijd moeten we vaststellen dat het ons tijdens het opstellen van dit document ontbrak aan een goed en volledig zicht op de stand van zaken met betrekking tot schade, de versterkingsopgave en de bronbestanden waarop de beschikbare analyses zijn gebaseerd. Gegevens waren niet, onvolledig en/of pas zeer recent beschikbaar. Voorbeelden hiervan zijn het aantal schademeldingen, locatiegegevens van de schademeldingen, een indicatie van het schadebedrag en de stand van zaken met betrekking tot schadeafhandeling en -herstel.

2. DE OPGAVE

De Nationaal Coördinator Groningen (NCG) heeft de opdracht om voor het eind van dit jaar met een Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen (MJP) te komen. De NCG doet dit samen met de betrokken overheden: de 12 gemeenten, de provincie Groningen en het rijk, waarbij het behoud van ieders politieke en bestuurlijke verantwoordelijkheid één van de uitgangspunten is (het zogenoemde Huis van Thorbecke).

De gemeenten van het cluster HSSM zien de opgave als volgt:

Het einddoel van de opgave is een Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen. In de eerste plaats vraagt dit om herstel van veiligheid èn om het terugwinnen van vertrouwen bij bewoners en bedrijven.

We hebben het over een opgave die ingrijpt in het dagelijks leven van mensen en in hun thuissituatie. De aardbevingen hebben een negatief effect op de veiligheidsgevoelens van inwoners en op de leefbaarheid van het gebied. Wij beschouwen de opgave dan ook in de eerste plaats als een sociale opgave, die vraagt om aandacht op individueel en op collectief niveau. Nauwe samenwerking met inwoners en maatwerk in het type faciliteiten of ondersteuning achten wij van groot belang. Ook willen we oog hebben voor alle positieve kanten van onze samenleving, voor het verenigingsleven, sportieve en culturele activiteiten. Voor een deel van de bevolking geldt dat eerst de veiligheid en het vertrouwen moet zijn hersteld, voordat zij weer oog krijgen voor de positieve kanten. Voor anderen geldt dat zij nadrukkelijk ook de positieve kanten van ons gebied naar voren willen brengen. Wij willen hier oog voor houden en deze initiatieven waar nodig faciliteren.

De fysieke versterkingsopgave omvat alle typen vastgoed variërend van woningen, bedrijfspanden, erfgoed tot publieke voorzieningen. Ook ondergrondse en bovengrondse infrastructuur, te denken valt aan bruggen en riolering, kunnen te lijden hebben van de aardbevingen. De exacte invloed van aardbevingen op vastgoed en infrastructuur is nog niet in zijn volle omvang bekend. Dit vraagt nog veel onderzoek, waarbij we het uitgangspunt hanteren, dat zolang er geen helderheid is ten aanzien van de veiligheid van onze inwoners en ondernemers, onderzoek en versterking geboden blijven.

We achten het van belang de aardbevingsopgave niet geïsoleerd te benaderen maar te koppelen aan leefbaarheid, de transformatie van de woningvoorraad, economische ontwikkeling en de energieopgave. Dit moet er toe leiden dat Groningen er in de toekomst beter, economisch sterker, duurzamer en trotser voorstaat dan nu. Wij vinden het van belang voor de hele regio een ambitieuze energiestrategie te formuleren, zodat Groningen koploper in Nederland wordt.

De opgave vraagt om publieke regie. Wij vinden het van belang dat er een publiek afwegingskader komt voor het totale scala aan strategische, tactische en operationele afwegingen, die uiteindelijk moeten leiden tot een veilig en duurzaam perspectief voor onze regio. Daarbij dient nadere afstemming plaats te vinden ten aanzien van de verantwoordelijkheids- en taakverdeling tussen de verschillende overheden en de NCG. De bestaande verantwoordelijkheid en positie van de gemeente richting haar inwoners en ondernemers staat daarbij niet ter discussie.

Het tempo voor de tot stand koming van het MJP is ingegeven door de noodzaak om inwoners in Groningen, in de eerste plaats degenen, die in de kern van het gebied wonen, weer veiligheid en perspectief te bieden en het vertrouwen in de maatschappelijke instituties en overheden te herstellen.
Tegelijkertijd moeten we vaststellen dat het gemeenten nog steeds ontbreekt aan een goed en volledig zicht op de stand van zaken met betrekking tot schade(-herstel), de versterkingsopgave en de bronbestanden waarop de beschikbare analyses zijn gebaseerd.
De benodigde gegevens om tot een gebiedsprogramma te komen, waren tot voor kort niet of maar ten dele bij de gemeenten beschikbaar. Het gaat dan om het aantal schademeldingen, een indicatie

van het schadebedrag, de stand van zaken met betrekking tot schadeafhandeling en -herstel en de prioriteiten en aantallen in de versterkingsopgave op basis van de huidige inzichten.

3. AFWEGINGSKADER

Om zicht te krijgen op de opgave, de risico's en de noodzakelijke prioritering hanteren we de volgende uitgangspunten.
Voor de prioriteitsstelling wordt de zogenaamde contourenkaart (pga) gehanteerd. Deze kaart geeft aan welke kracht de ondergrond op gebouwen kan uitoefenen. Alleen de contourenkaart is echter onvoldoende om tot prioriteitstelling te komen. Daarbij is het van belang om kennis te hebben van de kwetsbaarheid van het onroerend goed. In samenhang met de contouren en het gebruik van het gebouw is dit bepalend voor de prioriteitstelling. Op dit moment moet de kwetsbaarheid van gebouwen nog in belangrijke mate worden beoordeeld aan de hand van het type woningen. Het aantal daadwerkelijk doorgemeten woningen is nog beperkt. Hoe verder we hierin komen, hoe meer precies prioriteiten kunnen worden bepaald. Voor het eerste halfjaar 2016 gaan we uit van:

a. de contourenkaart van de NAM, de kennis van de gebouwsterkte en het advies van de commissie NPR (zie kaart blz 7)
b. de huidige gegevens over risico's en schades op objectniveau van de NAM (CVW) ,
c. kwetsbaarheid van bewoners en/ of gebruikers (bijv. zorgafhankelijken)

Idealiter beschikken we op termijn over een technisch afwegingskader waarin onderstaande lagen in onderlinge samenhang worden beoordeeld.

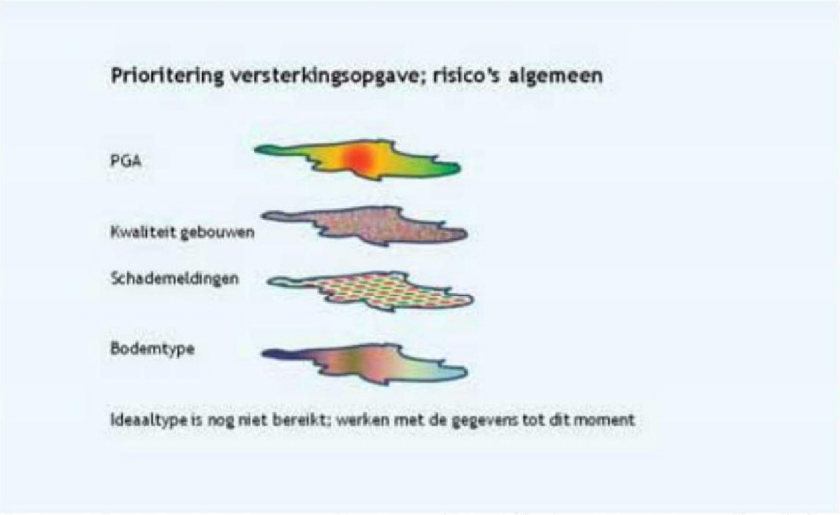

Dat is echter op dit moment nog niet het geval. Op alle fronten is aanvullende kennis nodig. Ten aanzien van de schademeldingen hebben we een actueel overzicht van aantallen per gemeente.

Aardbevingschade in het HSSM-gebied
Stand per 22 september 2015

Gemelde schade bij NAM en CVW

Gemeente	Actieve dossiers	Gesloten dossiers	Totaal
Hoogezand-Sappemeer	3.533	1.935	5.468
Menterwolde	875	399	1.274
Slochteren	2.563	3.694	6.257
Totaal HSSM	6.971	6.028	12.999

Bij de vaststelling van de urgentie van de versterkingsopgave is de impact die een mogelijke schade op de omgeving heeft van doorslaggevend belang. Er kan vanuit drie invalshoeken naar de prioritering gekeken worden.

4. GEBIEDSOPGAVE HSSM

Op basis van de opgave en prioritering uit de voorgaande hoofdstukken volgt een gebiedsopgave voor het gebied HSSM. Gelijktijdig met de opgaven die al in voorbereiding, dan wel in uitvoering zijn, starten wij in HSSM met vier sporen, namelijk:

1. *Lopende trajecten.* We voeren regie op lopende trajecten en onderzoeken in het werkgebied van HSSM.
2. *Gebiedsproces Overschild en Luddeweer.* We willen zo snel mogelijk aan de slag. Omdat we werken 'van binnen naar buiten' beginnen we al in 2016 met een gebiedsgerichte aanpak voor Overschild als onderdeel van het kerngebied van de aardbevingen (zone A).
3. *Onderzoeksopgave.* Er ligt een zeer omvangrijke onderzoeksopgave. Nader onderzoek is noodzakelijk om de versterkingsopgave in beeld te brengen en hierin prioriteiten te benoemen. Het is onmogelijk om het hele gebied tegelijkertijd (op gebouwniveau) te onderzoeken. Om deze reden worden moeten ook hierin keuzes worden gemaakt.

4. *Koppelingen.* We willen de versterkingsopgave koppelen aan thema's als wonen, economie en zorg.

De vier sporen worden hieronder toegelicht.

4.1 Lopende trajecten

Op dit moment lopen er al meerdere trajecten , geiniteerd door NAM, CVW, maatschappelijke partners, individuele gemeenten en/of bedrijven, te weten:

- De versterkingsopgave van de basisscholen
- De versterkingsopgave van andere risicovolle panden als zorgvastgoed, gebouwen voor hulporganisaties en opvanglokaties
- Pilot erfgoed met de aanpak van de kerk in Overschild
- Monumentaal pand in de historische kern/ het beschermd dorpsgezicht van Slochteren, waarin Staatsbosbeheer kantoor en informatiepunt wil vestigen
- Het proefproject voor de versterking en verduurzaming van corporatiewoningen, waarbij in 2015 150 rijwoningen worden aangepakt, waarna in 2016 er 1500 volgen. Hiervan liggen er 108 woningen in HSSM. Hiervan worden er 4 aangepakt in 2015 en 104 in 2016
- Bilaterale trajecten van NAM met diverse partijen
- Op dit moment worden wij met enige regelmaat betrokken bij complexe situaties, hetzij via de NAM, via de eigenaar of via medewerkers van het sociaal team. We kennen echter het exacte aantal complexe situaties niet. Wij hechten hier wel belang aan, om onze publieke verantwoordelijkheid naar bewoners en bedrijven te kunnen waarmaken en het publieke belang te kunnen waarborgen

Deze trajecten willen we onder publieke regie brengen.
Voor zover deze opgaven zich voor doen in HSSM, willen wij deze zo veel als mogelijk koppelen aan andere opgaven in het gebied, in dorp of wijk, zodat we de verschillende opgaven met en voor bewoners zo goed mogelijk kunnen organiseren en er integrale afwegingen gemaakt kunnen worden.

4.2 Gebiedsproces Overschild en Luddeweer

Overschild, Luddeweer en het landelijk gebied daaromheen vallen binnen het kerngebied van de aardbevingen, zie de kaart hieronder. In het gebied wonen bijna 600 inwoners en staan ongeveer 300 objecten: merendeels woningen, meer dan 40 agrarische bedrijven, 2 kerken en een dorpshuis. Wij hanteren hierbij de kennis en informatie zoals de NAM die heeft gehanteerd. Binnen de systematiek, die op dit moment door NAM/CVW is ontwikkeld gaat men ervan uit dat in dit gebied alle panden geïnspecteerd moeten worden om te bepalen of en in welke mate elk pand versterkt moet worden.
Overigens heeft Nationaal Coördinator Groningen aangegeven dat hij steeds elk half jaar de uitgangspunten voor het programma wil vaststellen op basis van een 'critical review', waarin de meest recente wetenschappelijke inzichten publiekelijk worden bediscussieerd en vastgesteld.

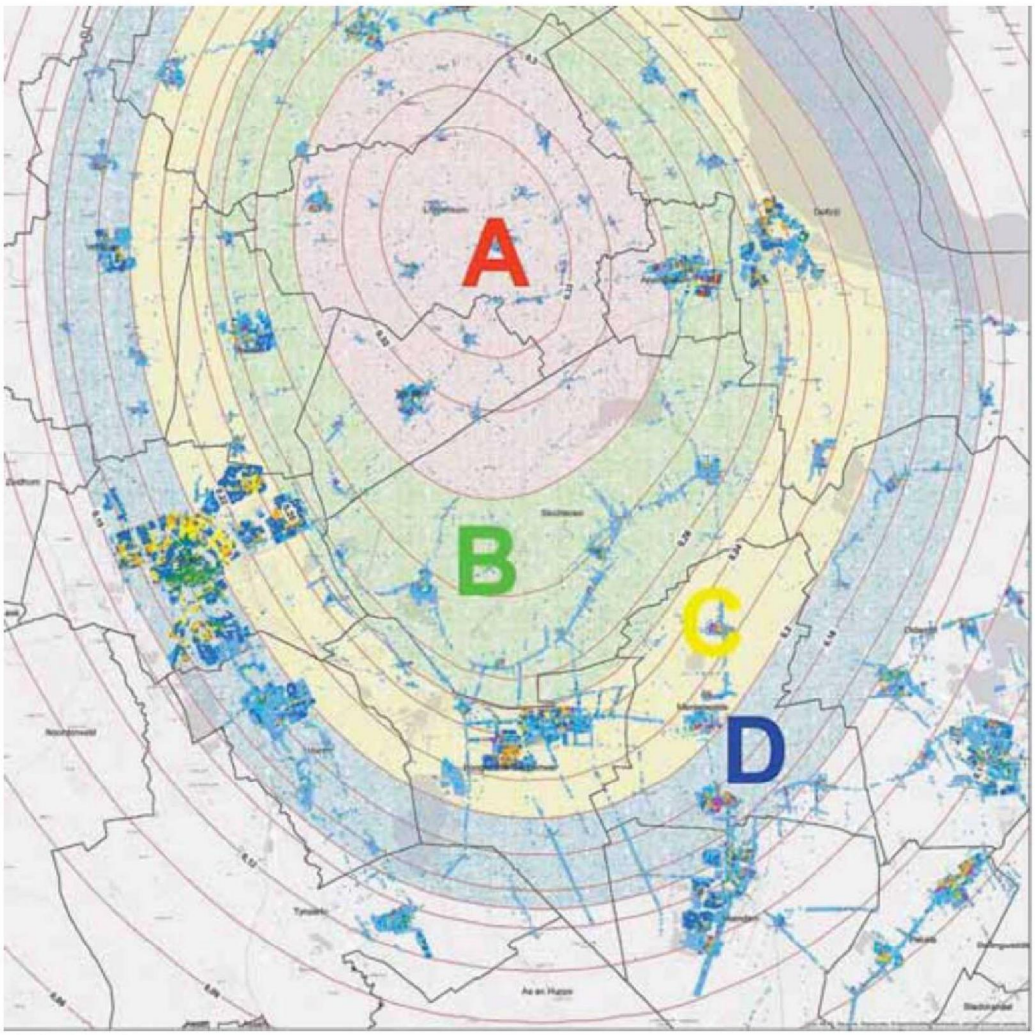

Gebiedsindeling PGA contouren
Bron: NAM

We willen vanaf medio 2016 met bewoners en ondernemers het proces in dit gebied oppakken. Wij hanteren hierbij zowel een collectieve als een individuele aanpak.

Collectieve aanpak
De collectieve aanpak richt zich op dorp, wijk of buurtschap. Daarbij is het niet alleen van belang hoe bewoners en ondernemers aankijken tegen de individuele versterkingsopgave maar ook hoe zij aankijken tegen de leefbaarheid, het voorzieningenniveau en de toekomst van hun dorp of gebied. Wat willen zij absoluut behouden en wat niet? Als er veel individuele woningen versterkt moeten worden, wat betekent dit dan voor de bereikbaarheid van het gebied en voor de sociale samenhang? Wat kan een dorp aan? Wat heeft een ondernemer nodig voor de continuïteit van zijn bedrijfsvoering? Al deze vragen plaatsen we naast de bestaande plannen, voor zover die

beschikbaar zijn, zodat we met bewoners en ondernemers tot een optimale aanpak voor hun gebied komen.

Individuele aanpak.
Als duidelijk is dat een woning versterkt moet worden start het geprek met de bewoners over hun wensen, keuzes, zorgen en toekomstperspectief. Zo werken we samen met bewoners aan de kwaliteit van de gekozen oplossingen en zetten we daadwerkelijk in op herstel van vertrouwen.

4.3 Onderzoeksopgave

Het grondgebied van de HSSM-gemeenten wordt gekenmerkt door een grote diversiteit in bevolkingssamenstelling, economie, bebouwde omgeving en cultuurlandschap. Het gebied bestaat uit (delen van) de Veenkoloniën, Woldstreek en Oldambt. Veen, zand en klei. Van typisch veenkoloniaal landschap en een beschermd dorpsgezicht in Kiel-Windeweer tot een beeldbepalende bebouwing op de zandrug, van Slochteren tot Siddeburen en grote Oldambtster boerderijen in het kleigebied. Van stedelijkheid en industrie in Hoogezand-Sappemeer tot landbouw en kleinschalige bedrijvigheid in en rond de dorpen. Ook de opgaven in het gebied zijn zeer divers: van krimp aan de oostkant, tot stabiliteit en lichte groei tegen de stad Groningen aan.

Deze grote diversiteit leidt tot een omvangrijk onderzoeksprogramma, waarbij voor alle typen vastgoed in ons gebied geldt dat meer kennis en informatie nodig is om tot strategische, tactische en operationele keuzes te kunnen komen.
We onderscheiden daarbij de volgende typologieën, zonder daarmee volledigheid te pretenderen: hoogbouw, vrijstaande woningen, rijwoningen, twee-onder-een-kappers, gebouwen met een centrumfunctie (de zogenoemde risicovolle locaties) industrie, erfgoed.

Hoogbouw
Voor hoogbouw in het gehele gebied is nog te weinig bekend, ondanks enkele onderzoeken naar specifieke locaties. Er is integraal onderzoek vereist onder centrale regie naar hoogbouw in het gehele aardbevingsgebied. Een voorstel voor de onderzoeksopgave is reeds ontwikkeld vanuit de NCG.

Risicovolle bedrijven
Inventarisatie en risicoanalyse van bedrijven zonder BRZO indicatie, maar die wel een risico kunnen vormen voor de omgeving (in samenwerking met Omgevingsdienst Groningen & Veiligheidsregio Groningen)

Risicovolle locaties
In beeld brengen van locaties met een gebruiksvergunning, waar veel mensen tegelijk aanwezig (kunnen) zijn, en hier een prioritering in aanbrengen: waar is een risicoanalyse/versterking benodigd, waar niet? (in samenwerking met Veiligheidsregio Groningen)

Erfgoed
De HSSM gemeenten, Menterwolde, Slochteren en Hoogezand-Sappemeer, tellen 170 rijksmonumenten, 2 beschermde dorpsgezichten, 80 gemeentelijke monumenten en daarnaast aangewezen karakteristieke – en/of beeldbepalende panden. Het cultureel erfgoed met een bijzondere status is op grond van de Monumentenwet, Erfgoedverordening en/of het bestemmingsplan beschermd. Veel waardevol erfgoed heeft echter (nog) geen beschermende status waardoor het ingrijpend kan worden gewijzigd of gesloopt. Voor erfgoed en monumenten is in aansluiting op de Verkenning erfgoed nader verdiepend onderzoek nodig met aandacht voor onder meer complexe situaties, problemen rond schadeherstel en herstelmethodiek monumenten.

Vrijstaande woningen
In dit segment treffen we een grote variaties in bouwjaar en bouwstijl aan. Er is onderzoek gedaan naar tientallen typologieën van vrijstaande woningen en de risico's bij dit vastgoed. Deze informatie moet beschikbaar komen, om risico's en nadere prioritering binnen dit vastgoed te kunnen bepalen.

Andere typen vastgoed
Alle overige gebouwen, zoals winkels, kantoren, overige bedrijfsgebouwen, sport- en verenigingsgebouwen etc. vragen om maatwerk. Per situatie moet worden bekeken wat de bouwkundige staat is en welke maatregelen moeten worden getroffen om het betreffende gebouw te versterken, dan wel te slopen en nieuw te bouwen. Ook hier moet een koppeling worden gelegd met de opgaven op het gebied van leefbaarheid en bevolkingsontwikkeling.

4.4 Koppelingen

In het kader van de voorgenomen herindeling van de gemeenten Menterwolde, Hoogezand-Sappemeer en Slochteren wordt op dit moment een strategische visie voor HSSM gemaakt. Deze visie is naar verwachting in maart 2016 beschikbaar. In vervolg daarop willen we de strategische visie en de bestaande plannen waar mogelijk en noodzakelijk koppelen aan de versterkingsopgave en onderzoeken waar we door een combinatie te maken, meerwaarde kunnen bereiken.
De prioritering van de versterkingsopgave vindt plaats op basis van het hierboven beschreven afwegingskader, waarbij risico's en kansen in samenhang worden afgewogen. Uiteraard staat de veiligheid hierbij altijd voorop, maar waar we 'werk met werk' kunnen maken zullen we dat stimuleren.
Waar nodig starten we nieuwe gebiedsprocessen op, waarbij we samen met bewoners de versterkingsopgave ter hand nemen in combinatie met andere noodzakelijke maatregelen.
We maken een goede match met vraagstukken rond leefbaarheid, demografie, arbeidsmarkt, duurzaamheid, voorzieningen, levensloopbestendigheid en infrastructuur.

Woningmarkt

De kernopgave voor de woningvoorraad en daarmee ook voor de sociale voorraad is het op peil brengen en houden van de kwaliteit van de voorraad in relatie tot vraag en aanbod en (verwachte) ontwikkelingen daarin in de toekomst. Daarbij in te spelen op kansen voor verduurzaming, levensloopbestendiger maken en op de demografische transities. Ook ontwikkelingen van andere producten, locaties en herverkaveling op buurt-, wijk- of stedelijk niveau zijn daarbij denkbaar om deze stappen en het beoogde eindbeeld van Kansrijk Groningen mogelijk te maken. Verbreding, versnelling en intensivering van de aanpak is hier bij uitstek aan de orde.
De woningcorporaties zijn eigenaar van een groot deel van de sociale woningvoorraad in ons gebied. Een behoorlijk deel van de schades bevindt zich ook in hun bezit. In alle gemeenten geldt dit zeker ook voor de rijwoningen . Daarnaast is in Hoogezand-Sappemeer een groot deel van het bezit hoogbouw (3 lagen en hoger) met bijbehorende (mogelijke) gebouwrisico's en groepsrisico's. Er is op dit moment nog onvoldoende volledig bekend over huidige schades, kans op toekomstige schades, de noodzaak en mogelijkheden van versterking en de veiligheid, om hierover duidelijkheid te kunnen verschaffen. In 2016 heeft een scan van de hoogbouw daarom een hoge prioriteit. Het is zeer gewenst dit onder centrale overheidsregie van de NCG te laten uitvoeren en in samenspraak en samenwerking met de eigenaren.
Onder andere Lefier, Steelande Wonen, Groninger Huis en Woonzorg Nederland participeren in het C14 overleg met de NCG. Daarnaast zijn er meerdere grotere vastgoedeigenaren met groter bezit.

Bekend is dat de corporaties onderzoek uit laten voeren en hun huidige strategisch voorraadbeleid hier tegen af gaan zetten. Er ontbreekt nog te veel informatie om op dit moment een langjarig programma naar het toekomstig strategisch voorraadbeleid en eindbeeld te schetsen. Het jaar 2016 zal grotendeels in het teken staan van onderzoek, feitelijke informatie bijeen brengen en planvorming. Om een goed overzicht te verkrijgen is het gewenst om informatie over PGA-waarden, rekenwaarden van sterkten van gebouwen, gevolgklassen en bouwkundige specificaties te weten om tot een toetsings- en afwegingskader te kunnen komen. Vervolgens dit af te wegen tegen huidige en toekomstig strategisch voorraadbeleid en te koppelen aan budgetten voor versterking. Daaruit is een breed palet aan opties en keuzes voor te stellen dat in de komende periode nader moet worden uitgewerkt. Ook de impact op de openbare ruimte en leefbaarheid moet daarin worden betrokken.
Dit kan ook kansen bieden voor bijvoorbeeld versnelling van herstructurering, verduurzaming en inspelen op vraagstukken rond vraag en aanbod en ontwikkelingen in de woningmarkt. Op andere onderdelen van de portefeuille zou dit bijvoorbeeld kunnen leiden tot langer door-exploiteren van een gebouw dan eerder gepland, juist vanwege het feit dat een gebouw veilig/aardbevingsbestendig is.
Het feit dat de gemeenten Groningen, Menterwolde en Hoogezand-Sappemeer niet meegenomen worden in het OTB/TU Delft onderzoek zou voor de aanpak van schadeherstel, versterking en de bredere aanpak in de gebieden in beginsel niet tot onderscheid mogen leiden. Het liefst vertellen wij samen met de eigenaren tegen huurders dat hun huizen veilig en aardbevingsbestendig zijn. Maar daar waar dat niet het geval is, of dit op dit moment nog niet valt te zeggen, moet de woonplaats niet uitmaken. Elke inwoner in de provincie met gelijke problemen en gelijke overlast moet gelijk behandeld worden.

De gemeenten Hoogezand-Sappemeer en Slochteren hebben via de Regio Groningen Assen (RGA) deelgenomen aan het Woningbehoefte onderzoek van Companen. In veel gemeenten in het RGA gebied is de komende jaren nog behoefte aan uitbreiding van de voorraad en/of uitbreiding en vragen in bepaalde segmenten van de woningmarkt. Veel factoren zijn van invloed en zullen nadrukkelijker gemonitord gaan worden in RGA verband, zoals de vergrijzing, de migratie, omvang en samenstelling van huishoudens en ontwikkelingen van woonwensen.
De gemeente Menterwolde maakt deel uit van het Regionaal Woon- en Leefbaarheidsplan Oost-Groningen. Door de krimp is er in Menterwolde slechts een beperkte behoefte aan uitbreiding van de woningvoorraad en gaat het met name om vervangende nieuwbouw en verbetering van de bestaande voorraad.
Wij achten het noodzakelijk de invloed van de aardbevingsproblematiek op de woningmarkt blijvend te monitoren.

In ieder geval zal er in alle gemeenten nieuwbouw plaats moeten blijven vinden voor kwaliteitsverbetering van de voorraad. Met mogelijke toekomstige afname van bevolkingsaantallen en later huishoudensaantallen kunnen dan aan de onderkant van de voorraad op langere termijn op intensievere wijze complexen uit de voorraad worden genomen.
Ook voor de sociale huurwoningen voorraad geldt: 'gelijke monniken, gelijke kappen' in vergelijkbare situaties van overlast, groepsrisico's en de toepassingen van alle huidige en denkbare regelingen voor schadeherstel, versterking, waardedaling enz.

Vestigingsklimaat

Naast de veiligheid van bedrijven en omwonenden hechten wij er grote waarde aan dat het vestigingsklimaat niet geschaad wordt door de aardbevingen. Dit vraagt om een aantal maatregelen.
Schade van aardbevingen op de bedrijfsvoering moeten geminimaliseerd worden. Dit is voor ondernemers feitelijk niet anders dan voor instellingen, corporaties en particulieren. Essentieel daarbij zijn:

- directe en correcte schadeafhandeling
- minimaliseren van de tijdsperiode dat een bedrijf niet operationeel is door herstelwerkzaamheden.
- bekendheid creëren rond nieuwbouwregelingen en de kansen die dit biedt.
- goede informatievoorziening over oorzaak, effect en oplossingen van aardbevingen. Bijvoorbeeld over schadeafhandeling en verzekeringskwesties.
- Ondernemers dienen de gelegenheid te krijgen om te inventariseren hoe kwetsbaar het productieproces van het bedrijf is als er een (kleine) aardbeving plaatsvindt en hoe de gevolgen daarvan voorkomen kunnen worden.

Met name in het landelijk gebied (Slochteren en Menterwolde) is het aandeel MKB groot. Veel van deze kleinere ondernemers ondervinden problemen als gevolg van de aardbevingen. Daarbij loopt privé en bedrijfsvoering door elkaar wat het oplossen van deze problemen met behulp van de bestaande regelingen (commissie bijzondere situaties, bedrijvenloket NAM) bemoeilijkt. Er is een sterke behoefte aan specifieke regelingen voor deze ondernemers, waardoor maatwerk geboden kan worden.

Arbeidsmarkt

De regio Hoogezand-Sappemeer, Slochteren en Menterwolde (HSSM) heeft ongeveer 18.000 arbeidsplaatsen. In de Industrie zien we de meeste banen (5.812 banen in 2012, 32%). Andere belangrijke sectoren zijn Zorg (2.176 banen, 22%) en Handel (2.598 banen, 14%).

Kansen voor de arbeidsmarkt:

- Er is sprake van een enorme bouwopgave: er liggen kansen in de sector Bouw en aanpalende sectoren.
- Uitbreiding van banen aan de 'onderkant' van de arbeidsmarkt.
- We verwachten een toename in logistiek en de dienstverlenende sector (juridisch, administratie, financieel).
- Meer innovatie in de bouw op het gebied van duurzaamheid en levensloopbestendigheid.

Om bovenstaande kansen volledig te kunnen benutten, willen we de randvoorwaarden voor een goed ondernemersklimaat op orde hebben. Randvoorwaarden die passend zijn bij onze huidige arbeidsmarkt en de snel opkomende nieuwe arbeidsmarkt in stad en regio:

- bieden van onderwijs dat aansluit bij de vraag (gericht op de bouwsector en 'bewonersbegeleiding').
- goede begeleiding naar werk bieden, met name voor banen aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

- bieden van een goede (digitale) infrastructuur, denk aan breedband in de buitengebieden en een goede ontsluiting van bedrijventerreinen.
- goed functionerende aanbestedingssystematiek, om zoveel mogelijk de regionale arbeidsmarkt te kunnen bedienen.
- optimale facilitering van starters.
- optimaliseren van financieringsmogelijkheden voor MKB, zzp'ers en starters, om nieuwe bedrijven te stimuleren.

Economie

Economie is grensoverschrijdend. HSSM ligt onder de rook van de stad Groningen, waardoor kennis en innovatiemogelijkheden goed bereikbaar zijn. Een groot deel van de inwoners uit HSSM pendelen naar stad en regio om te werken. Maar ook veel pendelaars komen onze kant op.

- Om de werkgelegenheid te behouden hebben onze ondernemers zekerheid nodig (zie vestigingsklimaat).
- Recreatie en toerisme is een groeiende sector in onze regio. Graag laten we onze 'parels' zien en versterken we het imago (in combinatie met de woningmarkt).
- Mogelijkheden verkennen om de succesvolle marketingcampagne 'Er gaat niets boven Groningen' nog meer in te zetten voor de regio.
- Kennis- en onderzoeksmogelijkheden op het gebied van bewonersbegeleiding in combinatie met sociale teams.

Zonder al te diep op de bestaande projecten in te gaan, zien we kansen in koppelingen aan projecten die al lopen binnen de gemeenten, of die we op dit moment (samen met ondernemers) voorbereiden. Een voorbeeld hiervan is het project Bedrijvig en Leefbaar Hoogezand-Sappemeer: op een aantal locaties in Hoogezand-Sappemeer is een spanningsveld ontstaan tussen bedrijvigheid en leefbaarheid. Bedrijven willen uitbreiden en bewoners willen veilig en zonder overlast kunnen wonen. Een zelfde problematiek speelt in Zuidbroek, waar oplossingen moeten worden gevonden in combinatie met een revitalisering van het Industrieterrein Zuidbroek.

Leefbaarheid

Tegelijk met de versterkingsopgave willen we werken aan een kansrijk Groningen. Een belangrijk onderdeel hiervan is de leefbaarheidsopgave. Versterking van de leefbaarheid moet een integraal onderdeel vormen van de gebiedsprocessen. Hiervoor hanteren we een collectieve aanpak waarbij we samen met de inwoners, ondernemers en maatschappelijke organisaties tot een gezamenlijk plan komen.
Naast de aanpak in de gebiedsprocessen geven we in 2016 aandacht aan de al lopende leefbaarheidsopgaven die een link hebben met het aardbevingsdossier. Zie daarvoor het aparte document 'Aanpak Slochteren contour A en B'. Voor Slochteren zijn dat de projecten die gebruik maken van de diverse leefbaarheidsregelingen van de dialoogtafel. Vanuit het uitgangspunt 'gelijke monniken, gelijke kappen' staan we op het standpunt dat de gemeenten Hoogezand-Sappemeer en Menterwolde ook gebruik kunnen maken van deze regelingen.

Zorg

Het landelijke beleid ten aanzien van wonen en zorg leidt tot grote veranderingen in de zorg: ontkoppelen van wonen en zorg, extramuralisering, verschuiving van professionele- naar informele zorg en decentralisatie van verantwoordelijkheden naar gemeenten.
Er bestaan grote zorgen over de toekomstbestendigheid van de zorg, zeker voor bewoners met een klein inkomen en in krimpdorpen, waar de voorzieningen verdwijnen.
Tegelijkertijd willen we ook kijken naar de kansen en nieuwe initiatieven stimuleren. We kijken met belangstelling naar het ontstaan van zorgcoöperaties, mogelijkheden van nieuwe media en nieuwe zorgconcepten.

Duurzaamheid

Waar mogelijk willen we de versterkingsopgave koppelen aan de energietransitie. Een goed voorbeeld hiervan is het warmtenet in Hoogezand, waar het huis voor cultuur wordt aangesloten op restwarmte van de industrie. Op dit moment wordt een businesscase uitgewerkt, waaruit moet blijken of het rendabel te maken is om corporatiewoningen ook aan te sluiten op dit warmtenet en hiermee een bijdrage te leveren aan de ambitie van '0 op de meter'. Bij de renovatie en herinvulling van de kerken in Overschild en Siddeburen wordt gestreefd naar energieneutraliteit. Samen met de andere gebiedsteams streven we naar het koppelen van de verduurzaming van woningen gekoppeld aan de versterkingsopgave. Hiervoor moet in gezamenlijkheid een goed instrumentarium ontwikkeld worden om met name particuliere eigenaren te stimuleren dit op te pakken. Waar mogelijk willen we ook bij de versterking van de andere vastgoedobjecten stappen vooruit zetten richting duurzaamheid.
In diverse dorpen, ook in HSSM, zijn groepen inwoners bezig met projecten om collectief energie op te wekken. We willen hiertoe ruimte bieden en deze projecten stimuleren en ondersteunen. Omdat hier vanuit de dialoogtafel al een apart programma voor wordt ingezet zou het goed als alle drie gemeenten van de geboden ondersteuning gebruik kunnen maken.

5. RANDVOORWAARDEN VANUIT HET MJP

Bij de totstandkoming van het gebiedsprogramma hebben wij ons steeds de vraag gesteld:
Wat is gebiedseigen, wat willen en moeten we gebiedsgericht oppakken en van welke vraagstukken verwachten wij dat de NCG dit oppakt vanuit het Meerjarenprogramma.

Wij gaan ervan uit dat onderstaande vraagstukken voor het totale aardbevingsgebied worden opgepakt.

- Onderzoek en nulmeting infra
- Snel internet (5G, glasvezel en andere nieuwe technieken)
- Analyse en strategie economie en arbeidsmarkt
- Onderzoek en instrumentarium cultuurhistorische waarden
- Aanpak energietransitie
- Kennisontwikkeling en opleidingsprogramma
- Promotie en imagocampagne Groningen
- Regelingen
- Ontsluiten van onderzoek en bronbestanden

Daarnaast verwachten wij dat de NCG de gebieden faciliteert met specialistische expertise en menskracht. Wij zien ook een belangrijke rol voor de NCG als het gaat om kennisontsluiting en het organiseren van kennisdeling, zodat er een continue proces van leren en verbeteren ontstaat.

Om een start te kunnen maken met het gebiedsproces Overschild/Luddeweer verwachten wij in eerste instantie 5 fte in te moeten zetten, bestaande uit procesmanagement, projectleiding, beleidscapaciteit, ondersteuning, en communicatieadvies/uitvoering. Dit is exclusief de benodigde personele inzet voor de individuele aanpak, waarvoor we uitgaan van 3 fte bewonersbegeleiding per 100 adressen.

Voor de onderzoeksopgave verwachten we dat budget beschikbaar komt om onderzoek uit te zetten. Deels zal het gaan om gebouwspecifieke inspecties, deels om meer generiek onderzoek.

Voor het koppelen van de versterkingsopgave aan staand beleid is beleids- en plancapaciteit noodzakelijk. Nu al investeren de gemeenten, vanuit bestaande capaciteit in het aardbevingsdossier. Dit is geen houdbare situatie en gaat ten koste van andere dossiers en regulier werk van gemeenten. Structurele inzet vanuit gemeenten voor uitvoering van het Meerjarenprogramma vraagt veel capaciteit, die op dit moment nog niet in een concrete omvang te vatten is.

6. VERVOLGPROCES

In oktober zal vanuit de NCG het meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen worden voorbereid, waarbij de gebiedsprogramma's, de inbreng van maatschappelijke organisaties en de inbreng vanuit de thematische werkconferenties worden geïntegreerd en geprioriteerd.

Op 4 november wordt het Concept Meerjarenprogramma gepresenteerd, waarna finale afstemming over het programma plaatsvindt.

In november willen wij bewoners informeren en waar mogelijk reacties ophalen via het organiseren van twee tot drie inloopbijeenkomsten per gemeente.
Tegelijkertijd vindt in november afstemming plaats met de stuurgroep, waarin de 14 overheden zitting hebben, en met de maatschappelijke organisaties als Groninger Bodembeweging, Groninger Dorpen, Natuur- en Milieuorganisaties en LTO Noord.

Op 2 december wordt de definitieve versie gepresenteerd, die vervolgens wordt voorgelegd aan ministerraad, colleges van Burgemeester en Wethouders van de 12 gemeenten en aan het college van Gedeputeerde Staten.
In januari wordt het Meerjarenprogramma ter finale besluitvorming voorgelegd aan de Tweede Kamer, de gemeenteraden en aan Provinciale staten.

RELEVANTE GEMEENTELIJKE DOCUMENTEN

Leefbaarheidsvisie 2014, Slochteren
Prestatieafspraken met Lefier, Steelande Wonen en de Huurdersraad Hoogezand-Sappemeer
Sociaal-economische foto Hoogezand-Sappemeer, Slochteren, Menterwolde, CAB Groningen, 2015
Woningbehoefteonderzoek 2015, Regio Groningen-Assen, Companen
Woon- en leefbaarheidsplan 2015+, Menterwolde (inspraakversie april 2015)
Aanvulling woonplan gemeente Slochteren (vastgesteld 24/9/2015)

BIJLAGE 9 – INBRENG STAD GRONINGEN IN HET MEERJARENPROGRAMMA

Inbreng Stad in Meerjarenprogramma
Onderwerp Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen.

Steller J. Engels

Nationaal Coördinator Groningen
t.a.v. de heer J.G.M. Alders
Postbus 3006
9701 DA GRONINGEN

Geachte heer Alders,

Zoals afgesproken in onze lokale stuurgroep Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen biedt ons college u hierbij de inbreng aan voor het integrale meerjarenprogramma. In deze brief benoemen wij expliciet de wensen en de bedenkingen zoals deze in uw aanwezigheid door de fracties van de gemeenteraad kenbaar zijn gemaakt, op woensdag 23 september 2015.

Bijgaand document bevat de inbreng voor het programma voor het gebied van de gemeente Groningen. Het gaat hierbij om de stad Groningen alsook het landelijk gebied binnen onze gemeentegrenzen. De oostzijde van de stad, met name in en rondom de MEER-dorpen vraagt eveneens om onze expliciete aandacht.

Het betreft een inbreng die open staat voor verdere aanvulling, aanscherping en nadere prioritering, mogelijk in lijn met nieuwe inzichten. Wij pretenderen niet met dit document alomvattend te zijn. Wij hebben onze inbreng op hoofdlijnen gedeeld met de samenwerkingspartners van de gemeente, zoals de corporaties, het bedrijfsleven en het onderwijs. Het programma zullen wij vanuit onze rol verder met de partners invullen.

Vanuit de regiobrede aanpak wordt bijvoorbeeld een groot aantal gebiedsoverstijgende thema's en maatregelen ingebracht zoals regelingen en handelingsperspectieven voor bewoners, gebruikers en eigenaren.
Parallel aan de gebiedsgerichte voorbereiding hebben functionele werkconferenties plaatsgevonden rondom specifieke thema's zoals veiligheid, wonen, economie en cultureel erfgoed. Ook heeft een werkconferentie plaatsgevonden met maatschappelijke organisaties. Wij verwachten dat de resultaten van deze werkconferenties en verkenningen worden uitgewerkt in het uiteindelijke programma en in maatregelen voor de vier gebieden.

Zoals eerder gesteld: onze mogelijke inbreng zien wij tegen de achtergrond van het besef dat de inzichten over aardbevingen voortdurend aan verandering onderhevig zijn. Nieuwe, meer op de Groningse situatie toegesneden onderzoeken en inzichten geven stapsgewijs meer duidelijkheid over de intensiteit en reikwijdte van de aardbevingseffecten. Daar willen wij op dit moment niet op vooruitlopen, maar het programma zal zodanig flexibel moeten zijn dat op nieuwe inzichten geanticipeerd en gereageerd kan worden. De afgesproken inzet voor 2016 is die acties en

maatregelen aan te dragen, die met de kennis van vandaag in ieder geval noodzakelijk lijken te zijn.

Alle betrokken partijen realiseren zich dat onder hoge tijdsdruk een programma tot stand moet komen, dat recht doet aan de behoefte en positie van de inwoners, ondernemers en instellingen. Desondanks concludeerden de fracties in de gemeenteraad dat het voorliggende programma een goede basis biedt voor het uiteindelijke programma voor stad en regio. Zoals aangegeven in ons document en opnieuw bevestigd door de raadsfracties zijn Stad en Ommeland onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Uit de bespreking met de gemeenteraad hebben we een aantal accenten meegekregen die wij in deze brief aanvullend en deels ons document bevestigend aan de NCG willen meegeven.

Deze betreffen:

- Het belang van herstel van vertrouwen, te bereiken door aandacht voor het individu, de burger en ondernemer. Heldere informatievoorziening, eenduidige regelingen (bij voorkeur in één regeling) en gelijke uitgangspositie voor alle belanghebbenden en schadegevallen kunnen aan dit herstel bijdragen. Wij verkennen de mogelijkheden om gezamenlijk met u en andere partijen een laagdrempelig en goed bereikbaar informatiepunt te realiseren;
- Het benutten van de kans om de noodzakelijke verstevigingsopgave te combineren met de gewenste energietransitie. Daartoe hebben wij in de bijlage een aantal concrete mogelijkheden aangedragen voor opschaling van lopende initiatieven. In lijn met uw oproep pakken wij de handschoen op en gaan actief op zoek naar creatieve oplossingen om grootschalige investeringen lonend te maken. Wij kijken daarbij niet alleen naar de corporatieve woningen en het maatschappelijk vastgoed maar ook naar het particuliere eigendom. Toekomstbestendigheid gaat immers verder dan alleen directe aardbevingsschade;
- Het benutten van de kans om de werkgelegenheid in stad en regio te laten groeien. Wij zien daarvoor een breed scala aan mogelijkheden binnen de keten onderwijs-overheid-bedrijfsleven, variërend van scholing en opleiding tot het benutten van de ruimte in de aanbestedingswetgeving, bijvoorbeeld via social return. Daarnaast ziet de gemeente ook groeikansen voor bedrijven en ondernemers die zich bezighouden met energietransitie. Voorbeelden vindt u in ons document.

Daarnaast hebben wij de passage over het planproces van de Oosterhamrikzone, als onderdeel bereikbaarheidsopgave voor het UMCG, ten opzichte van het concept document genuanceerd.

Tenslotte, met het meerjarenprogramma zet u zich als NCG samen met de overheden in om de effecten van de aardbevingen te minimaliseren. Dat neemt niet weg dat wij, met de raad, van mening zijn dat de gaswinning moet worden teruggebracht naar een zo laag mogelijk niveau als voor de veiligheid nodig is.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

de burgemeester,
Peter den Oudsten

de secretaris,
Peter Teesink

Bijlage.

Inbreng gemeente Groningen
Meerjarenprogramma Kansrijk en Aardbevingsbestendig Groningen

0. Samenvatting en prioriteiten
In dit document wordt aangegeven hoe de gemeente Groningen wil omgaan met de effecten en consequenties van aardbevingen in de stad en het buitengebied (MEER-dorpen). Het is een eerste concept voor de gebiedsgerichte inbreng in het totale meerjarenprogramma voor Stad en Regio. Wij geven aan welke kansen we zien om het duurzaam groeiperspectief voor de gemeente Groningen te behouden.

Onze inbreng is ingegeven vanuit de overtuiging dat de stad en regio onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. De arbeidsmarkt en het vestigingsklimaat houden zich niet aan gemeentegrenzen. De regio werkt, winkelt, geniet onderwijs en gebruikt zorg in de stad. Daarmee is er verantwoordelijkheid voor de veiligheid van 350.000 inwoners, werknemers, studenten, recreanten en bezoekers, die dagelijks zijn aangewezen op de stad. Een gemeente die de komende decennia, tegen de achtergrond van een krimpend verzorgingsgebied, een groei blijft doormaken. Voor 2016 zal het programma,wat de gemeente betreft vooral gericht zijn op passende maatregelen die het stedelijk- en landelijk gebied binnen de gemeente Groningen veilig houden en de economische ontwikkeling mogelijk blijven maken, waarbij de koppeling met de energietransitie ondubbelzinnig is: de regio moet sterker en duurzamer uit de aardbevingsopgave komen. De stad kan daar als kenniscentrum en proeftuin in regionaal verband een belangrijke bijdrage aan leveren.

Veiligheid gaat meer dan alleen over normen en richtlijnen: het gaat erom dat mensen zich veilig voelen en weten. Informatieverstrekking en uitwisseling is cruciaal: inwoners, ondernemers, eigenaren moeten zich kunnen laten informeren, de gemeente moet weten wat er speelt onder bewoners, ondernemers en bezoekers en zowel gemeente, inwoners en initiatiefnemers (investerende partijen) moeten daarop kunnen handelen. Dat laatste vereist adequate regelingen die ervoor zorgen dat de negatieve effecten van aardbevingen worden gecompenseerd. Daarbij geldt gelijke monniken, gelijke kappen: niet de woonplaats, maar de 'overlast' is bepalend. Het belang van herstel van vertrouwen, te bereiken door aandacht voor het individu, de inwoner en ondernemer in het gebied kan niet voldoende benadrukt worden.

Acties 2016
- Risicoscan oostelijke stadswijken en buitengebied.
  - Verkennend onderzoek MEER-Dorpen
  - Onderzoek Hoogbouw oostzijde stad
- Risicoscan Openbare Ruimte en Erfgoed binnenstad
  - accent op openbare ruimte met verblijfsfunctie / verkeersfunctie (fietsers) / recreatieve functie
  - Nader onderzoek cultureel erfgoed
- Risicoscan maatschappelijk vastgoed/publieke voorzieningen
  - Onderzoek scholen, verzorgingstehuizen, gebouwen met kwetsbare groepen
- Risicoscan kritische infrastructuur
  - Bereikbaarheid kritische zorgvoorzieningen en hulpdiensten
  - Bereikbaarheid topvoorzieningen/clusters van werkgelegenheid en voorzieningen (economische levensaders functioneren stad en regio)

    - Onderzoeken kunstwerken: bruggen, viaducten en kades/beschoeiingen
    - Onderzoek aanpak noordoostelijke bereikbaarheid UMCG (mede vanuit aardbevingsopgave aansluiten bij afwegingsproces planstudie Gerrit Krolbrug/Oosterhamrikzone).
- Kansen grijpen voor verduurzaming
    - bestaande verduurzamingsprogramma's versnellen om meteen ook bestendig te maken en daarmee kansen te benutten:
    - Geothermie, Groene Loper, opschalen initiatieven
    - Ondersteuning verduurzamingsplannen corporaties en particulieren
- Organisatie op orde
    - Veiligheid bij ongevallen en rampen
    - Versterken dienstverlening vanuit gemeente (m.n. vergunningverlening)
    - Informatievoorziening: beschikbaar en bereikbaar (vindbaarheid; investeren in complete informatie) en deels actief (infopunt in oostelijke wijken; binnenstad afhankelijk van uitkomsten scans)

Doorkijk 2017-2020:

- Onderzoek en maatregelen hoogbouw overige delen stad
- Onderzoek en maatregelen laagbouwwoningen en -gebouwen oostkant (scope afhankelijk van dan geldende contouren en bouw-eisen)
- Fondsvorming cultureel erfgoed
- Risico's openbare ruimte rest van de stad
- Overig maatschappelijk vastgoed en publieksvoorzieningen
- Doorvertaling consequenties van inventarisaties hoofdinfrastructuur en concretisering wijze van omgang met eigendommen andere partijen (schade, versterking, rijksregeling)

STAD AAN DE RAND VAN HET AARDBEVINGSGEBIED

1. Uitgangspunten

Onze inbreng formuleren wij tegen de achtergrond van het besef dat de inzichten over aardbevingen voortdurend aan verandering onderhevig zijn. Nieuwe, meer op de Groningse situatie toegesneden onderzoeken en inzichten geven stapsgewijs meer duidelijkheid over de intensiteit en reikwijdte van de aardbevingseffecten. Duidelijk is dat het vaststellen van normen en richtlijnen en de vertaling in wet- en regelgeving verantwoordelijkheden van het Rijk zijn. Veel tekenen wijzen erop dat de situatie voor de gemeente Groningen ten opzichte van de nu geldende richtlijnen (NPR) gunstiger zal worden. Daar kunnen wij op dit moment in onze concrete besluitvorming niet op vooruitlopen, maar het gebiedsgerichte programma zal zodanig flexibel moeten zijn dat op nieuwe inzichten geanticipeerd en gereageerd kan worden. Dat betekent flexibiliteit om af dan wel op te schalen. Wij benaderen de aardbevingen met een realistisch en nuchtere blik: doen wat moet, maar niet onnodig onrust veroorzaken.
Wij richten ons voor 2016 dan ook op die acties en maatregelen die met kennis van vandaag sowieso noodzakelijk lijken te zijn. 'No regrets' om het Gronings te zeggen. En te allen tijde geldt: daar waar schade in de Stad is opgetreden of zich zal voordoen vragen wij van de instanties dat zij dit adequaat en ruimhartig vergoeden. Wij vinden dat werk met werk gemaakt moet worden. Als er versterkt, gerenoveerd of verduurzaamd moet worden, dan doen we het in 1x goed. We sluiten daarbij aan bij de bestaande programma's van bijvoorbeeld corporaties, voor wat betreft grootonderhoud en renovatie.

In de gemeente worden acties ondernomen en maatregelen voorbereid door tal van partijen, van schoolbestuur tot corporatie tot individuele vastgoedeigenaar. De verantwoordelijkheid om te handelen ligt bij de eigenaren zelf. De gemeente ziet het als haar taak om vanuit het algemene belang te informeren, te signaleren en belangen te behartigen. Wij pleiten voor gelijke monniken gelijke kappen', oftewel: maatgevend voor de toepassing van regelingen is het effect van de aardbevingen, niet de woonplaats.

Dit document bevat de mogelijke inbreng van de gemeente, en zal vanuit stad en regio aangevuld worden. Vanuit de regiobrede aanpak zullen een groot aantal gebiedsoverstijgende thema's en maatregelen ingebracht worden, zoals regelingen en handelingsperspectieven voor bewoners, gebruikers en eigenaren.

2. Uitgangssituatie

- De stad is landelijk (en internationaal) in trek. Niet voor niets dat het kabinet de "Agenda Stad" heeft geformuleerd, waarin wordt ingezet op het versterken van de concurrentiepositie van de steden in Nederland. De stad Groningen doet het ook landelijk erg goed. Het inwonertal is sinds 1990 gegroeid van 170.000 inwoners naar nu (2015) 200.000 inwoners. Volgens het CBS zal de stad verder doorgroeien naar 230.000 inwoners in 2025. De groei van de stad versnelt. Het is het spiegelbeeld van de krimp (gecombineerd met 'grijze druk') in de regio.
- De stad is aantrekkelijk voor diverse bevolkingsgroepen. Niet alleen jongeren (55.000 universitaire en Hbo-studenten) trekken naar de stad, ook gezinnen kiezen er steeds vaker bewust voor om in de stad te blijven wonen. Economisch is de stad de banenmotor van Noord-Nederland. De aanwezigheid van grote economische dragers als Rijksuniversiteit, Hanzehogeschool en UMCG draagt hieraan bij. In totaal zijn er in de stad zo'n 130.000 arbeidsplaatsen. 90% van de werkgelegenheid is geconcentreerd in de dienstensector, in de stad vooral onderwijs, overheid en gezondheidszorg.
- Een goede bereikbaarheid van de stad is cruciaal. De stad heeft 200.000 inwoners maar elke dag groeit het aantal mensen dat overdag in de stad verblijft om te wonen, te studeren, te werken, voor gezondheidszorg of te winkelen en te recreëren. In totaal zo'n 350.000 mensen. Dit betekent dat er elke dag een grote stroom mensen de stad in en uit gaat met de auto, openbaar vervoer of fiets. Ons verzorgingsgebied behelst in feite het gehele noorden en deels daarbuiten, ook over de landsgrenzen. Het primaire 'Daily Urban System' reikt van Wad tot Assen en van Drachten tot Veendam. Bereikbaarheid van de stad is daarmee cruciaal voor de ruimtelijk-economische ontwikkeling van de gehele regio.
- Het aantrekkelijke, historische karakter van de binnenstad is een cruciale factor voor de ontwikkeling van de stad. Per jaar bezoeken 19 tot 22 miljoen mensen de binnenstad. Uit onderzoek blijkt dat historische binnensteden een positief effect hebben op investeringen, maar ook op recreatief bezoek. Het percentage leegstand in de binnenstad ligt al beduidend onder het landelijk gemiddelde. Daarmee is het verschil met de regio groot. Ook biedt de binnenstad de juiste randvoorwaarden voor Start-Ups. Het is daarom niet voor niets dat we al sinds de jaren '70 werken aan een aantrekkelijke binnenstad. De komende jaren zetten we in op functieverruiming, betere bescherming van het cultureel erfgoed en vergroting van het voetgangersgebied.
- Ook met onze stadsdelen gaat het goed. Door de continu volgehouden wijkvernieuwing staan onze wijken er goed voor. De leefbaarheid in de wijken is sinds 1998 sterk verbeterd door de inzet van corporaties en gemeente en er zijn miljoenen geïnvesteerd in betere woningen en een betere woonomgeving. In de landelijke monitor van het Ministerie van BZK scoort Groningen goed. Het aandeel inwoners dat woont in een omgeving met een matige of slechte leefbaarheidsscore is sinds 1998 gedaald van 34% naar 2,8% in 2012 (Nationale Leefbarometer, Atlas voor gemeenten).
- De Groningse wijken en dorpen staan er dus goed voor. Maar klaar zijn we niet want de kwetsbaarheid blijft en nieuwe opgaven komen op ons af. De aandacht voor de wijken mag dan ook niet verslappen. Mede daarom werkt de stad sinds 2014 met gebiedsteams en wijkwethouders.

3. Doelstellingen rond ons programma.
Het Meerjarenprogramma voor stad en regio is het verbindende programma voor de Nationaal Coördinator Groningen (NCG). Het programma moet een herkenbaar ontwikkelingsperspectief bieden aan alle betrokken partijen, allereerst de bewoners en ondernemers in het gebied.
De centrale missie van het integrale MJP voor een kansrijk en veilig Groningen luidt: Samen bouwen aan een trots en veilig Groningen

In deze paragraaf MJP stad operationaliseren we de doelstelling en maken we het specifieker voor de stad. We willen de bedreigingen die in stad en regio door de aardbevingsproblematiek zijn ontstaan ombuigen naar kansen om Stad (en daarmee ook de regio) een langjarig structureel groeiperspectief te bieden. We stellen veiligheid daarbij centraal. Daartoe moeten we ook onze eigen basis op orde brengen en houden.
Als doelstelling voor de stad formuleren we dan ook:

Het bieden van een kansrijk structureel en duurzaam groeiperspectief in een veilige stad

HET PROGRAMMA VOOR DE STAD

4. Een veilige stad
Al decennia lang werken we als stad vanuit een eenduidige visie op de ruimtelijk-economische ontwikkeling: de compacte stad. De compacte stad richt zich op behoud van functies in de stad, zorgt voor korte afstanden, duurzaam ruimtegebruik en versterkt de landschappelijke kwaliteit rond de stad. Mede daarom hebben we grote werkgevers, zoals het UMCG, het Martiniziekenhuis, de kennisinstellingen en de Gasunie, in de stad weten te behouden en nieuwe werkgevers aan de stad kunnen binden. Onze aantrekkelijke, historische binnenstad is één van de drukste en best functionerende van Nederland.
De reisafstanden zijn kort, waardoor nergens in de wereld het fietsgebruik zo hoog is als in Groningen: 60% van alle verplaatsingen in de stad is met de fiets.

De historische en compacte stad heeft ook tot gevolg dat de stedelijke dichtheid hoog is: gebouwen en functies staan dicht op elkaar en de druk op de beperkte openbare ruimte is groot. Dit doet zich met name in onze binnenstad voor, maar ook in bepaalde wijken. Daarnaast heeft de stad veel hoogbouw. Anders gezegd: de keuze voor een compacte stad leidt tot een dichtbebouwde ruimtelijke structuur met veel mensen die wonen, werken en recreëren op een klein oppervlak. En daarmee tot een (aantrekkelijk) groot contrast met het omliggend landelijk gebied.

Belangrijk om te beseffen is dat het historische karakter, de compactheid en hoge stedelijke dichtheid van de stad Groningen extra risico's met zich meebrengen. Het historisch karakter, ons culturele erfgoed, vormt een kernkwaliteit van de stad en is sterk medebepalend voor onze aantrekkingskracht. De monumentale gebouwen en met name de ornamenten en gevels zijn kwetsbaar. De gebouwen staan dichter op elkaar en zijn vaak van binnen economisch geoptimaliseerd, waardoor de risico's bij eventuele aardbevingen in de openbare ruimte groter zijn.

Daarnaast is er veel hoogbouw in de stad met de bijbehorende risico's. In overleg met de NAM worden verschillende typologieën gebouwen onderzocht op aardbevingsbestendigheid, de

zogenoemde exemplarische gebouwen. Het doel van het onderzoek was om kennis op te doen en inzicht te krijgen in de impact van aardbevingen op de verschillende gebouwen. De exemplarische gebouwen betreft een dwarsdoorsnede van type gebouwen die de stad Groningen kent: oude en nieuwe gebouwen, het gebruik en belang van deze gebouwen (veel of weinig gebruikers en zelfredzaamheid) en de ligging van het bouwwerk zijn overwogen.
Uit verschillende onderzoeken blijkt dat (zoals verwacht) de Nederlandse bouw nooit op aardbevingen is ingericht en dat daardoor feitelijk geen enkel gebouw binnen de contouren zonder meer aan de (nieuwbouw)eisen kan voldoen. Definitieve conclusies kunnen we pas trekken wanneer vervolgonderzoek heeft plaatsgevonden en de norm definitief is.

- **Risicoscans openbare ruimte binnenstad en cultureel erfgoed**
  Het historische karakter, de compactheid en hoge stedelijke dichtheid van de stad Groningen kunnen risico's met zich meebrengen. De monumentale gebouwen en met name de ornamenten en gevels zijn kwetsbaar. De gebouwen staan dichter op elkaar en zijn vaak van binnen geoptimaliseerd, waardoor de risico's in de openbare ruimte groter zijn. Momenteel houdt de gemeente een scan van panden in relatie tot de openbare ruimte. Aandacht is er primair voor objecten als schoorstenen, ornamenten en gevelobjecten. De gemeente brengt momenteel de risico's hiervan bij 70 gebouwen in kaart. Dit gebeurt samen met het Centrum Veilig Wonen en de NAM. De panden worden opgenomen vanuit de openbare ruimte. Waar nodig worden in overleg met de eigenaren maatregelen genomen. Deze scans willen wij naar de gehele binnenstad verbreden om daarmee de veiligheid van de openbare ruimte te kunnen garanderen. Voor conclusies over de gebouwen zelf zal nader (constructief) onderzoek nodig zijn.

- **Risicoscans Hoogbouw Oostelijk wijken**
  Wij leggen voor 2016 de prioriteit bij panden die naar verwachting door hun omvang, hoogte en aantal bewoners de eerste aandacht vragen. Het gaat daarbij in de stad om de hoogbouw in het oosten van de stad. Eerste prioriteit ligt bij de hoogbouw met meer dan 4 bouwlagen. Op de tweede plaats komen de appartementengebouwen tot 4 bouwlagen. Op basis van nader onderzoek van een aantal exemplarische gebouwen kan een definitieve urgentie worden bepaald. Daarnaast houden wij een verkennend onderzoek naar de situatie in de MEER-dorpen.

- **Risicoscans publieke gebouwen**
  De gemeente is begonnen met een verkennend onderzoek naar de aardbevingsbestendigheid van 90 scholen. Het gaat hierbij om de scholen die economisch eigendom van de gemeente zijn. De gemeente heeft tevens een aantal gesprekken gevoerd met scholen en kinderdagverblijven waarvan de gemeente geen economisch eigenaar is. Het verkennend onderzoek vindt plaats bij alle basisscholen, een aantal gymlokalen, speciaal onderwijs en kinderdagverblijven die in hetzelfde schoolgebouw zitten. Na de verkenning beoordeelt de gemeente samen met schoolbesturen welke ingrepen snel gedaan kunnen worden en welke schoolgebouwen een vervolgonderzoek krijgen. Het onderzoek gaat uit van verschillende fasen, waarbij de uitkomsten of om directe actie vragen, of in het kader van het huisvestingsplan worden meegenomen. Deze aanpak willen we in 2016 verder uitwerken en verbreden.
  Voor bijvoorbeeld zorgvoorzieningen, onderwijs- en kennisinstellingen ligt de primaire verantwoordelijkheid bij de eigenaren zelf. Hier kan de gemeente faciliteren.

- **Milieuonderzoek bedrijven stad Groningen binnen formele bevoegdheden**
  De gemeente Groningen heeft 320 milieuvergunningsplichtige bedrijven ondergebracht bij de Omgevingsdienst Groningen. Er is nog geen beeld van de eventuele calamiteiten en

gevolgen voor de veiligheid en gezondheid als resultaat van aardbevingen waarbij schade ontstaat aan deze bedrijven. Deze milieuvergunningsplichtige bedrijven moeten onderzocht worden. Wellicht moeten de vergunningen met een breder toetsingskader bekeken worden. De gemeente heeft extra capaciteit nodig om een aanvullend milieuonderzoek naar deze 320 bedrijven uit te voeren.

- **Ondergrondse infrastructuur**
  Ook ondergronds kunnen er risico's schuilen. Zo heeft het Staatstoezicht op de Mijnen gewezen op het risico van stalen gasleidingen. De gemeente vraagt hier aandacht voor, maar stelt de vraag naar kwaliteit/kwetsbaarheid ook voor de gehele ondergrondse infrastructuur, bijvoorbeeld de rioleringen. Wij vinden dat hier nader onderzoek moet worden gedaan door de verantwoordelijke partijen, omdat er nog weinig bekend is over de Groningse situatie.

- **Onderzoek sociale veiligheid**
  Wij hebben als lokale overheden een concrete en dringende behoefte aan kennis over de impact van bevingen op de bewoners/ ondernemers. Een onderzoek van de RUG/het UMCG gekoppeld aan LifeLines moet antwoord geven op de vraag waar inwoners in de regio Groningen die door een aardbeving zijn getroffen, of juist nog niet zijn getroffen, behoefte aan hebben.
  Wat verwachten Groningers van de gemeente, de overheid, de NAM, medebewoners, en andere partijen? Welke burgerinitiatieven helpen hen wel, en welke niet, en waarom wel/niet?

- **Bereikbaarheid**
  Het UMCG en Martiniziekenhuis zijn cruciaal voor de veiligheid van de inwoners van het aardbevingsgebied. Bij calamiteiten moeten deze ziekenhuizen bereikbaar blijven. Voor andere hulpdiensten zoals politie en brandweer is het vooral van belang om snel de stad uit te kunnen komen in de richting van de calamiteit(en)of op de belangrijke c.q. noodzakelijke locaties binnen de stad te komen. Vanwege het belang van ziekenhuizen en hulpdiensten bij calamiteiten en continuïteit van reguliere zorg leggen we de hoogste prioriteit bij de bereikbaarheid van deze functies. Tegelijkertijd is de bereikbaarheid van een aantal topvoorzieningen in de stad cruciaal voor het economisch functioneren van stad en regio (economische levensaders).

  We hebben daarom op kaart aangegeven welke routes te allen tijde beschikbaar moeten blijven bij calamiteiten. Met deze kaart maken we afwegingen over welke kunstwerken de hoogste prioriteit hebben bij preventieve versterking en eventuele schade-reparaties.

NB: Deze kaart is nog in concept.

De kaart toont dat de verbinding via de Oosterhamrikzone van groot belang kan zijn voor de bereikbaarheid van het UMCG. Vanuit het oogpunt van de levensaders zullen we mogelijk aanvullende afwegingen moeten maken die we zonder aardbevingsproblematiek niet hadden gehad. We zullen daartoe vanuit de aardbevingsopgave aansluiten bij het lopende planproces voor aanpak van de Oosterhamrikzone waarin momenteel een aantal varianten, waaronder een bewonersvariant, op zorgvuldige wijze wordt beschouwd. Aan de keuze van de twee varianten en de uiteindelijke afweging ligt naast het bereikbaarheidsvraagstuk ook een belangrijke inpassingsopgave, ruimtelijk en verkeerskundig ten grondslag.

- **Infrastructuur**
  De gemeente is als eigenaar verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van een groot aantal infrastructurele objecten en de veiligheid daarvan in de stad. Deze objecten hebben een contante waarde van ca. € 2,5 miljard. Daarnaast investeren Rijk en regio de komende jaren nog tientallen miljoen euro's in grote (gebieds)ontwikkelingen zoals de Aanpak Ring Zuid en de ontwikkeling van het Stationsgebied.
  Er is extra kennis en inzicht nodig om de gevolgen van de aardbevingen op de bestaande en nieuwe infrastructuur te kunnen duiden. Ambitie is om in de periode 2015-2016 zes opdrachten uit te voeren: opleiden personeel en verbinden kennis en omgeving (loopt), implementeren stroomschema aardbevingsbestendig bouwen bij nieuw- en verbouw, onderzoek exemplarische objecten (voorbereiding fase), monitoring, handelingsplan en het onderzoek preventieve en versnellingsmaatregelen (afgerond).

5. Een groeiende en innovatieve stad

De Stad groeit, haar werkgelegenheid op de lange termijn ook. De Stad wordt steeds belangrijker als voorzieningencluster. De kenniseconomie wordt sterker, specialisaties worden internationaal erkend en het aantal startups neemt toe. De historische binnenstad is één van de kernkwaliteiten

van de stad, en garantie voor toeristisch bezoek. Kortom: de economie van de stad draait goed. Dit moet zo min mogelijk door het thema aardbevingen verstoord worden.
Aardbevingen of de onzekerheid over aardbevingen leidt potentieel tot schade: schade in bedrijfsvoering (fysieke schade, omzetschade), imagoschade. Deze schade willen we zoveel mogelijk voorkomen, beperken en/of er adequaat op reageren.

Er is sprake van een enorme bouwopgave, die leidt tot kansen voor de bouwsector en toeleverende partijen. Naar verwachting zal de herstel-, versterk- en nieuwbouwopgave de komende 10-15 jaar leiden tot 2000-4000 extra banen in en direct gerelateerd aan de bouwsector. Daarnaast zullen er in andere sectoren extra banen ontstaan (denk aan logistiek, juridisch advies, detailhandel en verdere MKB). Dit levert grote kansen voor de beroepsbevolking van Stad en Regio.

De aardbevingsopgave biedt vele kansen voor innovatie: in bouwtechnieken, materialen, productiemethoden en in samenwerking. Enerzijds is dit direct gerelateerd aan het aardbevingsbestendig bouwen, anderzijds biedt het ook een uitgelezen mogelijkheid voor innovatie en opschaling van verduurzaming van gebouwen in de hele brede zin van het woord: energiebestendig, levensloopbestendig, zorggericht, smart. Thema's die bij uitstek raken aan speerpunten van de stad (energie, HA, ICT/Big Data): energieneutraal wonen, geothermie, warmte/koude-opslag, domotica, personalized health, e-health, Smart Houses, Internet of Things, big data analyses uit slimme meters. Dit kan leiden tot een koplopersposities in de bouwsector en bijbehorende 'export'-mogelijkheden, ook ver na de versterkingsopgave.
De innovatieopgave is van belang voor Stad en Regio, maar het is vooral de stad die de beste voorwaarden biedt om innovatie te realiseren. De behoefte van initiatiefnemers om het Centrum voor Innovatieve Bouw te vestigen op het Zernike onderstreept dit. Hanzehogeschool, Economic Board en TNO werken samen aan een businesscase voor een 'EnTranCe voor de Innovatieve Bouw'. Doel: kennisopbouw, innovatie (ook zoveel mogelijk door lokaal MKB), scholing, testopstellingen. Beoogde locatie is de Zernike Campus Groningen, het liefst in de directe nabijheid van EnTranCe.

- **Geen belemmeringen voor ondernemers**
  Schade van aardbevingen op de bedrijfsvoering minimaliseren. Dit is voor ondernemers feitelijk niet anders dan voor instellingen, corporaties, particulieren. Essentieel daarbij zijn:
  - Directe en correcte schadeafhandeling
  - Minimalisering van tijdsperiode dat bedrijf niet operationeel is door herstelwerkzaamheden
  - Bekendheid creëren rond nieuwbouwregeling en de kansen die dit biedt
  - Goede informatievoorziening over oorzaak, effect en oplossingen van aardbevingen. Bijvoorbeeld over schadeafhandeling, verzekeringskwesties.

- **Investeren in de werkgelegenheid in de bouwsector**
  Om de werkgelegenheidsimpuls zo goed mogelijk lokaal en regionaal in te vullen moet de gehele keten fors investeren en nauw samenwerken. Anders is het zeer waarschijnlijk dat de druk op (het snel op stoom komen van) productie ertoe zal leiden dat capaciteit van buiten de regio gehaald moet gaan worden. Dit vraagt iets van de gehele arbeidsmarktketen. De inzet gaat van wervingscampagnes ('Kom werken in de bouw!') tot (capaciteit voor) scholing, van begeleiding binnen Werkpleinen en uitstroom in de commerciële sector, al dan niet via WSW-voorzieningen en Social Return. Diverse bottlenecks kunnen daarin worden aangewezen, die onderling invloed op elkaar hebben:
    - Zolang de precieze bouwprogramma's nog niet duidelijk zijn is het voor aannemers lastig al werkplekken te creëren (voorinvestering) en is ook nog niet duidelijk waar behoefte aan is;
    - Zolang de precieze uitstroommogelijkheden niet bekend zijn, is het problematisch om werkzoekenden toe te geleiden naar de arbeidsmarkt net als het bepalen van de

juiste (om-)scholingsprogramma's. Dit leidt tot problemen bij de intake op Werkpleinen;
- De huidige capaciteit van bouwopleidingen is onvoldoende. Dit is niet in de laatste plaats de afgelopen jaren veroorzaakt door de crisis in de bouw. Omdat de omvang en aard van de scholing nog niet goed duidelijk is, is het voor opleidingen moeilijk om voorinvesteringen te doen.
- Er moet een start gemaakt worden met het opzetten van wervingscampagnes. Daarbij is het van belang dat de back-office en toegeleiding/uitstroom goed geregeld is. Dat is nu nog niet het geval.
- De huidige erkenningsregelingen van het CVW zetten een rem op het arbeidsmarktpotentieel van de bouwopgave, omdat in veel gevallen uitgebreide ervaring wordt gevraagd. Dit is in situaties van omscholing en toegeleiding veelal niet mogelijk. In erkenningsregelingen en aanbestedingssystematiek dient daarom voldoende aandacht te zijn voor social (of liever: regional) return on investment.

Binnen de arbeidsmarktregio Groningen (provincie en kop van Drenthe) wordt op dit moment het plan Bouwplaats Noord uitgewerkt, dat via een ketenbenadering de regionale arbeidsmarkt klaar wil stomen voor de bouwopgave. Het is van essentieel belang dat dit plan goed en doortastend wordt uitgevoerd.

Voor wat betreft scholing staat het EPI-Kenniscentrum centraal in de arbeidsmarkt-opgave. Hanzehogeschool, Rijksuniversiteit Groningen en het Alfa-college hebben de krachten gebundeld in het EPI kenniscentrum (Educatie, Praktijk, Innovatie). In dit kenniscentrum werken de opleidingscentra samen met regionale werkgevers om professionals in de regio op te leiden tot specialisten op het gebied van aardbevingen en diepe ondergrond. De impact van het Opleidingsplan gaat daarbij verder dan het huidige businessplan: het EPI-kenniscentrum wil van een organisatie vanuit de 3 grondleggers naar een organisatie die voor alle WO-HBO en MBO instellingen een coördinerende en organiserende rol vervult. Dat vraagt om aanvullende financiering. De NAM financiert tot 2018, de horizon van de regio en de NCG ligt minimaal op 2025

- **Energietransitie versnellen**
  We kiezen ervoor om op lokaal niveau een proportionele bijdrage te leveren aan de strijd tegen klimaatverandering. De aardbevingen zijn voor stad de aanleiding om de ambitie Groningen Energieneutraal 2035 op te schalen en te verbinden met de versterkings- en transitieopgave in de regio.
  Onder opschalen verstaan we het letterlijk het vergroten van de lopende initiatieven voor de energietransitie. Grotere initiatieven leveren namelijk een betere businesscase op dan versnipperde kleine initiatieven. En maken onze gas-afhankelijkheid minder groot. Dit is van belang omdat verminderen van de aardgasproductie een belangrijke bijdrage kan leveren aan het vergroten van de veiligheid en de kansen voor het gebied.
  Met alleen versnellen komen we er niet. De versterkingsopgave in de regio is fors, en dat daagt uit tot grotere ambities om een aansprekende schaalsprong te maken. Initiatieven kunnen op grotere schaal uitgerold worden, op wijk- of dorpsniveau, zoals SMART-grids en 'Powermatching City'. De kennis en ervaring met GrESCo kan over de gemeentegrenzen gedeeld worden. Partijen in de stad hebben kennis opgedaan die Groningen tot de duurzame ontwikkelingsregio kunnen maken.
  De omvang van de aardbevingsopgave zorgt voor massa en urgentie. De spelers die deze opschaling mogelijk kunnen maken, nodigen wij uit voor een EnergieTafel, waar de initiatieven naar realisatie worden gebracht. In bijlage 1 hebben we een aantal interessante initiatieven benoemd. Deze willen we nadrukkelijk in het regionale programma naar voren schuiven.

Opschalen zon- en windenergie
Opschalen van de zon- en windenergie heeft een groter ruimtebeslag tot gevolg. De ruimte gaan we voor een deel zoeken in het aardbevingsgebied. We onderzoeken wat er voor nodig is om de plannen voor zon, wind en water te versnellen en welke meekoppelkansen er liggen. We gaan actief op zoek naar locaties voor windenergie. Wij willen dat de opbrengsten van de energietransitie voor een deel ten goede komen aan de bewoners van het gebied. Een belangrijke beperking is daarbij de belastingwetgeving. We willen dat het Rijk ruimte biedt in de wetgeving om een deel van opbrengsten van zon- en windenergie bij de bewoners terecht te laten komen.

Geothermie
We starten in 2015 met het project Geothermie Zernike met potentie voor het verwarmen van ca. 10.000 woningen. We gaan een warmtenet aanleggen in de wijken Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen en Zernike. Belangrijk is de boring naar Geothermie. Deze zal in 2016 starten. We willen daarom het rijk vragen garant te staan voor de financiële risico's die verbonden zijn aan geothermie. Dat vinden wij gerechtvaardigd omdat in de Groningse bodem de situatie anders is dan elders in het land waar ook aardwarmte wordt gewonnen.

Wegenemen belemmerende regelgeving
De Eemshaven en de kennisinstellingen en bedrijven in Stad Groningen vormen het noordelijke hart van de (nationaal benoemde) topsector energie. Binnen dit economisch speerpunt lopen in stad en regio veelbelovende initiatieven en voorzetten voor systeeminnovaties. Haaks daarop staan diverse regelingen. We noemen hier de postcoderoos en de electriciteitswet die toevoegingen aan het net ernstig bemoeilijken c.q. belemmeren dat individuele bedrijven en burgers (initiatiefnemers) energie verhandelen. Deze maken de kansrijke initiatieven als "Groningen Powermatching City" bijzonder lastig. We willen als onderdeel van de aanpak rond aardbevingen onze goede kansen voor duurzame energieopwekking optimaliseren door belemmerende wetgeving weg te nemen.

Nul-op-de-meter, energie neutrale woningen
Wij zien grote kansen om de verduurzaming van de woningvoorraad te versnellen en massa te maken. Uitgangspunt is daarom dat bij elke te versterken woning of ander gebouw direct de verduurzamingsopgave wordt meegenomen. Het hangt van diverse factoren (type woning, eigendom/verhuur, welke corporatie) af wat daarin de beste manier is. Dat kan nul-op-de-meter zijn maar ook een labelsprong of iets anders. Daar leggen we ons vooraf niet hard op vast. Wel willen we dat alle nieuwbouwwoningen per 2017 energieneutraal worden gebouwd. We willen rond versteviging en verduurzaming een directe relatie leggen met het voorgenomen investeringsprogramma (grootonderhoud en renovatie) van corporaties. Via informatiebijeenkomsten in Engelbert en Beijum kunnen inwoners zich laten informeren en houden wij als gemeente verbinding wat er speelt.

De Groene Loper
Onder de noemer van de Groene Loper willen wij, mede als onderdeel van de (Rijks) Agenda Stad innovatieparken ontwikkelen die inspelen op de toekomstige innovatieve en duurzame economie. Want om een innovatiepark tot een succes te maken is innovatieve regelgeving nodig. De commissie Meijer adviseerde al om de regelgeving te benoemen die belemmerend werkt en deze belemmeringen met inzet van de Rijksoverheid en de provincie weg te nemen. Uit eerder onderzoek zijn veertig regelknelpunten geïdentificeerd voor de ontwikkeling van de biobased economy in Noordoost Groningen. Deze zijn deels weg te nemen met de Crisis- en Herstelwet, maar deels ook niet. Daarom stellen we in aanvulling

aan het Rijk voor om een regeling met bijzondere maatregelen op te stellen voor de innovatieparken in het gaswinningsgebied.

Experiment rijden op waterstof
Daarnaast proberen we om over de gehele breedte de uitstoot van CO2 en daarmee de luchtvervuiling te voorkomen. Mede daarom is er onlangs een Green Deal Zero Emissie Binnenstad gesloten met het Rijk. We zijn eigenaar van een groot wagenpark dat wordt ingezet voor afvalinzameling en het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Tot voor kort werd gedacht aan het vergroenen van het wagenpark door gebruik te maken van aardgas. Als gevolg van de aardbevingsproblematiek wordt gas niet langer beschouwd als optie. In plaats daarvan worden de pijlers gericht op een transitie naar waterstof als geprefereerde brandstof. Daarom is er de ambitie om verschillende wagentypes geschikt te maken voor het rijden op waterstof.

- **Cultureel Erfgoed en Binnenstad**
  Het aantrekkelijke vestigingsklimaat wordt voor een belangrijk deel bepaald door de combinatie van aansprekende architectuur, kwalitatief hoogwaardige openbare ruimte en de aanwezigheid van cultureel erfgoed. Schade aan monumenten/historische gebouwen door aardbevingen is onvermijdelijk. Monumenten zijn niet in staat om grote dynamische krachten op te vangen. Een minstens zo grote bedreiging voor de instandhouding van het erfgoed zijn versterkingsmaatregelen die tot ongewenste vernietiging van erfgoed kunnen leiden (het middel is erger dan de kwaal). De bewaking van de kwaliteit bij de uitvoering van de herstel- en versterkingsopgave is cruciaal voor het succes daarvan.

  In de gemeente Groningen staan 636 rijksmonumenten en 527 gemeentelijke monumenten (per 1 juli 2015 774). Daarnaast zijn er meer dan 50 archeologische monumenten, 8 beschermde stadsgezichten met daarin ca. 10.000 à 15.000 gebouwen en daarbuiten nog een vergelijkbaar aantal beeldbepalende en karakteristieke panden.
  De beste remedie tegen schade in het algemeen en dus ook tegen aardbevingsschade is ervoor te zorgen dat monumenten bouwkundig in goede staat verkeren. Als we gebouwde monumenten preventief willen versterken, dan moeten ze primair weer in hun oorspronkelijke kracht geholpen worden. Door verbouwingen in de loop der tijd zijn monumenten soms zo ver uitgehold dat dit in een stabiele situatie nog verantwoord is, maar in geval van aardbevingen niet meer. Dit geldt voor winkelbebouwing, vernieuwing van voorgevels etc. Met cosmetisch herstel (wokkels aanbrengen en scheuren dichtpleisteren) kan vaak beter gewacht worden tot de bodem weer in rust is. Dergelijk herstel leidt namelijk vaak tot vervolgschade op andere plekken in het gebouw, omdat de dynamische krachten van de aardbeving ergens hun weg zullen zoeken.
  De prioriteiten: noodzakelijke verkenningen, onderzoeken en inventarisaties gericht op met name de bouwkundige, constructieve staat; Instellen investeringsfonds; werkkapitaal GMF en cultuurhistorisch depot; schadeherstel en extra inzet personele capaciteit.

  Door schade-herstel en versterkingsmaatregelen kan het historische karakter en daarmee de aantrekkingskracht van met name de binnenstad aan kwaliteit inboeten. Naast het instandhouden van het cultureel erfgoed is het daarom belangrijk om in bredere zin kennis en inzicht te krijgen in de ruimtelijke gevolgen van de aardbevingen. Deze gevolgen zullen zich allereerst in het kern-aardbevingsgebied manifesteren. Daarom zullen wij samen optrekken met de regio om vragen te beantwoorden als:
  - Verandert het aanzien van gebouwen? Wat is aardbevingsarchitectuur? (hierbij gaat het om versterking, verbouw en nieuwbouw);

- Wat zijn de ruimtelijke gevolgen van versterking en vervanging van bebouwing in beschermde stadsgezichten?;
- Wat zijn de ruimtelijke gevolgen van versterking en vervanging van bebouwing in overige gebieden?

Fonds Cultureel Erfgoed
Wij pleiten ervoor om een Fonds Cultureel Erfgoed op te zetten waaruit enerzijds (onveilige, urgente) gebouwen structureel en adequaat preventief kunnen worden verstevigd of hersteld. Anderzijds kunnen met dit investeringsfonds, als de gaswinning gestopt is en de bodem in Groningen weer tot rust is gekomen, beschermde monumenten vakkundig en fundamenteel worden hersteld.

6. De organisatie op orde
Inwoners, ondernemers, werknemers, bezoekers: een ieder moet zich veilig in de stad kunnen bewegen, van woning tot winkel, van het terras tot schoolplein. In dit document komen in de verschillende paragrafen de opgaven en prioriteiten naar voren voor de gebouwde omgeving, zoals het in kaart brengen van de risico's voor hoogbouw, de openbare ruimte in de binnenstad of de scholen in de stad, en daar waar nodig preventief te versterken. Inwoners moeten er van op aan kunnen dat de hulpverlening en de organisatie van de veiligheid op orde is.

Daarnaast moeten de bewoners en ondernemers er op kunnen vertrouwen dat de gemeente deskundig is, de dienstverlening snel en efficiënt en klantvriendelijk is. Wij voorzien dat extra capaciteit nodig is binnen onze organisatie. Het betreft de schaalbaarheid (de onverwachte toename van de vraag) en flexibiliteit in de gemeentelijke organisatie bij een calamiteit. Dit zal extra eisen stellen aan de bereikbaarheid en inspanningen van de gemeente, zowel fysiek als digitaal. Het stelt ook eisen aan de inzet rond de takenuitvoering van de diverse disciplines en programma's. In het bijzonder wijzen we in dit verband op de onderdelen Cultureel Erfgoed en Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving.

- **Scenario's Veiligheidsregio**
  De Veiligheidsregio Groningen is verantwoordelijk voor het opstellen van protocollen voor de werkwijze bij rampen en in crisis situaties. Het bestaande Incident Bestrijdingsplan Aardbevingen wordt momenteel geactualiseerd waarbij ook rekening gehouden gaat worden met incidenten in een stedelijke- en een industriële omgeving. De Veiligheidsregio is ook bezig om in het Regionaal Risicoprofiel 2015-2018 de laatste stand van zaken rondom aardbevingsrisico's te verwerken.
  Om effectieve bestrijding te kunnen leveren in het geval van aardbevingen is het belangrijk om te oefenen met deze situaties. De veiligheidsregio Groningen heeft in het oefenprogramma 2014-2015 reeds geoefend met verschillende aardbeving scenario's. Verdere aanscherping en uitbouw van het oefenprogramma blijft verstandig.

- **Gemeentelijk continuïteitsplan**
  Tijdens een incident is de desbetreffende gemeente verantwoordelijk voor het plaatselijk handelen, waarbij de Gemeentelijke Kolom Groningen ondersteuning biedt. Essentiële onderdelen en handelingen die moeten garanderen dat het gemeentelijk apparaat, ook bij calamiteiten in aangepaste vorm kan blijven functioneren, zijn in kaart gebracht in het gemeentelijke continuïteitsplan. Dit plan is er op gericht om de gevolgen van een optredende verstoring of calamiteit zo klein mogelijk te houden, zoals de bereikbaarheid van de gemeentelijke organisatie. Zowel telefonie als ICT moet beschikbaar zijn. Voor de

vitale ICT-processen is de gemeente afhankelijk van de hardware op het computercentrum, die de gevolgen van een aardbeving moet kunnen weerstaan. Dit continuïteitsplan moet nog verder uitgewerkt worden.

- **Dienstverlening Bouwen & Wonen**
  Ondernemers, eigenaren, inwoners zijn gebaat bij het versnellen van vergunningverlening, afhandeling handhavingsverzoeken en uitvoering. De werkzaamheden voor vergunningverlening, toetsing en handhaving van de gebouwde omgeving moeten uitgebreid worden.
  - Er moet er voldoende kennis aanwezig zijn;
  - Voldoende menskracht bestaand uit gekwalificeerd personeel;
  - De werkprocessen en het bouwarchief zijn volledig gedigitaliseerd.

- **De bereikbare en beschikbare gemeente**
  De inzet is om voor de gehele regio te komen tot een open, transparante en publieke en makkelijk toegankelijke informatievoorziening waar iedereen advies en begeleiding kan krijgen. Bewoners, ondernemers, gebruikers en eigenaren beschikken over de juiste informatie m.b.t. kans, impact en risico van aardbevings(schade) aan huis/gebouw en omgeving. Daarnaast moet de gemeente als eerste overheid beschikbaar en bereikbaar zijn voor vragen, opmerkingen en zorgen. Daartoe onderzoeken wij of er aanvullende voorzieningen zoals een gezamenlijk informatiepunt voor inwoners en ondernemers nodig zijn bovenop onze bestaande dienstverlening en structuren.
  Via de gebiedsteams en wijkbijeenkomsten kunnen bewoners zich laten informeren en houdt de gemeente verbinding met wat zich in de wijken en dorpen afspeelt.

7 . Programma 2016

Veilige stad

- Continue scan openbare ruimte
- Extra focus op binnenstad
- Extra focus op Oostelijke Stadswijken
- Analyse woningvoorraad en andere gebouwen. Focus op hoogbouw.
- Aanvullend (continu) milieuonderzoek 320 "zwaardere" bedrijven
- Bereikbaarheid UMCG: Noord Oostelijke verbinding
  - Planstudie loopt.
- Infrastructuur: (economische) levensaders blijvend op orde: onderzoek op kritische onderdelen (10 fte). Betreft. staat van onderhoud, zwakke schakels, kennisontwikkeling)
- Onderzoek/quick scan acute risico's schoolgebouwen
- Onderzoek/quick scan acute risico's overig maatschappelijk vastgoed
- RUG-onderzoek naar sociale onrust

Een groeiende en innovatieve stad

- Uitbreiding/voortzetting EPI-Centrum Zernike
- Verkennen ondersteunen Kennisontwikkeling (Aardbevingsacademie en Lectoraat Aardbevingen) RUG en Hanze
- Faciliteren clustervorming rondom aardbevingsinnovatie
- Facilitering Centrum voor innovatieve Bouw – Zernike
- Bouwplaats Noord
- Verkenning aanvullende inzet op vestigingsklimaat en economische infrastructuur
- Initiatieven Warmtestad, geothermie en restwarmte
- Opschaling van initiatieven rond alternatieve vormen van energie (zie bijlage 1).
- Groene Loper
- Aanpassing energie wetgeving/ regelgeving

- Duurzaamheidsdoelstelling: elektrificatie en waterstof-bussen
- Pilot: waterstof als brandstof voor wagenpark
- Cultureel erfgoed
  Onderzoek en dataverzameling rond bouwtechnische staat van monumenten
  Extra inzet cultureel erfgoed (5 à 10 fte jaarlijks)
  Behoud/versterking identiteit: Werkkapitaal (GMF en Depot)
  Instelling Investeringsfonds en benoeming investeringsprojecten: Planvorming, preventieve versterking, herstel achteraf.
  Actiepunt: initiëren, uitwerken en organiseren rijksregeling.
- Vertaling ruimtelijke gevolgen en visieontwikkeling

Organisatie op orde

- Veiligheid: Uitwerking continuïteitsplan
- Veiligheid: Oefening diverse locaties
- Veiligheid: Update protocollen + overall protocol calamiteiten
- Extra ondersteuning/ dienstverlening, verbeterde bereikbaarheid loketten/ dienstverlening gemeente
- Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)
- kennis op orde (scholing):
  - Extra capaciteit bouwinspecteurs (fte)
  - Implementatie Drieslag (versnelling vergunningverlening, afhandeling handhavingsverzoeken en uitvoering),
  - Extra protocollen
  - Extra capaciteit m.b.t. bebouwde omgeving
  - Extra Informatievoorziening
  - Digitalisering Bouwarchief
- Toepassen stroomschema aardbevingsbestendige infra (met focus op korte termijn voor de monitoring en de kritische infrastructuur)
- Verkennen gezamenlijke informatiepunt

Bijlage 1. Voorbeelden energietransitie

1. **Publiekscorporatie door samenwerkingsverband Gemeente en Grunneger Power.**
   Eerste initiatief betreft het Zonnepark Westpoort (Hoogkerk).
   Doel: stimulering opwekking alternatieve energie.
   Bod: garantiestelling overheid bij publiekscoöperaties.
   Benodigd budget: 2 mln. incidenteel.
   Opschalingsmogelijkheid: doorvertaling/conceptverbreding in de rest van de provincie (andere publiekscoöperaties in samenwerking met centrale inkoop/verkoop door NLD).
   Status: Aanvraag bij Economic Board loopt.

2. **Doorontwikkeling initiatief geothermie.**
   Doel: stimulering opwekking alternatieve energie.
   Potentiële opbrengst: 8 mln. "vermeden" kuubs gas (voor 10.000 huishoudens).
   Inzet: voorkomen risico vanwege nabijheid aardbevingsgebied. Daarvoor is ander, duurder type boorput nodig.
   Benodigd budget: extra investering 0,5 mln. incidenteel. Extra exploitatielast: 1,0 mln. structureel.
   Aanvullende kosten: onafhankelijke monitoringssystematiek, 0,1 mln. structureel.
   Bijvangst: extra informatie over bodemgesteldheid/druk in relatie tot aardbevingen.

3. **Opschaling Verduurzamingopgave in bevingsgebied.**
   Doel: Verduurzaming van iedere woning in aardbevingsgebied.
   Bod: Structurele verduurzamingsaanpak met instelling revolverend fonds. Voor investering wordt renteloze investeringslening verstrekt.
   Met de investering kunnen woonlasten bijv. € 100 omlaag worden gebracht (besparing). Deze besparing wordt vereffend met de gemeentelijke belasting (Bijv. OZB-verhoging). *NB. (€1.200 per jaar maakt met indexering al gauw een bedrag van € 30.000 in 20 jaar).*
   Opbrengst: Met verstevigingsaanpak lift verduurzamingsaanpak mee. Met een totale kwaliteitsverbetering als effect.
   Optioneel: Investeringen voor versteviging/verduurzaming combineren met verdere kwaliteits- en comfortverbetering (zowel interessant voor corporaties als particuliere eigenaren).

4. **Warmte-onderzoek.**
   Er is sprake van fors warmte-overschot bij een aantal industriële bedrijven (bijv. Google I +II, Rwe-centrale, Nuon-Centrale, Eemscentrale, Delesto-warmtekrachtcentrale, Eneco-stoomlevering, karton, suiker en zuivelfabrieken etc). Veel warmte wordt nu geloosd op de Waddenzee. Technisch gezien is levering mogelijk.
   Doelstelling: stimulering alternatieve warmte (vervanging van aardgas).
   Complicatie: niemand wil garant staan voor de levering .
   Onderzoekskosten: 250.000 euro incidenteel.

5. **Pilot op Entrance naar alternatieve energieopwekking zoet/zoutwater.**
   Locatie: Zernike (Entrance)
   Instrument: met speciale membranen gericht op spanningsverschil tussen zoet- en zoutwater kan alternatieve energie worden opgewekt. Op de Afsluitdijk wordt dit getest. Het zoute water uit geothermie is vanwege zoutgehalte (ca. 250 gram / liter) en temperatuur mogelijke een betere bron voor energie dan zeewater (ca. 30 gram /liter). Binnen Entrance kan dit worden onderzocht. Wanneer mogelijk, is dit een significante alternatieve bron voor energie.
   Kosten: totaal 0,5 mln. euro (onderzoek 0,2 mln. Pilot voor uitvoering: 0,3 mln).

6. **Pilot met drijvende zonnepanelen.**
   Drijvende zonnepanelen geeft 30% hoger rendement.

Instrument: proef op grote wateroppervlakten (rekening houden met functie oppervlaktewater dus bij voorkeur boezemwater).

BIJLAGE 10- ORGANISATIES EN PERSONEN DIE INPUT HEBBEN GELEVERD

Dit Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen is opgesteld met dank aan alle externe gesprekspartners, deelnemers van de werkconferenties en daaruit ingekomen reacties.

Acantus	J. Krul
Aedes	A. Frissen
Akzonobel	H. Jasken, F.G. Oosterhuis, J.Visser
Aletta Jacobs College	C.J. de Roo-Fokkens
Alfa-College	H. Huberts
Arbeidsmarkt Regio	R. de Jong
ASWA	N. Walstra
AVEBE	J. Russchen, P. Bruinenberg
BDH	P. Wagener, P. Friedel
Behoud Kleine Scholen	S. Hofstee
Bestuurlijk platform VO-MBO	P. Lowik
Bouwend Nederland Noord	R. Koops, S. Wubbolts
Breuer Institute	G. Eawema
Buck Consultants International	B. Roelofs
Bureau EZ Eemsdelta	H. Hoek
CMO STAMM	Y. Turnhout
Coördinator Agrarische Zaken	M. Visscher
CPO Noord kwartier/VCPONG	M. van Haersma Buma
CSG Hoogezand Winsum	A.L.M. Benders
CVW	R. Beentjes, P. Kruijt, J.E. Hut, F. van der Meer, A. de Gries, F. Luijckx, M. van Wijk, Brouwer, T. Andreae
De Hoven	J. Nijlusing, H. Gootjes
De Koepel	T. Boekhoven
De Zijlen	De With, A. Talsma, S. Berg
DGRW/AWV	K. Poot
DGRW/WenB	W.H. Houtsma
Dialoogtafel	J. Wallage, H. Bloupot, S. Top, R. Schuiling, L. de Bont, J. Wigboldus, J. Boer, W. Dieterman, K. Kammink, A. Nanninga, M. Wagter
DUO	G. de Gunst
E&E Advies	B. Doets, J. Pijlman, Rook
Economic Board	M. Smit, S. Dijkstra, H. Bloupot
EDR	K. Groen
Eemsdeltacollege	G. Bijleveld
Energiebeleid geb. omgeving	J. Hartlief
Energiesprong	J.W. van de Groep
Energy Academy	A. Beaullieu
Energy Valley	P. Cnubben, O. Huisman, G. van Werven, M. de La Vieter
Enno Zuidema Stedenbouw	E. Zuidema
EPI Kenniscentrum	J. Rijnhart
Gasterra	G.J. Lankhorst, F.G.W. Boonstra, H. Overdiep
Gasunie	M. H. van Agteren
Gemeente Appingedam	R. Pot, M. van Borstelen, H. Wessels, L. Geesink, B. de Vries, W. Havinga, P. Dost, A. Fransen, A. Usmany

Gemeente Bedum	H.P. Bakker, H. Paap, R. Wiltjer, W. Haaijer, J.W. van de Kolk, V. van Lommel, M. van Dijk
Gemeente de Marne	K. Wiersma, A. Dijkstra, E. Kiewiet, A.P. Scherstra G. Noordhoff, H. van Gelder, M. de Visser
Gemeente Delfzijl	J. Menninga, F. Lenselink, R. Bosscher, F.J. Sebens, E. van Gilst, M. Hormann, G. Posthumus, R. van der Burgh, A. van der Kaa, W. Schober, M. Joostens, E. van Joolen, I. Wijngaarde, Rijzebol
Gemeente Eemsmond	M. van Beek, T.J. Zeverink, J.P. van Berg, B. Meijer, G. Medendorp, Bouman, S. Herkströter, H. Sienot,
Gemeente Groningen	P. den Oudsten, W. van Bolhuis, R. van der Schaaf, B. Popken, J. Engels, L. Stol, J. van Haaften, T. van der Veen, Van den Bosch, Huisman, R. Klaassen, M. Philippart, B. Popken, Van der Veen
Gemeente Hoogezand-Sappemeer	P. de Jonge, F. Wierts, E. de Haas, G. Lindeman, M. van Haeren, P. Verschuren
Gemeente Loppersum	A. Rodenboog, B. Schollema, P. Prins, M. Hulshof, J. Cats, N. Poort, J. Bonnema, J. Masselink,
Gemeente Menterwolde	R. Munniksma, H. van der Wal, Velthuis, L. Veenstra, F. Wiertz
Gemeente Slochteren	Ten Brink, M. Goeree, C. van Atten, R. Verwoerd, van der Meer, C. Maring, Daniel Pit
Gemeente Ten Boer	A. van de Nadort, Heidema, A. Postma, K. Kegelaar, J. Kingma, J. Hoedjes, M. Philippart, K. Muller
Gemeente Winsum	R. Michels, J. Samplonius, H. Emons, A. Das, M. Bakema, H. Blok, M. Verschuren,
Glasvezel Gemeente	P. Lavrijssen
GrEK	J. Stam, R. Lanting, J. de Winter, A. Kruiter
GrESCO	B. Horst
Groningen Seaports	H.D. Post, H.W. Sijbring, A. Bruyn, L. Bourgonjen, A. Bruijn
Groninger Bodem Beweging	D. Schorren, J. van de Knoop, B. Harsveld, A. Hebels, C. Jansen, D. Kleijer
Groninger Dorpen	I. Zwerver, M. Kiep O. Hartman, J. Boer, J. Omme
Groninger Landschap	H. Dokter
Grontmij	A. de Wagenaar
Grunniger Power	S. Volkers, P. Breithaupt,
Hanzehogeschool Groningen	J. Hekman, J. Veuger, H. Veldhuijsen
Healthy Ageing Network Northern Netherlands	D. Bultje
Hoogwaterbeschermingsprogramma	H. Ietswaart
IABR	G. te Rijdt, J. Hoekstra
In Voor Zorg	H. Woldendorp
IT Sector	A. Groen (RUG), N. Huizenga (Launch Cafe)
Julsingatehuis	P. Bloemberg
Kadaster	B. Hoeve, N. Emmens, S. Kort, R. Hupkes, S. Radersma, H. de Vries, Raad van bestuur
Kamer van Koophandel	P. Elskamp
Kennisplatform Kindvoorziening	J. Reitsma
Kuub	E. van Acht, M. Dalfsen
Kwartiermaker OG	H. van der Vlist
Landschapsbeheer Groningen	J. de Milliano
Lefier	P. Witzenburg, Postema, L. de Boer, E. Borstlap
Lentis	R. Schoenmaker, F. Folkers

Libau	T. Hoek, E. van Duin, Waterbolk
Landbouw en Tuinbouw Organisatie	P. Huizinga, T. Wahle, A. van Velde, A.J. Veenstra
Menzis	E. ter Steeg
Ministerie van BZK	J. Hartlief, R. van Zwet
Ministerie van DGMI	M. Bosman
Ministerie van EZ	E. Schmersal, M. de Mooij, R. Jacobi
Ministerie van I en M	D. Slangen, I. Kemp, H. Roem, J. Westinga, J. Tuinstra, R. Smaak
Ministerie van OCW	M. Hammersma, J.W. Damen, M. Krauwer
Ministerie van Veiligheid en Justitie	W. Klijn, R.R. Boogaard
Monumentenwacht	C. Boer
Nationale Ombudsman	R. van Zutphen
Natuur en Milieufederatie	C. Hoedemaker, J. Wolkorte, R. Schuiling
Nederlandse Aardolie Maatschappij	K. Lemstra, J. Guyt, M. Kleverlaan, H. Linneman, G. Venema, J. Wilkens, H. Heijningen, E. Mobach, S. den Herder, R. Koeling, M. Kuijper, W. Burger, D. Breunis, P. Barkema, S van Rootselaar, M. Verwoerd, P. Breithaupt
NLD	J. Stam, P. Wittenberg, H. Schraa
NOM	S. Jansen, G. Buiter
Noorderpoortcollege	A. Vlaardingerbroek, A. Hulzebos, W. van der Pol
NOVO	R. Bakker
NVM	T. Lieberom, J. Palland
OCSW	M. Hammersma
ODE Decentraal/Hier Opgewekt/ Windvogel/ REScoop	S. Zomer
Omgevingsdienst Groningen	J. Smittenberg, J. Postma, B. Oeseburg.
Omringende gemeenten	A. Castelein
Onderwijsbureau Meppel	M. Kramer
OVGO	A. de Winter
Platform 31	J.W. van der Groep, H.J. Bierling
Platform Kerk en Aardbevingen	M. Roepers, H. Jansen, J. Van der Wal, J. Jellema
ProRail	J. Kruijer, S. Eeten
Provincie Groningen	R. Veenstra, M. Apperlo, R. van der Zwaag, J. Rozema, J. Veerkamp, K. Stadens, W. Udding, R. Wolters, P. Walma, G. Klinkenberg, R. Wardenier, H. Hanssen, W. Brandsma, E. Eikenaar, A. Lootsma, H. Broers, K. Klaassens, B.H.C. van Dam, R. Lombaerts, F. van der Molen, A. Zaagsma, A. Eggink, J. Bakker, N. Gerritsen, G. Klinkenberg, Roggen, F. van Soest, F. Verberg, H. Bouwkamp,
Punt 4	J. de Jonge
Reimarkt	A. Middelkamp
Restauratiefonds	M. Boogaard
Rijksuniversiteit Groningen	J. van Dijk
Rijkswaterstaat	G. Klomp, M. Molenaars, K. Vlemminx, E. Klinkhammer, Dijkman
Rizoem	G. Posthumus
RUG	A. Galema, J. de Jeu, Van Dijk,
Samenwerking Mijnbouwschade	J. Wigboldus
SB-Eemsdelta	F. Alting, C. Zijderveld,
Schoolbestuur Lauwers en Eems	M. Volp-Kortenhorst
Seinen Projectontwikkeling	H. Seinen
Samen Energie Neutraal	F. Stokman

SER Noord	P. Smit
Slim Wonen met Energie	M. Jager
Social Start	J. Kuin
ST. Gobain	F. te Poel
St. Ondernemende Vrouwen Groningen	A. de Winter
Stichting Avondzon	J. Walburg, J. Spa
Stichting DBF	M. Cnossen
Stichting Fidarda	J. van Meekeren
Stichting Heemschut	P.P. Bosch
Stichting Industrieel Erfgoed Noord Nederland	W. Koeneman
Stichting Marenland	D. Hendrikse
Stichting Natuur en Landschap	M. Bügel
Stichting Noord kwartier	G. Meijer
Stichting Samen Energie Neutraal	F. Stokman
Stichting voortgezet onderwijs Eemsdelta	G. Bijleveld
Stichting Welzijn en Dienstverlening	P. Loef
T Gerack	D. Bouwman, P. Meersma
TNO	P.P. van 't Veen, J. Wester
UMCG	V. Verrijp, I. van der Waaij
Urgenda/De Unie	M. Minnesma
USHI Kenniscentrum Bouwen	A. Pierik, M. Brunnikhuis
UWV	G. van der Werf
van Ginkel Groep	M. van der Stel
VCO Midden en Oost Groningen	J. de Boer
VCPO Noord Groningen	S. van der Wal
VCPO Noord Nederland	H. Lamberink
Veiligheidsregio Groningen	E. van Zuidam, A. Borst, E. Cordova
Vereniging Eigen Huis	M. van der Horst, S. Wayenberg, N. Stolwijk, C. Umlauf, T. Elfrink, C. van der Velde
Vereniging Groninger Gemeenten	T. Sprenger
Vereniging Industriële Belangen gem. HS	A. Bakker
Vereniging Slim Wonen met Energie	M. Jager
Virtuoos	H. Woldendorp
VNO/NCW/MKB	J.W. Lobeek, G. Kremer
Volker-Wessels Telecom	W. de Krom
VPCBO Ten Boer	C. Westerholt
Warmtestad Groningen	E. van Huissteden
Waterbedrijf Groningen	M. Schaap, H.D. Post
Waterschap Hunze en Aa's	J. Lammers
Waterschap Noorderzijlvest	W. Karten, J. Gooijer
Werkorganisatie Deal-gemeenten	R.A. Velis, C.G. de Jonge, A. van de Water, C. Visser S. Brontsema
Weusthuis en Partners	C. Weusthuis, H. Douma
Wierden en Borgen	R. Kramer, D. Rotman
Woongroep Marenland	F. van der Staaij, W. Dieterman
Woonzorg	S. Hoogendoorn
Zonnehuisgroep Noord	P. Westra, Droste
Zorg Coöperatie Loppersum	J. Belderok
Zorg Innovatie Forum	K. Kalverboer, S. Holterman

Zorggroep Groningen H. Batting

Het kan zijn dat uw naam niet genoemd is in bovenstaande lijst. Dit kunt u aan ons doorgeven zodat uw naam toegevoegd kan worden.

BIJLAGE 11- INBRENG GBB

Visie GGB 20 september 2015

Inleiding

In aanvulling op het bestuursakkoord Vertrouwen op herstel, herstel van vertrouwen is besloten een Nationaal Coördinator Groningen (NCG) aan te stellen die leiding geeft aan de publieke regie. Per 1 juni 2015 is Hans Alders benoemd. Zijn taak is het voor 1 januari 2016 een meerjarig programma Aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen op te stellen, en vervolgens toe te zien op de uitvoering daarvan. In het voortraject van de opstelling van het meerjarig programma verzamelt de NCG bouwstenen.
Hierbij biedt de Groninger Bodem Beweging (GBB) aan Hans Alders haar visie aan.
Deze visie is niet vrijblijvend. Op de algemene leden vergadering van de Groninger Bodem Beweging op 24 juni 2015 heeft Hans Alders de Groningers beloofd op te komen voor de belangen van de Groningers. Aan Groningers is vaker iets beloofd – aan deze belofte houden we de NCG.
Deze visie wordt gepubliceerd op de website van de GBB (www.groninger-bodem-beweging.nl). We zullen er steeds voortgangsverslagen aan toevoegen over de activiteiten van de NCG. Op deze wijze kunnen alle Groningers de inlossing van zijn belofte volgen.
De problemen in Noordoost-Groningen zijn de afgelopen drie jaren fors toegenomen. Het geduld van de Groningers met de NAM en de overheid is nagenoeg op. De angsten, boosheid en het gevoel van onmacht zijn sterk gegroeid, massaal wordt nu naar de rechter gekeken als een soort laatste strohalm. Dat maakt het nemen van adequate maatregelen in het belang van de Groningers uiterst urgent. Wij kunnen dat niet genoeg benadrukken.
Die maatregelen dienen fundamenteel te zijn. De afgelopen drie jaren hebben aangetoond dat het halfslachtig pappen en nathouden, en het optuigen van regeling op regeling, en instantie op instantie, geen soelaas biedt.

<u>Opbouw document</u>

Deze visie is als volgt opgebouwd. In het eerste deel Analyse geven we een beschrijving van de probleemsituatie in Noordoost-Groningen, en analyseren we de oorzaken. In het volgende deel Uitgangspunten behandelen we enige algemene uitgangspunten die ook in Noordoost-Groningen geldend zijn. Beter gezegd: geldend behoren te zijn.

Uit de combinatie van problemen en uitgangspunten volgen vervolgens de **8 Noodzakelijke maatregelen**. Waar nodig gaan we per maatregel nader in op de argumentatie, geven we een toelichting, of gaan we in op de betekenis voor het meerjarig programma Aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen
De 8 noodzakelijke maatregelen zijn ingedeeld langs vier lijnen:

- **Gaswinning** (maatregel 1. Gaswinning wordt verlaagd naar een veilig niveau)
- **Schadevaststelling** (2. Alle mijnbouwschade wordt vergoed)
- **Schadeafhandeling** (3. Andere attitude van NAM en CVW, 4. Er komt een onafhankelijke schadevaststelling en -afhandeling, 5. Er komt een uitkoopregeling, 6. Er komt een organisatie voor procesbegeleiding van schadelijders, 7. Processen worden vereenvoudigd, geen nieuwe procedures en instituties)
- **Versteviging** (8. Geen versteviging).

De visie wordt afgesloten met een **Conclusie**.

Analyse

Gevolgen

Drie jaar na de aardbeving van Huizinge, 16 augustus 2012, is, onder leiding van minister Henk Kamp van Economische Zaken, Noordoost-Groningen veranderd in een rampgebied.

Tientallen woonhuizen zijn gesloopt of ingestort, honderden zijn opgekocht door de NAM en wachten op afbraak met al dan niet herbouw, honderden andere huizen staan al sedert Huizinge in de stutten en zijn geheel of gedeeltelijk onbewoonbaar, duizenden huizen zijn zwaar beschadigd, tienduizenden licht beschadigd. Er zijn tot 20 september 2015 in totaal 48.994 schademeldingen ontvangen. Gewetensvolle burgemeesters hebben inmiddels de eerste dwangbevelen bezorgd bij huiseigenaren wiens huis onveilig is volgens de NAM of CVW, om het huis binnen drie dagen te verlaten. Scholen zijn niet meer veilig, er worden noodgebouwen neergezet. De huizenmarkt is tot stilstand gekomen, vele huizen staan "onder water", mensen zijn bang en kunnen niet verhuizen, ze voelen zich gegijzeld in hun eigen huis.
De streek is rijk aan cultuurlandschap en karakteristieke en beeldbepalende bebouwing. Van de 1500 rijksmonumenten in het gebied zijn er meer dan 900 beschadigd. Zoals een Groninger het treffend verwoordde "Wij hebben geen IS nodig voor verwoesting van het cultureel erfgoed, wij hebben de NAM". Inmiddels heeft Heemschut Noordoost-Groningen voorgedragen voor plaatsing op de lijst van Europa's zeven meest bedreigde erfgoederen. Zoals een woerdvoerder zegt "Deze schaal van destructie kent zijn weerga niet in Europa."
Voor de schadeafhandeling moet de individuele huiseigenaar aankloppen bij de schadeveroorzaker, de NAM, en sedert 5 januari 2015 bij het CVW. Lichte schades in woningen, scheuren in buitenmuren -een groot deel van de schademeldingen -worden doorgaans snel cosmetisch hersteld. De gebruikte methode -het plaatsen van wokkels in de voegen om de onderlinge verbanden te verstevigen -is vooral goedkoop. De effectiviteit van de methode is niet onomstreden.
Ernstiger schades in woningen vormen een lijdensweg voor de huiseigenaar. De NAM of het CVW sturen een expert voor de taxatie. Die wijst pakweg de helft van de schades af, als zijnde niet aardbevingsgerelateerd (de zogenaamde C-schades – en C-schades worden niet vergoed). De huiseigenaar wordt zo gedwongen tot het inschakelen van een contra-expert. En dan begint vaak het gesteggel en de intimidatie. Zo nodig wordt een derde expert ingeschakeld, zo nodig kan de huiseigenaar naar de Tcbb (Tijdelijke Commissie Bodembeweging) stappen, zo nodig kan de huiseigenaar daarna nog de rechter inschakelen.
Het zijn lijdenswegen voor mensen die niet om aardbevingen gevraagd hebben, niet om scheuren in hun huis, die zelf geen bouwdeskundige zijn, maar wel geacht worden rapporten van experts te beoordelen, en die de energie, tijd en kennis ontberen om juridische stappen te gaan zetten. Veel huiseigenaren worden eerder moe, zwichtten halverwege in het proces, in de hoop er dan "vanaf te zijn". Anderen zien wat er gebeurt, en besluiten helemaal af te zien van het begaan van deze lijdensweg. Ook dat is de realiteit. Vele duizenden schades zijn nog niet gemeld!
De Groninger mag stug en nuchter zijn, onder de huidige omstandigheden is zijn levensvreugde vergald. Vergald door de voortdurende angst voor zijn leven, het leven van zijn kinderen en van

zijn dierbaren. De grote klap kan elke dag komen. Vergald door de groeiende woede en machteloosheid over de houding van de NAM en CVW die hun "experts" op pad sturen met de richtlijn te beknibbelen op elke schade. Experts die lijken te rapporteren naar willekeur. Buurhuizen met gelijksoortige schades kunnen volkomen verschillend beoordeeld worden. Contactpersonen van de NAM of CVW die de huiseigenaar ook naar willekeur onder druk lijken te zetten, intimideren of geheimhouding afdwingen. Of die onjuist informeren. Of die traineren. of bewoners onverschillig bejegenen.

> Als pastores in de gemeente Slochteren vragen wij aandacht voor de gevoelens van mensen in het aardbevingsgebied in Groningen. In onze pastorale contacten komen we groeiende boosheid, onmacht en frustratie tegen rond de politieke en bestuurlijke gang van zaken. Veel van onze kerkleden zijn niet zozeer angstig en reageren redelijk nuchter op de bevingen. Ze zullen niet zo snel meedoen aan bijzondere acties. Maar onder de oppervlakte merken wij steeds meer wantrouwen. De voor Groningers kenmerkende loyaliteit aan de overheid staat onder druk. Er heerst een gevoel dat menselijke belangen ondergeschikt zijn aan economische en dat het prachtige gebied verder op achterstand komt door waardevermindering en ontvolking. Het is niet alleen in letterlijke zin dat Groningen onder de oppervlakte in beweging is!
>
> verklaring pastores Slochteren, 11 februari 2015

De Groninger is boos op de overheid. Op minister Henk Kamp, die in de Tweede Kamer voortdurend vertelt dat hij het goed geregeld heeft voor de Groningers. Er is een expert, een contra-expert, een arbitrage, een Tcbb, een rechter. Minister Henk Kamp rapporteert ook dat de "schrijnende gevallen" bijna allemaal opgelost zijn. En hij verwijst regelmatig naar de uitstekende samenwerking met de NAM. En hij bewerkt daarmee de publieke opinie. Hij doet daarmee geen recht aan de werkelijkheid in Noordoost-Groningen.
Want voor de gemiddelde Groninger is het duidelijk: minister Henk Kamp, de overheid, kiest vóór de NAM en tégen de Groninger. Hij durft wel ongeloofwaardige excuses te maken, en durft wel valselijk aan de Tweede Kamer te schrijven "bij dit alles staan de belangen van de Groningers centraal". Uit zijn daden blijkt echter dat hij het economisch belang vóór laat gaan, en niet de veiligheid en de belangen van de Groningers. Dat is voor een Groninger -die houdt van "richt-en slichte toal" -een doodzonde.
Met de instelling van een Overheidsdienst Groningen met aan het hoofd een Nationaal Coördinator Groningen (NCG) die nadrukkelijk de taak krijgt een programma op te stellen om huizen te gaan versterken, geeft Henk Kamp een helder volgend signaal af aan de Groningers. Een signaal van desinteresse en minachting voor de problemen van de Groningers. Liever bezorgt hij de Groningers "preventief" overlast (met wéér een ingreep in hun huizen) dan dat hij hun problemen oplost. Liever verbunkert hij heel Noordoost-Groningen dan dat hij de gaswinning substantieel omlaag brengt naar een veilig niveau.
Ook de Dialoogtafel heeft gefaald. Het motto was "Vertrouwen op herstel, herstel van vertrouwen." Beide "vertrouwens" zijn misplaatst gebleken, de Dialoogtafel was in de ogen van de Groningers niet meer dan een middel om het "volk aan de praat te houden" en om tijd te winnen. De NAM en minister Henk Kamp gingen ondertussen gewoon hun eigen gang. Partijen aan de Dialoogtafel werden daarbij niet serieus genomen, en geregeld geschoffeerd. Het zo hard bevochten "onafhankelijke" CVW is allesbehalve onafhankelijk. Het is een "kloon" van de NAM, eigendom van Arcadis, de wereldwijde partner van Shell, de moeder van de NAM. En wat de Dialoogtafel aan regelingen heeft voortgebracht (waardevermeerdering, leefbaarheid) zijn weinig meer dan de sussende druppels op een gloeiende plaat.
Oorzaken

De Groningers ervaren dat hun op grote schaal onrecht wordt gedaan. Hoe is het zo ver kunnen komen?
Twee besluiten van minister Henk Kamp zijn hier debet aan
a. Het afwijzen van het rapport van de Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) van 22 januari 2013
b. Het neerleggen van de schadevaststelling en de schadeafhandeling bij de schadeveroorzaker

a. Het afwijzen van het rapport van de SodM van 22 januari 2013

De NAM heeft in 2012 47,8 miljard kuub gas gewonnen in het Groninger veld, waarvan 15,4 in het meest gevaarlijkste gebied, het cluster Loppersum. Toen was er op 16 augustus 2012 de beving van Huizinge, met een kracht 3.6 op de schaal van Richter. Deze aardbeving schudde iedereen wakker. Op 22 januari 2013 is aan Henk Kamp het rapport van het SodM aangeboden. Het SodM adviseert daarin de minister -vanuit het oogpunt van de veiligheid van de inwoners van Groningen, en geredeneerd vanuit het voorzorgsbeginsel:

"De gasproductie uit het Groningse gasveld zo snel mogelijk, en zo veel als mogelijk en realistisch is, terug te brengen."

De minister legt dit zwaarwegende advies echter naast zich neer. Hij stelt dat hij eerst 11 nadere onderzoeken, uiteindelijk 14, nodig heeft om een verantwoord besluit te kunnen nemen. Zo wint hij een vol jaar tijd. Ondertussen laat hij de NAM niet minder maar juist méér gas winnen.
De gaswinning in het Groningenveld stijgt in 2013 daarmee naar een recordhoogte van 53,9 miljard kuub, waarvan 17,1 in het meest kritieke gebied, het cluster Loppersum. Een direct gevolg is een recordaantal van 121 aardbevingen in 2013, waarvan 29 zwaarder dan 1.5.
Duizenden nieuwe schademeldingen resulteren.
En nadat in 2014 de putten van het cluster van Loppersum voor 80% gesloten worden, en in 2015 volledig -op last van de rechter -laat minister Henk Kamp de gaswinning verplaatsen naar drie clusters in dichter bevolkt gebied. Daaronder het cluster Eemskanaal dat door deskundigen al aangewezen is als het, na Loppersum, meest risicovolle gebied. Doordat gaswinning vanaf dat moment in dichterbevolkt gebied plaatsvindt stijgt het aantal schademeldingen snel. Op 30 september 2014 wordt voor het eerst de stad Groningen door een sterke aardbeving getroffen.
Een belangrijke factor bij dit alles is dat de druk in het gehele Groningenveld steeds lager wordt (het gasveld is inmiddels voor meer dan driekwart leeg) en dat daardoor de seismische dreiging en het aantal aardbevingen toenemen, óók bij een jaarlijks gelijkblijvend productieniveau. Tot heden zijn er in 2015 -ondanks het verlagen van het productieplafond voor 2015 naar 30 miljard kuub gas -alweer 84 aardbevingen geregistreerd, waarvan 13 zwaarder dan 1.5.

b. Het neerleggen van de schadevaststelling en de schadeafhandeling bij de schadeveroorzaker

Dit is om meerdere redenen opmerkelijk. In de eerste plaats is dit in strijd met de geest en de letter van het Burgerlijk Wetboek. Het Burgerlijk Wetboek schrijft bij schade een financiële vergoeding voor van de schadeveroorzaker aan de schadelijder. Het is ongebruikelijk dat de schadeveroorzaker de schade herstelt, laat staan dat de schadeveroorzaker de bevoegdheid krijgt de omvang van de schade vast te stellen. Ten tweede mist de NAM de inhoudelijke expertise in dezen. Het is een mijnbouwbedrijf, het is gespecialiseerd in het naar boven halen van gas en olie. Het is géén bouwbedrijf, het heeft geen deskundigheid met schade aan woningen of schadeherstel. Ten derde is de NAM in het gebied bekend als de partij die decennialang heeft beweerd dat gaswinning geen aardbevingen kón veroorzaken en de gevaren bagatelliseerde. Wetenschappers, die waarschuwden voor bodemdaling en aardbevingen, werden eerst genegeerd, daarna verketterd en hen werd het werken vaak onmogelijk gemaakt. Iedereen die durfde te beweren dat gaswinning

aardbevingen kon veroorzaken werd met juridische middelen bedreigd. De NAM heeft hiermee een angst-en censuurcultuur gecreëerd.

In een klein veld in Zuidoost-Drenthe vond in 1997 de tot dat moment sterkste geïnduceerde aardbeving in Nederland plaats. Nog vandaag de dag staat op Wikipedia bij de aardbeving bij Roswinkel, 3.4, op 19 februari 1997 "waarschijnlijk was deze beving het gevolg van gaswinning". Toen in juni 2003 de nieuwe burgemeester van Loppersum, Albert Rodenboog, aantrad, en aan de locoburgemeester vroeg wat hij aanmoest met de portefeuille aardbevingen, kreeg hij glimlachend te horen dat er volgens de NAM in de provincie Groningen geen aardbevingen konden voorkomen.

Deze houding van de NAM heeft zich vertaald in de buitengerechtelijk schaderegelingen die na de beving van Huizinge opgetuigd zijn. Het technisch-procedurele karakter van een bedrijf als de NAM heeft geleid tot protocollen waarin de rechten van de NAM centraal staan, waarin de procedurele verplichtingen bij de schadelijders wordt neergelegd, en waarin de NAM de schadelijder tot privacyverklaringen dwingt om de eigen aansprakelijkheid zoveel mogelijk tegen te gaan.
Drie jaar na Huizinge kan geconcludeerd worden dat de dubbelrol van de NAM – die zowel de schadeveroorzaker is als de partij waar de schadelijder moet aankloppen – niet langer acceptabel is voor de Groninger bevolking. De prioriteitstelling van minister Henk Kamp voor het economisch gewin, ten koste van de veiligheid van de Groningers, is dat evenmin.

Uitgangspunten

In haar visie hanteert de GBB vier uitgangspunten om te komen tot een oplossing
1. De overheid heeft een zorgplicht voor de veiligheid van haar burgers
2. Een schadeveroorzaker vergoedt alle schade en houdt zich ook overigens aan de wet
3. De burger heeft recht op een faire behandeling bij schade
4. De burger heeft recht op leven en recht op respect voor privé-leven en woongenot

Deze uitgangspunten worden algemeen aanvaard in de democratische Nederlandse samenleving. Ze zijn verankerd in ons rechtstelsel, zowel in het Nederlands recht als in de internationale verdragen waaraan Nederland zich verbonden heeft.
Het eerste uitgangspunt houdt onder meer in dat veiligheid van burgers een zorgtaak van de overheid is. Dat is een primaire en absolute taak, die niet ingeperkt kan worden voor geldelijk gewin.
Het tweede uitgangspunt ziet op artikel 6:177 BW, waar de risicoaansprakelijkheid van de NAM is vastgelegd voor materiële schade. In samenhang hiermee biedt artikel 6:162 BW recht voor vergoeding wegens schuldaansprakelijkheid voor immateriële schade. Daarnaast is er de morele grondslag. De NAM veroorzaakt welbewust schade, en brengt welbewust mensenlevens in gevaar. De NAM is als bedrijf in haar gedrag te karakteriseren als moreel verwerpelijk en niet maatschappelijk verantwoord bezig.
Het derde uitgangspunt ziet op een feitelijk gelijkwaardige rechtspositie tussen de schadeveroorzaker en de schadelijder. Deze gelijkwaardigheid ontbreekt in Groningen ten enenmale.
Voor het vierde uitgangspunt zij in het bijzonder gewezen op de betekenis van artikel 2 EVRM (Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens) voor het recht op leven, en het in artikel 8 EVRM beschermde recht op respect voor privéleven, familie-en gezinsleven, woning en correspondentie, inclusief privacy. Ook artikel 3 EVRM over inhumane gedragingen (bewust in levensgevaar brengen) wordt hiermee geraakt.

Noodzakelijke maatregelen

Gegeven deze uitgangspunten en de probleemanalyse komt de GBB tot de volgende 8 noodzakelijke maatregelen. We achten deze maatregelen zowel noodzakelijk als urgent.
Waar nodig gaan we per maatregel nader in op de argumentatie, geven we een toelichting, of gaan we in op de betekenis voor het meerjarig programma Aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen

Gaswinning

1. Gaswinning wordt verlaagd naar veilig niveau
Dit houdt in
a. Gaswinning Groningenveld m.i.v. 1 januari 2016 naar een veilig niveau.
Ratio

1. Uitgangspunten 1 en 4 zijn van toepassing.
2. Met de maatregel wordt bereikt dat de Groninger weer veilig is, niet langer in levensgevaar door de gaswinning. Dat beëindigt ook de huidige onzekerheid waarin mensen verkeren, en verbetert het levensgenot en de nachtrust van de Groningers, en maakt een normaal leven weer mogelijk. Groningen kan op adem komen.
3. Veiligheid van de Groningers dient leidend te zijn in de te nemen maatregelen. Daarmee worden de aanbevelingen uit het Rapport van de Onderzoeksraad voor de Veiligheid overgenomen. Het voorzorgsprincipe dient bij de besluitvorming de doorslag te geven.
4. Bij de risicoanalyse van het meest risicovolle gebied (het cluster Loppersum) is in 2013 al vastgesteld in een SodM rapport dat bij een aardbeving met kracht 5.0 met als epicentrum Huizinge "meer dan 1.200 huizen zouden kunnen instorten waarbij overdag 118 en ´s nachts 106 dodelijke slachtoffers te betreuren zouden zijn". Er wordt ook opgemerkt "Er kan ook een aardbeving [...] plaatsvinden nabij een dichtbevolkt gebied waarbij meer slachtoffers vallen".
5. Het is onverantwoord dat minister Henk Kamp bij zijn besluit om per 1 januari 2014 uit het cluster Loppersum minder te gaan winnen, en uit andere clusters meer te gaan winnen, geen risicoanalyse voor deze andere clusters op heeft laten stellen. Ook kan geconstateerd worden dat er überhaupt geen risicoanalyses meer zijn opgesteld, na bovengenoemde uit 2013. Dat klemt temeer omdat er wel tientallen andere onderzoeken zijn verricht, terwijl het veiligheidsvraagstuk toch een cruciale betekenis zou behoren te hebben voor de besluitvorming van de minister.
6. Het huidige niveau van gaswinning (30,0 miljard kuub) is volstrekt niet veilig. Dit wordt nogmaals bevestigd door het SodM in haar laatste rapport.
7. De veiligheidsrisico's worden niet slechts gevormd door het instortingsgevaar van (delen van) woonhuizen en andere gebouwen zoals scholen. Ook zijn er grote veiligheidsrisico's rond de infrastructuur (pijpleidingen), waterkeringen (Ommelanderdijk nabij Delfzijl, Eemskanaal nabij de stad Groningen en nabij Woltersum, Winschoterdiep), en industrieterreinen (Chemiepark Delfzijl met onder meer Akzo). Deze veiligheidsrisico's cumuleren bovendien.
8. Een voortzetting van de gaswinning op het huidige niveau zal leiden tot een toename van het aantal aardbevingen en een toename schademeldingen. Dit komt doordat bij een verdere verlaging van de druk in het aardgasveld de seismische dreiging toeneemt. Volgens onderzoek zijn er nog 1100 aardbevingen te verwachten. Voortzetting van de gaswinning op het huidige niveau betekent blijvend levensgevaar voor de Groningers gedurende meerdere jaren. Dit brengt ook een verdere cumulatie van de huidige problematiek met zich mee. Zowel in operationeel als in menselijk opzicht zal dit tot een onbeheersbare situatie leiden.
9. Ook zullen de jaarlijkse kosten van schadeherstel, die nu al groot zijn (Forum bijvoorbeeld 64 miljoen) blijven oplopen wanneer niet tot terugschroeven van het productieniveau wordt besloten.

10. De financiële opbrengsten van de aardgaswinning voor de overheid lopen niet weg, ze worden slechts uitgesteld. Ze worden naar de toekomst doorgeschoven. Niet ondenkbaar is dat het temporiseren van de productie de totale financiële opbrengsten zal vergroten omdat de huidige gasprijs als laag wordt beoordeeld.
11. Ook om geopolitieke redenen kan het behoud van eigen ondergrondse voorraad waardevol zijn, het verkleint de afhankelijkheid van het buitenland in noodsituaties.

Betekenis voor het meerjarig programma

1. Het meerjarig programma wordt minder complex, de drieslag met herstel + versteviging + verduurzaming wordt een tweeslag herstel + verduurzaming. Dat vereenvoudigt het operationele proces aanzienlijk, en verlaagt de kosten daarvan.
2. Versteviging op de voorgenomen schaal is niet langer nodig. De kostenbesparingen zijn aanzienlijk
3. De stroom van schademeldingen zal langzaamaan opdrogen. Ook hiervan zijn de opbrengsten, in termen van lagere kosten en verminderde operationele problematiek, groot.

Toelichting

Stopzetting van de gaswinning in het Groningenveld biedt uiteraard de grootste veiligheid. Een veilig niveau is een productie waarbij de kans op een beving groter dan 1.5 geen grotere overschrijdingskans dan 5% heeft. Blijkens het tentatieve onderzoek van de SodM uit 2013 voldoet een niveau van 12 miljard kuub hieraan. De kans op een beving met een sterkte van 1.5 of hoger is dan nagenoeg verwaarloosbaar.
Bij de aanvang van de winning in 1959 was de ondergrondse druk in het Groningenveld ongeveer 350 bar. Door de winning daalde deze druk, jaar na jaar. Naarmate de druk lager wordt neemt de werking in de ondergrond toe. Die werking leidt tot de aardbevingen. De eerste beving trad op bij een druk van 146 bar. Inmiddels in de druk gedaald tot gemiddeld 90 bar, in sommige putten is het nog nauwelijks 70 bar. Doordat de druk in het gehele Groningenveld nog steeds afneemt (het gasveld is inmiddels meer dan driekwart leeg) stijgt elk jaar de seismische dreiging, ook bij een overigens gelijkblijvend productieniveau. Daarom is een meerjarenplanning absolute noodzaak, waarbij jaarlijks het veilige niveau herijkt wordt.
Mocht minister Henk Kamp van oordeel zijn dat een hoger niveau dan 12 miljard met ingang van 2016 veilig is, bijvoorbeeld 25 miljard kuub, dan wenst de GBB het onderzoek waarop dat gebaseerd is 1 maand van tevoren ter beschikking te krijgen, om het onafhankelijk te kunnen laten valideren.

Toelichting bij deze voorwaarde

Uit deze voorwaarde spreekt een gezond wantrouwen van de Groningers. Dat gezonde wantrouwen is gebaseerd op de ervaringen tot heden. Dit lichten wij nader toe:
Zoals bekend publiceert minister Henk Kamp steeds de onderzoeken waarop zijn besluiten gebaseerd zijn. Bij transparantie hoort ook tijdigheid. De minister publiceert de onderliggende onderzoeken echter pas op de dag van de besluitvorming. Daardoor maakt hij een adequate bestudering en oordeelsvorming door anderen dan hemzelf tot het beslismoment onmogelijk. Transparantie lijkt ook niet de bedoeling van Henk Kamp. Bij het verzoek tot inzage, op basis van de WOB ondervond de GBB robuuste tegenwerking van de minister. Ook zijn meerdere rapporten bekend die om onbekende redenen niet gepubliceerd werden. Het is niet ondenkbaar dat dit gebeurde omdat de uitkomsten de minister minder welgevallig waren.
Bij transparantie hoort ten slotte ook onafhankelijkheid. De NAM is een dochter van Shell (en Exxon Mobil, de "slapende aandeelhouder"). In Nederland is alle kennis over gaswinning bij aan Shell gerelateerde instituten geconcentreerd: het KNMI, TNO, de Universiteit van Delft. De minister heeft ook de vroegere Shell-directeur Nigeria, Harry van der Meijden, benoemd tot nieuwe directeur van de SodM, en heeft Hans Alders, die vele commissariaten in de energiesector heeft vervuld,

benoemd tot NCG. In Nederland is derhalve nauwelijks onafhankelijkheid te vinden. De energiesector en de beleidsbepalers in het energieveld worden gedomineerd door het "Old Boys Netwerk" van Shell.
Hoe de overheid en de NAM zijn omgegaan met de veiligheid van de bevolking wordt goed omschreven in een persbericht van 18 februari 2015 van de Onderzoeksraad voor de Veiligheid:

> "Bij de besluitvorming over de winning van het aardgas uit Groningen is tot 2013 niet zorgvuldig omgegaan met de veiligheid van de inwoners in relatie tot aardbevingen. Risico's voor inwoners werden niet onderkend: de bij gaswinning betrokken partijen beschouwden het met name als schaderisico dat vergoed kon worden, het veiligheidsrisico achtten zij verwaarloosbaar. In de besluitvorming stond het belang van winning op de eerste plaats: een maximale opbrengst, optimaal gebruik van de Nederlandse bodemschatten en continuïteit in de gasvoorziening. Dat staat in het rapport 'Aardbevingsrisico's in Groningen'. (...) Uit het onderzoek blijkt dat veiligheid in relatie tot aardbevingen niet van invloed is geweest op de besluitvorming over gaswinning. De Maatschap Groningen en de bij gaswinning betrokken partijen -het Ministerie van Economische Zaken, SodM, EBN, NAM, Shell, ExxonMobil, en GasTerra -vormden samen een gesloten bolwerk, gericht op consensus. Deze partijen hebben jarenlang hecht samengewerkt met wederzijds begrip voor elkaar en elkanders belangen."

Opmerkelijk is dat de bewoners van het gebied thans nog steeds niet voorbereid zijn op een zware aardbeving. Ook na de rapportage van de Onderzoeksraad voor de Veiligheid is de overheid geen voorlichtingscampagne gestart. De directe risico´s van een zware aardbeving (behalve instorting is dat met name het ontstaan van brand) zijn onvoldoende bij de bevolking bekend, en in de gebieden met een verhoogd overstromingsrisico (Woltersum, Ruischerwaard) heeft de overheid niets gedaan om de bewoners daarop voor te bereiden.
De overheid lijkt liever weg te kijken. Deze houding van de overheid past in de ontkennende en bagatelliserende cultuur van NAM en overheid die decennialang in Groningen heeft gedomineerd.

Schadevaststelling

2. Alle mijnbouwschade wordt vergoed
Dit houdt in
a. Alle optredende soorten van mijnbouwschade worden vergoed, niet slechts aardbevingsschade.
b. Mijnbouwschade bij alle objecten wordt vergoed, niet slechts woonhuizen, en niet slechts boven het maaiveld.
c. De mijnbouwschade wordt vergoed, ongeacht de geografische locatie.
d. Een integrale vaststelling van de schade omvat zowel materiële schade als immateriële schade.
e. Alle kosten die worden gemaakt ter voorkoming of beperking van mijnbouwschade worden vergoed.
f. Bij geschillen wordt gebruik gemaakt van bestaande instituties zoals de Geschillencommissie Bouw

Ratio
1. Uitgangspunten 2 en 3 zijn van toepassing.
2. De verplichting tot volledige vergoeding van de kosten van ontstane mijnbouwschade is neergelegd in artikel 6:177 BW, voor immateriële schade in artikel 6:162 BW.
3. De verplichting tot volledige vergoeding van de kosten ter voorkoming of beperking van mogelijke mijnbouwschade is neergelegd in artikel 6:184 BW.

4. Op 22 januari 2013 hebben minister Henk Kamp en directeur Bart van der Leemput zij-aan-zij in Loppersum de Groningers beloofd dat de schade ruimhartig vergoed zal worden. Deze belofte behoeft inlossing.
5. De NAM stelt zich thans veelal in de praktijk op het standpunt dat het alleen aardbevingsschade hoeft te vergoeden -andere schade wordt niet erkend als zijnde een gevolg van de mijnbouwactiviteiten. Bodemdaling, gepaard met gewijzigde grondwaterstanden, verschillende grondsoorten en de werking van vele kleine bevingen zorgen echter eveneens voor mijnbouwschade aan woonhuizen. Deze schades worden veelal door de expert van de NAM geclassificeerd als "zettingschade". En zettingschade (C-schade) wordt niet vergoed. Zowel de NAM als de Tcbb stellen zich op het standpunt dat bodemdaling niet tot schade aan bebouwing kan leiden. Ze baseren zich daarbij op zeer gedateerde onderzoeken uit de tachtiger jaren van de vorige eeuw. Dit lijkt zeer in tegenspraak met het feit dat er in het laatste decennium boven het hele Groningenveld tienduizenden verse scheuren zijn ontstaan. Dit is volgens de NAM en CVW zettingschade. De ontkenning van deze vorm van gevolgschade is niet langer acceptabel.
6. Ook de bestaande praktijk waarin experts kennelijk de opdracht krijgen creatieve vormen van schade vooral ook in ogenschouw te nemen (begroeiing, thermische schade) lijkt niet uit te zijn op objectieve schadevaststelling en zeker niet op ruimhartig beleid. Het leidt tot classificaties als C-schade, en dus niet tot vergoeding. Ook deze praktijk is niet acceptabel.
7. De NAM en CVW kijken thans niet onder het maaiveld (funderingen). Ook deze ontkenning van gevolgschade is niet aanvaardbaar.
8. De NAM hanteert een schadecontourenbeleid, waarbij na elke aardbeving door de NAM een gebied wordt vastgesteld, waarbinnen schade zou kunnen optreden. Het is onacceptabel, en bij wet verboden, dat de schadeveroorzaker de bevoegdheid krijgt te bepalen of hij schade veroorzaakt.
9. Bij geschillen tussen expert en contra-expert is thans de werkwijze dat deze er gezamenlijk uit dienen te komen. Als dat niet lukt, dan is in arbitrage voorzien. Dit hele proces is tijdrovend en leidt tot veel onbegrip en onvrede bij de bewoner, en is niet in overeenstemming met de wetgeving terzake. Omdat het gaat om een bouwkundige beoordeling kan een geschil uitstekend ondergebracht worden bij de Geschillencommissie Bouw. Dit is in lijn met de maatregelen 4 en 7.
10. De positie van de schadelijder is, als het om aardbevingsschade gaat, een ongelijkwaardige. Alle Nederlandse verzekeringen sluiten aardbevingen uit, ook de rechtsbijstandsverzekeringen. Dat betekent dat de individuele schadelijder zelf de eventuele juridische kosten moet dragen. Zeker in een geschil met een moloch als NAM (lees: Shell) is er sprake van een onaanvaardbare ongelijkheid. Gewezen zij erop dat in sommige Zuid-Europese landen, zoals Italië, het verzekeren tegen aardbevingen juist verplicht is. Ook om deze reden is de inschakeling van de Geschillencommissie Bouw een goede optie.
11. Bij achterstallig onderhoud leidt vaststelling en herstel van de schade soms tot een waardevermeerdering van de woning. Er wordt in dergelijke een financiële bijdrage van de huiseigenaar gevraagd. Soms heeft de huiseigenaar echter geen geld. Er zijn nu plannen geopperd om een fonds achterstallig onderhoud op te richten, waarbij de huiseigenaar uit dit fonds geld leent voor dit doel. Dit vinden wij fundamenteel onjuist. De schadeveroorzaker dient alle mijnbouwschade te vergoeden. Wanneer een huiseigenaar om hem moverende redenen geen geld heeft besteed aan het onderhoud van het huis, en hier nu, door het optreden van de schadeveroorzaker de NAM, toe gedwongen wordt, zijn de door hem te maken kosten eveneens onderdeel van de mijnbouwschade en aan de schadeveroorzaker, de NAM, toe te rekenen.

Toelichting

De algemene verplichting van de NAM om alle mijnbouwschade te vergoeden is uiteraard niet beperkt tot de aardgaswinning uit het Groningenveld. In de provincie Groningen gaat het ook om andere locaties zoals Borgsweer (waterinjectie), Grijpskerk (opslag), Zuidbroek (stikstof), en kleine velden als Saaksum en Blijham. En breder in Noord-Nederland ook om Terschelling, Schiermonnikoog, Waddenzee, Norg (opslag), en kleine velden als Loon, De Wijk, Dalen, Roswinkel en Annerveen.

Schadeafhandeling

3. Andere attitude van NAM en CVW

Dit houdt in

a. De schadelijder staat centraal, procedures worden ingericht vanuit het gezichtspunt van de schadelijder, de bejegening van NAM en CVW is klantgericht.
b. De privacy van de schadelijder en zijn zelfbeschikkingsrecht worden gerespecteerd door NAM en CVW.

Ratio

1. Uitgangspunten 2 en 3 zijn van toepassing.
2. De huizenbezitter heeft schade geleden. Het is de taak van NAM en CVW deze schade ongedaan te maken. Daarbij past een dienstverlenende houding waarin de genoegdoening aan de schadelijder centraal staat. Daarbij past geen intimidatie, geen afdwingen van geheimhouding.

Toelichting

Totdat maatregel 4 in ingevoerd, dienen NAM en CVW de bestaande gevallen met een andere houding af te wikkelen.

4. Onafhankelijke schadevaststelling en -afhandeling

Dit houdt in

a. Er komt een organisatie voor de schadevaststelling en schadeafhandeling, onafhankelijk van NAM en de overheid. De onafhankelijkheid wordt belichaamd door een onafhankelijke raad van toezicht waarin schadelijders een grote rol hebben. "Van de burgers, voor de burgers".
b. De experts die namens deze organisatie de schadetaxaties uitvoeren zijn onafhankelijk en transparant. Zij beoordelen competent, consequent en consistent.

Ratio

1. Uitgangspunten 2 en 3 zijn van toepassing.
2. 40% van de schadelijders is momenteel ontevreden over de schadeafwikkeling. Het gaat daarbij vooral over de kwaliteit van de experts, de duur van de procedures en de bejegening door NAM en CVW. Naarmate de schades complexer zijn, of de huizen ouder, zijn de klachten talrijker en zwaarder.
3. Er is inmiddels zoveel wantrouwen opgebouwd, en er is bij de zogenaamd onafhankelijke organisaties zoveel verwevenheid met de schadeveroorzaker, dat alleen een volstrekt onafhankelijke organisatie nog uitkomst biedt.

Toelichting

De schadevaststelling vindt thans plaats door experts die worden ingehuurd door de schadeveroorzaker, de NAM (schademelding voor 5 januari 2015) of CVW (schademelding vanaf 5 januari 2015). De NAM is de schadeveroorzaker, en is daarom niet acceptabel als onafhankelijke partij. Het CVW is slechts in naam onafhankelijk. De aandelen van CVW zijn voor meer dan 50% in

handen van Arcadis, die met de NAM overeenkomsten heeft afgesloten, en het CVW werkt volgens het NAM-schadeprotocol. Het CVW is volstrekt niet onafhankelijk van de schadeveroorzaker, en daarmee evenmin acceptabel.
De huidige constellatie heeft onvoldoende garanties voor objectiviteit. "Wiens brood met eet, diens woord men spreekt." De Groninger ervaart veel willekeur en veel ondeskundigheid bij de huidige experts. De belangrijkste speler in de schadevaststelling in Noordoost-Groningen is Arcadis. De band tussen NAM en Arcadis is zeer nauw. Arcadis heeft met Shell (het moederbedrijf van de NAM) begin 2015 een wereldwijde samenwerkingsovereenkomst afgesloten. Ook voor de schadeafwikkeling werken NAM en CVW thans met bevriende aannemers. Het inschakelen van lokale aannemers door schadelijders wordt niet gestimuleerd, en voor versteviging werkt het CVW zelfs nagenoeg uitsluitend met "eigen" aannemers.
Bijzondere aandacht behoort het cultureel erfgoed te krijgen. Noordoost-Groningen is rijk aan rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, en karaktervolle en beeldbepalende historische bebouwing. Hier dient zowel schadevaststelling als schadeafhandeling door gespecialiseerde experts en bedrijven plaats te vinden.

5. Er komt een uitkoopregeling

Dit houdt in

1. Er komt een algemeen geldende uitkoopregeling
2. De regeling Waardedaling (de compensatieregeling) van de NAM vervalt.

Ratio

1. Uitgangspunten 2 en 3 zijn van toepassing.
2. De bestaande regeling Waardedaling van de NAM is niet acceptabel:
    1. Geen onafhankelijkheid. Voor de vaststelling van schadevergoeding is de schadelijder afhankelijk van de schadeveroorzaker.
    2. Geen objectiviteit. Veel aanvragen worden afgewezen, terwijl bij de wel toegekende aanvragen 1 à 2% vergoeding wordt uitgekeerd, terwijl de werkelijke waardedaling in het gebied die toe te schrijven is aan de gevolgen van de gaswinning tussen de 2,5% en 5% bedraagt, met uitschieters van vele tientallen procenten (duurdere huizen in het kerngebied van het Groningenveld).
    3. De Rechtbank Noord Nederland heeft in haar uitspraak van 2 september 2015 eveneens vastgesteld dat de regeling Waardedaling van de NAM te beperkt is in haar reikwijdte. De rechter concludeert (4.4.21):

> "Op grond van het voorgaande zal de rechtbank een verklaring van recht toewijzen dat NAM aansprakelijk is voor de schade bestaande uit waardevermindering van de onroerende zaken in het gebied waar aardbevingen ten gevolge van de gaswinning door NAM voorkomen en dat deze schade voor vergoeding in aanmerking komt ongeacht of er al dan niet fysieke schade aan de onroerende zaken is opgetreden en ongeacht of de onroerende zaken al dan niet zijn verkocht."

4. Met de uitkoopregeling wordt de verkoper, dus de inwoner van het gebied, zekerheid geboden. Hij krijgt zijn vrijheid terug via de mogelijkheid om het gebied te verlaten. De huidige gijzeling in het gebied is afgelopen, aan de uitzichtloosheid komt een eind. Bovendien lijdt de verkoper geen onevenredig groot financieel verlies.
5. Deze uitkoopregeling biedt ook potentiële kopers toekomstige rechtsbescherming. Daardoor wordt het woonklimaat verbeterd, en kan de woningmarkt zich weer herstellen.

Toelichting

In de kern werkt de uitkoopregeling als volgt. De huiseigenaar probeert de woning op de normale wijze te verkopen. Als dit na 12 maanden nog niet gelukt is wordt de woning aangekocht namens de schadeplichtige partij, in dezen de NAM. De aankoopprijs wordt bepaald door een onafhankelijke deskundige taxateur (beëdigd en/of gecertificeerd). Uitgangspunt is de waarde van het object op 1 januari 2008. Vanaf die peildatum wordt de verkoopwaarde gecorrigeerd voor de effecten van de economische crisis en krimp. Het effect van de gaswinningsproblematiek op de woningprijzen wordt daarentegen gecompenseerd.
Betekenis voor het meerjarig programma

Bij implementatie van de maatregelen zoals in de punten 2 tot en met 5 aangegeven ontstaat een geïntegreerde aanpak bij de schadeafwikkeling bij woningen. In de Bijlage is een samenvattend overzicht weergegeven, vanuit het gezichtspunt van de huiseigenaar. Daarbij worden vier situaties onderscheiden:
1. Er is herstelbare schade aan de woning
2. Er is onherstelbare schade aan de woning: de woning moet worden herbouwd
3. De woning is zeer zwaar beschadigd en het bevoegd gezag acht het niet verantwoord om de woning op die plaats te herbouwen. Er is dus sprake van gedwongen "uitzetting".
4. De bewoner wil de woning verkopen.

6. Er komt een organisatie voor procesbegeleiding van schadelijders
Dit houdt in
a. Er komt een organisatie voor de procesbegeleiding van de schadelijders, onafhankelijk van NAM en overheid. De onafhankelijkheid wordt belichaamd door een onafhankelijke raad van toezicht waarin schadelijders een grote rol hebben. "Van de burgers, voor de burgers".

Ratio
1. Uitgangspunt 3 is van toepassing
2. Er is een grote behoefte aan gratis, laagdrempelig en onafhankelijke hulp voor de individuele schadelijder.

Toelichting

In de nieuwe organisatie werken procesbegeleiders die daadwerkelijk de schadelijder assisteren. De organisatie heeft een helpdesk. Gezien de omvang van de schade zal de omvang van deze organisatie substantieel dienen te zijn. Ook deze organisatie wordt gefinancierd door de overheid. De onafhankelijkheid wordt ook hier belichaamd door een onafhankelijke raad van toezicht waarin schadelijders een grote rol hebben. "Van de burgers, voor de burgers".
7. Processen worden vereenvoudigd en er worden geen verdere procedures en instituties opgetuigd
Dit houdt in
a. De bestaande regeling waardevermeerdering wordt omgewerkt naar een algemeen geldende regeling voor alle huiseigenaren boven het Groningenveld
b. Er komen geen additionele nieuwe regelingen (anders dan de uitkoopregeling)
c. Er komen geen additionele nieuwe instituties (organisaties of commissies)

Ratio
1. Uitgangspunt 3 is van toepassing
2. De vereenvoudiging van de processen is ingebed in een aantal andere maatregelen.
3. De beperking van de bestaande regeling waardevermindering, onder meer met gemeentegrenzen, en met een minimumschadebedrag (€ 1.000) doet geen recht aan het doel van de regeling, en wordt als onrechtvaardig ervaren. Er is sprake van ongelijke behandeling.

4. De algehele procedurele belasting voor de schadelijders is op dit moment aanzienlijk. In de ervaringen van de schadelijders speelt daarbij een grote rol dat er al te veel te loketten zijn GBB ingericht: het zicht op het geheel is zoek. Steeds heeft de schadelijder te maken met andere mensen, andere organisaties en andere regelingen. Dit klemt temeer omdat de schadelijder al getroffen is door een nare situatie waar hij niet om gevraagd heeft. Om de schadelijder dan ook nog te confronteren met een complex stelsel van regelingen en instituties dient zoveel mogelijk te worden voorkomen.
5. Een aantal van de huidige instanties werken niet naar behoren, of hebben weinig toegevoegde waarde. Sommige worden zelfs ervaren als stressverhogend en contraproductief. De Commissie Bijzondere Situaties kan het best opgeheven worden.
6. Door de instelling van de procesbegeleiders (maatregel 6) zal het beroep op de huidige instanties afnemen.

Toelichting
Er zijn talrijke instituties die zeggen mede te spreken voor de bewoners van het gebied, of besluiten over hen, maar zij hebben erg weinig feeling met de reële behoeftes van de Groningers, vatten hun rol formalistisch op, dan wel laten andere, economische belangen voorgaan. Toch hebben zij directe impact voor de bewoners. Wij geven een kleine opsomming van de spelers: NAM, CVW, Ministerie van EZ, Provincie Groningen, Gemeenten, Veiligheidsregio, Waterschappen, SNN, NCG, Tcbb, Onafhankelijk Raadsman, Economic Board, Commissie Bijzondere Situaties. En meer indirect, maar soms met nog meer invloed: Shell, Exxon-Mobil, EBN, Maatschap Groningen, GasTerra, Gasunie, Ministerie van I&M, Ministerie van BZK, Ministerie van V&J, KNMI, TNO, SodM, OvV.

Versteviging

8. Geen versteviging
Dit houdt in

a. Versteviging vindt in beginsel niet plaats.
b. Versteviging is alleen gerechtvaardigd indien het gebaseerd is op een locale risicoanalyse (seismisch risico per cluster), in combinatie met een risicoanalyse voor het (type) huis
c. Versteviging is altijd vrijwillig.

Ratio
1. Uitgangspunt 4 is van toepassing.
2. De oorzaak (gaswinning, zie maatregel 1) dient primair aangepakt te worden (vermindering levensgevaar), aanpak van het gevolg heeft een secondair karakter.
3. De Groninger heeft thans al geen ongestoord woningbezit, door de "angst voor de grote klap", door de continue aardbevingen en schadeafhandelingen. Het is daarom niet redelijk hem nogmaals te belasten, met een ingrijpende verbouwing van zijn huis, anders dan in geval van urgente noodzaak. Die belasting impliceert namelijk:
    a. langdurige overlast, tijdelijk uithuisplaatsing, en dergelijke
    b. aantasting van het woongenot doordat de woning authentieke kenmerken verliest
    c. langdurige ontwrichting van het "gewone leven"

    Extra wrang is dat die belasting geen vrijwaring voor toekomstig leed is. Een verstevigd huis kan net zo goed bij een volgende aardbeving weer (forse) schade oplopen.

Toelichting
Er is een grote verstevigingsoperatie aangekondigd, waarbij huizen "aardbevingsbestendig" worden gemaakt. De kosten ervan worden in een onderzoek geraamd op 6,5 miljard euro, dit bedrag is nog

zeer onzeker. Volgens sommige onderzoeken gaat het daarbij om 35.000 woonhuizen, volgens andere om wel 170.000 bebouwingseenheden (woonhuizen, appartementsgebouwen, openbare gebouwen, bedrijfspanden en zo verder). De term "aardbevingsbestendig" is bovendien nog niet scherp gedefinieerd. Er wordt verwezen naar de concept NPR en nog te bepalen aanvaardbare veiligheidsrisico's. Opvallend is dat al sinds 1998 (Eurocode 8) de Nederlandse overheid de plicht heeft een NPR voor aardbevingen op te stellen, en dat deze er nog steeds niet is.
Het gaat hierbij om drie vormen van versteviging:

- veiliger maken (beperkte aanpassingen, bijvoorbeeld schoorstenen)
- bouwkundig versterken (hoofddraagconstructie versterken zonder aan de norm voor aardbevingsbestendig te voldoen)
- aardbevingsbestendig.

De eerste twee vormen worden van versteviging thans in het kerngebied (het cluster Loppersum) uitgevoerd, daarna volgen de andere clusters, in volgorde van risico. De derde vorm, het aardbevingsbestendig maken, staat op de rol voor het hele Groningenveld. Dat de impact van een dergelijke operatie immens zal zijn leidt geen twijfel.
Met deze aangekondigde grote verstevigingsoperatie wordt de onzekerheid onder de bewoners die er al bestond over de te verwachten aardbevingen verder vergroot. Hoeveel huizen moeten worden verstevigd en hoeveel moeten worden gesloopt? Wat zal dat betekenen voor de dorpen en het erfgoed? Wat zal het betekenen voor het eigen leven? Hoe lang moet het huis verlaten worden voor de verbouwing? En wat gebeurt er als na de versteviging weer aardbevingen komen, dan zal immers opnieuw schade optreden? De verstevigingsoperatie lijkt enkel bedoeld om verdergaande gaswinning juist mogelijk te maken!
Hierna gaan wij uitgebreider in op de problemen die de verstevigingsoperatie -het aardbevingsbestendig maken -met zich meebrengt wanneer deze zou worden doorgezet, en wat dan de noodzakelijk randvoorwaarden en eisen voor de uitvoering zijn.

HET VERSTEVIGINGSPROCES

Inleiding

De GBB ziet de taakstelling van de verstevigingsoperatie niet alleen als onwenselijk maar ook als onmogelijk in het door de NCG thans gepresenteerde tijdsplan (6.000 woningen per jaar). Onwenselijk doordat het proces van verstevigen leidend wordt voor tal van planmatige beslissingen die hun effect hebben op belangrijke aspecten van deze regio zoals krimp, behoud van erfgoed, leefbaarheid en werkgelegenheid. Af en toe wijst de NCG op synergie tussen de verstevigingsoperatie en deze andere ontwikkelingen maar het is klip en klaar dat de afwegingen bij de verstevigingsoperatie bepalend worden voor maatregelen op de andere ontwikkelingen. Zo brengt naar verwachting de normstelling van het verstevigingproces een versneld sloopproces met zich mee op basis van veiligheidsoverwegingen. Dit sloopproces zou de leefbaarheid in de dorpen versneld kunnen ontwrichten wat op zijn beurt de krimp zal versnellen. Dit achten wij beleidsmatig niet correct.
De GBB acht de taakstelling van de operatie ook onmogelijk, althans wanneer tevens aan andere belangrijke eisen voldaan moet worden zoals zorgvuldigheid en behoud van erfgoed en leefbaarheid in de dorpen. De plannen zoals tot nu toe gepresenteerd hebben een sterk technisch perspectief. De taakstelling brengt dit onvermijdelijk met zich mee. Echter zonder recht te doen aan het bewoners-perspectief zijn de plannen absoluut onhaalbaar. Gaat het bij de schadeherstelloperaties om de medewerking van individuele bewoners, voor het welslagen van de verstevigingsoperatie is de collectieve medewerking van dorpen voorwaarde. Daarom dient het bewonersperspectief leidend te zijn bij de verstevigingsoperatie.

Randvoorwaarden

De belangrijkste randvoorwaarde voor de verstevigingsoperatie is de aanwezigheid van draagvlak bij de bevolking. Dit is absoluut noodzakelijk voor de uitvoering van het programma. Temeer daar er onpopulaire maatregelen genomen moeten worden. De media zullen het proces met argusogen volgen. Weerstand in de dorpen heeft een zeer hoog afbreukrisico voor het proces. Zonder draagvlak bestaat het gevaar dat sommige dorpen op slot gaan.
Teneinde draagvlak te krijgen dient er aan de volgende twee voorwaarden voldaan te worden

1. Er moeten niet alleen maatregelen genomen worden aan de 'achterkant' van de gaswinning herstel en voorkoming van de neveneffecten -maar ook aan de voorkant: de gaswinning moet verder worden gereduceerd, en wel een veilig niveau. Pas dan wordt het de bewoners duidelijk dat hun problemen door de overheid serieus worden genomen.
2. Er moet een zodanig flankerend beleid komen dat de bewoners het gevoel hebben dat er oplossingen zijn als ze door de negatieve neveneffecten van de gaswinning en herstel-en verstevigingwerken in de problemen komen.

Belangrijke maatregelen voor flankerend beleid zijn

1. Alle mijnbouwschade wordt ruimhartig vergoed, en er is geen gebiedsbeperking bij schadevaststelling
2. De houding van NAM en CVW moet verbeteren, de gedupeerde moet centraal staan, en niet de NAM of het CVW
3. De schadevaststelling en -afhandeling dient onafhankelijk te gebeuren
4. Er komt een breed geldende uitkoopregeling, buiten de invloed van de NAM en CVW
5. Er komt een regeling voor directe compensatie van waardedaling – en de huidige regeling van de NAM bij verkoop vervalt
6. Er komt een onafhankelijke organisatie voor individuele begeleiding van gedupeerden
7. Er wordt niet lukraak verstevigd maar op basis van een risicoanalyse per gebied en per huis
8. Er komen garanties voor het behoud van het Groninger cultureel erfgoed

Zonder flankerend beleid zullen veel bewoners dwars gaan liggen wat tot enorme vertraging zal leiden.

<u>Andere voorwaarden</u>

1. De doelen die worden gesteld moeten concreter worden. Nu zijn ze zo algemeen verwoord dat je er geen planning op kunt baseren, laat staan een beargumenteerde planning. Naar verwachting komen de problemen pas scherp naar voren als de doelen concreter worden gemaakt.
2. Eerst moet in kaart gebracht worden hoe het verstevigingproces opgezet en uitgevoerd zal gaan worden, wat ook het stellen van prioriteiten omvat, zie verderop. Pas daarna kunnen uitspraken worden gedaan over het aantal woningen dat per jaar verstevigd kan worden. Er is nog geen enkele berekening over haalbaarheid van het verstevigen van 6.000 woningen per jaar: noch logistiek, noch qua bouwcapaciteit, althans het is de GBB niet bekend.
3. Er moeten prioriteiten worden gesteld maar daarvoor ontbreekt nog informatie. Allereerst dienen de afwegingscriteria te worden geëxpliciteerd: snelheid, veiligheidsnorm, draagvlak maatregelen, ingrijpendheid van maatregelen, etc. De GBB dringt er sterk op aan bij de NCG dat hij de afwegingscriteria (en de weging daarvan) transparant maakt, waardoor er een heldere discussie gevoerd kan worden. In de tweede plaats dienen de effecten van de ingrijpende maatregelen te worden doordacht, bijvoorbeeld op leefbaarheid en op krimp. Pas na bestudering van deze effecten kunnen er prioriteiten worden gesteld.
4. Voor elk pand is een aparte risicoanalyse nodig. Wat nu al te vaak gebeurt is dat er verstevigingeisen worden gesteld aan woningen zonder dat daar bouwkundige argumenten voor zijn ontwikkeld. Voorkomen moet worden dat er -ter wille van de snelheid -lukraak verstevigd wordt. Dit brengt zowel het gevaar met zich mee dat panden te weinig worden verstevigd (veiligheidsrisico) als dat zij overmatig worden verstevigd (vervelende effecten voor bewoners en onnodige kosten).
5. De GBB blijft herhalen dat schadeherstel onafhankelijk van de NAM -de veroorzaker van de schade-dient plaats te vinden. Ditzelfde eist de GBB ten aanzien van de verstevigingsoperatie . De NCG heeft duidelijk gemaakt dat het CVW uitvoering gaat geven aan de verstevigingsoperatie. Dat is voor de GBB niet acceptabel. Het CVW is een private

onderneming met eigen financiële belangen. Op basis van de contracten tussen CVW en de NAM blijft ook de NAM financieel meebepalen hoe en welke verstevigingen worden doorgevoerd. Dit brengt volstrekt onwenselijke conflicts of interest met zich mee.

6. De NCG heeft duidelijk gemaakt dat er onvermijdbaar panden gesloopt zullen worden. Afwegingen hierbij zullen onder andere zijn: veiligheid, verstevigingkosten, de waarde van het pand en overwegingen in de sfeer van het behoud van voor Groningen karakteristieke bebouwing. Met de NAM aan het financiële roer van de versteviging is de GBB zeer beducht voor het afwegingsproces bij het besluit tot sloop. De GBB eist daarom van de NCG dat de afwegingscriteria voor sloop expliciet, hard en voorafgaand aan het proces bekend zullen worden gemaakt. De afweging van snelheid van de verstevigingsoperatie mag in de ogen van de GBB nimmer een rol spelen bij het besluit panden te slopen.
7. In verband met de wijze waarop aan bovenstaande randvoorwaarden en afwegingscriteria voor doelen, prioriteiten van de verstevigingsoperatie, risicoanalyse en sloop zal worden voldaan eist de GBB dat deze in overleg met maatschappelijke en functionele organisaties worden vastgesteld.
8. In zijn algemeenheid verlangt de GBB dat alle concrete maatregelen tijdig aan de betrokkenen, bewoners en functionele organisaties, worden voorgelegd en dat er ruimte wordt gegeven voor het intrekken en aanpassen van de maatregelen.
9. De GBB vraagt aan de NCG hiervoor een protocol te ontwikkelen en alle betrokkenen hierover te informeren.

<u>Dilemma's tijdens het proces</u>

Tot slot van deze toelichting wil de GBB wijzen op een aantal dilemma's bij de verstevigingsoperatie. De GBB verlangt van de NCG dat op elk van de dilemma's een transparante besluitvorming zal plaatsvinden die voorafgaand aan de operatie expliciet wordt gemaakt.

1. Nog niet alle parameters zijn op dit moment bekend, zoals de NPR normen. Andere parameters zullen gaan schuiven in de tijd zoals de verwachte maximale pga of de inschatting van risico's op basis van nieuwe onderzoeken. De vraag nu is op basis van welke aannames het verstevigingproces wordt gestart en of bijstelling mogelijk is in de komende jaren? De NCG heeft duidelijk gemaakt dat hij te allen tijde uitgaat van de actuele cijfers en berekeningen. De GBB zou graag willen dat expliciet wordt gemaakt wat de afbreukrisico's zijn van aannames die later onjuist blijken te zijn.
2. De vraag is wat de prioriteit krijgt: veel woningen met kleiner risico snel verstevigen of woningen die erg kwetsbaar zijn. Wordt risico gedefinieerd in termen van aantallen mensen keer risico dan zou wellicht voor het eerste moeten worden gekozen. Krijgen piekrisico's voorrang dan ligt het voor de hand prioriteit te geven aan de grootste risico's. Wordt voor het laatste gekozen dan zal dit echter ten koste gaan van de snelheid van de operatie. Graag het afwegingskader en de besluitvorming expliciteren.
3. Wordt er gekozen voor snelheid en wordt daarom de veiligheidsnorm naar beneden bijgesteld of wordt veiligheid het primaat en wordt de snelheid van de operatie daarbij aangepast. Graag het afwegingskader en de besluitvorming expliciteren. Ook in relatie tot mogelijke veranderingen in de toekomst van de risico inschatting.
4. De NCG overweegt om schadeherstel, versteviging en verduurzaming zo veel mogelijk te combineren. De GBB constateert dat dit voor individuele bewoners die snel aan de beurt zijn een goede zaak is, echter voor de logistiek en de snelheid van het proces is het dodelijk, vooral omdat het botst met een ander doel: het zoveel mogelijk collectief aanpakken van de dorpen. Graag het afwegingskader en de besluitvorming expliciteren.
5. Een algemeen centraal dilemma is de gedwongen keuze tussen snelheid van het proces en de zorgvuldigheid van de maatregelen, inclusief de inspraak daarop vanuit de bewoners en de kwaliteit van de uitvoering daarvan. Hoe zorgvuldiger het proces wordt opgezet en uitgevoerd, des te trager zal het verlopen terwijl -met het oog op de veiligheid -snelheid geboden is. Graag het afwegingskader en de besluitvorming expliciteren.

Conclusie

In deze visie geven wij de NCG onze aanbevelingen mee vanuit de bewoners van het gebied voor het meerjarig programma Aardbevingsbestendig en kansrijk Groningen. Wij zien onze aanbevelingen als noodzakelijk te nemen maatregelen. Wij hebben ons niet integraal over alle aspecten van het meerjarig programma gebogen.
Wij focussen in onze visie op het ombuigen van het gedrag van NAM en overheid dat de Groninger in levensgebaar heeft gebracht, zijn huizen heeft beschadigd en zijn levensvreugde heeft vergald. Dat gedrag dat in feite vernietigend is voor het perspectief van de regio.
Wat in Groningen gebeurt is geen "fact of life", het is een "act of Kamp". Het gaat om geïnduceerde aardbevingen, het gaat om overheidsbeleid.
Wanneer we de situatie in het gebied van jaar tot jaar overzien – vanaf de aardbeving van Huizinge gerekend – dan zien we dat de problemen van jaar tot jaar groter zijn geworden. Het gebied is een rampgebied geworden, de problemen zijn ingrijpend en massaal, alle rek is eruit.
Dat de overheid nu voornemens is het gebied aardbevingsbestendig te maken, door ook nog eens de komende jaren tienduizenden huizen in het gebied "preventief" in de steigers te gaan zetten is volstrekt onverantwoord.
De Groninger mag stug zijn, en zijn eigen gang gaan, het gedrag van de NAM en minister Henk Kamp ("bij dit alles staan de belangen van de Groningers centraal") heeft diepe wonden geslagen. Het optreden van de landelijke overheid heeft averechts gewerkt. Groningers hebben het vertrouwen verloren in de overheid. Ze zijn boos en onmachtig. Ze zijn het beu.
Aan de NCG is de taak het tij te keren. En hij kan dat beter ook echt doen, anders is de vertrouwensbreuk onherstelbaar. Een onherstelbare vertrouwensbreuk heeft onomkeerbare gevolgen.

Het bestuur van de Groninger Bodem Beweging
20 september 2015

Bijlage

SITUATIES EN VERGOEDINGEN BIJ WONINGSCHADE

Hierna volgt een overzicht van de schadeafwikkeling bij woningen. Er wordt uitgegaan van een situatie waar de bewoner ook de eigenaar is.

Er worden vier situaties onderscheiden:

1. Er is herstelbare schade aan de woning
2. Er is onherstelbare schade aan de woning: de woning moet worden herbouwd
3. De woning is zeer zwaar beschadigd en het bevoegd gezag acht het niet verantwoord om de woning op die plaats te herbouwen. Er is dus sprake van gedwongen "uitzetting".
4. De bewoner wil de woning verkopen om zijn of haar moverende redenen.

Situatie 1: Er is herstelbare schade aan de woning

Optie a	Optie b
1a De bewoner wil na herstel in het huis blijven wonen	1b De bewoner wil het herstel niet afwachten en niet in de woning blijven
1a De schade wordt hersteld	1b De bewoner wordt uitgekocht 1)
1a Vergoed worden: • De werkelijke herstelkosten • De bereddingskosten 2) • De gevolgschade, materieel en immaterieel 3)	*1b Vergoed worden:* • De verkoopwaarde van de woning vlak voor de gebeurtenis. Deze verkoopwaarde wordt gecorrigeerd voor de prijsdaling tengevolge van de gaswinning tot peildatum1 januari 2008 5) • Kosten van het verkrijgen van vervangende huisvesting 4) • Kosten noodzakelijke tijdelijke huisvesting. • De gevolgschade, materieel en immaterieel 3)

Situatie 2: Er is onherstelbare schade aan de woning; de woning moet worden herbouwd

Optie a	Optie b
2a De bewoner wil na herbouw in het huis blijven wonen	2b De bewoner wil de herbouw niet afwachten en niet in de woning terugkeren.
2a De woning wordt herbouwd conform de dan geldende en geadviseerde bouwvoorschriften (aardbevingbestendig) met gelijk woonoppervlak en gelijke functionaliteit en bij voorkeur in gelijke bouwstijl.	2b De bewoner wordt uitgekocht 1)
2a Vergoed worden: • De werkelijke kosten herbouw • De bereddingskosten 2) • Kosten tijdelijke huisvesting • De gevolgschade, materieel en immaterieel 3)	*2b Vergoed worden:* • De verkoopwaarde van de woning vlak voor de gebeurtenis. Deze verkoopwaarde wordt gecorrigeerd voor de prijsdaling tengevolge van de gaswinning tot peildatum1 januari 2008 5) • Kosten van het verkrijgen van vervangende huisvesting 4) • Kosten noodzakelijke tijdelijke huisvesting. • De gevolgschade, materieel en immaterieel 3)

Situatie 3: De woning is zeer zwaar beschadigd en het bevoegd gezag acht het niet verantwoordelijk om de woning op die plaats te herbouwen. Er is dus sprake van gedwongen 'uitzetting'.

3 De bewoner wordt: a. Gecompenseerd voor het verlies van de woning met uitkoopregeling; b. In de gelegenheid gesteld vergelijkbare woonruimte te zoeken; c. Door het bevoegd gezag voor zover nodig tijdelijke woonruimte aangeboden

3 Vergoed wordt: • De verkoopwaarde van de woning vlak voor de gebeurtenis. Deze verkoopwaarde wordt gecorrigeerd voor de prijsdaling tengevolge van de gaswinning tot peildatum1 januari 2008 5) • Kosten van het verkrijgen van vervangende huisvesting 4) • Kosten noodzakelijke tijdelijke huisvesting. • De gevolgschade, materieel en immaterieel 3)

Situatie 4: De bewoner wil woning verkopen om zijn of haar moverende redenen. Indien nodig kan hij of zij een vertrouwenspersoon inschakelen, die kan helpen bij het maken van de juiste keuzes.

4a De bewoner slaagt erin zelf de woning te verkopen binnen 12 maanden, maar onder de getaxeerde verkoopwaarde.	4b De bewoner slaagt er niet in zelf de woning te verkopen binnen 12 maanden.

4a De bewoner wordt gecompenseerd voor het waardeverlies tengevolge van de gaswinningproblematiek.	4b De bewoner wordt uitgekocht 1)

4a Vergoed worden: • Het verschil tussen de verkoopprijs van de woning en de getaxeerde verkoopwaarde, waarin rekening gehouden is met de waardedaling t.g.v. de gaswinning-problematiek • De kosten van de vertrouwenspersoon • De gevolgschade, materieel en immaterieel 3)	*4b Vergoed worden:* • De verkoopwaarde van de woning vlak voor de gebeurtenis. Deze verkoopwaarde wordt gecorrigeerd voor de prijsdaling tengevolge van de gaswinning tot peildatum1 januari 2008 5) • De kosten van de vertrouwenspersoon • De gevolgschade, materieel en immaterieel 3)

Toelichtingen

1) Uitkoopregeling
2) Bereddingskosten: deze kosten moeten worden gemaakt om de resten van de woning (b.v. afsluiten nutsvoorzieningen, asbestsanering) en de zich nog daarin bevindende onroerende zaken veilig te stelle, bijvoorbeeld transport- en opslagkosten. Ook vallen hieronder de kosten die moeten worden gemaakt om de 'rampplek' te beveiligen.
3) Gevolgschade: dit zijn indirecte door onafhankelijke deskundigen te taxeren schades. Hieronder kunnen onder meer vallen:
    - Inboedel0 en tuinschade
    - Zorgkosten en letselschade
    - Inkomstenderving
    - Uitvaarskosten
    - Gederfde levensvreugde
4) Vervangende huisvesting: alle kosten die een inwoner moet maken om vervangende huisvesting te verkrijgen en in gebruik te nemen, zoals bijvoorbeeld:
    - Makelaars- en notariskosten
    - Taxatiekosten (waardebepaling en technische keuring)

- Financieringskosten
- Verhuiskosten
- Reiskosten (km-vergoeding)

5) Voor de peildatum 1 januari 2008 is gekozen omdat ze zowel voor de aardbeving van Huizinge als voor de economische crisis ligt.

BIJLAGE 12- INBRENG DIALOOGTAFEL – MAATSCHAPPELIJK ORGANISATIES

Maatschappelijk organisaties

Aan Nationaal Coördinator Groningen,
De heer H. Alders.

Groningen, 22 september 2015.

Betreft: Inbreng voor meerjarenprogramma "Voor een Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen".

Geachte heer Alders,
Op 11 september jl. hebben we tijdens de werkconferentie in het verlengde van de door u toegezonden startnotitie gesproken over de stand van zaken van het te ontwikkelen meerjarenprogramma "Voor een Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen". We hebben uw openhartigheid over een aantal geschetste dilemma's zeer gewaardeerd. We realiseren ons dat het opzetten van een alles omvattend programma nog een hele klus is, zeker gelet op uw ambitie, om in de beperkte tijd die u daarvoor is gegeven in de regio breed draagvlak te verwerven.

Tijdens de gedachtewisseling van 11 september hebben wij aangegeven onze input voor het meerjarenprogramma met een separate brief aan u te sturen. Met deze brief voldoen wij aan die toezegging. Het betreft hier de gezamenlijke input van de maatschappelijke organisaties. Op meer functionele aspecten zullen de individuele organisaties mogelijk zelf met aanvullende ideeën e.d. komen.

Hierna zullen wij eerst een aantal algemene opmerkingen maken over wat wij cruciaal vinden bij de vormgeving van het programma om vervolgens meer specifiek op een aantal onderwerpen in te gaan. Het eindadvies van de commissie Meijer (Vertrouwen in een duurzame toekomst) zien wij als toetsingskader voor het meerjarenprogramma. Dat betekent dat we hierna verschillende keren zullen refereren aan de maatregelen die door de commissie Meijer zijn voorgesteld.

In een brief van 21 mei 2015 hebben de voorzitters van de Dialoogtafel u in een brief onder meer al het volgende geschreven:

> *Onze boodschap is dat het succes van het programma 'Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen' in hoge mate afhankelijk is van wat duizenden en duizenden schademelders en*

hun omgeving daadwerkelijk aan verandering in het schadeproces gaan zien en merken. Zonder ingrepen in het schadeherstel moet u straks gaan verstevigen op drijfzand. Veranderingen teweeg brengen kan alleen wanneer u ook daadwerkelijk de beoogde doorzettingsmacht heeft om zaken op redelijk korte termijn te forceren. Te lang is er al gestudeerd, overlegd, en gerekend. Frustraties, boosheid en verdriet lopen op. Het is tijd voor concrete acties en daarom zullen wij zo concreet mogelijk zijn in de interventies die wij aan u, de Nationaal Coördinator, voorstellen.

Dit leidde onder meer tot de voorstellen om de afhandeling van het schadeproces (waaronder afhandeling van de complexe schades) en het opzetten van de versterkingsopgave onder directe aansturing van de NCG te brengen. Hier moet wat ons betreft nog steeds de prioriteit liggen. Ook de overige in de genoemde brief beschreven punten gelden wat ons betreft nog onverkort, zoals het realiseren van de Drieslag (schadeherstel, versterken en verduurzamen).

De in de startnotitie gegeven uitwerking in vier pijlers is in belangrijke mate herkenbaar en sluit goed aan bij algemene conclusies en hoofdlijn uit de verkenningsfase. Het is goed om te lezen dat de prioriteit inderdaad wordt gegeven aan het op orde brengen van de schadeafhandeling en het programmeren van de versterkingsopgave. Ook de commissie Meijer heeft hieraan de hoogste prioriteit gegeven (maatregel 1). Het CVW zou daarbij de uitvoeringsorganisatie van de NCG moeten worden (is meer dan alleen programmatische aansturing), dus echt op afstand van de NAM. We vragen nadrukkelijk ook aandacht voor het feit dat bij de onderlinge weging en uitwerking van doelen, middelen en effecten uit de pijlers -naast de veiligheid- het voortbestaan van de onderscheidende ruimtelijke identiteit en cultuuraspecten van Groningen een leidend principe zou moeten zijn.

Draagvlak voor het versterkingsprogramma is van groot belang. Bij de nog te maken afwegingen, zoals u die heeft benoemd ten aanzien van prioritering, het combineren van zaken en de randvoorwaarden waaraan moet worden voldaan, worden wij graag zeer direct betrokken. De toelichting die u heeft gegeven bij uw zoektocht naar "no-regret-maatregelen" en het "werk-met-werk" maken spreken ons op zich zeer aan, maar het zal uiteindelijk afhangen van de definitieve keuzes, onder meer neerslaand in een actieplan, hoe we dit beoordelen.

Het advies van Meijer gaat in hoge mate over het herstel van vertrouwen bij de inwoners, die wel de lasten van de gaswinning ervaren, terwijl de lusten terechtkomen bij de NAM (en haar aandeelhouders). Voor de commissie Meijer heeft dit betekend dat de mensen uit het gebied in de geformuleerde maatregelen centraal staan. Dit zou ook moeten doorklinken in het meerjarenprogramma van de NCG. Uitgestraald moet worden dat veiligheid, geborgenheid en aandacht voor de mens vertaald worden naar concrete maatregelen en regelingen én dat de inwoners goed worden betrokken in het proces van de vormgeving het meerjarenprogramma en de latere uitvoering daarvan. Een knelpunt daarbij blijft, dat de oorzaak van de problemen niet wordt aangepakt, namelijk de gaswinning zelf. Het van de nood een deugd maken, namelijk dat de middelen voor herstel, versterking, economie en leefbaarheid ook positieve effecten voor het gebied opleveren, krijgt pas echt betekenis als de veiligheid van de inwoners voldoende is gewaarborgd. Dat stadium is thans nog niet bereikt en de vraag is en blijft of de gaswinning in de nabije toekomst voldoende wordt teruggebracht tot een veilig niveau. U heeft aangegeven dat dit laatste niet tot uw domein behoort, maar wij zullen vanuit onze verantwoordelijkheid bij de betreffende overheden blijven hameren op het belang van de veiligheid.

Het beeld dat ontstaat uit de startnotitie is er één van een alles omvattend, integraal totaalprogramma. De vraag is of die ambitie, zeker gezien de tijd waarin dit tot stand moet komen,

niet teveel gevraagd is. En of bij de grote complexe dossiers die spelen voldoende duidelijk wordt wie daarover de regie voert. Ervaringen aan de dialoogtafel hebben helaas duidelijk gemaakt dat regie door de NAM niet in voldoende mate leidt tot noodzakelijke veranderingen. Met de komst van het CVW zijn weliswaar enige positieve stappen gezet, maar het is de vraag of dit voldoende is. Het is nog steeds de NAM die de dienst uitmaakt. Er is geen inzicht in het contract tussen NAM en CVW. Transparantie ontbreekt en dat maakt het lastig om te beoordelen in hoeverre het CVW de vrijheid heeft om werkelijk goede stappen te zetten in verbetering van de schade-afhandeling. Directe aansturing door de NCG van het CVW is noodzakelijk, waarbij inzicht wordt gegeven in de opdracht aan het CVW. Transparantie bij aanbestedingen in het publieke domein is een groot goed en dat zou ook hier moeten gelden. De maatregelen die de commissie Meijer al heeft geformuleerd, verbetering schade afhandeling en professionele uitvoeringsorganisatie met onafhankelijk toezicht (maatregelen 5 en 6) kunnen pas echt op hun merites worden beoordeeld als wij zicht hebben op de opdracht aan het CVW. In uw programma zou hierover duidelijkheid moeten worden gegeven. Daarin zou ook duidelijk moeten worden dat het niet de NAM of het CVW is die met een individuele eigenaar gaat onderhandelen over de te verrichten werkzaamheden en vergoeding voor de versterkingsopdracht van het betreffende pand.

De commissie Meijer heeft in maatregel 3 een garantiestelling op basis van een nulmeting bepleit. Deze maatregel is/was er om huiseigenaren en eigenaren van andere panden voldoende garanties te geven voor toekomstige schades, ook als de gaswinning is gestopt. Het zal afhangen van de verschillende regelingen die ontworpen worden (o.a. opkoopregeling, waardedalingsregeling) of dit voldoende wordt gewaarborgd. Het is van belang om bij de vormgeving van de regelingen de maatschappelijke partijen vanaf de start te betrekken in het proces, bij de vraag welke regelingen er moeten komen en wat de uitgangspunten van die regelingen zijn. Wij gaan ervan uit dat het samen optrekken bij de vormgeving van de regelingen onderdeel wordt van uw programma. Voor het verkrijgen van draagvlak is dit cruciaal.

Tot zover hebben we de meer algemene onderwerpen aangegeven die voor ons van belang zijn in het meerjarenprogramma. Hierna zullen we nog ingaan op een aantal specifieke thema's.

<u>Waardevermeerdering</u>
Het advies van de commissie Meijer over waardevermeerdering en tegemoetkoming (maatregel 2) is uitgewerkt in de interim-regeling waardevermeerdering, die in het najaar van 2014 door de Dialoogtafel is vastgesteld. Deze regeling wordt uitgevoerd door de provincie/SNN. De vaststelling van een definitieve regeling is in februari 2015 geparkeerd in afwachting van de nieuwe risicocontouren, waarvoor EZ in samenspraak met de provincie een voorstel zou doen. Eerder is gemeld dat dit naar verwachting najaar 2015 zou worden. De vraag is of dit gehaald wordt. Duidelijk is inmiddels dat er een groot beroep wordt gedaan op de interim-regeling en dat in 2016 uitputting van de deze regeling in beeld komt. Een definitieve regeling heeft alleen zin als er ook aanvullend budget beschikbaar komt. Wij bepleiten continuering van de regeling waardevermeerdering in het meerjarenprogramma, wat overigens ook betekent dat er voldoende aanvullend budget moet komen. De Tafel heeft eerder uitgesproken dat een definitieve regeling geen verslechtering mag betekenen voor individuele burgers. Dat uitgangspunt geldt nog steeds. Verder zal ook de huidige geografische begrenzing van de regeling moeten worden aangepast, zodat iedereen die aan de schade-eis voldoet aanspraak op de regeling kan maken. In de definitieve regeling is het ons inziens bovendien van belang dat daarin voldoende ruimte komt om collectieve aanvragen gericht op verduurzaming te ondersteunen.

<u>Oplossen schrijnende situaties</u>

Deze maatregel uit het advies van de commissie Meijer (maatregel 4) is ingevuld door de instelling van de Commissie Schrijnende Situaties. Deze commissie had een tijdelijk karakter en op 3 september jl. is aan de Dialoogtafel de evaluatie van deze commissie in uw bijzijn besproken. De afspraak is gemaakt dat in samenspraak tussen de NCG en de maatschappelijke organisaties bepaald wordt hoe vanaf 2016 de regeling bijzondere situaties wordt gecontinueerd en hoe dit structureel wordt georganiseerd. Daarbij dient ook een oplossing te worden gevonden voor ondernemers die door de gevolgen van de gaswinning ernstig in de problemen zijn gekomen.

Leefbaarheidsprogramma

Het thema leefbaarheid heeft in het advies van de commissie Meijer een belangrijke plek gekregen en is in meerdere maatregelen vertaald, namelijk de herstructurering van de woningmarkt en winkelcentra (maatregel 7), het behoud en herbestemming van cultureel erfgoed (maatregel 8), impuls voor lokale energieopwekking (maatregel 9) en snel internet in het landelijk gebied (maatregel 10).
Voor leefbaarheid is in het akkoord van 17-1-2014 €35 miljoen gereserveerd voor vijf jaar. De NAM heeft zelf €25 miljoen beschikbaar voor leefbaarheidsprojecten. Door de Tafel (en stuurgroep leefbaarheid) is een programma opgezet, dat de volgende sporen hanteert:
1. Herstructurering;
2. Programma's;
3. Het Loket.

Binnen spoor 2 zijn inmiddels vijf programma's in ontwikkeling/opgestart, namelijk:
1. Energietransitie;
2. Digitaal - breedband;
3. Dorpsvisies en landschap;
4. Ieder dorp een dak;
5. Erfgoed.

De eerste drie programma's vallen onder verantwoordelijkheid van de Dialoogtafel en de laatste twee worden uit de middelen betaald die de NAM zelf beheert. De ontwikkeling en uitvoering van de programma's is zoveel mogelijk belegd bij maatschappelijke organisaties.

Met de komst van de NCG is de situatie gewijzigd en zal nader bepaald worden hoe de verantwoordelijkheden ten aanzien van het programma leefbaarheid worden vormgegeven. Voor ons is van belang dat de door de Tafel ingezette koers herkenbaar in het meerjarenprogramma is terug te vinden.

Ten aanzien van het onderdeel herstructurering uit het leefbaarheidsprogramma van de Dialoogtafel is het logisch dat de regie hiervan bij de NCG komt te liggen (wel in afstemming met de maatschappelijke partijen). Wat betreft de vijf programma's en het Loket is het voor ons van belang dat de beleidsbepaling hiervan in ieder geval bij de maatschappelijke organisaties blijft en dat daarover afspraken worden gemaakt met de NCG. Ook aan de reeds gemaakte afspraken met maatschappelijke organisaties over de uitvoering van de programma's en het Loket kan wat ons betreft niet worden getornd. Eén en ander betekent ook, dat de regie die de NAM nu nog heeft voor een deel van het leefbaarheidsprogramma (25 miljoen euro) daar weggehaald wordt en dat over het totale pakket afspraken worden gemaakt tussen de NCG en de maatschappelijke organisaties.

Energietransitie / Impuls voor lokale energieopwekking

In het advies van de commissie Meijer is dit bepleit als maatregel 9. Zowel binnen het programma leefbaarheid van de Tafel als in het programma van de Economic Board is het thema energietransitie opgevoerd en dit sluit aan bij de pijler energietransitie in uw startnotitie. Het programma Lokale Energietransitie geeft invulling aan dit thema. Dit programma komt tot stand met inbreng van een groot aantal organisaties en partijen uit het veld. Vanuit de Tafel is de NMG als kartrekker aangewezen. De contouren zijn inmiddels bekend en er wordt op dit moment gewerkt aan het definitieve programma. Op 7 oktober wordt het programma vastgesteld aan de Tafel en gaat het tot uitvoering over. Wij gaan ervan uit dat de door ons gevraagde uitwerking zonder meer landt in het meerjarenprogramma van de NCG en dat er geen werk wordt overgedaan.

Snel internet in het landelijk gebied

Dit thema, dat in het advies van de commissie Meijer als maatregel 10 is terug te vinden, is bij de uitwerking van zowel het leefbaarheidsprogramma van de Tafel als het programma van de Economic Board prominent naar voren gekomen als een noodzakelijke voorwaarde voor ontwikkeling van leefbaarheid en economie. De Dialoogtafel en de Economic Board trekken hierin samen op en hebben hiervoor gezamenlijk 10 miljoen euro gereserveerd. De opdracht voor een businessplan is gegeven. Intussen is de provincie voluit betrokken bij dit initiatief en is er voor gekozen om de uitrol provinciebreed op te pakken, te beginnen in het aardbevingsgebied. Besluitvorming over de financiering voor het gehele provinciebrede project is nu voorzien in december 2015, zodat na formele instemming door provinciale staten met de feitelijke aanleg in het derde kwartaal van 2016 kan worden begonnen. Uit dit businessplan kan blijken dat er een aantal belemmeringen zijn op het gebied van (Europese) regelgeving. De NCG zou, naast algemene facilitering van dit initiatief, vooral een rol kunnen spelen bij het oplossen van dergelijke knelpunten. Gezien het belang van dit onderwerp zou restfinanciering van een eventueel tekort, blijkend in het businessplan, overwogen moeten worden in het meerjarenprogramma.

Dorpsvisies en landschap

Dit programma is door de Dialoogtafel goedgekeurd op 29 juni 2015 en zal door Landschapsbeheer Groningen als kartrekker in samenwerking met andere organisaties worden uitgevoerd. Behoud, versterking en herstel van de kernkwaliteiten van het N-O Groningse landschap, met specifieke aandacht voor herstel en versterking van dorpswierden, "groene linten'' vanuit de dorpskernen, karakteristieke lijnen in het landschap, is de kern van dit programma. Landschapsprojecten moeten gebaseerd zijn op ideeën en wensen van inwoners van het aardbevingsgebied over hun woonomgeving. (Deel)projecten binnen het programma moeten aansluiten op de dorpsvisies die in het gebied zijn opgesteld door dorpsverenigingen. We gaan ervan uit dat dit programma integraal in het meerjarenprogramma terecht komt, inclusief de gemaakte uitvoeringsafspraken.

Ieder dorp een dak

Dit programma is er op gericht om de leefbaarheid en vitaliteit in het dorp te versterken door zeker te stellen dat er in ieder dorp minimaal één locatie is waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en activiteiten kunnen ondernemen. Vereniging Groninger Dorpen is kartrekker hiervoor en doet de uitvoering samen met andere partijen. Zoals eerder vermeld valt dit programma onder verantwoordelijkheid van de NAM en dat zou wat ons betreft moeten veranderen (beleidsbepaling door de maatschappelijke organisatie in afstemming met de NCG). En uiteraard nemen wij aan dat dit programma in zijn geheel terecht komt in het meerjarenprogramma.

Behoud en herbestemming van cultureel erfgoed.

In de stuurgroep leefbaarheid is met de NAM afgesproken dat het onderdeel herbestemming van cultureel erfgoed programmatisch vanuit de €25 miljoen van de NAM wordt 5

ingevuld. Zonder een goede bestemming (en dus exploitatie) van het erfgoed is het lastig om het erfgoed in goede onderhoudstoestand te houden. Libau is kartrekker voor dit programma. Ook dit onderdeel dient goed in het meerjarenprogramma te landen op basis van de reeds gemaakte afspraken.
Het behoud van cultureel erfgoed betreft voor een belangrijk deel schadeherstel en versterking en daarnaast een respectvol omgaan met de kenmerkende landschapsstructuren en nederzettingspatronen. Over herstel (en versterking) zijn gesprekken tussen NAM en de relevante organisaties gaande. Voor een deel zal dit tot heldere en goede afspraken kunnen leiden, zoals bijvoorbeeld het geval is bij de oude Groninger kerken, maar een waarschuwing is hier ook op zijn plaats. Veel oude huizen en gebouwen zijn niet als monument of beeldbepalend aangemerkt. Bij gemeenten is monumentenbeleid vaak niet of beperkt aanwezig, met als risico dat, bij de afweging versterken óf sloop en herbouw, de cultuurhistorische waarde van gebouwen onvoldoende wordt meegewogen. Dat betekent dat de beoordeling van versterken niet alleen een technisch financiële exercitie mag zijn, maar dat vooral ook cultuurhistorische en landschappelijke elementen moeten meewegen. In dit verband is het dus van groot belang dat de NAM geen rol meer speelt in de te maken sectorale afspraken, zoals met de NLTO, industrie en de erfgoedsector. De primaire verantwoordelijkheid hiervoor moet bij de NCG komen te liggen. In het meerjarenprogramma zal expliciet zichtbaar gemaakt moeten worden hoe dit wordt uitgewerkt en welke consequenties dit heeft voor de noodzakelijke beschikbare middelen.

Economie / ambitieus innovatieprogramma 'Gas 2.0'
In het rapport van de commissie Meijer wordt een warm pleidooi gehouden voor een ambitieus innovatieprogramma 'Gas 2.0' (maatregel 11). Dit innovatieprogramma richt zich op gas 2.0 oftewel nieuw gas: op hernieuwbare bronnen gebaseerde gassen, zoals biogas, waterstof en methaan. Het programma steunt op vier samenhangende pijlers:

- energie: overgang van fossiel naar nieuw gas, gastoepassingen voor een snellere 'ontkoling' van de energiehuishouding;
- systeemintegratie van gas: inpassen van hernieuwbare energie in het energiesysteem door energieopslag in de gasvoorziening; omzetten van overschotten duurzame elektriciteit in gasvormige energiedragers waterstof en methaan;
- chemie/materialen: vergroening van de chemiesector;
- landbouw/agribusiness: leveren van grondstoffen voor energie en chemie, biobased economy.

Op dit moment is een dergelijk duidelijk omschreven programma er niet, hoewel elementen van dit voorgestelde programma zijn terug te vinden in de verschillende beleidsstukken van provincie, Economic Board, gemeenten en rijk. Er ligt nu een kans om een overkoepelend programma (met centrale regie) op te nemen in het meerjarenprogramma.

Door de Tafel is het programma van de Economic Board in december 2014 geaccordeerd. Onduidelijk is in hoeverre dit is meegenomen in de economische opgave van het meerjarenplan. Hoe moet bijvoorbeeld de adviesopdracht aan Buck Consultants International (BCI) worden gezien wat betreft het in beeld brengen van de meest effectieve projecten voor bredere economische structuurversterking (blz. 7 startnotitie)? Betekent dit dat de NCG ontbrekende schakels ziet in het programma van de Board? En is de adviesopdracht aan BCI gegeven in overleg met de Board? En wat heeft dit opgeleverd? Zoals geldt voor leefbaarheid zou ook voor de economische stimulering het reeds ontwikkelde programma, dat de Tafel heeft geaccordeerd, één op één moeten landen in het programma van de NCG. Graag ontvangen wij van u het onderzoeksrapport van BCI.

Het Groninger Gasberaad en de maatschappelijke stuurgroep

In het advies van de commissie Meijer is zwaar ingezet op het oprichten van een dialoogtafel als cruciaal middel bij het herstel van vertrouwen (maatregel 12). De evaluatie van de Tafel is geweest en de discussies daarover zijn bij u bekend. Het voorstel van de maatschappelijke organisaties over het Gasberaad is in ontwikkeling en zal naar verwachting tot overeenstemming leiden met de NCG. Daarin zal ook duidelijk moeten worden welke onderwerpen/thema's met name van belang zijn voor de samenwerking met de NCG, de bevoegdheden die de maatschappelijke organisaties claimen/krijgen en de bekostiging van de voorgestelde aanpak. Zonder de andere voorstellen tekort te willen doen, benadrukken wij hier het belang van een op te zetten onafhankelijk servicebureau voor inwoners onder verantwoordelijkheid van het Gasberaad. Vanuit het Gasberaad wordt de delegatie voor de maatschappelijke stuurgroep vastgesteld. In deze stuurgroep vindt het overleg plaats met de NCG, het CVW en de NAM (zolang deze laatste nog actief is in de uitvoering).

Het geheel van inhoud, organisatie en financiering van de maatschappelijke structuur in de governance zal in het meerjarenprogramma zichtbaar moeten zijn. Eerste besluitvorming hiervoor staat gepland op 7 oktober 2015.

Tot slot verzoeken wij om naast datgene wat hiervoor is aangegeven ook expliciet in het programma zichtbaar te maken hoe wordt omgegaan met krimp, monitoring van krimp en verhuisbewegingen in het gebied.

Wij vertrouwen erop dat u onze inbreng op een goede wijze laat landen in het programma "Voor een Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen".

Hoogachtend,

Namens,
Jan Boer, Groninger Dorpen
Rinze Kramer, Woningbouwcorporaties
Theo Hoek, Cultureel Erfgoed
Roelof Schuiling, NMF-Noord
Annette van Velde, LTO-Noord
Jan Wigboldus, Samenwerking Mijnbouwschade Groningen
Cor Zijderveld, SBE
Jan Kamminga, voorzitter Dialoogtafel

Jacques Wallage, voorzitter

BIJLAGE 13 – OVERIGE PUBLICATIES

Met de het Meerjarenprogramma Aardbevingsbestendig en Kansrijk Groningen worden tegelijkertijd ook de onderstaande documenten gepubliceerd.

- *Cultuurhistorische waardenstelling en Erfgoedmeting*	*Nationaal Coördinator Groningen*
- *Aardbevingen Groningen: naar een methode voor risico gebaseerd prioriteren versterkingen*	*Deltares*
- *Verslagen werkconferenties NCG periode augustus-september*	*Nationaal Coördinator Groningen*